

PRO LEGAL

DEŇ ŠTUDENTOV
PRÁVA A DOKTORANDOV

**Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Právnická fakulta**

ZBORNÍK

z

vedeckej konferencie

konanej dňa 25. 3. 2019

na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

PRO LEGAL Deň študentov práva a doktorandov 2019

2019

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Predseda redakčnej rady a vedecký redaktor:

Mult. Dr. h. c. prof. JUDr. Mojmír Mamojka, CSc.

Predseda edičnej komisie:

JUDr. Monika Némethová, PhD.

Recenzenti:

Mult. Dr. h. c. prof. JUDr. Mojmír Mamojka, CSc.

Prof. JUDr. Ján Cirák, CSc.

Doc. JUDr. Soňa Kubincová, PhD.

Doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.

Zostavovateľ

JUDr. Monika Némethová, PhD.

Mgr. Patrik Kukul'a

„Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.“

Vydavateľ

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Právnická fakulta UMB

Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici

ISBN 978-80-557-1560-5

OBSAH

ZÁKAZ KONKURENCIE V SPOLOČNOSTI S RUČENÍM OBMEDZENÝM A PRÁVNE DÔSLEDKY JEJ PORUŠENIA Jaroslav Bič	5
ZÁNİK ZÁVÄZKU JEHO SPLNENÍM V ZMYSLE OBCHODNÉHO ZAKONNÍKA Stanislav Bírošík	12
ZASTÚPENIE V CIVILNOM PROCESE Júlia Floreková	20
EURÓPSKA HOSPODÁRSKA A MENOVÁ ÚNIA – PRÁVNE OPATRENIA PRIJATÉ V SÚVISLOSTI S FINANČNOU A DLHOVOU KRÍZOU Lucia Gandžalová.....	38
ÚLOHA STÁLEHO ARBITRÁŽNEHO DVORA V PRÍPADE SPORU O JUHOČÍNSKE MORE Petronela Hrnčárová.....	49
PRÁVO NA ZÁKONNÉHO SUDCU Anna Kovaľová	61
AKTUÁLNA ÚPRAVA POISŤOVNÍCTVA A DAŇ Z POISTENIA Patrik Kukuľa	72
NÁZOR DIEŤAŤA V KONANÍ VO VECIACH STAROSTLIVOSTI SÚDU O MALOLETÉ DETI Kristína Malá Piovarčíová.....	82
FIDUCIÁRNE POVINNOSTI KONATEĽOV Slavomíra Mičurová Školková.....	93
OTÁZKA KORUPCIE Z POHLADU TRESTNÉHO PRÁVA A KRIMINOLÓGIE S DÔRAZOM NA PROCES VEREJNÉHO OBSTARÁVANIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE Stanislav Mihálik - Filip Vincent - Daniel Zigo	106
APLIKÁCIA EKVITÁLNYCH PRÁVNÝCH NORIEM V OBCHODNOM PRÁVE Nikola Némethová.....	123
KONCEPCIA INŠTITÚTU PREMLČANIA Martin Peťko	138
JE ZODPOVEDNOSŤ ADVOKÁTA ZA ŠKODU OBJEKTÍVNA? Alžbeta Slašťanová.....	151
ELEKTRONIZÁCIA VEREJNÉHO OBSTARÁVANIA Miriam Slobodníková.....	162
ZHOTOVENIE SOFTVÉRU V KONTEXTE ZMLUVY O DIELO Stanislav Stehura	171

AKTUÁLNE TRENDY V PRÁVNOM STYKU S CUDZINOU	
Slavomír Šamin	181
PRINCÍP PRÁVNEJ ISTOTY A NARIADENIE NEODKLADNÉHO OPATRENIA	
Juraj Štorcel	188
RESTORATÍVNA JUSTÍCIA	
Sára Tarnociová	203
DOBRE MRVY VERZUS ZÁSADA POCTIVÉHO OBCHODNÉHO STYKU	
Anežka Turošíková	215
TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ DAŇOVÝCH ÚNIKOV	
Bystrík Vidašič	228
ÚLOHY A ČINNOSTI NEMECKEJ SPOLKOVEJ BANKY	
Bernd Zimmermann	244

ZÁKAZ KONKURENCIE V SPOLOČNOSTI S RUČENÍM OBMEDZENÝM A PRÁVNE DÔSLEDKY JEJ PORUŠENIA

The Prohibition of the Competition in the Limited Company and the Legal Consequences of its Breach

Jaroslav Bič¹

Abstrakt

Príspevok poukazuje na zložitú štruktúru vzťahov medzi spoločníkmi a spoločnosťou, ako aj medzi spoločníkmi navzájom. Hlavným cieľom článku je poukázať prostredníctvom podrobnejšieho skúmania právneho inštitútu zákazu konkurencie v spoločnosti s ručením obmedzeným, že „osobný“ prvok v nej obsiahnutý, je nevyhnutným determinantom pre stabilitu a efektívne fungovanie spoločnosti s ručením obmedzeným.

Abstract

The contribution points to the complex structure of relations between the partners and the company as well as between the partners. The main aim of the article is to point out, through a more detailed examination of the legal concept of the prohibition of the competition in the limited company that a "personal" element included in itself is a necessary determinant for stable and efficient functioning of this type of company.

Kľúčové slová: *Spoločnosť s ručením obmedzeným. Spoločník. Zákaz konkurencie. Uplatňovanie nárokov spoločnosti. Žaloba spoločníka. Vylúčenie spoločníka zo spoločnosti súdom.*

Key words: *Limited Company. Partner. Prohibition of the Competition. Vindication of the Company. Legal Action of the Partner. Exclusion of the Partner from the Limited Company by Court.*

Úvod

Zákaz konkurencie spočíva v úprave spôsobu správania sa spoločníkov a členov orgánov spoločnosti v obchodných vzťahoch. „Cieľom ustanovení o zákaze konkurencie je predovšetkým ochrániť spoločnosť pred možným zneužitím postavenia spoločníkov a členov orgánov spoločnosti a zabrániť ich špekulatívnemu správaniu.“² Snahou je teda zabrániť poškodzovaniu záujmov jednak samotnej spoločnosti, ale aj spoločníkov spoločnosti a to

¹ JUDr. Ing. Jaroslav Bič, 4. ročník, externá forma, 3. stupeň štúdia, externý doktorand na Katedre obchodného, hospodárskeho a finančného práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, jarobic@yahoo.com

² Škrinár, A. – Nevolná, Z. a kol.: Obchodné právo. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 73

priamo „z vnútra“ samotnej spoločnosti. V praxi k uvedenému dochádza najmä vtedy, keď spoločník alebo člen orgánov spoločnosti vyvíja podnikateľskú činnosť s rovnakým resp. s podobným predmetom činností vo viacerých obchodných spoločnostiach, pričom koná vypočítavo vo vzťahu nielen k svojej spoločnosti, ale aj vo vzťahu k ostatným spoločníkom spoločnosti, a to predovšetkým za účelom maximalizácie svojho zisku. V zmysle rozsudku Najvyššieho súdu SR však nie je porušením zákazu konkurencie, ak spoločník spoločnosti s ručením obmedzeným získa živnostenské oprávnenie na činnosť, ktorá je aj predmetom činnosti spoločnosti, pokiaľ túto podnikateľskú činnosť skutočne nevykonáva.³ Rozhodujúca je teda aktívna účasť spoločníka na predmetnej podnikateľskej činnosti.

1. Právna úprava zákazu konkurencie

Všeobecná právna úprava zákazu konkurencie vzťahujúca sa na všetky typy obchodných spoločností je obsiahnutá v § 65 Obchodného zákonníka, ktorý zároveň upravuje aj právne následky spojené s takýmto porušením zákazu konkurencie vrátane lehôt, v rámci ktorých je možné si právne nároky vyplývajúce z porušenia zákazu konkurencie uplatňovať.

V zmysle § 65 ods. 1 Obchodného zákonníka: *„Ustanovenia o jednotlivých spoločnostiach určujú, ktoré osoby a v akom rozsahu podliehajú zákazu konkurenčného konania“*. Uvedenými osobitnými ustanoveniami platnými pre spoločnosť s ručením obmedzeným v zmysle odkazu tejto generálnej právnej úpravy zákazu konkurencie sú § 136 Obchodného zákonníka, ktorý sa vzťahuje na konateľov spoločnosti s ručením obmedzeným a § 139 ods. 4 Obchodného zákonníka, ktorý sa vzťahuje na členov dozornej rady, ak sa zriaďuje v zmysle spoločenskej zmluvy. Obidve uvedené ustanovenia majú kogentný charakter tzn. zákaz konkurencie, pokiaľ ide o konateľov príp. členov dozornej rady, ak sa v spoločnosti s ručením obmedzeným zriaďuje, nie je možné spoločenskou zmluvou ani stanovami obmedziť (zúžiť) alebo vylúčiť. Spoločenská zmluva alebo stanovy môžu, vo vzťahu ku konateľom príp. členom dozornej rady, zákaz konkurencie len rozšíriť či sprísniť. V zmysle § 136 ods. 3 Obchodného zákonníka: *„Spoločenská zmluva alebo stanovy môžu určiť, v akom rozsahu sa zákaz konkurencie vzťahuje aj na spoločníkov“*. V danom prípade však už ide o dispozitívne ustanovenie, ktorého rozsah v prípade spoločníkov je možné spoločenskou zmluvou príp. stanovami rozšíriť, ale aj zúžiť. Ak spoločenská zmluva resp. stanovy takéto ustanovenie neobsahuje, zákaz konkurencie sa na spoločníkov vzťahovať vôbec nebude. Závisí teda iba od

³ Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 1. januára 2000, sp. zn. 4 Obo 101/99

vôle spoločníkov, či si určia, že zákaz konkurencie sa bude vzťahovať aj na nich, spoločníkov a v akom rozsahu. „Zákaz konkurencie tak môže vytvoriť ďalší záväzok spoločníka s rovnakou dôležitosťou, akú majú tie povinnosti, ktoré mu vznikajú priamo zo zákona.“⁴

Ak však spoločník je zároveň aj konateľom, vzťahujú sa už na neho kogentné ustanovenia § 136 ods. 1 Obchodného zákonníka, v zmysle ktorého: „Pokiaľ zo spoločenskej zmluvy alebo stanov nevyplývajú ďalšie obmedzenia, konateľ nesmie:

- a) vo vlastnom mene alebo na vlastný účet uzavierať obchody, ktoré súvisia s podnikateľskou činnosťou spoločnosti,
- b) sprostredkovať pre iné osoby obchody spoločnosti,
- c) zúčastňovať sa na podnikaní inej spoločnosti ako spoločník s neobmedzeným ručením a
- d) vykonávať činnosť ako štatutárny orgán alebo člen štatutárneho alebo iného orgánu inej právnickej osoby s podobným predmetom podnikania, ibaže ide o právnickú osobu, na ktorej podnikaní sa zúčastňuje spoločnosť, v ktorej vykonáva pôsobnosť konateľa alebo v ktorej je spoločníkom niektorý z jej spoločníkov alebo osoba, ktorá je ovládaná tou istou osobou ako spoločník.“

ako aj § 136 ods. 2 Obchodného zákonníka tzn. porušenie daného zákazu konkurencie má právne dôsledky ustanovené v § 65.

K poslednému zo 4 vyššie uvedených dôvodov (§ 136 ods. 1 Obchodného zákonníka) Hanes ešte uvádza: „Zákonná výnimka z tohto zákazu sa vzťahuje nielen na spoločnosti, kde by bola spoločnosť konateľa spoločníkom, ale napr. aj tichým spoločníkom, kde nejde o spoločníka, ale len o podieľanie sa vkladom na podnikaní.“⁵

Obchodný zákonník výslovne neobsahuje ustanovenie, v zmysle ktorého by mal konateľ povinnosť dodržiavať zákaz konkurencie aj po skončení výkonu svojej funkcie v spoločnosti. Upravenie záväznosti zákazu konkurencie aj po skončení výkonu funkcie konateľa ako štatutárneho orgánu spoločnosti s ručením obmedzeným však môže byť v zmysle zásady zmluvnej slobody súčasťou zmluvy o výkone funkcie, ktorú spoločnosť uzatvára s konateľom spoločnosti a bude len na vôli konateľa, či takúto obmedzujúcu zmluvu o výkone funkcie so spoločnosťou uzatvorí.⁶

⁴ Mamojka, M.: Ekvivalencia práv a povinností spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným. Bratislava: VEDA vydavateľstvo SAV, 2008, s. 180

⁵ Hanes, D.: Spoločnosť s ručením obmedzeným v novej právnej úprave. Štvrté prepracované vydanie. IURA EDITION, spol. s r.o., 2002, s. 263

⁶ Podľa § 66 ods. 6 Obchodného zákonníka: „Vzťah medzi spoločnosťou a členom orgánu spoločnosti alebo spoločníkom pri zriaďovaní záležitostí spoločnosti sa spravuje primerane ustanoveniami o mandátnej zmluve, ak zo zmluvy o výkone funkcie uzatvorenej medzi spoločnosťou a členom orgánu spoločnosti alebo spoločníkom, ak bola zmluva o výkone funkcie uzavretá alebo zo zákona nevyplýva iné určenie práv a povinností. Zmluva o výkone

V prípade spoločníkov môže byť zákaz konkurencie spoločenskou zmluvou rozšírený na spoločníkov aj po skončení ich účasti v spoločnosti, pričom zmysle § 141 ods. 2 Obchodného zákonníka: „*Na platnosť zmeny spoločenskej zmluvy, ktorou sa rozširujú povinnosti uložené spoločenskou zmluvou spoločníkom alebo zužujú, prípadne obmedzujú práva priznané spoločníkom spoločenskou zmluvou, sa vyžaduje súhlas všetkých spoločníkov, ktorých sa táto zmena týka.*“ Samozrejme v spoločenskej zmluve musí byť presne vymedzené časové obdobie, na aké je spoločník po skončení svojej účasti v spoločnosti viazaný zákazom konkurencie, ako aj rozsah zákazu konkurencie.

2. Právne dôsledky porušenia zákazu konkurencie

Následky porušenia zákazu konkurencie sú upravené v § 65 Obchodného zákonníka. V zmysle § 65 ods. 2: „*Spoločnosť je oprávnená požadovať, aby osoba, ktorá tento zákaz porušila, vydala prospech z obchodu, pri ktorom porušila zákaz konkurencie alebo previedla tomu zodpovedajúce práva na spoločnosť. Tým nie je dotknuté právo na náhradu škody.*“ Z dôvodu zaistenia právnej istoty Obchodný zákonník v nasledujúcom ods. 3 § 65 ustanovuje obmedzenie možnosti uplatniť si dané práva spoločnosti poškodennej nedodržaním stanoveného príp. tiež dohodnutého zákazu konkurencie u zodpovednej osoby do troch mesiacov odo dňa, keď sa spoločnosť o tejto skutočnosti dozvedela, najneskôr však uplynutím jedného roka od ich vzniku tzn. v prekluzívnej subjektívnej trojmesačnej a objektívnej jednoročnej lehote, čo znamená, že ak si spoločnosť v týchto zákonom stanovených lehotách uvedené práva neuplatní na súde, ich márnym uplynutím tieto práva zanikajú. „*Ak teda spoločnosť nebude na súde vedieť preukázať, že si tieto nároky uplatnila voči zodpovednej osobe v stanovených lehotách, súd z úradnej povinnosti na túto skutočnosť musí prihliadnuť a žalobu zamietne.*“⁷ Tým však opäť nie je dotknuté právo na náhradu škody podľa § 373 a nasl. Obchodného zákonníka, ktoré je možné si uplatniť aj v prípade, ak k uplatneniu vyššie uvedených resp. iných nárokov nedošlo. Spoločnosť, voči ktorej bol porušený zákaz konkurencie však nemôže požadovať absolútnu alebo relatívnu neplatnosť predmetného právneho úkonu, ktorým došlo k porušeniu zákazu konkurencie ani žiadať jeho neúčinnosť a to nielen z dôvodu právnej istoty voči tretím osobám, ale aj preto, že Obchodný zákonník v ustanovení § 65 ods. 2 priamo určuje (vyššie uvedené) následky porušenia zákazu konkurencie tzn. určuje osobitné sankcie, nároky. Osoby

funkcie musí mať písomnú formu a musí ju schváliť valné zhromaždenie spoločnosti alebo písomne všetci spoločníci, ktorí ručia za záväzky spoločnosti neobmedzene. ...“

⁷ Kubiček, P. et al.: Obchodné právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 96

oprávnené vymáhať nároky spoločnosti s ručením obmedzeným vyplývajúcich z porušenia zákazu konkurencie sú predovšetkým štatutárny orgán – konateľ resp. konatelia spoločnosti, ak je ich viac (v zmysle § 133 a nasl. Obchodného zákonníka), prípadne aj ktorýkoľvek spoločník (v zmysle § 122 ods. 3 Obchodného zákonníka) a to najmä, ak konateľ z nejakého dôvodu nekoná (napr. spoločnosť má len jedného konateľa, ktorý tento zákaz konkurencie porušil príp. tento konateľ bezdôvodne nechce uplatniť zákonom stanovený nárok spoločnosti voči spoločníkovi, ktorý tento zákaz konkurencie porušil, atď.), pričom v tom prípade iná osoba ako spoločník, ktorý žalobu (tzv. *actio pro soci*) podal na súde príp. ním splnomocnená osoba, už nemôže v súdnom konaní robiť úkony v mene spoločnosti. Novelou Obchodného zákonníka zákonom č. 500/2001 Z. z. s účinnosťou od 1.1.2002 tak zákonodarca umožnil aj priamo samotným spoločníkom efektívne uplatňovať svoje práva a právom chránené záujmy spoločnosti a to tak voči konateľom, ako aj voči ostatným spoločníkom. Zároveň touto novelou Obchodného zákonníka zákonodarca tiež zabránil možnému zneužitiu daného práva (napr. konateľom, ktorý koná za spoločnosť zo zákona – vziať späť žalobu spoločníka voči konateľovi pre jeho nečinnosť). „*V takýchto prípadoch bude relevantný práve spoločník a moment uplatnenia skúmaného nároku na súde aktivizuje v žalovanej veci jeho výsostné postavenie ako zákonného zástupcu spoločnosti, ktoré nemôže byť oslabené žiadnym iným spoločníkom ani štatutárnym orgánom spoločnosti. Konateľ tak podanú žalobu nemôže vziať späť, modifikovať ju, ani podať proti následnému súdnemu rozhodnutiu opravné prostriedky.*“⁸

Ak nastane porušenie zákazu konkurencie zo strany spoločníka v zmysle spoločenskej zmluvy resp. stanov, predstavuje to závažné porušenie povinnosti spoločníka. V takomto prípade, okrem uvedených sankčných nárokov spoločnosti voči spoločníkovi, ktorý porušil zákaz konkurencie, môže sa spoločnosť obrátiť na súd so žalobou, ktorou sa bude domáhať vylúčenia tohto spoločníka zo spoločnosti súdom. V zmysle ustanovenia § 149 Obchodného zákonníka: „*Spoločnosť sa môže domáhať na súde vylúčenia spoločníka, ktorý porušuje závažným spôsobom svoje povinnosti, hoci na ich plnenie bol vyzvaný a na možnosť vylúčenia bol písomne upozornený. S podaním tohto návrhu musia súhlasiť spoločníci, ktorých vklady predstavujú aspoň jednu polovicu základného imania.*“ Predpokladom pre uplatnenie tohto práva na súde je teda doručenie výzvy spoločníkovi, aby od svojho konkurenčného konania upustil a plnil si svoje povinnosti vyplývajúce mu zo spoločenskej zmluvy príp. stanov. Aj keď z daného ustanovenia explicitne nevyplýva potreba písomnej formy danej výzvy, s ohľadom na

⁸ Mamojka, M.: Ekvivalencia práv a povinností spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným. Bratislava: VEDA vydavateľstvo SAV, 2008, s. 165

povinné písomné upozornenie na možnosť vylúčenia spoločníka zo spoločnosti v prípade, ak daný spoločník od svojho zakázaného konania neupustí (ktoré by malo byť súčasťou tejto výzvy a to či už priamo alebo nepriamo), je zrejmé, že daná výzva by mala byť doručená danému spoločníkovi ideálne taktiež v písomnej forme, nakoľko povinnosť preukázať splnenie všetkých týchto zákonom stanovených podmienok potrebných pre vylúčenie spoločníka zo spoločnosti, vrátane porušenia zákazu konkurenčného konania, je totiž na strane spoločnosti.

Záver

Právny inštitút zákazu konkurencie, rovnako ako aj právne dôsledky jej porušenia, sú v Obchodnom zákonníku pomerne dostatočne upravené. Dispozitívna možnosť úpravy zákazu konkurencie voči spoločníkom v spoločenskej zmluve má však taktiež nesmierny význam. Nakoľko vnútorné usporiadanie spoločnosti s ručením obmedzeným predpokladá tiež aktívnu účasť spoločníkov na obchodnom vedení spoločnosti, na formulovaní cieľov jej podnikania, zákaz konkurenčného konania spoločníkov je preto pre efektívne fungovanie spoločnosti nevyhnutné čo možno najprecíznejšie upraviť priamo v spoločenskej zmluve a to najmä, ak spoločníci už podnikajú resp. v budúcnosti môžu podnikáť v rovnakej príp. podobnej oblasti ako samotná spoločnosť, v ktorej sú momentálne spoločníkmi s prístupom k veľmi dôležitým informáciám týkajúcich sa fungovania, podnikania spoločnosti. Ak uvedená úprava zákazu konkurencie vzťahujúca sa na spoločníkov v spoločenskej zmluve absentuje, môžu medzi spoločníkmi navzájom (ako aj medzi spoločníkmi a spoločnosťou) nastať spory, ktoré môžu často krát (popri zákonných dôsledkoch porušenia zákazu konkurencie) vyústiť až napríklad aj do konania o vylúčení spoločníka zo spoločnosti súdom. Závažnosť takéhoto nedovoleného konkurenčného konania dokonca potvrdzuje aj fakt, že prijatím nového Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. (s účinnosťou od 1. januára 2006) bola zavedená aj nová skutková podstata trestného činu porušovania zákazu konkurencie (§ 244 Trestného zákona).

Zoznam bibliografických odkazov

ELIÁŠ, K.: Společnost s ručením omezeným. Praha: PROSPEKTRUM, spol. s r.o., 1997. 254 s. ISBN 80-7175-047-6.

HANES, D.: Spoločnosť s ručením obmedzeným v novej právnej úprave. Štvrté prepracované vydanie. IURA EDITION, spol. s r.o., 2002. 425 s. ISBN 80-89047-34-3.

HUSÁR, J. Účinnosť sankcií za porušenie zákazu konkurencie v obchodných spoločnostiach. Dny práva 2009 – Days of Law 2009. The conference proceedings. 1st Edition. Brno: Masaryk University, 2009. ISBN 978-80-210-4990-1.

KUBÍČEK, P. *et al.*: Obchodné právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 383 s. ISBN 978-80-7380-619-4.

MAMOJKA, M.: Ekvivalencia práv a povinností spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným. Bratislava: VEDA vydavateľstvo SAV, 2008. 208 s. ISBN 978-80-224-1004-5.

PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. 1667 s. ISBN 978-80-89603-12-1.

ŠKRINÁR, A. – NEVOLNÁ, Z. a kol.: Obchodné právo. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 400 s. ISBN 978-80-7380-365-0.

Zákon č. 513/1991 Z. z. *Obchodný zákonník* v znení neskorších právnych predpisov

Zákon č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon* v znení neskorších právnych predpisov

Zákon č. 90/2012 Sb. *o obchodných spoločnostiach a družstvách (zákon o obchodných korporáciach)*

Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 1. januára 2000, sp. zn. 4 Obo 101/99

www.justice.gov.sk

www.najpravo.sk

ZÁNİK ZÁVÄZKU JEHO SPLNENÍM V ZMYSLE OBCHODNÉHO ZAKONNÍKA

Extinction of contract due to fulfillment in Business Codex

Stanislav Birošík¹

Abstrakt

Jedným zo spôsobov zániku záväzku v zmysle Obchodného zákonníka je zánik splnením. Táto forma predstavuje zároveň najkvalifikovanejšiu a najžiadanejšiu formu akou by mali záväzky zanikať. V zmysle legislatívnych determinantov príspevok pojednáva o zákonných predpokladoch na zánik záväzkov ich splnením a venuje sa aj osobitostiam tých zmluvných typov pri ktorých určenie zániku záväzku jeho splnením môže byť z pohľadu zmluvných strán rozdielne. Ide predovšetkým o problematiku zmluvy o dielo a jej špecifik, ktoré ovplyvňujú zánik záväzkov ich splnením.

Abstract

One of the way of extinction of contract due under the Business Codex is his termination. This form is the most qualified and the most requested form to be wound up. In terms of legislative determinants, the article deals with the legal assumptions for the termination of obligations by fulfilling them, and also deals with the particularities of those contractual types in which the determination of the termination of a contract due by its fulfillment may be different from the point of view of the contracting parties. It is mainly about the contract of work and its specifics, which affect the termination of contracts dues by fulfilling them.

Kľúčové slová: Záväzok. Zánik. Splnenie. Obchodný zákonník. Zmluva. Dielo.

Key words: Contract. Extinction. Fulfillment. Business Codex. Work.

Úvod

Zánik záväzku jeho splnením je najkvalifikovanejším a najžiadanejším spôsobom, akým v zmysle obchodného práva má dochádzať k zániku záväzkov. Zároveň už samotná podstata obchodného práva v tomto zmysle predpokladá zánik záväzkov ich splnením resp. plnením zmluvných strán toho, k čom sa zmluvne zaviazali.

¹ Mgr. Stanislav Birošík, 2.ročník, externá forma doktorandského štúdia, katedra Obchodného a finančného práva, Právnická fakulta, Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Z pohľadu práva, ale aj spoločnosti a spoločenských vzťahov, predovšetkým tých obchodnoprávných, je smutné konštatovanie, že počet uzatvorených obchodnoprávných záväzkov nekorešponduje s počtom zaniknutých záväzkov ich splnením.²

Domitius Ulpianus ako jeden z najuznávanějších klasických rímskych právnikov už na začiatku 3. storočia po Kristovi za vlády cisára Alexandra Severa povedal, že „Solutionis verbo satisfactionem omnem accipiendam placet“ (Slovom splnenie sa má rozumieť každé uspokojenie veriteľa). Taktiež v zmysle latinského výroku „Solutio est praestatio eius, quod in obligatione est“ (Splnenie je poskytnutie toho, čo je obsahom záväzku) je už stovky rokov zreteľne vymedzené a chápané, že zámerom a prvotným obsahom záväzkov je ich splnenie.³ Práve s prihliadnutím na poznanie toho, čo je primárnym zámerom záväzku už v starom Ríme je o to smutnejšie konštatovanie, že v dnešnej dobe podnikateľského prostredia nie je zriedkavým javom, že podnikatelia v prvom rade sledujú svoj cieľ rýchleho a čo najväčšieho zisku a pritom už dávno do ich eminentných záujmov nepatrí dodržiavanie zmluvných povinností a splnenie záväzkov. Obsahom tohto príspevku je priblíženie zákonnej úpravy zániku záväzku jeho splnením ako aj poukázať na špecifiká pri splnení záväzkov z typológie zmlúv vo veciach realizácie diela.

1. Legislatívne vymedzenie zániku záväzku jeho splnením

Obchodný zákonník v VII. diele I. hlavy III. časti vymedzuje legislatívny základ právnej podstaty zániku záväzku jeho splnením. V zmysle tohto zákonného vymedzenia Obchodný zákonník zakotvuje, že záväzok zanikne, ak sa veriteľovi splní riadne a včas. Záväzok môže zaniknúť taktiež neskorším plnením dlžníka, ibaže pred týmto plnením záväzok už nezanikol odstúpením veriteľa od zmluvy. Ak dlžník poskytne vadné plnenie a veriteľ nemá právo odstúpiť od zmluvy alebo toto právo nevyužije, mení sa obsah záväzku spôsobom, ktorý zodpovedá nárokom veriteľa vzniknutým z vadného plnenia, a záväzok zaniká ich uspokojením.

Prvou a základnou osobitosťou tejto právnej úpravy splnenia záväzku v zmysle ust. § 324 ObchZ je skutočnosť, že predmetné ustanovenie v celosti predstavuje kogentnú právnu úpravu, teda od tejto právnej úpravy sa zmluvné strany nemôžu odchýliť. To, že dané

² MAMOJKA, M.: *Zmluvné umenie v obchodnom práve*. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2014. s. 96. ISBN 978 – 80 – 8168 – 122 - 6

³ REBRO, K.: *Latinské právnické výrazy a výroky*. 1. Vydanie, Bratislava : IURA EDITION, 1995, s. 267 -268. ISBN 80 – 88715 – 20 - 2

ustanovenie má kogentnú povahu je samo o sebe z povahy Obchodného zákonníka výnimočné avšak má aj svoje rácie. Ak by Obchodný zákonník ako základný formálny prameň obchodného práva neustanovoval, čo považujeme za splnenie záväzku a teda aj podmienky jeho zániku splnením a to riadne a včas, nastal by stav absolútnej neistoty zmluvných strán o tom, čo má zmluvná strana plniť (predmet záväzku), akým spôsobom (riadne plnenie v zmysle obsahu záväzku) a kedy plniť (včas). Zároveň by došlo k takej neurčitosti zmluvných záväzkov, že vymáhanie ich splnenia by sa stalo nemožným a to pre dôvody neurčitosti vo vzťahu ku kvalite plnenia a včasnosti plnenia.

Splnenia záväzku (*solutio*) a jeho vymedzenie môžeme abstrahovať do posúdenia ako prejav vôle, ktorý smeruje k právnomu zániku záväzku a to na základe takeého konania s ktorým právo v zmysle obsahu zodpovedného plnenia spája zánik záväzku resp. zánik záväzku nastupuje po zodpovedajúcom obsahu subjektívneho plnenia povinnosti. K splneniu záväzku v zmysle členenia jednotlivých atribútov zániku záväzku možno zánik záväzku jeho splnením považovať za zánik záväzku uspokojením veriteľa v zmysle „*cum satisfactio creditoris*“.⁴

Z pohľadu plnenia zmluvného záväzku zmluvnou stranou pôjde zväčša o jednostranný úkon, ktorým povinná zmluvná strana má plniť záväzok vyplývajúci zo zmluvy pričom k takémuto plneniu dôjde výlučne vôľovým konaním povinnej zmluvnej strany za účelom splnenia záväzku a v závislosti od povahy konkrétneho záväzku môže byť toto plnenie realizované podľa okolností v spolupráci s veriteľom. Pôjde teda o solúčny právny úkon povinnej zmluvnej strany realizovaný v prospech oprávnenej zmluvnej strany.

Aby bolo možné považovať splnenie záväzku za schopné vyvolať zánik záväzku musí byť toto predmetné zmluvné plnenie realizované riadne a včas. Riadnym plnením rozumieme realizovanie takeého plnenia s ktorým zákon alebo dohoda zmluvných strán spája určité špecifické, individuálne vlastnosti, ktoré vymedzuje zákon alebo ktoré si zmluvné strany vymienili. Pôjde najmä o kvalitu plnenia a plnenia bez väd. Včasným plnením bude také plnenie s ktorým zákon alebo dohoda zmluvných strán v zmluve spája zánik záväzku vo vzťahu k vymedzeniu časovo ohraničeného a jasne definovaného termínu plnenia. Plnenie ktoré bolo realizované v adekvátnej kvalite a v stanovenom čase možno považovať za riadne splnenie záväzku s čím právo spája právny následok jeho zániku.

V ustanovení ods. 2, § 324 ObchZ zákon pamätá aj na situácie, kedy právo spája právny následok zániku záväzku aj s neskorým plnením. Záväzok teda zanikne aj v prípade oneskoreného plnenia dlžníka, avšak výlučne za situácie ak veriteľ nerealizoval svoje právo

⁴ PELIKÁNOVÁ, I. a kol. : *Obchodní právo. II. díl.* 2. Vydanie. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 2

odstúpiť od zmluvy a tento záväzok nezanikol z dôvodu realizácie tohto oprávnenia veriteľa odstúpením od zmluvy. V týchto prípadoch sa aj na oneskorené plnenie dlžníka hľadí ako na plnenie riadne a včasné. Výnimkou je v tomto prípade zmluvné dojednanie medzi zmluvnými stranami obsiahnuté v zmluve, kde sa zmluvné strany jasne dohodli, že veriteľ nemá záujem na plnení od dlžníka po lehote (termíne) určenom v zmluve ako čas plnenia. Táto výnimka má svoje opodstatnenie pri konkrétnych zmluvných vzťahoch kedy veriteľ má záujem na poskytnutí plnenia iba a výlučne s stanovenom termíne alebo lehote nakoľko pre neho už plnenie po lehote nie je schopné uspokojiť jeho požiadavky alebo potreby s cieľom uspokojenia ktorých vstupoval do zmluvného vzťahu.

Následnými ustanoveniami zákon zakotvuje osobitosti pre synalagmatické vzťahy (§325), rieši otázky oprávnenia odprieť plnenie (§326), venuje sa možnostiam voľby spôsobu plnenia (§327), veciam druhovo určeným (§328), čiastočnému plneniu (§329) a započítaniu plnení (§330) a zodpovednosti pri plnení záväzku inou osobou, plnením treťou osobou, potvrdením splnenia záväzku alebo spôsobom úhrady plnenia (§331, §332, §333, §334).

2. Zánik záväzku jeho splnením v zmluvách o dielo

Druhá časť tohto príspevku sa venuje aspektom zániku záväzku jeho splnením v zmluvách o dielo v obchodných vzťahoch. Zmluvu o dielo môžeme definovať ako konsenzuálnu zmluvu s jasným synalagmatickým obsahom. Zákon nezakladá povinnosť písomnej formy zmluvy o dielo pričom sa vychádza predovšetkým z dispozitívnosti Obchodného zákonníka a zo zásady zmluvnej voľnosti. Podstatnými náležitosťami zmluvy o dielo sú určenie zmluvných strán, určenie diela a určenie záväzku objednávateľa zaplatiť cenu za vykonanie diela. Odplatnosť je v tomto prípade pojmovým znakom zmluvy o dielo a jej podstatnou náležitosťou. Základnou povinnosťou zhotoviteľa je povinnosť vykonať dielo. Zhotoviteľ nemusí dielo vždy vykonať sám. Vykonaním diela alebo jeho časti môže poveriť aj tretiu osobu, t.j. osobu, ktorá nie je v zmluvnom vzťahu k objednávateľovi diela.⁵

Pri zmluvách o dielo sa okrem riadne a včasného plnenia stretávame aj s pojmami riadne vykonanie a dokončenie diela. Riadnym vykonaním diela dochádza k zániku záväzku. Riadnym dokončením diela sa rozumie jeho dokončenie v dohodnutej lehote a bez väd.⁶ Riadnym vykonaním diela teda rozumieme realizáciu diela včas a riadne, teda dokončenie diela bez väd, čím dochádza k zániku záväzku vyplývajúceho zo zmluvy o dielo.

⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 12. Februára 2008, spisová značka 4 M Obdo 1/2007

⁶ Rozsudok Krajského súdu v Žiline zo dňa 7. Novembra 2012, spisová značka 14 Cob 98/2011

Obchodný zákonník v ust. § 554 ustanovuje, že zhotoviteľ splní svoju povinnosť vykonať dielo jeho riadnym ukončením a odovzdaním predmetu diela objednávateľovi v dohodnutom mieste, inak v mieste ustanovenom týmto zákonom. Špecifikom v prípade zániku záväzku zo zmluvy o dielo je to, že takýto záväzok zanikne ak zhotoviteľ dielo vykoná jeho riadnym ukončením a jeho odovzdaním objednávateľovi. Len vykonaním diela, t.j. jeho riadnym dokončením a odovzdaním predmetu diela, zhotoviteľ splní povinnosť vykonať dielo a záväzok zhotoviteľa zo zmluvy o dielo zaniká.⁷

Ako sme si už vysvetlili na zánik záväzku zo zmluvy o dielo musí dôjsť nielen k jeho faktickému dokončeniu, ale aj k jeho odovzdaniu. Zákon s touto povinnosťou vymedzuje, že v prvom rade je dôležité miesto, ktoré si určili zmluvné strany v dohode resp. v zmluve. Ak takéhoto miesta niet, je týmto miestom miesto ustanovené zákonom. Zákon za miesto odovzdania diela v prípadoch požiadavky zmluvnej strany odoslania diela, tak týmto miestom podstatným pre odovzdanie diela je odovzdanie predmetu diela jeho odovzdaním prvému dopravcovi, ktorý má uskutočniť prepravu do miesta určenia. Ak zmluva neurčuje miesto odovzdania a ani povinnosť zhotoviteľa odoslať predmet diela, uskutočňuje sa odovzdanie v mieste, v ktorom sa podľa zmluvy malo dielo vykonávať; ak v zmluve nie je toto miesto určené, uskutočňuje sa odovzdanie v mieste, o ktorom objednávateľ vedel alebo musel vedieť v čase uzavretia zmluvy, že v ňom bude zhotoviteľ dielo vykonávať. Ak nemožno miesto odovzdania určiť na základe týchto atribútov tak sa odovzdanie diela uskutočňuje v mieste, kde má zhotoviteľ sídlo alebo miesto podnikania, prípadne bydlisko alebo organizačnú zložku, ak jej miesto včas objednávateľovi oznámi.

Zmluvné strany sa môžu od ust. § 554 ObchZ, ktoré je dispozitívnym ustanovením odchýliť, a to tak, že si pre svoj záväzok a teda aj pre jeho riadne splnenia a následný zánik určia, že odovzdanie diela sa bude realizovať protokolárne a to na základe zápisnice. V tomto prípade odchýlenia sa zmluvných strán od zákonného ustanovenia k tomuto protokolárnemu odovzdaniu a prevzatiu diela medzi zmluvnými stranami jeho faktickým odovzdaním a prevzatím a vyhotovením protokolu o odovzdaní a prevzatí.⁸

Z právnej praxe v danej problematike mnohokrát nastane situácia, kedy sa prevzatie diela a splnenie povinnosti vykonať dielo stotožňujú. Tu je potrebné poznamenať, že povinnosť vykonať dielo a jeho prevzatie stoja ako dva osobitné atribúty riadneho vykonania diela a teda sú nerozlučným predpokladom pre riadne splnenie záväzku zo zmluvy o dielo a aj predpokladom pre zánik tohto záväzku. Pokiaľ nastane situácia, že predmetné dielo, aj prevzaté

⁷ Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 31. Mája 2012, spisová značka 5 M Obdo 3/2012

⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 19. Marca 2013, spisová značka 32 Cdo 358/2012

má vady, nemožno toto plnenia zo zmluvy o dielo považovať za riadne dokončené a teda ani takto prevzaté dielo nemôže naplniť predpoklady pre splnenie podmienok na zánik záväzku a to z dôvodu absencie riadneho vykonania diela. Obdobným spôsobom sa v tejto otázke vyjadril aj Najvyšší súd ČR v rozsudku z 26. augusta 2008, sp. zn. 32 Odo 1751/2006. Rovnaký názor v tejto veci nadobudol aj Najvyšší súd ČR v inej právnej veci kde pri právnom posúdení danej problematiky konštatoval aj to, že pri zmluve o dielo platí, že vykonaním diela je splnený záväzok zhotoviteľa avšak pokiaľ má vykonané dielo vady, nie je riadne dokončené, a to ani keď ho objednávatel' prevezme, a povinnosť vykonať dielo nezaniká, ale jej obsah sa mení spôsobom, zodpovedajúcim z vadného plnenia. Teda pri plnení diela, ktoré má vady nastane zánik tohto záväzku až splnením si povinnosti riadne dokončiť dielo a to vtedy, kedy boli odstránené vady a nedorobky.⁹

Summa summarum riadnym vykonaním diela dochádza k zániku záväzku a rozumie sa tým dokončenie diela v dohodnutej lehote a bez väd. Pri vadnom plnení a pri prevzatí diela nedochádza k zániku záväzku. K zániku záväzku zo zmluvy o dielo dôjde až odstránením väd diela zhotoviteľom.

Najšpecifickejšími sú zmluvy o dielo vykonávané v stavebníctve. Tieto zmluvy o dielo a s nimi spojená problematika ich zániku splnením má ešte niekoľko špecifik. Takýmito osobitosťami je aj problematika dôkazného prostriedku preukazujúceho riadne a včasné dielo zhotovené a odovzdané objednávatel'ovi. Ak mali zmluvné strany v zmluve dohodnuté, že k odovzdaniu a prevzatíu diela dôjde protokolárne, tak až spísaním protokolu o odovzdaní a prevzatí diela a jeho riadneho vykonania dôjde k zániku záväzku. Ak však zmluvné strany toto dojednanie nerealizovali, postupuje sa v zmysle zákonnej úpravy. Judikatúra však istým spôsobom preklenula aj túto problematiku a za zákonný prostriedok preukazujúci, že dielo bolo riadne a včas zhotovené a odovzdané objednávatel'ovi možno považovať aj montážne denníky. Montážne denníky teda ako dôkazný prostriedok nenahrádzajú protokol avšak stoja ako samostatný dôkaz preukazujúci zhotovenie a odovzdanie diela.¹⁰

Druhým špecifikom viaznucim v naplnení predpokladov pre zánik záväzku zo zmluvy o dielo a to vykonania diela a jeho odovzdania je obsiahnutá v ust. § 555 ObchZ. Toto ustanovenie Obchodného zákonníka ustanovuje, že ak zmluva nezahrňa povinnosť zhotoviteľa predmet diela odoslať, splní zhotoviteľ svoju povinnosť vykonať dielo, ak umožní objednávatel'ovi nakladať s predmetom diela. Na to, aby došlo k zániku záväzku jeho splnením vyplývajúcim zo zmluvy o dielo v osobitých prípadoch postačuje ak bolo dielo riadne vykonané

⁹ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 13. Mája 2008, spisová značka 32 Odo 1531/2006

¹⁰ Rozsudok Krajského súdu v Bratislave zo dňa 28. Mája 2013, spisová značka 2 Cob 287/2012

avšak nebolo prevzaté, ale bolo zo strany zhotoviteľa umožnené objednávateľovi nakladať s predmetom diela, ktorý ak by aj toto oprávnenie nerealizoval nemá to žiaden vplyv na skutočnosť, že toto dielo sa považuje za riadne vykonané a odovzdané a tým dochádza k zániku záväzku vyplývajúceho zo zmluvy o dielo jeho splnením.

Poslednom z osobitostí, na ktoré vo vzťahu k problematike zániku záväzku jeho splnením chceme poukázať je, že v zmluvách o dielo môže pri právnom posúdení v niektorých prípadoch dôjsť aj k faktickému (konkludentnému) prevzatiu diela. Tým, že objednávateľ dielo užíva, môže z jeho strany dôjsť k faktickému prevzatiu diela. Ak by sa uplatňoval striktné formalistický výklad odovzdania diela a prevzatia diela toto by zvýhodňovalo objednávateľa, ktorý by tak mohol oddŕaľovať podpísanie preberacieho protokolu, hoci by dielo už užíval.¹¹ Tu je však na mieste poznamenať, že nie vždy ak dielo objednávateľ užíva dochádza automaticky ku konkludentnému prevzatiu diela. Je na posúdení konkrétneho prípadu a jeho špecifik, či v danom prípade došlo alebo nedošlo k faktickému prevzatiu diela a k následnému zániku záväzku jeho splnením.

Záver

Zánik záväzku jeho splnením je ideálnym spôsobom aký je v priestore legislatívy a obchodu najžiadanejší. Práve tento spôsob by mal byť ťažiskovým pre podnikateľské subjekty, aby všetky svoje aktivity vyplývajúce zo záväzku smerovali k riadnemu splneniu ich povinností s čím následne právo spája zánik záväzku jeho splnením. Je to práve riadne a včasné plnenie, ktoré svojim obsahom rozvíja obchod a má pozitívny vplyv nielen na ekonomický status daných subjektov ako zmluvných strán ale v konečnom dôsledku aj na rozvoj ekonomiky daného štátu. To, že v určitom podnikateľskom prostredí je podnikateľská etika a morálka na vysokej úrovni priamo vplýva aj na správanie sa podnikateľských subjektov pri plnení ich vlastných záväzkov zo zmlúv čo má pozitívny dopad na mnoho ekonomických činiteľov podnikateľov a štátu. Naopak, v prostredí, kde je podnikateľská morálka a etika zlá sa často stretáme s potrebou vyššej intervencie štátu vo vzťahu k následkom nedbalého výkonu podnikania a neplnenia si povinností zo záväzku. Na túto skutočnosť reaguje nielen obchodné právo prostredníctvom jednotlivých inštitútov, ktorými sa riešia situácie, kedy nedôjde k zániku záväzku jeho splnením ale niektorým z iných dôvodov a zoberá sa aj oprávneniami a právami zmluvných partnerov. Právo na tieto nežiaduce situácie neplnenia záväzkov reaguje aj v postavení iných odvetví práva, kedy je potrebné aj z pozície štátu participovať na eliminovaní

¹¹ Rozsudok Krajského súdu v Trnave zo dňa 10. júla 2014, spisová značka 31 Cob 56/2013

tých subjektov, ktoré už nechcú alebo nemôžu plniť svoje záväzky.

Príspevok sa venuje legislatívnemu vymedzeniu zániku záväzku jeho splnením v intenciách Obchodného zákonníka. Rozoberá aspekty, ktoré sú podmienkami na zánik záväzku jeho splnením. Vymedzujú sa základné atribúty splnenia záväzku a to riadne a včasné plnenie. Druhá časť príspevku pojednáva v zmysle judikatúry osobitosťami zániku záväzku jeho splnením s prihliadnutím na špecifický typ zmluvy a to zmluvy o dielo. V tejto časti príspevok ozrejmuje rozdiel medzi riadnym vykonaním diela a riadnym dokončením. Ustalaťuje v rámci judikatúry aké špecifiká musia byť splnené na to, aby v zmysle zmluvy o dielo došlo k jej zániku z dôvodu splnenia povinnosti zo zmluvy o dielo.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

MAMOJKA, M.: *Zmluvné umenie v obchodnom práve*. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2014. s. 96. ISBN 978 – 80 – 8168 – 122 - 6

REBRO, K.: *Latinské právnické výrazy a výroky*. 1. Vydanie, Bratislava : IURA EDITION, 1995, s. 267 -268. ISBN 80 – 88715 – 20 – 2

PELIKÁNOVÁ, I. a kol. : *Obchodní právo. II. díl*. 2. Vydanie. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 2

Rozsudky a uznesenia

Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 12. Februára 2008, spisová značka 4 M Obdo 1/2007

Rozsudok Krajského súdu v Žiline zo dňa 7. Novembra 2012, spisová značka 14 Cob 98/2011

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 31. Mája 2012, spisová značka 5 M Obdo 3/2012

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 19. Marca 2013, spisová značka 32 Cdo 358/2012

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 13. Mája 2008, spisová značka 32 Odo 1531/2006

Rozsudok Krajského súdu v Bratislave zo dňa 28. Mája 2013, spisová značka 2 Cob 287/2012

Rozsudok Krajského súdu v Trnave zo dňa 10. Júla 2014, spisová značka 31 Cob 56/2013

ZASTÚPENIE V CIVILNOM PROCESSE

Representation in civil process

Júlia Floreková¹

Abstrakt

Po významnej rekodifikácii, ktorá sa stala účinnou júlom 2016 sú do nášho právneho poriadku zavedené tri kódexy, ktoré nahradili Občiansky súdny poriadok. Civilný sporový poriadok, Civilný mimosporový poriadok a Správny súdny poriadok sú zákony, ktoré majú spĺňať požiadavky moderného kódexu 21. storočia. Výrazne zmeny zasiahli aj inštitút zastúpenia v civilnom procese. Zastúpenie predstavuje komplexný inštitút upravený v § 89 - 92 Civilného sporového poriadku. Cieľom príspevku je priblížiť ustanovenia § 90 až 92 Civilného sporového poriadku, a to zastúpenie advokátom, zastúpenie zástupcom, prípadne osobou, ktorá spĺňa kvalifikačné predpoklady podľa zákona. Upriamime pozornosť na rozsah, formálne, obsahové náležitosti, zánik splnomocnenia a taktiež aplikačné problémy. Na záver príspevku poukážeme na osobitný zánik splnomocnenia, a to najmä v konkurznom konaní.

Abstract

After a significant recodification that was taken into effect in July 2016, three codexes were instituted, which replaced the civil procedure code. The civil contentious code, code of non-contentious civil procedure and code of administrative procedure are laws that must meet the standards of a modern 21st century codex. significant changes also affected the representation area of the civil process. Representation is a complex, specified in paragraphs 89 - 92 of the civil contentious code. The goal of this article is to paragraphs 90 -92 of the civil contentious code, specifically representation by an attorney or another person that meets the qualification required by law. we will focus our attention on extensiveness, formality, contents, revocation of power of attorney and also problems in practise. At the end of article assign the special revocation of power of attorney, in particular bankruptcy or insolvency law.

Kľúčové slová: Rekodifikácia. Civilný proces. Civilný sporový poriadok. Zastúpenie. Plnomocenstvo.

Key words: Recodification. Civil process. Civil Contentious Code. Representation .Power of attorney.

Úvod

Môžeme povedať, že rekodifikáciou ide doslova o zmenu paradigmy, zmenu, ktorá má pôsobiť na široké spektrum spoločenských vzťahov, ktoré majú byť zákonodarcom upravené tak, aby spĺňali požiadavky 21. storočia.

¹ Mgr. Júlia Floreková, externá doktorandka. Katedra obchodného a finančného práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Aj keď už rekodifikácia Občianskeho súdneho poriadku prebehla pred viac ako tromi rokmi, stále sa v aplikačnej praxi stáva, že sú používané nesprávne pojmy, ktoré boli rekodifikáciou zmenené, prípadne úplne nahradené.

Úlohou rekodifikačnej komisie bolo priniesť aktuálnosť, prehľadnosť, funkčnosť a logickú nadväznosť.

Rekodifikáciou sa zmenil dovtedy používaný Občiansky sporový poriadok na tri rozsiahle a prehľadné zákony, ktoré prax využíva od prvého júla 2016. Hovoríme o Civilnom sporovom poriadku, Civilnom mimosporovom poriadku a Správnom súdnom poriadku, ktoré sa majú prirovnávať k právnej úprave moderných európskych štátov.

Účelom tohto príspevku je stručne poukázať na rekodifikáciu OSP, ktorá značnou mierou upravila inštitút zastúpenia v civilnom procese. Cieľom je najskôr priblížiť v stručnosti, aké výrazné zmeny dosiahla rekodifikačná komisia, a následne sa upriamiť na civilný proces a zaznamenané zmeny, ktoré sú využívané dodnes.

V príspevku nájdeme upravené a rozobrané ustanovenia § 90, § 91 a § 92 Civilného sporového poriadku, ktoré komplexne upravujú inštitút zastúpenia v civilnom procese. Okrem spomínaných ustanovení, CSP upravuje zastúpenie aj v ustanovení § 89, avšak tomu sa v tomto príspevku venovať nebudeme.

Je veľmi dôležité povedať, že zákon práve v ustanovení § 90 komplexne upravuje taxatívny výpočet konaní, v ktorých musí ako zástupca figurovať jedine advokát. Zákon sem zaradil spory vyvolané alebo súvisiace s konkurzom a reštrukturalizáciou, spory z nekalého súťažného konania, spory súvisiace s ochranou práva duševného vlastníctva a napokon spory z ohrozenia alebo porušenia práva na obchodné tajomstvo.

V zákone nájdeme konania, v ktorých zákonodarca nelipne na tom, aby bol zástupcom povinne advokát, avšak hovorí o tom, že osoba, zástupca, musí mať splnené kvalifikačné predpoklady stanovené zákonom, v opačnom prípade konať v mene a na účet zastúpeného nemôže. Teda platí, že laický prvok zastúpenia je v tomto prípade tak, ako je to aj v prípade ustanovenia § 90 CSP úplne vylúčený.

Napokon posledné ustanovenie, ktorému sa venuje tento príspevok je ustanovenie § 92. Ustanovenie sa venuje splnomocneniu, ktoré definujeme ako osobitný jednostranný právny úkon, ktorý plní legitimačnú funkciu, má formálny charakter, zásadný procesný význam a nemá charakter dohody. V zákone nenájdeme presné obsahové náležitosti, ktoré musí splnomocnenie mať, je však potrebné, aby právny úkon takto urobený bol jasný, určitý a zrozumiteľný. Splnomocnenie musí obsahovať vlastnoručné podpisy, prípadne elektronické, ktoré musia byť opatrené časovou pečiatkou, aby boli platné.

Nakoniec príspevok upravuje zánik splnomocnenia a osobitný zánik splnomocnenia, ku ktorému dochádza napríklad v konkurznom konaní. Tak, ako v rámci klasického konkurzného konania právnických osôb dochádza k zániku splnomocnenia, tieto skutočnosti zakladajú zánik splnomocnenia aj v konaní o oddlžení fyzických osôb. Osobitný zákon, ktorému sa venujeme v poslednej časti príspevku hovorí, že vyhlásením konkurzu na majetok úpadcu zanikajú jednostranné právne úkony úpadcu, ak sa týkali majetku, ktorý podlieha konkurzu.

Účelom samotného príspevku je veľmi okrajovo poukázať na rekodifikačné zmeny, ktoré zasiahli aj oblasť civilného procesu. Hlavným cieľom príspevku je však poukázať najmä na súčasnú právnu úpravu Civilného sporového poriadku, teda poukázať na to, kto a za akých okolností môže byť zástupca, aké splnomocnenie je možné udeliť, ako splnomocnenie má vyzeráť a napokon ako dochádza k jeho zániku.

1 Na úvod stručne k rekodifikácii

Na úvod by sme upriamili pozornosť na úplný začiatok Civilného sporového poriadku, a to z toho dôvodu, že spomínaný zákon je zavedený pomerne krátko do nášho právneho poriadku, ak sa teda za krátku dobu považuje skoro trojročné obdobie, odkedy sa zákon uplatňuje. Rekodifikáciou sa zaviedlo množstvo nových, zaujímavých, aktuálnych a moderných inštitútov, ktoré spĺňajú požiadavky moderného kódexu 21. storočia.

Rekodifikáciou ide doslova o zmenu paradigmy, zmenu v nazeraní na funkčnosť a na modernosť civilného procesu, ktorá sa výraznou mierou prejavuje funkcionalitou a aktívnym - silným postavením sudcu, tak, ako to moderná európska procesná prax uskutočňuje už dlhšiu dobu.²

Veľmi zarážajúce je, že hoc zákon je včlenený a používaný na našom území už skoro tri roky, doposiaľ nemáme žiadnu monografiu, nehovoríme o rozsiahlych komentároch a zozbieraných judikatúrach, ale máme na mysli, literatúru, ktorá pozorne upravuje všetky dôležité a výrazné zmeny.

Dôležité je pripomenúť, že výraznou rekodifikáciou sa nahradil dovtedy platný procesný kódex fungujúci od roku 1963 - Občiansky súdny poriadok. OSP bol novelizovaný viac ako osemdesiatkrát, čím sa narúšala nielen jeho obsahová, ale aj logická nadväznosť jednotlivých častí zákona. Nahradený bol tromi už známymi, prehľadnými, aktuálnymi

² ŠTEVČEK, M.: Koncepcia civilného procesu v Slovenskej republike. In Justičná revue. MS SR, roč. 68, 2016, č. 4. s. 466-467.

a reagujúcimi kódexmi, a to Civilný sporový poriadok, Civilný mimosporový poriadok a Správny súdny poriadok.

Účelom samotnej novej, rekodifikovanej právnej úpravy civilného procesu bolo dosiahnuť kvalitnú a efektívnu slovenskú justíciu, teda dosiahnuť, aby súčasné kódexy spĺňali požiadavky modernej spoločnosti. Právna úprava civilného procesu mala vytvoriť také procesnoprávne inštitúty, ktoré umožnia čo najviac sa priblížiť k ideálu rýchlej a spravodlivej ochrany práv a právom chránených záujmov procesných strán za predpokladu zodpovedného prístupu subjektov civilného procesu k súdnemu konaniu a vytvoriť tak priestor pre kvalitnejšie súdne rozhodnutia. S uvedeným súvisí aj ďalší cieľ rekodifikačnej komisie, a to, aby súčasná práva úprava pripravovaných zákonov bola na porovnateľnej úrovni vymožitelnosti práva s ostatnými členskými štátmi Európskej únie, a to aj z toho dôvodu, že práve vymožitelnosť práva, súdne konania boli zdĺhavé, často nekončené, obsahujúce nedostatočne odôvodnené súdne rozhodnutia a vyskytujúca sa nejednotná súdna prax v rovnakých právnych otázkach.³

Rekodifikácia, ako je už všetkým dobre známe, sa stala účinnou dňa 01.07.2016.

2 Civilný sporový poriadok a jeho právna úprava

Veľmi výstižný, zaujímavý a pútavý prejav, ktorý nás oslovil, v súvislosti s civilným procesom, vyjadril dr. Ján Šramek podľa ktorého : „*(C)ivilný proces... dopĺňa občianske právo, pretože zaručuje jeho uskutočňovanie pre prípady, že povinný subjekt sa svojej povinnosti vzoprie, že porušuje právny poriadok a tým aj právny pokoj. Súc takto prostriedok zabezpečujúcim poctivý právny styk občanov medzi sebou a tým pokojné spolužitie občanov v štáte, je civilný proces nadmieru dôležitou a celkom neodmysliteľnou časťou právneho poriadku. Jeho poslanie je v tomto svetle skutočne vysokým poslaním kultúrnym, pretože má výhradne slúžiť spravodlivosti. Bez neho aj to najlepšie právo materiálne by nemalo hodnoty žiadnej.*“⁴

Civilný sporový poriadok, ktorému bude venovaný tento článok sa vo všeobecnosti zaoberá postupom súdu, stranami sporu a inými osobami v spore, procesnými úkony súdu a lehotami, doručovaním, dokazovaním, úkonmi strán sporu a napokon aj samotným rozhodovaním sporov.

³ Dôvodová správa

⁴ Z prejavu dr. Jána Šrámka na 94. schôdzi poslaneckej snemovne Národného zhromaždenia Československej republiky zo dňa 22.04.1937, stenoprotokol z tejto schôdze je dostupný na internetovej stránke Spoločnej česko-slovenskej digitálnej parlamentnej knižnice

V novom CSP nájdeme množstvo zaujímavých, nových, včlenených a prebratých právnych inštitútov aj do nášho právneho poriadku. Niektoré inštitúty boli systematickejšie upravené, iné nahradené a iné zas úplne včlenené do Civilného sporového poriadku.⁵

Ustanovenia, nielen však v tomto zákone, sú štruktúrne pozmenené, tzn. sú stručné, zoradené do jednotlivých fáz súdneho konania, ktorým sa vymedzuje len základný rámec, na základe ktorého má súd rozhodovať a ktoré musia strany dodržiavať. Uvedeným sa dáva výrazný priestor sudcovi ako správne aplikovať zákon na jednotlivý spor, čím sa predpokladá hlavne kvalitná práca sudcu, procesnoprávna aj hmotnoprávna.

Zákon širokým rozsahom osemnástich článkov upravuje a zakotvuje základné a najdôležitejšie princípy, ktoré sa uplatňujú v sporovom konaní. Medzi novozavedené inštitúty patrí predbežné prejednanie sporu, ktoré súd môže nariadiť, zavádza osobitné konania so slabšou stranou, t.j. spotrebiteľom, zamestnancom, osobou v antidiskriminačných sporoch. Zmeny nájdeme aj v doručovaní, platí všeobecná fikcia doručenia v zákonom stanovenej odbernej lehote poštovej zásielky, zmeny v špeciálnej príslušnosti súdov a pod.⁶

Strany sporu sú témou, ktorá zaznamenala značné zmeny, a to nielen v terminológii, ale najmä zmenu hlboko koncepcnú a filozofickú. Doterajší pojem „účastník konania“ sa v sporovom konaní nahrádza pojmom „strana sporu“. V mimosporových konaniach a rovnako aj v správnom súdnictve zostáva zachovaný pojem „účastník“. Táto zmena vyplýva z jednej podstatnej charakteristiky, a to že CSP je formovaný na báze veľmi prísneho kontradiktórického procesu. Pojem kontradiktórny znamená, že práve jeden z dvoch výrokov je pravdivý. Kontradiktórny spor je sporom dvoch proti sebe stojacich sporových strán. Práve jedna z týchto dvoch strán sporu, buď žalobca alebo žalovaný, má v spore pravdu, ktorú označujeme ako *princíp formálnej pravdy* a je úlohou civilného procesu zistiť, ktorá z nich to je.

Vzhľadom k tomu, že zmeny v civilnom procese boli uskutočnené v pomerne krátkom časovom období, približne dva roky a vzhľadom k tomu, že CSP je využívaný skoro tri roky, až časom, odstupom niekoľkých rokov, súdna prax ukáže, či zákon dostatočne reflektuje celé spektrum procesných úkonov súdu a strán sporu.⁷

⁵ JAKUBÁČ, R.: Úvahy o návrhu Civilného sporového poriadku. In Justičná revue. MS SR, roč. 67, 2015, č. 4. s. 463.

⁶ ŠTOSOVÁ, Š.: Rekodifikácia procesného práva na Slovensku. In Epravo.sk [online]. Dostupné na internete: <<https://www.epravo.sk/top/clanky/rekodifikacia-procesneho-prava-na-slovensku-3209.html>>

⁷ TÓTH- VAŇO, P.: K návrhu (a o návrhu) pripravovaného Civilného sporového poriadku. In Justičná revue. MS SR, roč. 66, 2014, č. 10. s.1261-1662.

2.1 Ustanovenie § 90 CSP - zastúpenie advokátom

Ustanovenie, ktorému sa budeme venovať v tejto časti, upravuje taxatívny výpočet konaní, resp. sporov, v ktorom musí byť osoba zastúpená *advokátom*. Ide o osobitné druhy konania, v ktorých sa pripúšťa iba profesionálne zastúpenie advokátom, nakoľko ide o konania, ktoré sú časovo, vecne, ale aj obsahovo náročné. Podmienka zastúpenia zakotvená v tomto ustanovení je všeobecná, a preto platí rovnako pre žalobcu aj pre žalovaného, a to v konaní pred súdom I. inštancie, v odvolacom konaní, v konaní o žalobe na obnovu konania a aj v dovolacom konaní.⁸

Pri osobitných konaniach sa má za to, že len advokát je schopný, profesionálne zameraný a má dostatočne vhodný predpoklad na vecnú a účelnú právnu argumentáciu, ktorá smeruje k efektívnemu prejednaniu a rozhodovaniu vo veci, najmä bez zbytočných prietáhov v konaní.

Taxatívny výpočet hovorí o nasledovných sporoch:

- a) **vyvolaných alebo súvisiacich s konkurzom a reštrukturalizáciou**. Zaraďujeme sem najmä spory:
- o určení právneho dôvodu,
 - vymáhateľnosti, výške, poradí zabezpečenia zabezpečovacím právom alebo poradí zabezpečovacieho práva (tzv. incidenčné spory),
 - o určení právneho dôvodu alebo výške pohľadávky proti podstate,
 - o vylúčení majetku zo súpisu konkurznej podstaty úpadcu,
 - odporovacie konania,
 - konania o vysporiadaní BSM,
 - spory o náhradu škody spôsobenej v súvislosti s výkonom správcovskej činnosti.

Sú však spory, ktoré bezprostredne súvisia so samotným konkurzným alebo reštrukturalizačným konaním ako zákonným procesom. Sem zaraďujeme napr. spory, v ktorých sa prerušuje konanie z dôvodu vyhlásenia konkurzu. V takýchto sporoch nie je povinné byť zastúpený advokátom.⁹

- b) **spory z ochrany hospodárskej súťaže**,¹⁰

- c) **spory z nekalého súťažného konania**,¹¹

⁸ ŠTEVČEK, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 307.

⁹ ŠTEVČEK, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 307.

¹⁰ Pozri zákon č. 136/2001 Z.z. o ochrane hospodárskej súťaže v znení neskorších predpisov

¹¹ Pozri § 53 a § 44 až 52 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodného zákonníka

d) **spory z ohrozenia alebo porušenia práva na obchodné tajomstvo,**

e) **spory súvisiace s ochranou práva duševného vlastníctva.**

Sem patrí:

- konania vo veciach autorských práv,
- konania vo veciach práv výkonných umelcov,
- konania vo veciach práv výrobcov zvukovo - obrazových alebo zvukových záznamov,
- konania vo veciach práv vysielateľov, práv priemyselného vlastníctva, vrátane priemyselných práv na výsledky tvorivej duševnej činnosti, priemyselných práv na označenie a práv obdobných a súvisiacich s priemyselnými právami.

Okrem horeuvedeného taxatívneho výpočtu zákona, od ktorého sa nemožno odchýliť a v ktorých musí byť sporová strana zastúpená advokátom, zákon povinné zastúpenie upravuje aj v ust. § 429 CSP.¹²

Už ako bolo vyššie spomínané, zákon upravuje taxatívny výpočet konaní, v ktorom je potrebné byť zastúpený advokátom. Advokát je profesionálny zástupca, ktorý svoje povolanie vykonáva v rámci svojej podnikateľskej činnosti. Výkonom a poslaním advokácie je zastupovať klientov v konaní pred orgánmi verejnej moci, súdmi a inými právnymi subjektmi, trestnom konaní ako jeho obhajoba, spisovanie listín o právnych úkonoch, poskytovanie právnych rád, spracovanie právnych rozborov, správa majetku klientov a iné ďalšie formy právnej pomoci a právneho poradenstva, ak sa vykonávajú za odmenu a sústavne.¹³

V tomto prípade sa dá povedať, že advokát má v konaní privilegované postavenie. V CSP platí, že ak je zastúpená strana advokátom, zastupovanie iným zástupcom ako advokátom je vylúčené.

Zákon o advokácii upravuje v ust. § 2 definíciu advokáta. Advokát je osoba, ktorá je zapísaná v zozname advokátov, ktorý vedie Slovenská advokátska komora. Pri poskytovaní právnych služieb je advokát nezávislý, viazaný VZPP a v medziach určenými aj príkazmi klienta. Advokátske povolanie je slobodné povolanie, ktoré možno vykonávať len v medziach určeného zákona.

V rámci rozoberaného ustanovenia, je dôležité povedať, že prispieva k hospodárnosti konania. Je to najmä z toho dôvodu, že všetky písomnosti sú doručené advokátovi. Advokát je povinný mať aktivovanú elektronickú schránku súdu, ktorá je spustená cez portál slovensko.sk.

¹² § 429 ods. 1 CSP : „Dovolateľ musí byť v dovolacom konaní zastúpený advokátom. Dovolanie a iné podania dovolateľa musia byť spísané advokátom.“

¹³ § 1 ods.2 zákona č. 586/2003 Z.z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

V elektronickej schránke, advokát prijíma rozhodnutia súdu a doručuje svoje podania príslušným orgánom. Z toho hľadiska je konanie časovo nenáročné na doručovanie, nakoľko proces je jednoduchší a finančne nezaťažujúci.¹⁴

V taxatívnom výpočte konaní je tiež dôležité upozorniť, že advokát, ktorý zastupuje sporovú stranu, zodpovedá strane, t.j. svojmu klientovi za škodu. Ide o objektívnu zodpovednosť za škodu, ktorej sa advokát môže zbaviť len tým, že preukáže, že škodu nemohol zabrániť ani vynaložením odbornej, profesionálnej starostlivosti a ani s vynaložením potrebného úsilia.¹⁵

V prípade, že ide o povinné zastúpenie advokátom v konaní, v ktorom strana nemá určeného advokáta, hovoríme, že ide o odstrániteľný nedostatok procesnej podmienky. Súd je v takomto prípade povinný urobiť vhodné opatrenia na to, aby odstránil nedostatky v konaní.¹⁶

Súd vyzve stranu, ktorá nie je povinne zastúpená advokátom, aby si ho v primeranej lehote určenej súdom zvolila.¹⁷

Ak na výzvu súdu nereaguje, súd na úkony, ktoré strana nezastúpená advokátom urobí, neprihliada. Takéto úkony nevyvolávajú žiadne právne účinky a súd pokračuje v konaní akoby žiadny úkon vykonaný nebol. Z uvedeného vyplýva, že súd nemusí vždy konanie zastaviť, prihliada predovšetkým na to, v akom štádiu sa konanie nachádza, aká je povaha úkonov, na ktoré súd neprihliadol, prípadne aká je procesná pozícia strany v spore. Platí však, že súd zastaví konanie vždy, ak neprihliada na žalobu alebo odvolanie.

Procesná podmienka ako odstrániteľný nedostatok je odstránená v okamihu, keď strana, ktorej bola adresovaná výzva súdu na určenie advokáta, ktorý ju bude zastupovať, preukáže, že s advokátom podpísala písomné splnomocnenie, ktoré sa zakladá do súdneho spisu.¹⁸

„Plná moc je listinou osvedčujúcou uzatvorenie dohody o plnej moci medzi zastúpeným a zástupcom. Nedostatok procesnej plnej moci je nedostatok podmienky konania, ktorý možno odstrániť, pričom opatrením súdu k odstráneniu nedostatku preukázania zastúpenia je spravidla výzva tomu, kto vystupuje ako zástupca, prípadne účastníkovi, aby v určenej lehote doložil písomnú plnú moc, alebo aby k udeleniu plnej moci došlo ústne do zápisnice. To platí

¹⁴ ŠTEVČEK, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 309.

¹⁵ Pozri § 26 zákona č. 586/2003 Z.z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

¹⁶ § 161 ods. 3 CSP: „Ak ide o nedostatok procesnej podmienky, ktorý možno odstrániť, súd urobí vhodné opatrenia na jeho odstránenie. Pritom spravidla môže pokračovať v konaní, ale nesmie vydať rozhodnutie, ktorým sa konanie končí. Ak sa nepodari nedostatok procesnej podmienky odstrániť, súd konanie zastaví.“

¹⁷ § 160 ods. 2 CSP: „Súd vždy poučí strany o ich práve zvoliť si advokáta a o možnosti obrátiť sa na Centrum právnej pomoci.“

¹⁸ ŠTEVČEK, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 309.

*ako v prípade, že plná moc nebola v konaní predložená vôbec, tak i v prípade, že bola predložená s takými nedostatkami, pre ktoré ju nemožno v konaní považovať za platnú. Ak je žaloba alebo iný návrh na začatie konania podpísaná len tvrdeným zástupcom účastníka na základe plnej moci, ktorý ani napriek opatreniu súdu toto zastúpenie nedoložil, súd konanie zastaví.*¹⁹

Procesné zastúpenie vzniká dohodou o plnej moci medzi advokátom a klientom. Zaniká vo vzťahu k súdu jednostranným právny úkonom o odvolaní plnej moci alebo výpoveďou, ktorá je účinná odo dňa oznámenia súdu.

Advokátovi je možné udeliť splnomocnenie generálne, t.j. na celé konanie. Obmedzená plná moc je taká, ktorá je udelená na konkrétny právny úkon. Ak bolo udelené generálne plnomocnenstvo, advokát je oprávnený na všetky procesné úkony, ktoré môže v konaní urobiť strana sporu.²⁰

Platí, že ak dôjde k zániku plnej moci ešte pred skončením sporu, strana sporu je povinná zvoliť si advokáta na pokračovanie v konaní a predložiť plnú moc.

*„Advokáta môže jeho advokátsky koncipient zastúpiť na jednotlivom súdnom pojednávaní, ak s tým klient súhlasí“.*²¹

*„Tzv. „všeobecné plnomocnenstvo“ oprávňujúce zástupcu zastupovať zastúpeného v každom súdnom konaní, možno založiť do spisov súdnej správy príslušného súdu a v konkrétnej veci sa naň odvolať. Súd však nie je povinný zisťovať, či všeobecné plnomocnenstvo bolo udelené a založené v spise súdnej správy, na existenciu plnomocenstva musí účastník alebo ním zvolený zástupca súd upozorniť.“.*²²

Ustanovenie, ktorému sa venujeme v tejto časti, ďalej hovorí, že ak má fyzická osoba ukončené vysokoškolské právnické vzdelanie II. stupňa, nevyžaduje sa, aby bola v konaní zastúpená advokátom. Vzdelanie musí byť ukončené v študijnom odbore právo na právnickej fakulte vysokej školy sídliacej na území Slovenskej republiky, prípadne musí mať uznaný doklad o vysokoškolskom právnickom vzdelaní II. stupňa vydaný zahraničnou vysokou školou.

¹⁹ C. H. Beck. č. 1458/2003 (NS ČR)

²⁰ KRAJČO, J. : Stručný komentár - Civilný sporový poriadok. Bratislava: EUROUNION, spol. s r. o., 2018. 148-149 s.

²¹ 1 Cdo 52/98 R 75/1999 (NS SR)

²² 2 Cdo 112/2001 R 43/2003 (NS SR)

Pri právnických osobách zákon stanovuje, že povinné zastupovanie advokátom nie je potrebné, za predpokladu, že zamestnanec alebo člen právnickej osoby, ktorý za ňu koná, má ukončené vysokoškolské vzdelanie II. stupňa v študijnom odbore právo.²³

2.2 § 91 CSP – (spory bez možnosti laického zastúpenia)

*„V sporoch z ochrany osobnosti podľa Občianskeho zákonníka, v sporoch z ochrany podľa predpisov o masovokomunikačných prostriedkoch, v sporoch z právnych vzťahov zo zmenky, šeku alebo iného cenného papiera a v sporoch medzi podnikateľmi pri výkone ich podnikateľskej činnosti sa zastúpenie nepripúšťa, to neplatí ak je zástupcom osoba, ktorá má vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa.“*²⁴

V ust § 90 a 91 zákonodarca uvažil, že je vhodné spory osobitne rozdeliť, pretože vo všeobecnosti možno predpokladať zvýšenú hmotnoprávnu a procesnoprávnu náročnosť.

V tomto prípade, zákonodarca, negatívnou enumeráciou určil spory, v ktorých si strana sporu, žalobca alebo žalovaný, môže zvoliť iba zástupcu, ktorý spĺňa kvalifikačné predpoklady ustanovené zákonom.²⁵

Z uvedeného vyplýva, že strane sporu nie je kladená povinnosť byť zastúpená advokátom, ktorým je osoba podľa osobitného právneho predpisu, ale zástupcom, ktorý má ukončené vysokoškolské vzdelanie II. stupňa v odbore právo.²⁶

Zastupovaním ponímame realizáciu procesných a iných právnych úkonov zástupcom v mene a na účet zastúpenej strany, ktoré môžu mať z povahy veci zásadný vplyv na priebeh a výsledok súdneho konania.

V uvedených sporoch súd preskúmava, či zástupca je odborne spôsobilý na zastupovanie. V prípade, že súd dospeje k záveru, že nespĺňa podmienky zastupovania v zmysle ust. § 91 CSP, rozhodne osobitným uznesením o nepripustení zastúpenia.

Účelom taxatívneho vymedzenia v sporoch je, aby v takýchto sporoch konala len osoba odborne znala práva, tzn., že laický prvok vo vzťahu k zastúpeniu je zákonom vylúčený.

²³ ŠTEVČEK, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 309.

²⁴ § 91 CSP

²⁵ KRAJČO, J. : Stručný komentár – Civilný sporový poriadok. Bratislava: EUROUNION, spol. s r. o., 2018. 148 -149 s.

²⁶ BRÖSTL, Š.: Advokát v sporovom konaní – 4 najväčšie zmeny. In Ulpianus [online]. Dostupné na internete: <<http://www.ulpianus.sk/blog/advokat-v-sporovom-konani-4-najvacsie-zmeny>>

Zásadne sa toto ustanovenie líši aj pri doručovaní jednotlivých písomných rozhodnutí súdom. Zákon pripúšťa preberanie a prijímanie písomností komukoľvek v mene sporovej strany, ak bol na to splnomocnený.²⁷

2.3 § 92 CSP - Rozsah splnomocnenia

Splnomocnenie je osobitným jednostranným právnym úkon, ktorý plní legitimačnú funkciu, má formálny charakter, zásadný procesný význam a nemá charakter dohody.²⁸

Uvedeným jednostranným právnym úkonom zastúpená strana legitimuje súdu a iným subjektom v konaní existenciu a rozsah zastúpenia. Strana sporu alebo jej zástupca sú súdu povinní, ako už bolo niekoľkokrát vyššie spomínané, predložiť splnomocnenie, v opačnom prípade súd nekoná a na úkony, ktoré strana sporu, prípadne jej zástupca uskutočnili, súd neprihliada.

Splnomocnenie má, ako už bolo horeuvedené, formálny charakter, z toho vyplýva, že musí byť vyhotovené písomne. Zákon ho umožňuje uzavrieť v listinnej alebo elektronickej podobe.²⁹

Ak je vyhotovené písomne, podpisy musia byť vlastnoručné, ak je v elektronickej podobe, elektronický podpis musí byť opatrený časovou pečiatkou, v opačnom prípade podpis nie je plne platný.³⁰ Častokrát sa stretávame, že priamo v splnomocnení, má strany poučenie o GDPR, je to teda nielen informácia pre osobu, ktorá splnomocňuje, ale najmä pre splnomocneného zástupcu, ktorému vyplývajú určité zákonne povinnosti.

Zákonodarca nekládol dôraz na zákonné, prípadne taxatívne vymedzené kritéria, ktoré musí splnomocnenie spĺňať, aby bolo platné. Jediným kritériom je, ako pri každom právom úkone, aby bol prejav vôle zrozumiteľný a určitý. Obsahovať musí presné označenie *zastúpeného splnomocniteľa*, v rozsahu : titul pred menom, meno, priezvisko, prípadne dátum narodenia, adresa trvalého pobytu, titul za menom a *zastúpeného splnomocnenca* (ak ide

²⁷ ŠTEVČEK, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C.H. Beck, 2016, s. 311-312.

²⁸ Všeobecnú úpravu splnomocnenia nájdeme v § 22 a nasledovne Občianskeho zákonníka. V zmysle § 22 ods. 1: „Zástupcom je ten, kto je oprávnený konať za iného v jeho mene. Zo zastúpenia vznikajú práva a povinnosti priamo zastúpenému.“ V zmysle § 23 OZ : „Zastúpenie vzniká na základe zákona alebo rozhodnutia štátneho orgánu (zákonné zastúpenie) alebo na základe dohody o plnomocenstve.“

²⁹ Pozri § 125 ods. 1 CSP

³⁰ V prípade, že chcete overiť platnosť svojho podpisu, ktorý musí byť opatrený časovou pečiatkou, priložená stránka to umožňuje. Vyberte dokument, ktorý obsahuje elektronický podpis, ktorý chcete overiť a systém Vám umožní nahliadnuť do obsahu elektronického podpisu: <https://zep.disig.sk/Portal>

o advokáta, tak sa častokrát uvádza aj číslo, ktoré advokátovi prideliť SAK), a napokon z úkonu musí vyplývať, že ide o prejavenu vôľu strany nechať sa procesne zastupovať.

Strana sporu môže splnomocniť svojho zástupcu na celého konanie (procesné splnomocnenie), v ktorom zástupca je oprávnený vykonávať všetky úkony, na ktoré je oprávnená samotná zastúpená sporová strana alebo len na určité – konkrétne úkony. (napr. zápis konečného užívateľa výhod do ORSR). Má sa za to, že ak z textu splnomocnenia nevyplýva nič iné, zástupca je splnomocnený bez obmedzenia. Zo splnomocnenia musí vyplývať, že zástupca nekoná vo vlastnom mene, ale v mene a na účet zastúpeného.³¹

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 14. mája 2014, sp. zn. 7 MCdo 6/2013 :
*„Nevyhnutnou obsahovou náležitosťou plnomocenstva je jeho rozsah a vôľa plnomocnenstvo splnomocnencom prijať, inak je plnomocnenstvo neplatné.“*³²

Platí, že advokátovi sa udeľuje len procesné splnomocnenie, avšak ak zástupcom strany sporu nie je advokát, rozsah splnomocnenia môže byť obmedzený len na konkrétne úkony (jednoduché splnomocnenie), pričom z uvedeného splnomocnenia musí byť zrejmé na aké konkrétne úkony je zástupca oprávnený, prípadne na aké druhy sporov sa splnomocnenie vzťahuje.³³ Úkony v splnomocnení môžu byť vymedzené pozitívne alebo negatívne, teda buď sa vymedzia len úkony, ktoré je splnomocnenec oprávnený urobiť, alebo tie, ktoré vykonávať v mene a na účet zastúpeného nemôže. Zákon pritom nelimituje okruh úkonov pri jednoduchom zastúpení, môže sa jednať napr. o späťvzatie žaloby, zastupovanie na konkrétnom pojednávaní, nahliadnutí do súdneho spisu, a iné.³⁴

*„Advokátu je možno udělit procesní plnou moc jen pro celé řízení. Zástupce, jemuž byla udělena procesní plná moc pro celé řízení, je oprávněn činit všechny úkony, které může v řízení učinit účastník, včetně těch procesních úkonů, k nim nebyl účastníkem řízení výslovně zmocněn. Vnitřní omezení (pokyny, příkazy, zákazy), která si účastník řízení se svým zástupce sjednal, žádné účinky vůči soudu a ostatním účastníkům řízení nemají.“*³⁵

³¹ ŠTEVČEK, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 314-315.

³² Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 14. mája 2014, sp. zn. 7 MCdo 6/2013

³³ FILOVÁ, A. a kol.: Rekodifikácia civilného procesného práva: Zastúpenie. In Bulletin slovenskej advokácie, r. 7, 2016, č. 8. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.epi.sk/odborny-clanok/rekodifikacia-civilneho-procesneho-prava-zastupenie.htm>>

³⁴ Tamtiež

³⁵ Najvyšší soud ČR, sp. zn. 2Cdon 1084/1996 (BA 1/1998, s.55a)

Súd je pri jednoduchom splnomocnení povinný prihliadať na to, či zástupca je oprávnený urobiť konkrétny právny úkon. Ak by mal súd pochybnosti o úkone, vyzve stranu na odstránenie nedostatku procesnej podmienky.

Každé splnomocnenie sa ukladá do príslušného súdneho spisu a v konkrétnom konaní, prípadne na zastupovaní na pojednávaní, je možné sa naň odvolať, tzv. prezidiálne splnomocnenie.

2.3.1 Zánik splnomocnenia

Zánik splnomocnenia môže byť uskutočnený buď odvolaním splnomocnenia stranou sporu, alebo výpoveďou splnomocnenia zástupcom. V oboch prípadoch hovoríme o jednostrannom právnom úkone, ktorý je adresovaný druhému účastníkovi. V prípadoch, v ktorých zastupuje stranu advokát, zánik splnomocnenia vyplýva z osobitného právneho predpisu a z interných predpisov Slovenskej advokátskej komory.³⁶

Voči súdu sa stávajú horeuvedené jednostranné právne úkony účinné dňom, kedy ich strana sporu alebo zástupca súdu riadne oznámili, dôležité je, kedy došlo k oznámeniu tejto skutočnosti konajúcemu súdu, nie kedy došlo k zániku splnomocnenia oznámeného druhému účastníkovi.

Právne účinky voči ostatným subjektom sporového konania nastávajú dňom, kedy sa o tejto skutočnosti dozvedia. V prípade, že k uvedenému nedôjde, právne účinky nastávajú najneskôr dňom oznámenia súdu.

Zánik splnomocnenia je potrebné odvádzať od hmotnoprávnej úpravy Občianskeho zákonníka, ktoré hovorí akými spôsobmi plnomocenstvo zaniká (vykonaním úkony, na ktorý bolo obmedzené, odvolanie splnomocniteľom, výpoveďou splnomocnenca alebo ak splnomocnenec zomrie.)³⁷ Poslednou uvedenou skutočnosťou, ku ktorej dochádza k zániku splnomocnenia má za následok stratu procesnej subjektivity fyzickej osoby. Takouto skutočnosťou zaniká splnomocnenie dňom smrti sporovej strany.

³⁶ Pozri § 22 zákona č. 586/2003 Z.z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

³⁷ § 33b ods. 1 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

„Plnomocenstvo zaniká smrťou splnomocniteľa, ak z jeho obsahu nevyplýva niečo iné. Zánikom právnickej osoby, ktorá je splnomocnencom alebo splnomocniteľom, zaniká plnomocenstvo len vtedy, ak jej práva a záväzky neprechádzajú na inú osobu.“³⁸

Z uvedeného vyplýva, že sukcesia v prípadoch právnických osôb - zlúčenie, splynutie, rozdelenie obchodných spoločností, má za následok prechod práv a povinností uvedených v splnomocnení v prebiehajúcom sporovom konaní, v ktorom súd pokračuje s právnym nástupcom zaniknutého subjektu. V prípadoch, kedy právnická osoba nemá sukcesora, dochádza k zániku splnomocnenia.

Ak hovoríme o zástupcovi, advokátovi, ktorému sme v tomto článku venovali značnú pozornosť, v dôsledku smrti, Slovenská advokátska komora vymazáva advokáta zo zoznamu advokátov v zmysle § 7 ods. 1 písm. a) ZoA.

Vyššie sme uviedli, aké druhy splnomocnení poznáme, jednoduché splnomocnenie zaniká vykonaním úkonu alebo úkonov, na ktoré bolo splnomocnenie dohodnuté, k zániku procesného splnomocnenia dochádza až skončením konania, t.j. právoplatným rozhodnutím súdu, ktorým sa konanie končí.³⁹ V prípade, že z obsahu splnomocnenia vyplýva, že zástupca je oprávnený konať aj v prípadnom, následnom dovolacom alebo exekučnom konaní, účinky splnomocnenia ostávajú zachované, avšak splnomocnenie musí byť opätovne predložené súdu, napr. pri exekúcie.⁴⁰

2.3.2 Osobitný zánik splnomocnenia

Osobitné konanie, resp. odvetvie práva, na ktorý poukazujeme je insolvenčné právo, konkurzné konania.

V zmysle zákona platí, že vyhlásením konkurzu na majetok úpadcu zanikajú jednostranné právne úkony úpadcu, ak sa týkali majetku, ktorý podlieha konkurzu. Z uvedeného vyplýva, že dňom vyhlásenia konkurzu zanikajú aj všetky splnomocnenia, ktoré boli udelené úpadcom na zastupovanie v sporových konaniach.

³⁸ § 33b ods. 2 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

³⁹ JURČOVÁ, M. a kol. Zastúpenie v súkromnom práve. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 208.

⁴⁰ Jediným exekučným súdom je Okresný súd v Banskej Bystrici, ktorý prostredníctvom elektronického formulára prijíma návrhy na vykonanie exekúcie. Práve v takomto prípade, osoba, ktorá je oprávnená podávať exekučné podania, príkladá k návrhu potrebné splnomocnenie, ktoré musí byť priložené v elektronickej podobe, listinná podoba je v tomto prípade vylúčená. Vzhľadom k tomu, že exekučný poriadok neobsahuje ustanovenia o preukazovaní oprávnenia konať v mene a na účet inej osoby, *lex generalis* sa používajú ustanovenia § 92 CSP, pričom na elektronickú podobu splnomocnenia sa primerane používajú ustanovenia zákona o e-Governmente.

V konkurznom konaní, ale aj v konaní o oddĺžení, ako inštitúte novelizovanom v marci 2017, je správca úpadcu jediná osoba, ktorá je oprávnená konať v mene úpadcu a na jeho účet.⁴¹

Správca, fyzická alebo právnická osoba, je zapísaný vo verejnom zozname stanovených údajov o správcoch, tzv. zoznam správcov.⁴² Zákon č. 7/2005 Z.z. rozlišuje niekoľko druhov správcov – predbežný, správca, správca v oddĺžení, reštrukturalizačný správca a dozorný správca.

Správca, fyzická osoba, musí byť občanom našej krajiny alebo iného členského štátu Európskej únie, alebo iného zmluvného štátu Dohody o EHP, je plne spôsobilá na právne úkony, trvalý pobyt má na území našej krajiny alebo území členského štátu, je dôveryhodná, odborne spôsobilá a najmä bezúhonná.⁴³

Správca je povinný realizovať svoju správcovskú činnosť zodpovedne, svedomito, čestne. Tak, ako ďalej stanovuje zákon, správca musí mať zriadenú kanceláriu v obvode krajského súdu, v ktorom vykonáva svoju správcovskú činnosť, resp. v ktorom bude uskutočňovať svoju činnosť.

Súd určuje správcu náhodným výberom, a to prostredníctvom programových a technických a prostriedkov, ktoré schválilo ministerstvo.

Okrem toho, je nevyhnutné zdôrazniť, že vyhlásením konkurzu sa všetky súdne konania, ktoré sa týkajú majetku podliehajúceho konkurzu, *ex lege* prerušujú. V týchto konaniach možno pokračovať na návrhu správcu, ktorý sa podaní návrhu na pokračovanie v konaní stáva účastníkom konania namiesto.⁴⁴

R 56/1969 : „*Plnomocenstvom udeleným na konanie pred súdom môže byť každá listina účastníkom vlastnoručne podpísaná, ak je z nej vidieť vôľu účastníka, aby bol určitou osobou zastúpený. Ak nejde o plnomocenstvo vzťahujúce sa len na určitý úkon, výslovne v plnomocenstve uvedený, je nutné vychádzať z toho, že ide o plnomocenstvo dané pre celé konanie.*“.⁴⁵

⁴¹ Pozri § 44 ods. a § 167b ods. 1 zákona č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii

⁴² § 20 ods. 1 zákona č. 8/2005 Z.z. o správcoch

⁴³ § 21 ods. 1 zákona č. 8/2005 Z.z. o správcoch. Predpoklady na zápis právnickej osoby do zoznamu správcov je v §22 a predpoklady zápisu zahraničnej právnickej osoby v § 23 predmetného zákona.

⁴⁴ Pozri § 47 ods. 1 a 4 a §167q zákona č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii

⁴⁵ R 56/1969

Záver

Príspevok predstavil zaujímavý, právny a významný inštitút, s ktorým sa stretáva ne jeden z nás, samozrejme odlišne, za predpokladu, že sú splnené kvalifikačné predpoklady stanovené zákonom.

Príspevok v úvodnej časti predstavuje prácu rekodifikačnej komisie, ktorá pripravila tri zákony, Civilný sporový poriadok, Civilný mimosporový poriadok a Správny súdny poriadok, ktoré sú účinné od júla 2016.

Zmeny zaviedli nové inštitúty, napr. predbežné prejednanie sporu, osobitné konania so slabšou stranou, t.j. zamestnancom, spotrebiteľom, osobou v antidiskriminačných sporoch, zavedená bola všeobecná fikcia doručenia a jednu z najdôležitejších zmien, ktorá zasiahla práve civilný proces je označenie, resp. zmena účastníka konania na strana sporu.

V Civilnom mimosporovom a v Správnom súdnom poriadku tieto pojmy ostali zachované. V civilnom procese bol tento pojem pozmenený hlavne z toho dôvodu, že civilný proces je formovaný na báze veľmi prísneho kontradiktórneho procesu, tzn. že výrok jednej zo strán sporu je pravdivý, teda buď žalobca, alebo žalovaný má v spore pravdu, ktorú označujeme ako princíp formálnej pravdy.

Druhá časť príspevku je venovaná zavedenému inštitútu zastúpenia v civilnom procese. Článok upriamuje pozornosť a upravuje tri veľmi dôležité ustanovenia, a to § 90 – 92 Civilného sporového poriadku. Cieľom je určiť kto môže byť v jednotlivom ustanovení zákona zástupcom, teda osobou, ktorá vystupuje v mene a na účet zastúpeného, buď to je advokát podľa ustanovenia § 90, alebo je to podľa ustanovenia § 91 osoba, ktorá spĺňa kvalifikačné predpoklady stanovené zákonom.

Kvalifikačným predpokladom sa máme na mysli, skutočnosť, že zástupca mal ukončené vysokoškolské vzdelanie II. stupňa v odbore právo. Z uvedených ustanovení nie je celkom zrejmé, čo bolo hlavným účelom zákonodarcu pri rozdelení týchto dvoch ustanovení, nakoľko máme za to, že ide o rovnako časovo, ale aj znalostne náročné a komplikované spory, ktoré si vyžadujú zastúpenie advokátom, samozrejme za predpokladu, že sa v praxi nevenuje osoba, podľa ustanovenia § 91, čisto sporom týkajúcim sa tohto ustanovenia.

Tretia časť, posledná, oboznamuje čitateľa s rozsahom a obsahom splnomocnenia, ktoré musí byť súčasťou každého jedného zastúpenia, a to v listinnej alebo elektronickej podobe.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

Civilný sporový poriadok. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o., 2015. 155 s. ISBN 978-80-8168-259-9.

GEŠKOVÁ, K. – SMYČKOVÁ, R. – ZÁMOŽÍK, J.: Repetitóium civilného procesného práva. Bratislava: IURIS LIBRI, spol. s. r. o., 2017. 231 s. ISBN 978-80-89635-31-3.

JURČOVÁ, M. a kol. Zastúpenie v súkromnom práve. Praha: C. H. Beck, 2012. 256 s. ISBN 978-80-7400-420-9.

KRAJČO, J. : Judikatúra. Civilný sporový poriadok. II. diel. Bratislava: EUROUNION, spol. s. r. o., 2018. 528 s. ISBN 978-80-9374-41-0.

KRAJČO, J. : Stručný komentár - Civilný sporový poriadok. Bratislava: EUROUNION, spol. s. r. o., 2018. 496 s. ISBN 978-80-9374-41-0.

ŠTEVČEK, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, 1544 s. ISBN 9778-80-7400-629-6.

VOKÁLOVÁ, D. a kol.: Občianske súdne konanie po novom. Porovnanie doterajšej a novej právnej úpravy občianskeho súdneho konania s výkladom. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o., 2016. 259 s. ISBN 978-80-8168-392-3.

Periodiká

JAKUBÁČ, R.: Úvahy o návrhu Civilného sporového poriadku. In Justičná revue. MS SR, roč. 67, 2015, č. 4. ISSN 1335-6461, s. 463.

ŠTEVČEK, M.: Koncepcia civilného procesu v Slovenskej republike. In Justičná revue. MS SR, roč. 68, 2016, č. 4. ISSN 1335-6461, s. 466-467.

TÓTH- VAŇO, P.: K návrhu (a o návrhu) pripravovaného Civilného sporového poriadku. In Justičná revue. MS SR, roč. 66, 2014, č. 10. ISSN 1335-6461, s.1261-1662.

Internetové zdroje

BRÖSTL, Š.: Advokát v sporovom konaní – 4 najväčšie zmeny. In Ulpianus [online]. Dostupné na internete: <<http://www.ulpianus.sk/blog/advokat-v-sporovom-konani-4-najvacsie-zmeny>>

FILOVÁ, A. a kol.: Rekodifikácia civilného procesného práva: Zastúpenie. In Bulletin slovenskej advokácie, r. 7, 2016, č. 8. [online]. Dostupné na internete: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/rekodifikacia-civilneho-procesneho-prava-zastupenie.htm>>

<https://zep.disig.sk/Portal>

ŠTOSOVIÁ, Š.: Rekodifikácia procesného práva na Slovensku. In Epravo.sk [online]. Dostupné na internete: <<https://www.epravo.sk/top/clanky/rekodifikacia-procesneho-prava-na-slovensku-3209.html>>

Judikatúra

1 Cdo 52/98 R 75/1999 (NS SR)

2 Cdo 112/2001 R 43/2003 (NS SR)

C. H. Beck. č. 1458/2003 (NS ČR)

Najvyšší súd ČR, sp. zn. 2Cdon 1084/1996 (BA 1/1998, s.55a)

R 56/1969

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 14. mája 2014, sp. zn. 7 MCdo 6/2013

Právne predpisy

Zákon č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok

Dôvodová správa

Zákon č. 136/2001 Z.z. o ochrane hospodárskej súťaže v znení neskorších predpisov

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

Zákon č. 586/2003 Z.z. o advokátií a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

Zákon č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii

Zákon č. 8/2005 Z.z. o správcoch

Zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

EURÓPSKA HOSPODÁRSKA A MENOVÁ ÚNIA – PRÁVNE OPATRENIA PRIJATÉ V SÚVISLOSTI S FINANČNOU A DLHOVOU KRÍZOU

European Economic and Monetary Union - The Legal Response to the Financial and Sovereign debt crises

Lucia Gandžalová¹

Abstrakt

Nepochybne tým najzásadnejším, čo zasiahlo do fungovania hospodárskej a menovej únie v priebehu jej už 20 ročnej existencie bol dopad globálnej finančnej a dlhovej krízy na tento integračný celok. Kríza veľmi výrazne ovplyvnila celkové vnímanie európskej menovej únie a takmer spôsobila jej rozpad. Článok predstaví základné opatrenia a mechanizmy prijaté v snahe o prekonanie krízy.

Abstract

The functioning of Economic and Monetary Union has been – during its 20 years long existence - the most significantly affected by the impact of the global financial and debt crisis. The crisis has greatly affected the overall opinion on the European Monetary Union and almost caused its collapse. The article presents the basic measures and mechanisms adopted to overcome the crisis.

Kľúčové slová: *Hospodárska a menová únia, eurozóna, euro, finančná kríza, dlhová kríza*

Key words: *Economic and Monetary Union, euro area, euro, financial crisis, debt crisis*

Úvod

Pred viac ako 10 rokmi vypukla v USA finančná kríza, ktorá pomerne rýchlo získala globálny rozmer, pričom sa nevyhla ani Európe a Európskej únii. V eurozóne sa kríza prejavila najskôr v Grécku, neskôr aj Írsku a Portugalsku a následne aj v ďalšie krajinách. Hospodárskopolitické reakcie na túto krízu už natrvalo zmenili charakter menovej únie.² Pre EÚ kríza znamenala najväčšiu ekonomickú (a súčasne aj politickú) výzvu od začiatku integračných procesov spred 60 rokov. Finančná a dlhová kríza, rýchlo poodhalili slabiny

¹ Mgr. Lucia Gandžalová, 2. ročník, denná forma, III. stupeň štúdia, lucia.gandzalova@umb.sk, Katedra finančného a správneho práva, PrF UMB, Banská Bystrica

² BALDWIN, R. – WIPLOSZ, CH. 2013. *Ekonomie evropské integrace*. Praha : Grada Publishing, a. s. ISBN 978-80-247-4568-8

a nedostatky fungovania hospodárskej a menovej únie a inštitúcie EÚ a členské štáty boli nútené prijať rozhodné opatrenia potrebné na riešenie jej následkov a odstránenie nedostatkov pôvodného rámca hospodárskej a menovej únie. Tieto rozhodné kroky priniesli relatívne pozitívne výsledky a tak mohla v roku 2017 Európska komisia pomerne optimisticky konštatovať v súvislosti s bilancovaním 10 rokov od začiatku krízy a zhodnotením súčasnej ekonomickej kondície, že *„európske hospodárstvo zaznamenávalo už piaty rok po sebe rast. Nezamestnanosť bola na najnižšej úrovni od roku 2008, banky sa stali silnejšími, rastú investície a verejné financie sú v lepšej kondícii. Aktuálny hospodársky vývoj je povzbudivý, avšak stále je potrebné ďalšie úsilie na prekonanie dôsledkov krízy.“*³ Európska menová únia prešla počas svojej krátkej existencie rôznymi skúškami, pričom práve tieto pomohli Eurosystemu nadobudnúť cenné skúsenosti a zaviesť dôležité mechanizmy, ktoré môžu byť využité aj v budúcnosti.⁴ Mojou snahou v rámci tohto príspevku bude stručne predstaviť prijaté právne opatrenia, ktoré boli odpoveďou na situáciu, v ktorej sa vyskytli mnohé štáty Eurozóny v dôsledku globálnej finančnej a dlhovej krízy. Pričom tieto opatrenia boli v mnohom nevyhnutné pre samotné zachovanie existencie menovej únie.

1. Právne aspekty krízy, právne opatrenia a mechanizmy prijaté na jej prekonanie

Od začiatku bolo zrejmé, že ako odpoveď na dianie v rámci eurozóny počas krízy musela prísť odpoveď, a to nielen vo forme ekonomických opatrení, ale aj tých právnych, aby sa zabezpečila dôvera v budúce riadne fungovanie menovej únie, článok sa preto zameriava na popis prijatých opatrení v tejto oblasti, ktorých snahou bolo zníženie dopadov krízy, jej prekonanie a vytvorenie podmienok, ktoré by potenciálne zabránili jej opakovaniu v budúcnosti a zmiernili neistotu a narastajúci euroskepticizmus medzi štátmi Eurozóny. Ako uvádza Christoph Herrmann v štúdií venovanej priamo právnym aspektom európskej dlhovej krízy, pôvodcu krízy je možné hľadať aj priamo v samotnej právnej úprave hospodárskej a menovej únie, Herrmann poukazuje na skutočnosť, že mnohé z ekonomických problémov a nedostatkov v eurozóny, ktoré sa objavili v dôsledku krízy mohli mať „právne základy“: *Príčinu krízy možno s veľkou pravdepodobnosťou z časti nájsť v osobitom právnom rámci Eurozóny, ktorý predstavujú ustanovenia o Hospodárskej a menovej únie v Zmluve o Európskej únii a Zmluve*

³ Európska komisia – tlačová správa. *10 rokov od začiatku krízy: späť k ozdraveniu vďaka rozhodným opatreniam EÚ*. Brusel 9. august 2017

⁴ KUBINCOVÁ, S., LEITNEROVÁ, L.: Európske menové právo a menové právo na Slovensku. Ing. Miroslav Mračko, EPOS, Bratislava, 2018, s. 491 ISBN 978-80-562-0233-3

*o fungovaní Európskej únie, ako aj v právnej úprave jednotlivých členských štátov EÚ, ale predovšetkým členských štátov Eurozóny.*⁵ Podľa Herrmanna práve „právo“ malo veľký podiel na rozvoji krízy a tiež hralo kľúčovú rolu vo všetkých snahách o jej vyriešenie.

Európska únia po vypuknutí hospodárskej a finančnej krízy v roku 2007 prijala nebývalé opatrenia na zlepšenie rámca správy hospodárskych záležitostí hospodárskej a menovej únie. Patrí medzi ne posilnenie Paktu stability a rastu (ktorý pomáha pri presadzovaní fiškálnej disciplíny a zabezpečení zdravých a udržateľných verejných financií).⁶ Tieto núdzové opatrenia však bolo potrebné z dlhodobého hľadiska skonsolidovať a doplniť, aby sa zabránilo novej kríze, ktorá by mohla postihnúť hospodársku a menovú úniu. V júli 2015 bol preto schválený dvojfázový plán na prehlbenie hospodárskej a menovej únie. Pričom tento projekt bude dokončený najneskôr v roku 2025.⁷

2. Pakt stability a rastu

Pakt stability a rastu (Stability and Growth Pact -SGP) je právny rámec pre koordináciu národných fiškálnych politík v rámci členských štátov EÚ. Úlohou Paktu je zabezpečiť zdravé verejné financie, ktoré sú predmetom spoločného záujmu všetkých členských štátov EÚ. SGP pozostáva z dvoch častí – z preventívnej a z časti zameranej na nápravu už vzniknutých nedostatkov. Cieľom preventívnej časti je zabezpečiť vykonávanie fiškálnych politík členských štátov EÚ udržateľným spôsobom v priebehu ekonomického cyklu. Časť zameraná na nápravu (Procedúra nadmerného deficitu - EDP) ustanovuje rámec a postupy na prijatie nápravných opatrení, voči tým členským štátom EÚ, ktoré prekročili povolenú výšku deficitu alebo dlhu.⁸

Právny základ Paktu stability a rastu poskytujú články 121 a 126 Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Článok 121 poskytuje právny rámec preventívnej časti Paktu, článok 126 tvorí právny základ časti zameranej na nápravu. Protokol č.12 Zmluvy definuje referenčné hodnoty 3% HDP pre verejný deficit a 60% HDP pre verejný dlh.⁹ Pakt sa posilnil v roku 2011, keď nadobudol účinnosť tzv. „six-pack“ – balík šiestich legislatívnych aktov, ktorými sa posilnila

⁵ Herrmann, Ch. : *Legal Aspects of the European Sovereign Debt Crisis*, Hitotsubashi journal of law and politics, 41: 25-40, 2013, dostupné na: <http://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/rs/handle/10086/25546>

⁶ Pakt stability a rastu, bol vytvorený ešte v roku 1997, kedy sa členské štáty zhodli na potrebe koordinácie a monitorovania ich fiškálnej a hospodárskej politiky, s prihliadnutím na udržanie limitov pre deficit a dlhy, ktoré boli stanovené v Zmluve o Európskej únii – v Maastrichtskej zmluve, podpísanej v roku 1992

⁷ Hospodárska a menová únia. Dostupné online: <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/emu/sk/>

⁸ tak ako je uvádzané vyššie, Pakt stability a rastu bol primárne určený na zabezpečenie kontroly a dodržiavania miery deficitu a dlhu, stanovených v Maastrichtskej zmluve

⁹ <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=9907>

správa hospodárskych záležitostí v EÚ.¹⁰ Následne v roku 2012 bol význam rozpočtových cieľov stanovených v Preventívnej časti Paktu stability a rastu ešte posilnený právnym predpisom, známym ako: „Fiscal Compact – Fiškálny kompakt“, ktorý je súčasťou Zmluvy o stabilite, koordinácii a správe v hospodárskej a menovej únii (známeho pod skratkou TSCG)¹¹ z 2-hého marca 2012. V roku 2013 dochádza k prijatiu dvoch právnych predpisov – Nariadenia č. 472/2013¹² a Nariadenia č. 473/2013¹³ – pričom sa v tomto prípade hovorí o tzv. „Two-pack“ - ktoré posilňujú hospodársku koordináciu medzi členskými štátmi, sprísňuje sa nimi hospodársky a rozpočtový dohľad a zavádzajú sa nimi nové nástroje určené na monitorovanie – a tiež výrazne prispeli k posilneniu Paktu stability a rastu. Rok 2014 priniesol preskúmanie „Six-Pack-u“ a aj „Two –Pack-u“ a vypracovanie Správa o uplatňovaní nariadení (EÚ) č. 1173/2011, č. 1174/2011, č. 1175/2011, č. 1176/2011, č. 1177/2011, č. 472/2013 a č. 473/2013. Pričom ako sa uvádza v Oznámení Komisie¹⁴: „Hlavnou otázkou, ktorej sa venuje pozornosť v tomto preskúmaní, je otázka toho, do akej miery boli nové pravidlá zavedené v rámci balíka šiestich legislatívnych aktov a balíka dvoch legislatívnych aktov účinné, pokiaľ ide o dosiahnutie svojich cieľov, a do akej miery prispeli k pokroku pri zabezpečovaní užšej koordinácie hospodárskych politík a trvalej konvergencie hospodárskej výkonnosti členských štátov pri súčasnom zaistení vysokej úrovne transparentnosti, dôveryhodnosti a demokratickej zodpovednosti“. Preskúmanie poukázalo ako na klady prijatých právnych opatrení, takisto aj na oblasti, ktoré by ešte bolo možné zlepšiť, ktoré by mali byť prediskutované s Európskym parlamentom a členskými štátmi. V oku 2015 vydala Európska komisia, na základe usmernenia Európskej rady oznámenie pod názvom: „Optimálne využívanie flexibility v rámci existujúcich pravidiel Paktu stability a rastu“. V tomto oznámení sa vysvetľuje, ako Komisia pri hodnotení dodržiavania pravidiel Paktu stability a rastu zo strany členských štátov zamýšľa uplatňovať tento pakt flexibilnejšie. Komisia už uplatňuje svoj nový

¹⁰ Porozumenie hospodárskej a menovej únii. Rada Európskej únie. Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2017

¹¹ *Treaty on Stability, Coordination and Governance (TSCG)*

¹² Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 472/2013 z 21. mája 2013 o sprísnení hospodárskeho a rozpočtového dohľadu nad členskými štátmi v eurozóne, ktoré majú závažné ťažkosti v súvislosti so svojou finančnou stabilitou, alebo im takéto ťažkosti hrozia

OJ L 140, 27.5.2013, p. 1–10

¹³ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 473/2013 z 21. mája 2013 o spoločných ustanoveniach o monitorovaní a posudzovaní návrhov rozpočtových plánov a zabezpečení nápravy nadmerného deficitu členských štátov v eurozóne

OJ L 140, 27.5.2013, p. 11–23

¹⁴ OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU A RADE, EURÓPSKEJ CENTRÁLNEJ BANKE, EURÓPSKEMU HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNŮV Preskúmanie správy hospodárskych záležitostí Správa o uplatňovaní nariadení (EÚ) č. 1173/2011, č. 1174/2011, č. 1175/2011, č. 1176/2011, č. 1177/2011, č. 472/2013 a č. 473/2013

výklad pravidiel paktu, keďže nie je potrebné meniť existujúce pravidlá a preto nie je potrebné podniknúť žiadne legislatívne kroky. Rada schválila vo februári 2016 spoločne dohodnutú pozíciu k oznámeniu, ktorá sa použije ako základ pre aktualizáciu „kódexu správania“, čo je súčasný výklad toho, ako by sa mali uplatňovať pravidlá Paktu stability a rastu („Špecifikácie implementácie Paktu stability a rastu“).¹⁵

Čo sa týka odpovede na otázku, či sa darí plniť hlavný cieľ preventívnej časti Paktu stability a rastu, tak Európsky dvor audítorov v roku 2018 v tejto súvislosti konštatoval, že EÚ Komisia nezabezpečila, aby sa splnil hlavný cieľ nariadenia. *Pri stanovovaní pravidiel vykonávania, ako aj pri individuálnych rozhodnutiach Európska komisia využívala diskrečné právomoci vo veľmi veľkej miere s cieľom znížiť požiadavky na úpravu. Nevenovala preto potrebnú dôležitosť tomu, aby sa dosiahol hlavný cieľ nariadenia o preventívnej časti,* konštatuje Európsky dvor audítorov.¹⁶ Vyvoláva to znepokojenie najmä v prípade niekoľkých členských štátov s vysokým pomerom dlhu, čo by mohlo vyvolať obavy na trhu v súvislosti s ich fiškálnou udržateľnosťou v ďalšej recesii.¹⁷

Pakt stability a rastu bol vytvorený v roku 1997 a reformovaný, menený a dopĺňaný v roku 2005 a 2011, 2013, 2014, a 2015.¹⁸ Je to dohoda záväzná pre všetky členské štáty EÚ, pokiaľ ide o vykonávanie ustanovení Maastrichtskej zmluvy týkajúcich sa udržateľnosti fiškálnych politík členských štátov. Dôvodom dohľadu je skutočnosť, že fiškálne politiky jednej krajiny môžu mať nepriaznivý vplyv na iné krajiny, čo je zvlášť výrazné v menových úniách.¹⁹

3. Stabilizačné mechanizmy vytvorené európskymi inštitúciami

Dôležitú úlohu vo finančnej pomoci členským štátom Európskej únie zohrávajú mechanizmy vytvorené európskymi inštitúciami. Predchodcami aktuálneho Európskeho stabilizačného mechanizmu bol Európsky nástroj finančnej stability (European Financial Stability Facility – EFSF) založený Európskou komisiou v máji 2010 a Európsky finančný

¹⁵ Európska Rada, Rada Európskej únie: Podpora štrukturálnych reforiem a investícií: flexibilita pravidiel Paktu stability a rastu, dostupné online: <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/stability-growth-pact-flexibility/>

¹⁶ Osobitná správa č. 18/2018 „Plní sa hlavný cieľ preventívnej časti Paktu stability a rastu?“

¹⁷ Tlačová správa, Luxemburg 12. júla 2018

¹⁸ European Commission: *History of the Stability and Growth Pact*, dostupné online: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/stability-and-growth-pact/history-stability-and-growth-pact_en

¹⁹ Tlačová správa, Luxemburg 12. júla 2018

stabilizačný mechanizmus (European Financial Stabilisation Mechanism – EFSM).²⁰ Tieto dva mechanizmy - EFSF a EFSM - spolu s pokračujúcou spoluprácou s Medzinárodným menovým fondom tvorili kľúčové nástroje tzv. „Rescue Umbrella”, ktoré mali dopomôcť k zabezpečeniu finančnej stability v Európskej únii a predovšetkým eurozóne.

Členské štáty eurozóny vytvorili Európsky nástroj finančnej stability (EFSF) ako *dočasný* mechanizmus na riešenie krízy. EFSF poskytol finančnú pomoc Írsku, Portugalsku a Grécku. Právny základ Európskeho nástroja finančnej stability predstavujú Stanovy a Rámcova dohoda medzi členskými štátmi ako akcionármi a ručiteľmi EFSF. Okrem toho sú rôzne finančné nástroje iné ako úvery upravené usmerneniami vydanými predstavenstvom EFSF. Európsky finančný stabilizačný mechanizmus (EFSM) bol mechanizmus zriadený prostredníctvom nariadenia EÚ - Nariadenie Rady (EÚ) č. 407/2010 ²¹, ktoré Rada schválila na návrh Komisie na základe čl. 2 ZFEÚ, v ktorom sa uvádza nasledovné: *„Ak členský štát má alebo mu hrozia závažné ťažkosti spôsobené prírodnými katastrofami alebo výnimočnými udalosťami, ktoré sú mimo jeho kontroly, môže Rada za určitých podmienok na návrh Komisie rozhodnúť o poskytnutí finančnej pomoci Únie dotknutému členskému štátu. Predseda Rady informuje o prijatom rozhodnutí Európsky parlament.“* Na základe Nariadenia Rady (EÚ) č. 407/2010 sa na účely zachovania finančnej stability Európskej únie ustanovujú možnosť poskytnúť finančnú pomoc Únie členskému štátu, ktorý je vystavený závažným hospodárskym alebo finančným otrasom spôsobeným výnimočnými udalosťami mimo jeho kontroly, alebo mu takéto otrasy vážne hrozia. Finančná pomoc Únie má formu úveru alebo úverovej linky poskytnutej dotknutému členskému štátu.

Popri mechanizmoch finančnej stability vytvorených európskymi inštitúciami treba nepochybne spomenúť aj dôležitú úlohu, ktorú zohral Medzinárodný menový fond (International Monetary Fund – IMF) pri pomoci EÚ a Eurozóne čeliť následkom krízy. V období kedy sa v Eurozóne naplno prejavil vplyv globálnej finančnej a dlhovej krízy inštitúcie EÚ, vrátane Európskej centrálnej banky (ECB), ešte vo všeobecnosti nemali schopnosti, skúsenosti ani mandát, ktoré by im umožnili kompenzovať nedostatky vnútroštátnych orgánov. Medzinárodný menový fond naopak predstavoval globálnu finančnú

²⁰ KUBINCOVÁ,S., LEITNEROVÁ,L.: Európske menové právo a menové právo na Slovensku. Ing. Miroslav Mračko, EPOS, Bratislava, 2018, s. 236 ISBN 978-80-562-0233-3

²¹ Nariadenie Rady (EÚ) č. 407/2010 z 11. mája 2010 , ktorým sa zriaďuje európsky finančný stabilizačný mechanizmus, Ú. v. EÚ L 118, 12.5.2010, s. 1 – 4

autoritu. Európski politici vo veľkej miere uznávali a uznávajú pozitívny príspevok fondu k riešeniu aspektov finančnej krízy v eurozóne vo finančnom sektore.

4. Európsky mechanizmus pre stabilitu (ESM)

Zatiaľ čo Európsky nástroj finančnej stability (EFSF) bol zriadený ako dočasný mechanizmus, tak jeho nástupca - Európsky mechanizmus pre stabilitu (European Stability Mechanism - EMS)²², ktorý bol zriadený v októbri 2012 je *stálym* mechanizmom zabezpečujúcim finančnú stabilitu v Eurozóne. EFSF a ESM predstavujú dva samostatné právne subjekty, ktoré ale zdieľali zamestnancov, zariadenia a zameranie činnosti. Európsky mechanizmus pre stabilitu (EMS) je súčasťou stratégie EÚ, ktorá sa zameriava na zabezpečenie finančnej stability v eurozóne. Poskytuje pomoc krajinám eurozóny, ktoré sú vystavené finančným ťažkostiam alebo ohrozené finančnými ťažkosťami. Krajiny eurozóny podpísali 2. februára 2012 medzivládnu zmluvu, ktorou sa zriadil EMS. EMS je teda medzivládna organizácia zriadená podľa verejného medzinárodného práva, pričom jej akcionármi sú krajiny eurozóny. Sídli v Luxemburgu a vydáva dlhové nástroje s cieľom financovať úvery a iné formy finančnej pomoci krajinám eurozóny. EMS je oprávnený poskytovať úvery v súvislosti s programom makroekonomických zmien; odkupovať dlh na primárnych a sekundárnych dlhových trhoch; zabezpečovať preventívnu finančnú pomoc vo forme úverových liniek a financovať rekapitalizáciu finančných inštitúcií prostredníctvom úverov vládam svojich členských krajín.²³ V súvislosti s vytvorením ESM sa lídri členských štátov dohodli na úprave čl. 136 ZFEÚ, do ktorého mal byť pridaný jeden paragraf: „Členské štáty, ktorých menou je euro, môžu vytvoriť stabilizačný mechanizmus, aktivovateľný v prípade, že je to nevyhnutné pre záchranu eura ako celku. Schválenie každej pomoci z mechanizmu bude prísne podmienené.“ Rozhodnutie doplniť čl. 136 Zmluvy práve o tento paragraf, ale vyvolalo otázku – na ktorú neskôr odpovedal vo svojom rozhodnutí Európsky súdny dvor²⁴ - či zmena a doplnenie uvedeného článku boli nevyhnutným predpokladom zabezpečenia súladu ESM s právom EÚ alebo či má mať nový paragraf čisto deklaratívny charakter.²⁵

²² pozri oficiálnu webovú stránku European Stability Mechanism: <https://www.esm.europa.eu/>

²³ https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/european_stability_mechanism.html?locale=sk

²⁴ Rozsudok Súdneho dvora C-370/12

²⁵ Herrmann, Ch. : *Legal Aspects of the European Sovereign Debt Crisis*, Hitotsubashi journal of law and politics, 41: 25-40, 2013, dostupné na: <http://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/rs/handle/10086/25546>

5. Vybrané opatrenia ECB

V oblasti menovej politiky eurozóny je rozhodujúcim orgánom Európska centrálna banka. Európska centrálna banka má normotvornú právomoc²⁶, a teda za účelom plnenia svojich úloh má možnosť vydávať právne akty, ktoré sú všeobecne záväzné pre iné subjekty aj pod hrozbou uloženia sankcií v prípade ich nesplnenia. Za podmienok učených v zmluvách môže vydávať nariadenia a prijímať rozhodnutia. V rámci svojej poradnej funkcie môže podávať odporúčania a zaujímať stanoviská.²⁷

Program pre trhy s cennými papiermi (Securities Markets Program – SMP) - je súčasťou jednotnej menovej politiky Eurosystemu a bol vytvorený ako dočasný program. Cieľom vytvorenia programu bolo odstrániť poruchy vo fungovaní trhov s cennými papiermi. Rada guvernérov 9. mája 2010 rozhodla a verejne oznámila, že vzhľadom na výnimočné okolnosti na finančných trhoch, ktoré narúšajú aj účinný výkon menovej politiky zameranej na cenovú stabilitu, by sa mal zaviesť dočasný program pre trhy s cennými papiermi. Na základe tohto programu môžu NCB eurozóny podľa svojich percentuálnych podielov v kľúči na upisovanie základného imania ECB, ako aj ECB v priamom kontakte so zmluvnými stranami uskutočňovať priame intervencie na trhoch s verejnými a súkromnými dlhovými cennými papiermi v eurozóne. SMP vznikol na základe Rozhodnutie Európskej centrálnej banky zo 14. mája 2010 o zavedení programu pre trhy s cennými papiermi.²⁸

Európska centrálna banka (ECB) tlačovým komuniké zo 6. septembra 2012 oznámila, že prijala určité rozhodnutia²⁹ o programe oprávňujúcom Európsky systém centrálnych bánk (ESCB) nadobúdať na sekundárnom trhu štátne dlhopisy členských štátov eurozóny, pokiaľ sú splnené určité podmienky. Cieľom tohto programu, označeného „Outright Monetary Transactions - program OMT“, je napravenie narušenia mechanizmu vedenia menovej politiky spôsobených osobitnou situáciou štátnych dlhopisov vydaných niektorými členskými štátmi a udržanie jednotnosti menovej politiky. V súvislosti s týmto programom bolo podaných viacero ústavných sťažností na Nemecký spolkový ústavný súd a to jednak voči postupu Nemeckej spolkovej banky pri uplatňovaní programu OMT, a tiež kvôli údajnej nečinnosti spolkovej

²⁶ pozri čl. 34 PROTOKOL O ŠTATÚTE EURÓPSKEHO SYSTÉMU CENTRÁLNYCH BÁNK A EURÓPSKEJ CENTRÁLNEJ BANKY

²⁷ KUBINCOVÁ, S., LEITNEROVÁ, L.: Európske menové právo a menové právo na Slovensku. Ing. Miroslav Mračko, EPOS, Bratislava, 2018, s. 101 ISBN 978-80-562-0233-3

²⁸ Rozhodnutie Európskej centrálnej banky zo 14. mája 2010 o zavedení programu pre trhy s cennými papiermi (ECB/2010/5) *OJ L 124, 20.5.2010, p. 8–9*

²⁹ „Rozhodnutia“ Rady guvernérov Európskej centrálnej banky zo 6. septembra 2012 o niektorých technických charakteristikách týkajúcich sa menových operácií Eurosystemu na sekundárnom trhu so štátnymi dlhopismi.

vlády a dolnej komory spolkového parlamentu voči tomuto programu. V sťažnostiach sa uvádzalo, že na program OMT sa nevzťahuje mandát ECB a že porušuje zákaz menového financovania členských štátov eurozóny a rovnako, že je v rozpore so zásadou demokracie zakotvenou v nemeckej ústave, čím ohrozuje nemeckú ústavnú identitu. Spolkový ústavný súd sa následne obrátil na Súdny dvor s otázkou či Zmluvy Únie oprávňujú ESCB na prijatie takéhoto programu. Jeho pochybnosti sa týkali skutočnosti, či program patrí do právomocí ESCB, tak ako ich vymedzujú Zmluvy Únie, a pýtal sa tiež, či je program zlučiteľný so zákazom menového financovania členských štátov. Súdny dvor v rozsudku konštatoval³⁰, že program OMT vzhľadom na svoje ciele a prostriedky stanovené na jeho dosiahnutie patrí do oblasti menovej politiky, a preto aj do právomoci ESCB.³¹

Záver

Vytvorenie HMÚ sprevádzala okrem veľkých očakávaní a nadšenia z dosiahnutia ďalšieho míľnika európskej integrácie aj istá miera pochybností o tom, či hospodárska a menová je skutočne založená na tých správnych základoch (či už právnych alebo ekonomických). Európska HMÚ predstavuje celok značne heterogénny, tvorený štátmi s rôznou hospodárskou a ekonomickou situáciou, s rozdielnym spoločenským a kultúrnym prostredím. Názory na vytvorenie tohto integračného zoskupenia neboli jednoznačne prijímané zo strany ekonómov. HMÚ od začiatku charakterizovala špecifická kombinácia presunu menových kompetencií participujúcich štátov na nadnárodnú úroveň a tiež slabá miera hospodárskej koordinácie. Aj tento aspekt mohlo neskôr prispieť k ekonomickým otrasom v rámci HMÚ, ktoré boli najvýraznejšie v priebehu globálnej finančnej krízy. Ako uvádzam v príspevku, Európska únia po vypuknutí hospodárskej a finančnej krízy v roku 2007 prijala nebývalé opatrenia na zlepšenie rámca správy hospodárskych záležitostí hospodárskej a menovej únie, z ktorých vybraným som sa snažila v príspevku bližšie venovať. Viac ako 10 rokov od vypuknutia krízy Hospodárska a menová únia v rámci EÚ stále funguje, jednotná mena euro sa medzitým stala menou v 19 krajinách EÚ a a súčasťou bežného života viac ako 350 miliónov ľudí.

³⁰ Rozsudok vo veci C-62/14 Gauweiler a i.

³¹ TLAČOVÉ KOMUNIKÉ č. 70/15 - Program OMT, ktorý ECB oznámila v septembri 2012, je zlučiteľný s právom Únie - Súdny dvor Európskej únie, Luxemburg 16. júna 2015

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

BALDWIN, R. – WIPLOSZ, CH.: *Ekonomie evropské integrace*. Praha : Grada Publishing, a. s. 2013. ISBN 978-80-247-4568-8

LASTRA, R.M. : *International Financial and Monetary Law*. OXFORD UNIVERSITY PRESS. 2015, ISBN-13: 978-0199671090

KUBINCOVÁ, S., LEITNEROVÁ, L.: Európske menové právo a menové právo na Slovensku. Ing. Miroslav Mračko, EPOS, Bratislava, 2018 ISBN 978-80-562-0233-3

Periodiká (časopisy) a zborníky

HERRMANN, Ch. : *Legal Aspects of the European Sovereign Debt Crisis*, In Hitotsubashi journal of law and politics, 41: 25-40, 2013

Internetové zdroje

Lastra, Rosa M., Legal and Regulatory Responses to the Financial Crisis (March 12, 2012). FINANCIAL CRISIS CONTAINMENT AND GOVERNMENT GUARANTEES, John Raymond LaBrosse, Rodrigo Olivares-Caminal and Dalvinder Singh, eds., Edward Elgar, 2012; Queen Mary School of Law Legal Studies Research Paper No. 100/2012. Dostupné na SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2020553>

Lastra, Rosa M., The Role of the IMF as a Global Financial Authority (May 28, 2010). European Yearbook of International Economic Law (EYIEL), Vol. 2, 2011; Queen Mary School of Law Legal Studies Research Paper No. 55/2010. Dostupné na SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1617428>

Hospodárska a menová únia.

Dostupné online: <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/emu/sk/>

The IMF's role in the euro-area crisis: financial sector aspects, dostupné na internete : <http://bruegel.org/2016/08/the-imfs-role-in-the-euro-area-crisis-financial-sector-aspects/>

Program „Outright Monetary Transactions“ ECB, dostupné na internete: www.epravo.sk/top/clanky/program-outright-monetary-transactions-ecb-2754.html

Právne predpisy

Zmluvy o fungovaní Európskej únie

Zmluva o stabilite, koordinácii a správe v Hospodárskej a menovej únii (známa tiež ako rozpočtová dohoda)

Protokol (teraz č. 4) o štatúte Európskeho systému centrálnych bánk a Európskej centrálnej banky (v tejto práci nazývaný: „štatút“)

Nariadenie Rady (EÚ) č. 407/2010 z 11. mája 2010, ktorým sa zriaďuje európsky finančný stabilizačný mechanizmus, Ú. v. EÚ L 118, 12.5.2010, s. 1 – 4

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 472/2013 z 21. mája 2013 o sprísnení hospodárskeho a rozpočtového dohľadu nad členskými štátmi v eurozóne, ktoré majú závažné ťažkosti v súvislosti so svojou finančnou stabilitou, alebo im takéto ťažkosti hrozia

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 473/2013 z 21. mája 2013 o spoločných ustanoveniach o monitorovaní a posudzovaní návrhov rozpočtových plánov a zabezpečení nápravy nadmerného deficitu členských štátov v eurozóne

OJ L 140, 27.5.2013, p. 11–23

Rozhodnutie Európskej centrálnej banky zo 14. mája 2010 o zavedení programu pre trhy s cennými papiermi (ECB/2010/5) OJ L 124, 20.5.2010, p. 8–9

„Rozhodnutia“ Rady guvernérov Európskej centrálnej banky zo 6. septembra 2012 o niektorých technických charakteristikách týkajúcich sa menových operácií Eurosystemu na sekundárnom trhu so štátnymi dlhopismi.

ÚLOHA STÁLEHO ARBITRÁŽNEHO DVORA V PRÍPADE SPORU O JUHOČÍNSKE MORE

Permanent Court of Arbitration and its role in the case of South China Sea

Petronela Hrnčárová¹

Abstrakt

Príspevok skúma úlohu Stáleho arbitrážneho dvora v objasňovaní sporu o Juhočínske more. Zaoberá sa analýzou rozhodnutia týkajúceho sa teritoriálneho sporu medzi Filipínami a Čínou, ktoré napriek tomu, že pre Čínu je z pohľadu medzinárodného práva neúčinné, predstavuje pozitívny dopad pre strany priamo či nepriamo zainteresované v sporoch v tejto hospodársky významnej oblasti. Spor medzi Filipínami a Čínou má globálny charakter a je teda významným aj pre štáty EÚ. Jeho následky sú rozhodujúce pre porozumenie predpokladaného vývoja pretrvávajúcich sporov.

Abstract

This paper examines the Permanent Court of Arbitration's role in clarifying disputes in the South China Sea. It analyzes a decision on a territorial dispute between Philippines and China. Despite the fact this decision is ineffective for China, it deals with the analysis of a decision on a territorial dispute between the Philippines and China, which poses a positive impact on parties directly or indirectly involved in disputes in such economically significant area. The dispute between Philippines and China has a global character and is therefore significant also for the EU. Its consequences are crucial for understanding the presumptive development of persistent disputes.

Kľúčové slová: *Stály arbitrážny dvor, medzinárodné právo, morské právo, Dohovor o morskom práve, arbitráž, Juhočínske more, Filipíny v. Čína*

Key words: *Permanent Court of Arbitration, international law, maritime law, UNCLOS, arbitration, Southchina Sea, Philipines v. China*

Úvod

12. júla 2016 Stály arbitrážny dvor vyniesol pravdepodobne najdôležitejšie rozhodnutie týkajúce sa aplikácie Dohovoru OSN o morskom práve (UNCLOS) v prípade sporu o Juhočínske more.² Tento prípad začal v roku 2013 na Filipínach, ktorých cieľom bolo

¹ Mgr. Petronela Hrnčárová, 2.ročník, externá forma, tretí stupeň, hrncarova.petronela@gmail.com, Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov, právnická fakulta UK

² <https://pca-cpa.org/en/cases/7/>

dosiahnutie rozhodnutia o legálnosti historického čínskeho nároku – tzv. „nine-dash line“ zahŕňajúcej takmer 80% Juhočínskeho mora a objasnenia právneho postavenia Spratlyho ostrovov. Filipíny sa zároveň snažili dosiahnuť rozhodnutie o tom, že Čína konala v neprospech ich záujmov, keď v ich výlučnej ekonomickej zóne budovala ostrovy, čím následne spôsobila environmentálne škody. Rozhodnutie Stáleho arbitrážneho dvora (SAD) výrazne posilnilo postavenie Filipín, pričom ten vo svojom rozhodnutí uviedol aj rozhodujúci nález o tom, že neexistuje žiadny právny základ pre „nine-dash line“ a že žiadny zo Spratlyho ostrovov uvedených v návrhu nespĺnil legálne predpoklady pre vytvorenie výlučnej ekonomickej zóny. Súd bol taktiež veľmi kritický k čínskym aktivitám na ostrovoch, ktoré majú škodlivý vplyv na životné prostredie.

Reakcia Číny na toto rozhodnutie sa dala predvídať - odmietla ho prijať či dodržiavať. Rovnako dôsledne odmietala participovať v konaní, napriek tomu však pokračovala v diplomatickom a mediálnom vplyve, aby spochybnila jednak tvrdenia Filipín a jednak právomoc Stáleho arbitrážneho dvora konať v tomto prípade a to najmä publikovaním stanoviska vo veci arbitráže o Juhočínskom mori v roku 2014.³

Význam Juhočínskeho mora a relevantnosť Dohovoru o morskom práve

Juhočínske more je jedným z najdôležitejších vodných úsekov na svete, zahŕňajúce 3,5 milióna km² od Singapuru až po Taiwanský prieliv. V celej oblasti prebiehajú početné spory viacerých krajín so spornou právomocou v rôznych častiach tohto mora. Je teda v záujme všetkých, aby sa tieto spory vyriešili pokojne, prostriedkami medzinárodného práva.

Prípád Filipín sa sústreďuje na Spratlyho ostrovy – zoskupenie 12 hlavných a niekoľko sto malých ostrovčekov a útesov rozptýlených v oblasti 400 námorných míľ od východu na západ a 500 námorných míľ od severu na juh medzi pobrežím Filipín, Malajzie a južného Vietnamu. Ostrovy sa rozliehajú na jednej z najvýznamnejších námorných trás na svete a pokrývajú bohaté oblasti rybolovu a potencionálne významné ložiská ropy a zemného plynu. Do výstavby a rozširovania Spratlyho ostrovov sa zapojili Čína, Vietnam, Filipíny a Malajzia. Ďalšiu významnú skutočnosť predstavuje Scarborough Shoal, ktorý leží 130 námorných míľ západne od Subic Bay na Filipínach. Hoci nemá domorodých obyvateľov, Filipíny v roku 1978 vydali prezidentské dekréty, ktoré potvrdzujú suverenitu nad ostrovmi susediacimi s filipínskym

³ Ministerstvo zahraničných vecí Čínskej ľudovej republiky, 'Position paper of the Government of the People's Republic of China on the matter of jurisdiction in the South China Sea arbitration initiated by the Republic of the Philippines, dostupné na: https://www.fmprc.gov.cn/nanhai/eng/snhwtlcwj_1/t1368895.htm

pobrežím a ktoré zakladajú výlučnú ekonomickú zónu zahŕňajúcu Scarborough Shoal.⁴ Túto oblasť však za svoje územie považuje rovnako aj Čína (a Taiwan), čo je uvedené v čínskom vnútroštátnom práve a čo bolo zdôraznené aj v deklarácii Číny v čase ratifikácie Dohovoru.

Predtým, ako preskúmame špecifiká tohto sporu, by bolo vhodné preskúmať relevantnosť aspektov Dohovoru, ktorý je kľúčovou medzinárodnou dohodou riadiacou svetové oceány. Dohovor nadobudol účinnosť 16. novembra 1994 a je pravdepodobne najrozsiahlejším dohovorom na svete, ktorý do dnešného dňa ratifikovalo 167 štátov. USA je jedným z mála krajín, ktoré síce dohovor neratifikovali, avšak riadia sa jeho ustanoveniami. Rokovania k dohovoru vyvážili požiadavky pobrežných štátov, ktoré spočívali vo väčšej kontrole nad morami susediacimi s ich pobrežím a tými, ktoré chcú chrániť dlhodobé zásady slobody plavby, ktoré preto uprednostnili menšiu právomoc nad morom. Kompromis dosiahnutý rokovaniami viedol k rozšíreniu pobrežného mora z 3 na 12 námorných míľ, k zavedeniu priľahlého pásma do 24 námorných míľ, v rámci ktorého si štáty môžu uplatňovať colné, daňové či imigračné zákony a napokon k zavedeniu nového konceptu výlučnej ekonomickej zóny vzdialenej 200 námorných míľ od pobrežného štátu (čl. 3 Dohovoru). V rámci týchto 12 námorných míľ pobrežného mora platí síce suverenita pobrežného štátu avšak s výhradou práva pokojného prechodu iných štátov (čl. 17 Dohovoru). Ako naznačuje samotný názov – pokojný prechod umožňuje priamy (nepretrusovaný) a rýchly tranzit pobrežným morom, kým tento neohrozuje mier, verejný poriadok či bezpečnosť pobrežného štátu (čl. 19). Rovnako sa právo pokojného prechodu vzťahuje aj na vojenské lode, ktoré sa však nesmú zúčastňovať akýchkoľvek vojenských činností. Ponorky musia plávať na povrchu a mať vytýčenú národnú vlajku (čl. 17-21 Dohovoru). Pre právo pokojného prechodu neexistuje ekvivalent pre prechod lietadiel, nakoľko sa toto ustanovenie vzťahuje len na lode.

Výlučná ekonomická zóna predstavovala nový koncept, v rámci ktorej má pobrežný štát výhradné práva hospodárskeho charakteru. Okrem výlučnej ekonomickej zóny v šírke 200 námorných míľ štátom prislúcha aj tzv. kontinentálny šelf, teda priestor ležiaci za hranicou pobrežného mora, ktorý sa môže tiahnuť až do šírky 350 námorných míľ.

Kľúčovým aspektom tohto sporu je územie, ktoré sa nachádza za pásmom pobrežného mora. Dohovor definuje tri triedy, ktoré sa vzťahujú na tento prípad, a tými sú ostrovy, skaly a vynárajúce sa vyvýšeniny.

Článok 121 definuje ostrov ako: „prírodou vytvorenú časť suchej zeme, ktorá je obklopená vodou a zostáva pri odlive nad jej hladinou.“ Ďalej sa uvádza, že k ostrovu patrí

⁴ Vláda Filipínskej republiky, prezidentský dekrét č. 1596, dostupné na: <http://www.chanrobles.com/presidentialdecrees/presidentialdecreeno1596.html#.XA2EfmhKjIV>

pobrežné more, výlučná ekonomická zóna a kontinentálny šelf s výnimkou toho, že: „Skaly trvale neobývatel'né alebo neposkytujúce možnosť samostatnej ekonomickej existencie nemajú výlučnú ekonomickú zónu ani kontinentálny šelf“. Podľa tejto definície teda geografický útvar na mori, ktorý je vždy nad jeho hladinou, patrí do jednej z dvoch kategórií – **ostrovy**, na ktorých môže existovať ľudské osídlenie a hospodársky život a ktoré vytvárajú 200 námorných míľ výlučnej ekonomickej zóny a **skaly**, na ktorých nie je možný život a vytvárajú iba pobrežné more so šírkou 12 námorných míľ. Rozhodnutie, či ostrov dokáže udržať ľudské osídlenie či ekonomický život je síce subjektívne, no všeobecne je zastávaný názor, že prirodzene formované ostrovy s vegetáciou (na rozdiel od jednoduchých skál, ktoré sa nachádzajú nad hladinou mora) vytvárajú celý rozsah námorných zón bez ohľadu na to, či sú obývané alebo nie.⁵ Treťou kategóriou sú vynárajúce sa vyvýšeniny zakotvené v článku 13, ktoré sú odhalené pri odlive, ale ponorené počas prílivu. Tieto nevytvárajú žiadne morské pásma, avšak ak sa nachádzajú úplne alebo čiastočne v takej vzdialenosti od pevniny alebo ostrova, ktorá nepresahuje šírku pobrežného mora, môžu byť použité ako základná línia, od ktorej sa meria šírka pobrežného mora (čl. 13 Dohovoru). Ak sa však vynárajúca sa vyvýšenina počas odlivu nachádza mimo pásma pobrežného mora, neprináša pobrežnému štátu žiadne výhody. Kľúčovým aspektom ostrovov, skál a vynárajúcich sa vyvýšení je ich definícia v prirodzenej podobe, akýkoľvek zásah v podobe výstavby či iných umelých úprav nemajú vplyv na túto charakteristiku.

Posledným relevantným aspektom sú ustanovenia o riešení sporov. Dohovor poskytuje viacero možností, avšak relevantné pre tento prípad sú:

- a) Štáty, ktoré si dohodli riešenie sporu mierovými prostriedkami, by najskôr mali využiť tieto mechanizmy. Konania stanovené v Dohovore sa uplatnia len vtedy, ak spor nebol vyriešený týmto prostriedkom a ak dohoda medzi stranami, ktoré sú účastníkmi sporu, nevylučuje ďalšie iné riešenia. (článok 281 Dohovoru)
- b) Štáty môžu vyhlásiť, že neprijímajú mechanizmy riešenia sporov zakotvené v Dohovore pre určité druhy sporov. Štáty však nemôžu odstúpiť od sporu na úkor aplikácie alebo interpretácie ustanovení Dohovoru. (článok 298 Dohovoru)
- c) Ak sa jedna zo strán odmieta zúčastniť na riešení sporu, nepredstavuje to prekážku v konaní za predpokladu, že súd má právomoc a nárok je opodstatnený⁶

⁵ Rothwell D.: The 1982 UN Convention on the Law of the Sea and its relevance to maritime disputes in the South China Sea, [in] Leszek Buszynski and Christopher Roberts (eds.), 'The South China Sea and Australia's regional security environment' dostupné na: <http://nghiencuuquocet.net/wp-content/uploads/2014/10/The-South-China-Sea-and-Australia%E2%80%99s-regional-security-environment.pdf>

⁶ Dodatok VII Dohovoru o morském práve, čl. 9, dostupné na:

Čína ratifikovala dohovor 7.júna 1996 a to prostredníctvom niekoľkých deklarácií⁷. Čína vyslovene uviedla, že „Čínska ľudová republika má zvrchované práva a jurisdikciu nad výlučnou ekonomickou zónou v šírke 200 námorných míľ a kontinentálnym šelfom“, avšak neuviedla, čo to vlastne „zvrchované práva a jurisdikcia“ znamená. Prijatý výklad výlučnej ekonomickej zóny hovorí, že štát síce kontroluje hospodársku činnosť v rámci svojej výlučnej ekonomickej zóny, avšak nemá právomoc v oblasti plavby, preletu či vojenských aktivít. Hoci Čína zjavne neuviedla, že kontroluje všetky tieto aktivity, jej činy poukazujú na zvyšujúce sa obavy v oblasti zahraničnej vojenskej politiky v ich výlučnej ekonomickej zóne a dokonca aj v oblasti „nine-dash line“, ktorá presahuje šírku 200 námorných míľ od čínskeho územia. Čína vo svojej deklarácii ďalej potvrdila svoju suverenitu nad súostrovmi a ostrovmi, ako je uvedené v článku 2 čínskeho zákona o pobrežnom mori a priľahlom pásme, ktorý nadobudol platnosť 25. februára 1992. Táto vnútroštátna právna úprava predchádzala ratifikovaniu Dohovoru, avšak bola prijatá v rámci prípravy k pristúpeniu k Dohovoru a to vrátane Taiwanu, Diaoyu, ostrovov Xisha (Paracelské ostrovy), Zhongsha Islands (ktoré zahŕňajú Scarborough Shoal), Nansha Islands (Spratlyho ostrovy) a všetky ostrovy patriace Čínskej ľudovej republike.⁸ Čína rovnako uviedla, že delimitáciu morskej hranice bude konzultovať so susednými štátmi tak, aby táto bola určená v súlade s medzinárodným právom a so zásadou ekvity. Poslednou námietkou Číny v ratifikácii Dohovoru bolo potvrdenie jej postavenia pôvodne zakotveného v článku 6 čínskeho zákona o pobrežnom mori a priľahlom pásme – zahraničné vojenské lode potrebujú pred vstupom do pásma pobrežného mora Číny súhlas čínskej vlády. Toto vyhlásenie síce nehovorí o výlučnej ekonomickej zóne, avšak minulosť preukázala narastajúci postoj Číny proti vojenským aktivitám iných krajín v ich morských pásmach. Na rozdiel od všeobecne uznávaného výkladu práva pokojného prechodu, podľa ktorého je povolený prechod všetkých lodí – vrátane vojnových v rámci pásma pobrežného mora bez povinnosti predchádzajúceho oznámenia, Čína zastáva iný názor a pravidelne odmieta povoliť prechod cudzím morským plavidlám.

http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/annex7.htm

⁷ UNCLOS Declarations and statements, dostupné na:

http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_declarations.htm#China%20Upon%20ratification

⁸ Law of the People's Republic of China on the Territorial Sea and the Contiguous Zone, dostupné na: http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Law/2007-12/12/content_1383846.htm

Bez ohľadu na špecifické aspekty jednotlivých sporov prebiehajúcich v Juhočínskom mori, najdôležitejším faktorom spoločným pre všetky z nich je tzv. nine-dash line, ktorou si Čína nárokuje ostrovy v Juhočínskom mori. Čínou vytýčenú líniu zobrazuje nasledovná mapa⁹:

Čínski odborníci Zhiguo Gao a Bing Bing Jia tvrdili, že nine-dash line mala vždy základ v medzinárodnom práve, konkrétne v prvotnej okupácii a v historickom titule, čo je podľa ich názoru v súlade s Dohovorom.¹⁰ Tieto argumenty Čína prostredníctvom odborníkov, médií či vyhlásení vlády predkladá vo všetkých debatách ohľadom sporov v Juhočínskom mori. Práve tieto tvrdenia však zostávajú nejasné, nakoľko formulácia vyjadrení v otázkach právomoci a bezpečnosti nie je jednoznačná.

⁹ Mapa nine-dash line, zobrazujúca historické nároky Číny na Juhočínske more, vrátane zobrazenia výlučných ekonomických zón dotknutých krajín, dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-36545565>

¹⁰ <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/ninedash-line-in-the-south-china-sea-history-status-and-implications/1567B80D8BD284499F704496278DFF9D>

Priebeh sporu Filipíny v. Čína

Podstatné nálezy, z ktorých vychádza aj SAD, sa datujú do roku 1995, kedy Čína prevzala predtým neobsadený Mischief Reef, ktorý však leží 126 námorných míľ od filipínskeho pobrežia a viac ako 600 námorných míľ od ostrova Hainan, ktorý predstavuje najbližšie územie Číny. Po desaťročie trvajúcich rokovaniach, počas ktorých Čína pokračovala vo výstavbe ostrovov a militarizácii na spornom území, Filipíny ich spor v januári 2013 jednostranne predložili pred SAD.¹¹

Filipíny sa domáhali právneho rozhodnutia o platnosti čínskej nine-dash line, pričom vo svojich vyjadreniach tvrdili, že čínska koncepcia nie je v súlade s ustanoveniami Dohovoru a zároveň žiadali súd o právne posúdenie, či jednotlivé objekty, na ktoré si robia nárok aj Čína aj Filipíny možno začleniť k ostrovom, skalám alebo vyčnievajúcim vyvýšeninám. Rovnako sa dožadovali rozhodnutia, že Čína zasahovala do ich práv vyplývajúcich z Dohovoru vo výlučnej ekonomickej zóne Filipín.

Je dôležité si uvedomiť, že Dohovor sa zaoberá iba spormi súvisiacimi s morským právom a nie právomocou nad územným teritóriom. Týmto sa vo svojom podaní riadili aj Filipíny, ktoré SAD nežiadali o určenie právomoci či vymedzenie hranice sporného morského územia, žiadali iba o určenie, či geografické útvary nachádzajúce sa v tomto území možno klasifikovať ako ostrovy, skaly alebo vynárajúce sa vyvýšeniny. Ak by totiž predmetný útes nachádzajúci sa vo vzdialenosti do 200 námorných míľ od filipínskeho pobrežia bol klasifikovaný ako ostrov – a následne by teda vytvoril vlastnú výlučnú ekonomickú zónu v šírke 200 námorných míľ, mohla by nastať situácia, že táto zóna sa bude prekrývať s výlučnou ekonomickou zónou inej krajiny, ktorá by tak mohla získať právomoc. Ak by však tento útes bol klasifikovaný ako skala, nevytváral by výlučnú ekonomickú zónu – čoho logickým záverom je, že vzhľadom na jeho vzdialenosť od filipínskeho pobrežia by patril do ich výlučnej ekonomickej zóny.

Čína reagovala veľmi rýchlo – hneď 19. februára 2013 vyhlásila, že arbitráž iniciovanú Filipínami neakceptuje a nezúčastní sa jej ako druhá strana sporu. Svoje stanovisko zopakovala vo vyhlásení vlády z decembra 2014, v ktorom túto arbitráž onačila za porušenie ustanovení Dohovoru a neuznala ani právomoc arbitrážneho tribunálu SAD. Čína taktiež zdôraznila, že neakceptovala mechanizmy riešenia sporov súvisiace s morskými hranicami spôsobmi uvedenými v Dohovore a ďalej argumentovala tým, že obe krajiny podpísali Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea schválenú Združením národov Juhovýchodnej Ázie

¹¹ Predloženie sporu s Čínou pred SAD zo strany Filipín, dostupné na: <https://www.scribd.com/document/286873888/Notification-and-Statement-of-Claim-on-West-Philippine-Sea>

(ASEAN), ktorá zakotvuje aj mechanizmy riešenia sporov.¹² Podľa tvrdení Číny sa Filipíny iniciovaním jednostrannej arbitráže prostredníctvom SAD dopustili porušenia bilaterálnej dohody medzi oboma štátmi.¹³

Súčasťou podania predloženého SAD bol načrtnutý aj postup riešenia sporu Filipín s Čínou a úsilie vyriešiť tento spor bilaterálne a prostredníctvom ASEAN.¹⁴ Obrátenie sa na SAD bolo z pohľadu Filipín vyvrcholením viac ako desaťročné trvajúcich sporov, ktoré sa čoraz viac stávali neriešiteľnými. V období, keď obe strany viedli diplomatické rokovania, Čína posilnila svoju kontrolu nad sporným Mischief Reef, aj naďalej pokračovala vo výstavbe ostrovov a čoraz viac posilňovala fyzické pôsobenie v spornej oblasti. Preto je ťažké podporovať argumenty proti Filipínam, nakoľko sa snažili vyriešiť vzájomné spory aj inými spôsobmi – no keďže tieto boli neúspešné, nezostávalo im nič iné, ako v rámci riešenia tohto sporu siahnuť po ustanoveniach Dohovoru o morskom práve, ktoré ratifikovali obe sporné strany.

Požiadavky Filipín možno rozdeliť do štyroch všeobecných kategórií:

1. Za najväčšiu požiadavku možno považovať určenie platnosti čínskej „nine-dash line“ pokrývajúcej väčšinu Juhočínskeho mora. Ako už je v príspevku uvedené, Čína nikdy neobjasnila, či táto pomyselná línia predstavuje nároky na ostrovy v rámci tejto línie a príľahlých vôd, hranicu suverenity nad všetkými príľahlými vodami vrátane častí pevniny v rámci línie alebo historický nárok na morský priestor ohraničený touto líniou. Okrem toho nikdy oficiálne túto líniu neoznačila za námornú hranicu¹⁵. Filipíny sa snažili dosiahnuť tvrdenia, že príslušné práva a povinnosti týkajúce sa mora, morského dna a ostatných vlastností Juhočínskeho mora spadajú pod ustanovenia Dohovoru. Tvrdenia Číny založené na akýchkoľvek historických právach k týmto častiam v rámci vytvorenej línie sú v rozpore s ustanoveniami Dohovoru a teda neplatné.
2. Filipíny sa svojou ďalšou požiadavkou snažia dosiahnuť určenie právneho režimu Spartlyho ostrovov, na ktoré si nárokujú obe sporné strany – teda či ide o ostrovy, skaly alebo vyčnievajúce vyvýšeniny. Rozdiely v týchto pojmoch sú objasnené vyššie.

¹² Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea, dostupné na:

https://asean.org/?static_post=declaration-on-the-conduct-of-parties-in-the-south-china-sea-2

¹³ Stanovisko vlády Čínskej ľudovej republiky vo veci právomoci SAD v prípade arbitráže o Juhočínskom mori, par. 30-56 a 86

¹⁴ SAD, par. 3.24 – 3.72, dostupné na:

<https://files.pca-cpa.org/pcadocs/Memorial%20of%20the%20Philippines%20Volume%20I.pdf>

¹⁵ Žigraj Jozef, Scénare možného vývoja v Juhočínskom mori v reakcii na rozhodnutie stáleho arbitrážneho súdu, [in] Security Culture. Science – practice – review Nr. 24

3. Ďalšia požiadavka Filipín súvisela s rozhodnutím o tom, že zo strany Číny došlo k porušeniu ustanovení Dohovoru zasahovaním do ich práv a slobôd v rámci ich výlučnej ekonomickej zóny. K týmto zásahom patrí bránenie v rybolove v blízkosti Scarborough Shoal, porušovanie ustanovení Dohovoru prostredníctvom rybolovu a výstavby ostrovov, ktorou došlo k poškodeniu morského prostredia (vrátane Scarborough Shoal či Mischief Reef).
4. Napokon požiadavky Filipín spočívali v určení, že Čína sa prostredníctvom výstavby ostrovov v oblasti Spartlyho ostrovov po začatí arbitrážneho konania dopustila porušenia ustanovení Dohovoru, z ktorých vyplýva, že štáty sa zdržia konania, ktoré by mohlo spory zhoršiť, kým konanie o riešení sporu nie je ukončené.

Závery SAD

Vzhľadom na fakt, že Čína odmietla uznať arbitrážne konanie a zúčastniť sa rokovaní, SAD v júli 2015 usporiadal zasadanie, na ktorom určil svoju právomoc rozhodovať v tomto prípade, pričom na určenie postavenia Číny použil už spomenuté vyhlásenie vlády Čínskej ľudovej republiky z decembra 2014. Súd ďalej určil, že v spore sa nejedná o vytýčenie morských hraníc, ale ide o interpretáciu a aplikáciu noriem Dohovoru, pre ktoré nie sú žiadne výnimky. Nálezy Dvora boli uverejnené 12. júla 2016 a boli formulované v prospech Filipín v rozsahu, ktorý takmer nikto neočakával. Závery SAD ohľadom požiadaviek Filipín možno zhrnúť nasledovne¹⁶:

V prvej požiadavke SAD rozhodol, že právny režim morských oblastí v Juhočínskom mori je riadený Dohovorom a preto hranice vytýčené „nine-dash line“ na základe historických práv sú neplatné. Toto rozhodnutie súd odôvodnil tým, že signatári Dohovoru (a teda aj Čína) sú v prvom rade viazaní jeho ustanoveniami, a teda akékoľvek historické nároky, ktoré Čína mohla mať, po prijatí Dohovoru v rozsahu, v ktorom sú nekompatibilné s jeho ustanoveniami, zanikli.

V druhej požiadavke súd rozhodol, že žiaden z geografických útvarov Spartlyho súostrovia nemôže vytvoriť výlučnú ekonomickú zónu. Súd ďalej určil, že niektoré časti týchto ostrovov spadajú do výlučnej ekonomickej zóny Filipín a neprekrývajú sa so žiadnymi možnými nárokmi Číny. Východiskom analýzy je, či jednotlivé ostrovné časti dokážu zabezpečiť životaschopné podmienky v ich prirodzenom stave, teda bez ľudského zásahu. Na základe historických ukazovateľov je zrejmé, že žiaden zo Spartlyho ostrovov nie je

¹⁶ Rozhodnutie SAD v spore Filipíny v. Čína, dostupné na: <https://pcacases.com/web/sendAttach/2086>

ekonomicky využiteľný a dlhodobo nedokáže udržať trvalé osídlenie. Súčasná prítomnosť osídlenia niektorých častí súostrovia je závislá na podpore z externých zdrojov a neodráža schopnosť trvalého osídlenia v prirodzených podmienkach.

V tretej požiadavke spočívalo rozhodnutie SAD v určení, že Čína zasiahla do suverénnych práv Filipín pôsobením v ich výlučnej ekonomickej zóne. Dopustila sa zásahov v podobe zabránenia filipínskym rybárskym lodiam v ich činnosti, výstavbou umelých ostrovov, ťažbou ropy či nezabráneniu čínskych rybárov v rybolove vo výlučnej ekonomickej zóne Filipín. Rovnako zasahovala do tradičných práv rybolovu v blízkosti Scarborough Shoal bez zodpovedania prejudiciálnej otázky ohľadom suverenity nad týmto územím. Čína vybuďovala umelé ostrovy na siedmych častiach Spartlyho súostrovia, uskutočňovala rybolov a ťažbu prostredníctvom čínskych štátnych príslušníkov, porušila záväzky vyplývajúce z Dohovoru o ochrane morského prostredia. Toto rozhodnutie vychádzalo zo zistení SAD, že niektoré časti patriace do filipínskej výlučnej ekonomickej zóny sa neprekrývajú s nárokmi Číny. Takisto vychádzalo zo zistení, že aktivity, akými sú výstavba ostrovov, nie sú podľa čínskych verejných vyhlásení vojenskou aktivitou, a preto nie sú vylúčené z pôsobenia ustanovení Dohovoru. Po tomto zistení sa súd viac zaoberal činnosťou Číny v sporných oblastiach a zistil, že Čína: a) zasahovala do filipínskeho ropného prieskumu, b) bránila filipínskym plavidlám v rybolove v rámci ich výlučnej ekonomickej zóny, c) nezabránila čínskym rybárom v rybolove vo filipínskej ekonomickej zóne, d) vybuďovala umelé ostrovy v spornej časti Mischief Reef bez povolenia Filipín. Pokiaľ ide o Scarborough Shoal, bez ohľadu na to, kto má nad týmto územím zvrchované práva, obe sporné strany majú na tomto mieste právo rybolovu, ktoré po prijatí Dohovoru nezaniklo, pričom Čína toto právo Filipín porušila úplným zabránením rybolovu v jeho blízkosti. Okrem toho, vybudovanie umelých ostrovov spôsobilo nenapraviteľné škody na koralových útesoch, rovnako tak Čína nezabránila v ničivej a deštruktívnej ťažbe a rybolovu, ktorými boli ohrozené morské korytnačky, koraly a mušle, čím porušili ustanovenia Dohovoru.

V poslednej požiadavke Filipín rozhodol súd tak, že Čína zhoršila a prehĺbila spory prostredníctvom stavebných činností a budovania umelých ostrovov v spornom území. Počas arbitrážneho konania Čína vybuďovala obrovský ostrov na Mischief Reef a útes vo výlučnej ekonomickej zóne Filipín, čím spôsobila nenapraviteľné škody morského ekosystému.

Záver

Budúcnosť Juhočínskeho mora je stále nejasná, ale rozhodnutie SAD v prípade Filipín v Čína poskytlo prinajmenšom príležitosť vyjasniť niektoré z nejednoznačných aspektov

vyplývajúcich z Dohovoru. Čína vo svojom prehlásení rozhodnutie Dvora odmietla, označila ho za neplatné, neúčinné a nezáväzné, ktoré neakceptuje a neuznáva. Vzhľadom na tieto vyjadrenia je v blízkej budúcnosti prakticky nereálne očakávať zmenu jej postoja voči SAD, rovnako nereálne sa však v súčasnosti javí aj vyriešenie sporov týkajúcich sa Juhočínskeho mora prostredníctvom medzinárodného práva. Vzhľadom na rastúcu moc a vojenskú silu Číny, ktorá jednoznačne posilňuje jej pozíciu v rámci rokovaní voči ostatným stranám sporu, je možné očakávať použitie vojenských či diplomatických prostriedkov. Rastúci vplyv Číny sa môže prejaviť aj v efektívnejšom presadzovaní vlastných záujmov v spornej oblasti, čím sa riešenie tohto sporu môže ešte viac skomplikovať. Situáciu komplikuje aj angažovanie sa nezainteresovaných strán a to najmä USA, ktorých pozíciu výrazne komplikuje skutočnosť, že neratifikovali Dohovor o morskom práve, čo značne sťažuje ich postavenie v rámci riešenia sporov v Juhočínskom mori. Vzťahy USA a Číny sú pre budúci vývoj situácie v Juhočínskom mori zásadné, USA by však výrazne posilnili svoju pozíciu ratifikáciou Dohovoru. Vzhľadom na globálny dosah sporov prebiehajúcich v Juhočínskom mori môže ich negatívny vývoj ovplyvniť a ohroziť svetový hospodársky rozvoj. Situáciu komplikujú aj vnútorné nepokoje v Číne, ktoré spolu s nasledovným medzinárodným vývoj ovplyvnia jej budúce kroky v teritoriálnych sporoch v Juhočínskom mori.

Zoznam bibliografických odkazov

Internetové zdroje

ROTHWELL, D.: The 1982 UN Convention on the Law of the Sea and its relevance to maritime disputes in the South China Sea, , [in] Leszek Buszynski and Christopher Roberts (eds.), 'The South China Sea and Australia's regional security environment' dostupné na: <http://nghiencuuquocte.net/wp-content/uploads/2014/10/The-South-China-Sea-and-Australia%E2%80%99s-regional-security-environment.pdf>

ŽIGRAY, J.: Scenáre možného vývoja v Juhočínskom mori v reakcii na rozhodnutie stáleho arbitrážneho súdu [in] Security Culture. Science – practice – review Nr. 24 dostupné na: http://kultura-bezpieczenstwa.pl/wp-content/uploads/2017/04/KB_24_178-211.pdf

Prípád arbitráže Filipíny v. Čína, dostupný na stránke Stáleho arbitrážneho dvora, online <https://pca-cpa.org/en/cases/7/>

Rozhodnutie SAD v spore Filipíny v. Čína, online: <https://pcacases.com/web/sendAttach/2086>

Position paper of the Government of the People's Republic of China on the matter of jurisdiction in the South China Sea arbitration initiated by the Republic of the Philippines, online https://www.fmprc.gov.cn/nanhai/eng/snhwtlcwj_1/t1368895.htm

Prezidentský dekrét vlády Filipínskej republiky č. 1596, online <http://www.chanrobles.com/presidentialdecrees/presidentialdecreeno1596.html#.XA2EfmhKj>
IV

Právne predpisy

Dohovor OSN o morskom práve (UNCLOS)

Law of the People's Republic of China on the Territorial Sea and the Contiguous Zone

Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea

PRÁVO NA ZÁKONNÉHO SUDCU

The right to legal judge¹

Anna Kovaľová²

Abstrakt

Zásada zákonného sudcu predstavuje v právnom štáte jednu zo základných garancií nezávislého a nestranného rozhodovania súdu a sudcu. Právo na zákonného sudcu je obsahovou súčasťou práva na spravodlivý proces, ktoré je garantované viacerými právnymi predpismi a tiež Ústavou. Cieľom práce je poskytnúť informácie o osobe zákonného sudcu, o tom aké požiadavky musí spĺňať zákonný sudca, o tom kedy je možné zákonného sudcu zmeniť a aká je úloha predsedu súdu v tomto konaní.

Abstract

The principle of a legal judge is one of the basic guarantees in the rule of law of independent and unjustified decision-making by a court and a judge. The right to a legal judge is an integral part of the right to a fair trial, which is guaranteed by a number of laws and also the constitution. The aim of the work is to provide information on the person of the legal judge about what requirements a legal judge must meet, when it is possible for a legal judge to change and what the role of the President of the Court is in this procedure.

Kľúčové slová: zákonný sudca, zmena osoby zákonného sudcu, vylúčenie zákonného sudcu

Key words: legal judge, change of the legal judge, exclusion of the legal judge

Úvod

Právo na zákonného sudcu je jedným zo základných ľudských práv. V každej právnej veci by mal rozhodovať nezávislý a nestranný sudca, vecne a miestne príslušného súdu, určený rozvrhom práce príslušného súdu a tento zákonný sudca by sa v priebehu konania nemal meniť. Výnimku z ústavnej nezmeniteľnosti sudcu predstavuje inštitút vylúčenia sudcu. Účelom prelomenia tejto ústavnej zásady je, aby sa zabránilo prípadom, že vo veci rozhodne zaujatý sudca. Nestrannosť sudcu možno chápať ako neprítomnosť zaujatosti a nadŕžania jednej z procesných strán.

¹ Legal judge is statutorily appointed judge assigned by rotation

² JUDr. Anna Kovaľová, Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, Katedra občianskeho práva, Kováčska 46, 040 01 Košice, kovalova.anka@gmail.com,

Právo na zákonného sudcu je obsahovou súčasťou práva na spravodlivý proces, ktoré je garantované Európskym dohovorom o ľudských právach, Listinou základných práv a slobôd a tiež Ústavou Slovenskej republiky.

Prvá kapitola sa venuje zákonnému sudcovi. Podkapitoly sú venované požiadavkám na sudcu a zmene osoby zákonného sudcu. Obsahom druhej kapitoly je vylúčenie sudcu na základe jeho oznámenia.

Cieľom práce je poskytnúť informácie o osobe zákonného sudcu, o tom aké požiadavky musí spĺňať zákonný sudca, o tom kedy je možné zákonného sudcu zmeniť a aká je úloha predsedu súdu v tomto konaní.

1. Zákonný sudca

Právo na zákonného sudcu je jedným zo základných ľudských práv a tvorí obsah práva na spravodlivý proces.

Právna úprava práva na spravodlivý proces je zakotvená v čl. 6 ods. 1 Európskeho dohovoru o ľudských právach a tiež v Listine základných práv a slobôd.

*„Každý má právo na to, aby jeho vec bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o akomkoľvek trestnom čine, z ktorého je obvinený.“*³

*„Každý sa môže domáhať ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v určených prípadoch na inom orgáne. Nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi. Príslušnosť súdu aj sudcu ustanoví zákon.“*⁴

Ústavná právna úprava je upravená v čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky: *„Každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.“*

Zásada zákonného sudcu je zakotvená v Ústave Slovenskej republiky v čl. 48 ods. 1: *„Nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi. Príslušnosť súdu ustanoví zákon.“*⁵

Táto zásada obsahuje právo nebyť odňatý zákonnému sudcovi. Obsahom práva nebyť odňatý zákonnému sudcovi nie je ani právo na to, aby si osoba vybrala sudcu, ktorý v danej

³ čl. 6 ods. 1 Európsky dohovor o ľudských právach

⁴ Čl. 36 ods. 1, čl. 38 ods. 1 ústavného zákona č. 23/1991 Zb. Listina základných práv a slobôd

⁵ Čl. 46 ods. 1, čl. 48 ods. 1 Ústavy SR

veci rozhodne, ani právo sudcu, aby si sám vybral, v ktorej veci bude konať a rozhodovať. Ústava Slovenskej republiky ponechala spôsob výberu zákonného sudcu na zákonodarcu.⁶

Právo na to, aby vo veci konal a rozhodoval nezávislý a nestranný sudca je súčasťou práva na spravodlivý proces. Často sa stáva, že si strany sporu myslia, že je sudca voči nim zaujatý. Môže sa to stať z viacerých dôvodov, napr. si myslia, že sudca nevykonával všetky dôkazy, sudca koná pomaly, k protistrane je priateľskejší. Podľa čl. 48 ods. 1 Ústavy SR: „*Nikto nemôže byť odňatý svojmu zákonnému sudcovi.*“ Ak dôjde k vylúčeniu sudcu z konania a rozhodovania, ide o výnimku z ústavnej zásady a preto subjektívny pocit strany o zaujatosti sudcu nemusí vždy znamenať výmenu tohto sudcu.⁷

Z uznesenia Najvyššieho súdu SR zo dňa 22. augusta 2012, sp. zn. 5 Cdo 140/2011 vyplýva, že nestačí subjektívne hľadisko sudcovskej nestrannosti, ale subjektívnemu hľadisku sa musí podriaďovať aj objektívne hľadisko. Potrebne je, aby reálne existovali okolnosti objektívnej povahy, ktoré by mohli viesť k pochybnostiam o tom, že sudca určitým vzťahom k veci disponuje. Sudca môže byť vylúčený iba ak je celkom zjavné, že jeho vzťah k veci účastníkom alebo ich zástupcom je takého charakteru a intenzity, že nemôže rozhodovať nezávisle a nestranne.⁸

Pri skúmaní náležitosti pojmu „zákonný sudca“ treba brať na zreteľ nielen zákon, ale aj ústavu a dohovor. Nestrannosť sudcu musí byť určená nielen podľa subjektívneho hľadiska, ale aj podľa objektívneho hľadiska. Zisťujú sa skutočnosti, ktoré môžu spochybniť nestrannosť sudcu. Význam tu má aj tzv. javenie sa pochybnosti. Podľa výroku Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Delcourt proti Belgicko, 1970, séra A, č. 11: „*spravodlivosť má byť nielenže vykonávaná, ale musí sa aj javiť, že je vykonávaná*“.⁹

1.1 Požiadavky na sudcu

Základný predpoklad na to, aby sudca mohol prejednávať a rozhodovať vo veciach, ktoré sú zverené do jeho právomoci, je nestrannosť sudcu. Takým sudcom môže byť len zákonný sudca, ktorý je určený rozvrhom práce a zároveň nie sú pochybnosti o jeho nezaujatosti. Medzi základné povinnosti sudcu patrí:

⁶ ČIČ, M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Žilina: EUROKÓDEX, s. r. o. 2012, 339 s. ISBN 978-80-89447.93-0

⁷ HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A. Civilný sporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o. 2015. 118 s. ISBN 978-80-8168-318-3

⁸ Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 22. Augusta 2012, sp. zn. 5 Cdo 140/2011

⁹ Uznesenie Ústavného súdu SR zo 7. Decembra 2011, sp. zn. I. ÚS 462/2011

- sudca je povinný, pri výkone funkcie aj po skončení funkcie, zdržať sa všetkého, čo by mohlo narušiť alebo ohroziť dôveru v nezávislé a nestranné a spravodlivé rozhodovanie súdov,
- sudca je povinný nenechať sa pri výkone funkcie ovplyvniť záujmami politických strán a politických hnutí, verejnou mienkou,
- sudca je povinný vystupovať nezaujatý,
- sudca je povinný zdržať sa správania, ktoré by mohlo viesť k spochybneniu jeho nestrannosti,
- sudca je povinný zdržať sa prejavovania svojho názoru o prejednávaných veciach na verejnosti.¹⁰

Čo znamená byť nestranný a nezaujatý sudca? Z právnej praxe vyplýva, že ide o sudcu, ktorý:

- je podľa svojho svedomia a vedomia nezávislý na prejednávanej veci a stranách sporu,
- je neutrálny voči stranám sporu, nemá k stranám žiadne sympatie ani antipatie,
- k právnemu vzťahu, ktorý rieši nezískal vzťah ešte predtým ako mu vec pripadla na prejednanie a rozhodnutie,
- má predpoklad, že bude konať a rozhodovať nezávisle a slobodne.¹¹

1.2 Zmena osoby zákonného sudcu

Zmena zákonného sudcu musí byť upravená zákonom alebo rozvrhom práce tak, aby táto zmena mala oporu pre každý prípad. Vždy treba však nechať priestor pre individuálne zváženie okolností. Tieto individuálne okolností zvažuje predseda súdu.

Zákonný sudca sa prideluje podľa vopred stanoveného rozvrhu práce príslušného súdu. Inštitút rozvrhu práce je zakotvený v zákone č. 757/2004 o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Rozvrh práce je zákonným prostriedkom pre zmenu osoby zákonného sudcu. Rozvrhom práce sa rozumie akt riadenia predsedu súdu, ktorým sa riadi organizácia práce súdu pri zabezpečení výkonu súdnictva na príslušný kalendárny rok.¹²

¹⁰ MAZÁK, J. – JÁNOŠÍKOVÁ, M. Učebnica občianskeho procesného práva. 1. Zväzok. Prvé vydanie. Bratislava: IURS LIBRI, spol. s r. o. 2012. 74-75 s. ISBN 978-0-89635-00-9

¹¹ HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A. Civilný sporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o. 2015. 117-118 s. ISBN 978-80-8168-318-3

¹² § 50 ods. 1 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

„Iba taký sudca určený podľa rozvrhu práce, ktorý je sudcom vecne a miestne príslušného súdu ustanoveného zákonom, je zákonným sudcom v zmysle čl. 48 ods. 1 ústavy a čl. 38 ods. 1 listiny.“¹³

Ak opomenieme pre predpojatosť odobrať vec sudcovi, ktorý nie je nestranný, bude porušená požiadavka na rozhodovanie nestranným súdom. Ak naopak odoberieme vec sudcovi, ktorý predpojatý nie je, bude porušená požiadavka rešpektovanie zákonného sudcu.¹⁴

Veci sa podľa rozvrhu práce pridávajú náhodným výberom pomocou technických a programových prostriedkov, ktoré sú schválené ministerstvom, tak, aby bola vylúčená možnosť ovplyvňovania pridávania vecí. Podľa § 51 ods. 4 zákona č. 757/2004 Z. z., náhodným výberom pomocou technických prostriedkov a programových prostriedkov schválených ministerstvom sa podľa rozvrhu práce alebo jeho zmeny prerozdeľujú už pridelené veci aj v prípade

- a) dlhodobej šesť týždňov presahujúcej neprítomnosti zákonného sudcu, ktorému bola vec pridelená,
- b) zmeny v obsadení súdu sudcami, a to vrátane zmeny v dôsledku dočasného pridelenia sudcu; pri zmene v zložení senátu sa vec ponecháva v pôvodnom senáte, alebo sa prerozdelí do iného senátu, kde sa zaraďuje sudca spravodajca tak, aby prerozdelením vecí bola zabezpečená rovnomerná zaťaženosť senátov na súde,
- c) výraznej nerovnomernosti zaťaženia sudcov a
- d) ak bol zákonný sudca, ktorému bola vec pridelená, z konania a rozhodovania vo veci vylúčený.¹⁵

K zmene zákonného sudcu môže dôjsť z dôvodov, ktoré ustanovuje zákon. Takým dôvodom je predpojatosť sudcu. Predpojatosť môže vysloviť sudca aj účastník konania. Vzniká tu otázka, či tento inštitút nemôže byť zneužitý v prospech jednej alebo druhej strany. Napríklad v prípade, že sa recidivista snaží dlhodobo vylúčiť sudcu z konania a rozhodovania v jeho veci, z dôvodu, že je prísny a pod. Sudca má v takom prípade zachovať profesionálne a a tým účastníkovi zmenu znemožniť. Predpojatosť môže sudca namietnuť aj sám, pričom tu stačí len samotná pochybnosť o predpojatosti.¹⁶

¹³ Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/slovník/z/zakonny-sudca.html>

¹⁴ MOLEK, P. Právo na spravodlivý proces. Praha: Wolters Kluwer ČR., 2012. 202 s. ISBN 978-80-7357-748-3

¹⁵ § 51 ods. 1, ods. 4 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹⁶ FLORIÁNOVA, K.: Zmena osoby zákonného sudcu. In: PRÍMALEX číslo: XXXIII podzim 2016. ISSN 1212-494X. s. 8-9.

„Z hľadiska podstaty a obsahu základného práva na zákonného sudcu garantovaného čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky je akceptovateľné a udržateľné také prerozdelenie už pridelenej veci, t.j. veci už skôr pridelenej tak sudcovi spravodajcovi a súčasne aj ostatným členom senátu všeobecného súdu ako zákonným sudcom, podľa ktorého bude vec pridelená novému senátu toho istého všeobecného súdu, ktorého členom je sudca, ktorému vec bola pôvodne pridelená ako sudcovi spravodajcovi, avšak ostatní členovia nového senátu sa zmenili v súlade s rozvrhom práce príslušného všeobecného súdu.“¹⁷

„Ak pôvodné rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky o riadnom alebo mimoriadnom opravnom prostriedku bolo zrušené Ústavným súdom Slovenskej republiky z dôvodu porušenia základného práva na zákonného sudcu podľa čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky v dôsledku nezákonného zloženia príslušného senátu, musí byť vec opätovne pridelená tomuto senátu, avšak v jeho zákonnom zložení.“¹⁸

Podľa Civilného sporového poriadku dochádza k vylúčeniu sudcov a iných osôb na základe oznámenia sudcu alebo na základe uplatnenia námietky zaujatosti stranou.

2. Vylúčenie sudcu na základe jeho oznámenia

Podľa § 49 ods.1 Civilného sporového poriadku: *„Sudca je vylúčený z prejednávania a rozhodovania sporu, ak so zreteľom na jeho pomer k sporu, k stranám, ich zástupcom alebo osobám zúčastneným na konaní možno mať odôvodnené pochybnosti o jeho nezaujatosti.“*

Sudcu teda možno vylúčiť pre jeho pomer k sporu, k stranám, k ich zástupcom alebo osobám zúčastneným na konaní.

Pomer sudcu sporu sa chápe ako vzťah sudcu k predmetu konania. Medzi také prípady patrí napríklad:

- sudca je stranou v konaní alebo má právny záujem na výsledku sporu,
- sudca verejne vyjadril svoj právny názor na spor, čoho dôsledkom je ohrozenie nestrannosti sudcu,
- sudca získal informácie o spore inak ako v konaní.

¹⁷ Uznesenie Ústavného SR z 18. marca 2015 sp. zn. PLz. ÚS 2/2015

¹⁸ Nález ústavného súdu SR z 24. Októbra 2017 sp. zn. II. ÚS 139/2017

Naproti tomu, o zaujatost' sudcu nepôjde ak sudca vyjadri svoj právny názor v rámci predbežného právneho posúdenia veci, ani ak strane alebo jej zástupcovi uloží poriadkovú pokutu, ani ak nariadi neodkladné opatrenie. Dôvod na vylúčenie sudcu nezakladá ani skutočnosť, že sudca vykonáva svoju funkciu na súde, ktorý nesprávnym postupom v inom konaní založil zodpovednosť žalovanej strany za majetkovú a nemajetkovú ujmu podľa zákona č. 514/2003.¹⁹

Pomer sudcu k stranám alebo osobám zúčastneným na konaní sa chápe ako vzťah, ktorý či už kladne alebo záporne ovplyvňuje rozhodovanie sudcu vo veci. Dôvod, pre ktorý je sudca vylúčený z konania a rozhodovania vo veci je jeho blízky vzťah k strane sporu. Blízky vzťah sa posudzuje podľa § 116 Občianskeho zákonníka. Tento vzťah musí mať takú intenzitu, že vyvoláva pochybnosť o nezáujatosti sudcu. Na základe rovnakých kritérií sa posudzuje aj vzťah sudcu k zástupcom strán.²⁰

Z uznesenia Najvyššieho súdu SR z 27. januára 2016 sp. zn. 6Nc 1/2016 vyplýva, že príbuzenský vzťah medzi sudcami, ktorý prejednávali tú istú vec na rôznych stupňoch, nezakladá dôvod na vylúčenie sudcu.²¹

K tomu, čo znamená priateľský vzťah sa vyjadril Najvyšší súd SR vo svojom uznesení zo dňa 16. Apríla 2014, sp. zn. 8 Ntc 12/2014: „*Vzťahom priateľským sa vo všeobecnosti chápe hlboký (až emocionálny) vzťah založený na dôvere, úprimnosti, družnosti, priateľivosti, vzájomnej pomoci, tolerancii, porozumení, ale aj účasti na spoločnom duševnom i duchovnom živote a pod. Je preto dôležité odlišovať priateľstvo od iných medziľudských vzťahov. Vzťah k spoločnej záujmovej činnosti ani príslušnosť k nej samé o sebe neprehrádzajú existenciu vzťahu, ktorý by svojou intenzitou bolo možné bez ďalšieho označiť za vzťah priateľský.*“²²

Pomer sudcu k zástupcom strán je vzťahom podobným ako vzťah sudcu k stranám. To, či ide o zákonného zástupcu, zástupcu na základe plnomocenstva alebo zástupcu na základe súdneho rozhodnutia, nemá význam. Strany namietajú zaujatost' sudcu, aj ak sudca pozná advokáta, ktorý stranu zastupuje. Ak ide o vzťah založený na kolegiálite, nejde o dôvod na vylúčenie sudcu.²³

¹⁹ Števček, M. - Ficová, S. - Baricová, J. - Mesiarkinová S. - Bajánková, J. - Tomašovič, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha : C.H. Beck, 2016, 207-208 s., ISBN 978-80-7400-629-6

²⁰ Tamtiež s. 208-209

²¹ Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 27. januára 2016 sp. zn. 6Nc 1/2016

²² Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 16. Apríla 2014, sp. zn. 8 Ntc 12/2014

²³ Števček, M. - Ficová, S. - Baricová, J. - Mesiarkinová S. - Bajánková, J. - Tomašovič, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha : C.H. Beck, 2016, 209 s., ISBN 978-80-7400-629-6

Z uznesenia Najvyššieho súdu SR zo 14. Septembra 2011, sp. zn. 7Nc 50/2011 vyplýva: „*Len samotná skutočnosť, že účastníka zastupuje v konaní advokát, ktorého sudca pozná z profesionálneho hľadiska, nesvedčí ešte sama o sebe o tom, že sudca má k advokátovi pomer, so zreteľom na ktorý je bez ďalšieho vylúčený z prejednávania a rozhodovania veci.*“²⁴

V pracovnom prostredí dochádza k vzťahom medzi advokátmi a sudcami, ktoré majú rôznu intenzitu. Sudcovia a advokáti sa poznajú a takto to bude aj ďalej. Samotné to, že sa sudca s advokátom pozná, nezakladá dôvod na vylúčenie sudcu. Rozsudok veľkého senátu občianskoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR z 27.4.2017 sp. zn. 1 VCdo 1/2017 poukázal na to, že ak sudca a advokát jednej zo sporových strán sú bývalými spolužiakmi, neexistujú tu pochybnosti o nezaujatosti sudcu.

Ďalším rozhodnutím, ktoré sa zaoberalo vzťahom medzi sudcom a advokátom je Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 27.06.2017 vo veci Ramljak proti Chorvátsku. Pred vnútroštátnymi súdmi bola sťažovateľka úspešnou žalovanou stranou. Žalobca sa odvolal a odvolací súd rozsudok zrušil a vrátil vec na súd prvého stupňa, aby vo veci znova konal. Sťažovateľka proti tomuto rozhodnutiu podala sťažnosť na Najvyšší súd Chorvátskej republiky. V sťažnosti namietala, že bolo porušené jej právo na spravodlivý proces pred nezávislým a nestranným súdom z dôvodu, že syn predsedu odvolacieho senátu bol koncipient v advokátskej kancelárii, ktorá zastupovala v spore žalobcu. Najvyšší súd dovolanie zamietol, kvôli tomu, že syn sudcu sa na konaní nezúčastňoval. Sťažovateľka nebola úspešná ani pred ústavným súdom v Chorvátsku. Sťažovateľka sa preto obrátila na Európsky súd pre ľudské práva. Na účely čl. 6 Dohovoru aplikuje Európsky súd pre ľudské práva test nezaujatosti sudcu, v ktorom skúma objektívnu a subjektívnu zložku. ESLP skúmal intenzitu vzťahu medzi otcom a synom. Tento vzťah vyhodnotil ako intenzívny a dodal, že so spisu nevyplýva, že by sudca nemal vedomosť o tom, kde jeho syn pracuje. Sudca neupovedomil o týchto skutočnostiach ani predsedu odvolacieho súdu ako by mal podľa štandardného postupu. ESLP uznal, že sa advokátsky koncipient, teda syn sudcu, nezapojil do súdneho sporu, avšak jeho koncipientska prax trvala počas celého sporu. Advokátska kancelária bola pomerne malá a bola tam istá forma závislosti zamestnanca voči zamestnávateľovi. Na základe týchto skutočností, ESLP dospel k záveru, že v tomto prípade existuje pochybnosť o nezaujatosti sudcu a že došlo k porušeniu základného práva na spravodlivý proces podľa čl. 6 Dohovoru. K rozsudku ESLP pripojil odlišné stanovisko dánsky sudca. Myslí si, že je prehnané a príliš teoretické, aby bol

²⁴ Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 14. Septembra 2011, sp. zn. 7Nc 50/2011

profesionálny sudca ovplyvnený tým, že je jeho syn koncipient v advokátskej kancelárii, ktorá zastupuje jednu zo sporových strán.²⁵

Podľa § 50 ods. 1 Civilného sporového poriadku: „*Ak sudca, ktorý má spor prejednať a rozhodnúť, zistí skutočnosti, pre ktoré je vylúčený, bezodkladne ich oznámi predsedovi súdu.*“²⁶Oznámiť takéto skutočnosti, je povinnosťou sudcu. Ak by sudca vedome tieto okolnosti neoznámil predsedovi súdu, šlo by o disciplinárne previnenie. Sudca oznámi tieto okolnosti hneď ako sa dozvie o skutočnostiach pre jeho vylúčenie. Najbežnejšie je to potom, ako mu je spis pridelený. Ak má byť vylúčený predseda súdu, oznámi svoje vylúčenie podpredsedovi súdu. Po oznámení o skutočnosti, pre ktoré je sudca vylúčený, môže robiť len neodkladné úkony, aby nedošlo k zmareniu činnosti súdu. Nesmie však vydať rozhodnutie vo veci samej.²⁷

Vo veciach vylúčenia sudcu na základe jeho oznámenia má dôležitú úlohu predseda súdu, ktorý rozhoduje o vylúčení sudcu. Rozhodnutie predsedu o vylúčení sudcu môže byť kladné aj záporné. Jeho rozhodnutie je rozhodnutím konečným, teda voči jeho rozhodnutiu nie je prípustný opravný prostriedok. Ak predseda súdu dospeje k záveru, že sudca je vylúčený, pridelí spor inému sudcovi. Ak je vylúčený senát, pridelí spor inému senátu. Stále platí, že veci sa pridelujú náhodným výberom pomocou technických a programových prostriedkov.²⁸ Súd neprihliadne na oznámenia tých istých skutočností, ktoré sa skutkovo zhodujú. Súd na nich neberie ohľad ako keby vôbec neboli uvedené, ak už o nich predtým predseda súdu rozhodol. Ak si predseda súdu myslí, že sú zaujatí aj iní sudcovia toho istého súdu a z rovnakého dôvodu, môže ich požiadať, aby sa vyjadrili ešte pred tým ako rozhodne o vylúčení sudcu, ktorý skutočnosti, pre ktoré je vylúčený, oznámil. Ide o urýchlenie procesu rozhodovania. Ak predseda súdu rozhodne o vylúčení tohto sudcu, rozhodne tiež o vylúčení ďalších sudcov.²⁹

²⁵ SEDLAČKO, F. Vylúčenie sudcu pre jeho pomer k advokátovi. In: Bulletin slovenskej advokácie. 2017. č. 11, ISSN 1335-1079, s. 4-5.

²⁶ § 50 ods. 1 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok

²⁷ Števček, M. - Ficová, S. - Baricová, J. - Mesiarkinová S. - Bajánková, J. - Tomašovič, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha : C.H. Beck, 2016, 212 s., ISBN 978-80-7400-629-6

²⁸ HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A. Civilný sporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o. 2015. 121 s. ISBN 978-80-8168-318-3

²⁹ Števček, M. - Ficová, S. - Baricová, J. - Mesiarkinová S. - Bajánková, J. - Tomašovič, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha : C.H. Beck, 2016, 213 s., ISBN 978-80-7400-629-6

Záver

V demokratickom štáte je jednou z najdôležitejších zložiek práva na spravodlivý proces zákonný sudca. Právo na zákonného sudcu je garantované viacerými právnymi predpismi a tiež Ústavou SR, ktorá v článku čl.46 ods.1 garantuje každému právo domáhať sa zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne SR. Právo na zákonného sudcu vychádza z ústavného zákazu odňatia veci zákonnému súdu a zákonnému sudcovi. Jeho význam spočíva v tom, aby sa na základe objektívnych, neovplyvniteľných a dopredu známych skutočností a pravidiel určil sudca príslušný na rozhodovanie v konkrétnej veci. Právo na zákonného sudcu neznamena, že účastník súdneho konania má právo si vybrať sudcu na rozhodovanie svojej veci. Právo na zákonného sudcu je právom občana a nie právom sudcu, ktorý si tiež nemôže vybrať veci na rozhodovanie a v prípade, že tak urobí, mohol by sa vystaviť hrozbe disciplinárneho stíhania.

Práca sa venuje pojmu zákonný sudca a zmene osoby zákonného sudcu, ktorú možno vykonať len v súlade so zákonom alebo s rozvrhom práce. V súlade so zákonom možno sudcu vylúčiť na základe jeho oznámenia alebo na základe uplatnenia námietky zaujatosti stranou, ktoré je v civilnom sporovom konaní upravené v ustanoveniach § 49 až 59 CSP.

V tomto príspevku som sa snažila stručne načrtnúť problematiku zákonného sudcu v konaniach pred slovenskými súdmi a zároveň poukázať aj na bližšie dôvody vylúčenia sudcu z prejednávania a rozhodovania sporov v sporovom konaní.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

ČIČ, M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Žilina: EUROKÓDEX, s. r. o. 2012, 832 s. ISBN 978-80-89447.93-0

HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A. Civilný sporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o. 2015. 842 s. ISBN 978-80-8168-318-3

MAZÁK, J. – JÁNOŠÍKOVÁ, M. Učebnica občianskeho procesného práva. 1. Zväzok. Prvé vydanie. Bratislava: IURS LIBRI, spol. s. r. o. 2012. 526 s. ISBN 978-0-89635-00-9

MOLEK, P. Právo na spravodlivý proces. Praha: Wolters Kluwer ČR., 2012. 576 s. ISBN 978-80-7357-748-3

ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJANKOVÁ, J.
- TOMAŠOVIČ, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C.H. Beck, 2016, 1516
s., ISBN 978-80-7400-629-6

Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené

SEDLAČKO, F. Vylúčenie sudcu pre jeho pomer k advokátovi. In: Bulletin slovenskej
advokácie. 2017. č. 11, ISSN 1335-1079, s. 4-5.

FLORIÁNOVA, K.: Změna osoby zákonného soudce. In: PRÍMALEX číslo: XXXIII podzim
2016. ISSN 1212-494X, s. 8-9.

Právne predpisy

Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok

Európsky dohovor o ľudských právach

Zákon č. 23/1991 Zb. Listina základných práv a slobôd

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

Zákon č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Internetové zdroje

Dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/slovník/z/zakonny-sudca.html>

Judikatúra

Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 22. augusta 2012, sp. zn. 5 Cdo 140/2011

Uznesenie Ústavného súdu SR zo 7. decembra 2011, sp. zn. I. ÚS 462/2011

Uznesenie Ústavného SR z 18. marca 2015 sp. zn. PLz. ÚS 2/2015

Nález ústavného súdu SR z 24. Októbra 2017 sp. zn. II. ÚS 139/2017

Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 27. januára 2016 sp. zn. 6Nc 1/2016

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 16. apríla 2014, sp. zn. 8 Ntc 12/2014

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 14. septembra 2011, sp. zn. 7Nc 50/2011

AKTUÁLNA ÚPRAVA POISTOVNÍCTVA A DAŇ Z POISTENIA

Current legislation of insurance and tax of insurance

Patrik Kukul'a¹

Abstrakt

Článok je zameraný na oblasť poisťovníctva, najmä na právnu úpravu ako aj zmeny, ktoré boli v posledných obdobiach podnietené najmä európskou normotvorbou. Autor zameral svoju pozornosť postupného vývoja inštitútu odvodu z poistenia na v súčasnosti účinnú legislatívu dane z poistenia. V článku je venovaná pozornosť problémom ktoré môžu negatívne vplyvať na celé poisťné odvetvie.

Abstract

The article focuses on the insurance sector, in particular on the legislation, as well as changes that have been incited by European legislation recently. The author aimed his attention on the gradual development of the insurance levy institute, mainly on the currently valid insurance tax legislation. In the article, attention is paid to problems that may affect the entire insurance industry negatively.

Kľúčové slová: *Finančné právo. Poisťovníctvo. Poistný odvod. Daň z poistenia.*

Key words: *Financial law. Insurance system. Insurance levy. Insurance tax.*

Úvod

Poistenie, podobne ako iné oblasti práva finančného trhu má svoju históriu, je budované na určitých pravidlách a zásadách. Legislatíva poisťovníctva prešla za posledné roky viacerými zmenami, čo nie je žiaľ ojedinelé ani pri iných podsystémoch finančného práva. Príčinou existencie poistenia ako takého je nepochybne potreba eliminácie, resp. snaha o zmiernenie následkov negatívnych udalostí. Tie môžu vznikať z rôznych dôvodov, subjektívnych, často aj objektívnych. Podstatou poistenia je tak tvorba rezervy, ktorá má slúžiť subjektom, ktoré ju tvoria v prípade nepriaznivej, ale predvídateľnej situácie na kompenzáciu ujmy. Prenášajú sa tak riziká postihnutého subjektu na spoločenstvo, teda na poisťovňu. Poistné vzťahy je možné charakterizovať určitými znakmi ako solidárnosť, podmienená návratnosť a neekvivalentnosť, ktoré sú prítomné v každej vzniknutej poisťnej zmluve. Solidárnosť chápeme tak, že príspevky

¹ Mgr. Patrik Kukul'a, 1. ročník, Denná forma, 3. stupeň štúdia, patrik.kukula@umb.sk, Katedra finančného a správneho práva doktorand.

platia všetci, poisťné je vyplatené len pri vzniku poisťnej udalosti. Podmienenu návratnosť ako okamih kedy je poisťné vyplatené teda len ak vznikne udalosť, ktorá bola stranami dohodnutá a neekvivalentnosť ako poisťnú náhradu, ktorá nie je rovnaká, zvyčajne vyššia v porovnaní so zaplateným poisťným.²

Významným pojmom v oblasti poisťovníctva je riziko. Riziko ako pojem má viacero definícií, podľa krátkeho slovníka slovenského jazyka je ho možné chápať ako možnosť, nebezpečenstvo straty, neúspechu, škody.³ Predstavuje tak existenciu neistoty pri určitej činnosti. Riziko môže mať objektívnu, prípadne subjektívnu povahu. Rozdiel spočíva v tom, že objektívne riziko je nezávislé od subjektov. Subjektívne závislé od vôle ľudí, pričom ho rozdeľujeme na vedomé a nevedomé. Podľa právneho titulu vzniku môžeme poistenie rozdeliť na zákonné a zmluvné, pričom zákonné môže vznikať aj bez uzavretia poisťnej zmluvy. Zmluvné sa v podmienkach Slovenskej republiky delí na povinné zmluvné poistenie a dobrovoľné zmluvné poistenie.⁴ Pri druhu poistenia aj zákonodarca delí poistenie na životné a neživotné. V rámci poisťných druhov môžeme rozoznávať ďalej relatívne homogénne skupiny poistenia, nazývané ako poistenie odvetvia, ide napríklad o poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla (ďalej aj ako „PZP“), ktoré je poisťným odvetvím neživotného poistenia.⁵ Tento druh poistenia je v súčasnosti zaťažovaný 8% osobitným odvodom v zmysle zákona č. 39/2015 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších doplnkov (ďalej len „zákon o poisťovníctve“), ktorý neskôr v článku rozoberáme.

1. Legislatívny vývoj v oblasti poisťovníctva

Legislatíva v oblasti poisťovní a zaistovní prešla od roku 2015 zmenami. Zákon o poisťovníctve nahradil pôvodnú normu poisťovníctva, zákon č. 8/2008 Z. z. Dôvodom novelizácie bola implementácia smerníc a nariadení. Konkrétne išlo o implementovanie smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/138/ES z 25. novembra 2009 o začatí a vykonávaní poistenia a zaistenia (Solventnosť II - prepracované znenie) v znení smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/51/EÚ zo 16. apríla 2014, ktorou sa menia smernice 2003/71/ES a 2009/138/ES (ďalej len „smernica“), a nariadenia (ES) č. 1060/2009, (EÚ) č. 1094/2010 a (EÚ) č. 1095/2010 v súvislosti s právomocami európskeho orgánu dohľadu

² KUBINCOVA, S. – LEITNEROVÁ, L.: *Finančné právo I. časť*. Banská Bystrica: Belianum, 2015, s. 328-329

³ KAČALA, J. a kol.: *Krátky slovník slovenského jazyka*. 4. dopl. a upr. vyd. Bratislava: Veda, 2003

⁴ PETRUEÁK, M. – ŠULÍKOVÁ, M.: *Poisťné zmluvy*. Praha : C. H. Beck, 2012 s. 1 – 22

⁵ SIDAK, M., DURAČINSKÁ, M. a kol.: *Finančné právo*. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2012, s. 375

(Európsky orgán pre poisťovníctvo a dôchodkové poistenie zamestnancov) a európskeho orgánu dohľadu (Európsky orgán pre cenné papiere a trhy) (ďalej len „nariadenie“). Ciele týchto právnych aktov spočívali hlavne v zavedení pravidiel platných pre poisťovne a zaistovne pôsobiace v európskom priestore, na zlepšenie ich ekonomickej solventnosti, ktorej predchádza zodpovednejšie vyhodnocovanie rizík. Ako cieľ je možné nepriamo vnímať zabezpečenie ochrany subjektov vystupujúcich v poistnom vzťahu. Úprava zaviedla orgánom dohľadu prostriedky na kontrolu, či dohliadané subjekty a ich investície nie sú orientované priveľmi liberálne, teda či za účelom vyšších ziskov neorientujú finančné rezervy príliš rizikovo. Subjekt vykonávajúci dohľad tak už má možnosť pozorovať existenciu rizika vo vnútri dohliadaného subjektu.

V rámci legislatívy bol navrhnutý takzvaný trojpilierový systém, ktorý pozostáva z finančných požiadaviek, systému správy a riadenia a tretieho pilieru - vykazovania informácií pre účely dohľadu a zverejňovania. Prvý pilier, teda finančné požiadavky sa zameriava na kvantitatívne určenie kapitálových požiadaviek pre to ktoré riziko, pričom výpočet by mal byť zabezpečený vlastným alebo štandardným modelom. Druhý pilier systému správy a riadenia je zameraný na obozretný dohľad. Poisťovne by tak mali disponovať mechanizmami na vnútornú kontrolu a riadenie rizika. Tretí spomenutý pilier má zabezpečiť disciplínu a transparentnosť.⁶ Tento trojpilierový systém by mal primárne podnietiť poisťovne a zaistovne k meraniu a adekvátnemu riadeniu vlastného rizika, na čo sa aj samotný dohľad bude zameriavať. Okrem vnútroštátneho dohliadajúceho orgánu nastal presun časti kompetencií na Európsky orgán pre poisťovníctvo a dôchodkové poistenie zamestnancov, ktorý zabezpečí že poisťovne a zaistovne budú dohliadané komplexne. Ak by orgán dohľadu našiel vážnejšie nedostatky je potrebné aby mal možnosť, v zmysle smernice a nariadenia požadovať navýšenie daného kapitálu. Vo vnútroštátnom predpise sa ďalej implementuje povinnosť pre poisťovne a zaistovne týkajúce sa poskytovania predzmluvných informácií klientom, čím novelizuje ustanovenia v Občianskom zákonníku, ako aj v zákone č. 381/2001 Z. z. o povinnom zmluvnom poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tieto posuny je možno chápať pozitívne, pretože sa nimi buduje komplexnejší regulovaný priestor na podnikanie v oblasti, pričom smernica Solvenci II rieši rôzne druhy rizík, ako sú poistné riziko, trhové riziko, úverové riziko, riziko nesúlady aktív a pasív, ďalej tiež riziko likvidity a operačné riziko.⁷

⁶ SIDAK, M., DURČINSKÁ, M. a kol.: *Finančné právo*. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2012, s. 378

⁷ Dôvodová správa k zákonu č. 39/2015 o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon o poisťovníctve bol od nadobudnutia platnosti a účinnosti 12 krát novelizovaný. Išlo o zapracovanie zmien súvisiacich so zmenou zákona o riešení krízových situácií na finančnom trhu, ďalej s prijatím nových procesných predpisov, novelami zákona o cenných papieroch a investičných službách, ale napríklad aj zákona o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve. Zákon o poisťovníctve sa vzťahuje na poisťovne vykonávajúce poisťovaciu činnosť v životnom, neživotnom, prípadne v životnom a neživotnom poistení a zaist'ovne vykonávajúce zaist'ovacu činnosť v odvetviach podľa prílohy č. 1 časti A a časti B. Zákon sa však nevzťahuje na vykonávanie určitých činností subjektmi, ktoré poskytujú poisťovacie služby v určitých oblastiach, a to vzhľadom na ich povahu. Ide napríklad o vykonávanie verejného zdravotného poistenia, sociálneho poistenia, resp. ďalších oblastí uvedených v § 3 zákona o poisťovníctve.⁸

Najbližšie plánované zmeny nadobudnú účinnosť 1.1. 2020 novelou zákona č. 214/2018 Z. z. Do právnej úpravy budú zavedené povinnosti poisťovní, zaist'ovní, pobočky zahraničnej poisťovne a pobočky zahraničnej zaist'ovne, postupovať s odbornou starostlivosťou a na finančné sprostredkovanie v sektore používať len osoby zapísané v registri finančných agentov, finančných poradcov, prípadne finančných sprostredkovateľov z iného členského štátu, ktorí sú oprávnení na výkon tejto činnosti. Ďalej ide o zmeny súvisiace s informovaním neprofesionálnych klientov o jednotlivých zložkách poistného vo vzťahu k poistnej zmluve podľa vzoru, ktorý vydá ministerstvo, ako aj povinnosť oznámiť Národnej banke Slovenska, ktorý audítor alebo audítorská spoločnosť bola poverená overením účtovej závierky. Do zákona o poisťovníctve bude tiež vložené nové ustanovenie § 70a upravujúce pravidlá pre výpočet odkupnej hodnoty poistenia spojeného s investičnými fondmi.⁹

2. Odvod z neživotného poistenia

Návrhom zákona č. 339/2016 Z. z. s účinnosťou od 1.1.2017 bol novelizovaný zákon o poisťovníctve a zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „daňový poriadok“) s cieľom zavedenia novej odvodovej povinnosti z prijatého poistného pre poisťovne, ktorý sa vzťahoval len pre neživotné druhy poistenia. Kontrola správnosti odvodu a ukládanie sankcií bola udelená Daňovým úradom, v zmysle ustanovení daňového poriadku. Táto skutočnosť vyplývala z § 68a ods. 1 a ods. 4 novelizovaného zákona. Daňový úrad tak vykonával správu odvodu, pričom bol povinný

⁸ § 3 zákona č. 39/2015 o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

⁹ Zákon č. 39/2015 o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 214/2018 Z. z.

postupovať primerane podľa osobitného zákona.¹⁰ Do znenia zákona bol vložený procesný postup podporného použitia daňového poriadku. Tento postup bol neskôr prebratý aj do aktuálnej právnej úpravy. Od tohto momentu je tak nutné podporne použiť daňový poriadok. Pokiaľ ide o ukladanie sankcií, ich úpravu, použijú sa ustanovenia piatej časti daňového poriadku. Daňový poriadok v zmysle § 155 a § 156 delí sankcie na pokuty a úroky z omeškania, ktoré sú daňovým subjektom ukladané v zmysle § 154.¹¹

Do zákona o poisťovníctve tak bolo novelou vložené ustanovenie § 68a upravujúce nový odvod z poistenia. Zaviedla sa povinnosť poisťovníam odvádzať 8% z prijatého poistného z poistenia uvedeného v prílohe č. 1 časti A, konkrétne o poistné odvetvia neživotného poistenia s výnimkou PZP. Uvedené poistenie poisťovňa hradí z činnosti vykonávanej na území Slovenskej republiky. Dôležitou skutočnosťou je, že právna úprava sa v rámci odvodu vzťahovala na poistné zmluvy uzavreté výlučne po 1.1.2017. Zaviedla sa tiež povinnosť preukazovať položky vstupujúce do výpočtu základu pre odvod poistného. Pričom prijaté prostriedky už v tomto čase mali byť príjmom štátneho rozpočtu.

Do zavedenia odvodu z poistenia bol v zákone upravený odvod z prijatého poistného z povinného zmluvného poistenia zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla z činnosti vykonávanej na území SR. Tento osobitný odvod sú subjekty vymenované v § 68 povinné odviesť na osobitný účet ministerstva vnútra vo výške 8% z prijatého poistného plnenia. Ako vyplýva z § 68 ods. 2 zákona o poisťovníctve, tento osobitný odvod sa po prerokovaní s ministerstvom financií využíva na obstaranie materiálno-technického vybavenia, jeho údržbu a samotnú prevádzku jednotlivých zložiek ministerstva vnútra vykonávajúcich činnosti a plnenia úloh súvisiacich s výkonom dohľadu nad bezpečnosťou a plynulosťou cestnej premávky, prípadne na objasňovanie príčin nehôd v cestnej doprave, resp. ďalších úloh vykonávaných operačnými strediskami tiesňového volania, či záchrannej zdravotnej služby.¹²

3. Daň z poistenia

Nový odvod v zákone o poisťovníctve nebol dlho upravený, už v apríli 2018 bol prijatý nový zákon v ktorom bol nahradený daňou z poistenia. Zákonodarca tak novelizoval odvod na

¹⁰ § 68a ods. 4 zákona č. 39/2015 o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 339/2016 Z. z.

¹¹ K sankciám bližšie: Kubincová, T.: Vybrané otázky ukladania sankcií pri správe daní. In: Efektivita preventívnej, represívnej a reparačnej funkcie sankcií vo verejnom práve a ich vzájomná synergia. Zborník z III. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie Banskobystrické zámocké dni práva. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2017, s. 132 – 143

¹² § 68 ods. 2 zákona č. 39/2015 o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

nepriamu daň z poistenia. Zákon v plnom znení nadobudol účinnosť 1.1.2019, pričom prebral textáciu zo zákona o poisťovníctve do nového, v súčasnosti účinného zákona č. 213/2018 Z. z. o dani z poistenia (ďalej len „zákon o dani z poistenia“). Odvod z neživotného poistenia bol zo zákona o poisťovníctve vypustený. Platný a účinný ostal osobitný odvod z PZP, na ktorý novela vplyv nemala. Ako hlavné príčiny potrebných zmien zákonodarca uvádza, že pôvodný odvod spôsoboval poisťovníam aplikačné problémy. Odvod bol často označovaný za nesystémové a neefektívne opatrenie. Pričom daň už je, ako uvádza dôvodová správa k zákonu, bežný nástroj, ktorý je v posledných rokoch zavádzaný aj inými štátmi v strednej a východnej Európe.¹³

Platiteľom dane v zmysle zákona o dani z poistenia je primárne poisťovateľ, teda osoba podnikajúca v poisťovníctve. Zákon v § 4 ods. 2 uvádza výnimky, kedy platiteľom môže byť aj poistník, ktorý sa dal poistiť v zahraničnej poisťovni bez pobočky v tuzemsku, prípadne aj právnická osoba, a to v prípadoch, ak je poistné riziko umiestnené v tuzemsku. V prípade, ak sa v poistnej zmluve kumulujú subjekty na strane poisťovateľov, sú povinní uhradiť daň podľa podielu určeného poistnou zmluvou. V zákone nie je výslovne uvedené akým druhom je daň z poistenia. Sme názoru, že sa jedná o nepriamu daň, keďže daňové bremeno nesie subjekt, teda poistník, ktorý uzavrel poistnú zmluvu s poisťovateľom.

Zákon prebral prílohu číslo 1 časť A zo zákona o poisťovníctve do prílohy číslo 1, v ktorej uvádza druhy podliehajúce dani z poistenia. Predmetom dane je odvetvie neživotného poistenia, okrem spomínaného PZP. Poistné riziko sa však musí nachádzať v tuzemsku. Predmetom dane však nie je možné chápať zaistenie. Sadzba dane je tak vo výške 8% na vyššie uvedené druhy poistenia. Nepriama daň z poistenia je účinná krátko, aby sme presne vedeli zhodnotiť jej dopady, pričom aj názory odbornej verejnosti sú nezhodné. Klienti poisťovní, ktorí majú z odvetvia neživotného poistenia uzavreté poistné zmluvy, môžu očakávať zvýšené poistného o 8% v novom rozpise poistenia, ktoré im bude v roku 2019 doručené. Základ dane je závislý od vzniku daňovej povinnosti a platiteľovi vznikne a) dňom prijatia platby poistného, kde základom bude suma prijatého poistného znížená o daň, b) odo dňa zaúčtovania predpisu pohľadávky z poistného, kde základom bude suma predpisu pohľadávky znížená o daň, c) v prípade splatného poistného základom bude suma splatného poistného znížená o daň, d) dňom zaplatenia poistného, ak platiteľ zaplatil časť tak v rozsahu zaplatenej časti, kde základom dane bude suma zaplateného poistného e) tridsiaty deň od skončenia kalendárneho mesiaca v ktorom boli platiteľovi preúčtované náklady poistenia, základom dane je tak suma preúčtovaných nákladov poistenia. Zdaňovacím obdobím je kalendárny štvrtrok, pričom

¹³ Dôvodová správa k zákonu č. 213/2018 o dani z poistenia a o zmene a doplnení niektorých zákonov

povinnosť podať daňové priznanie majú daňové subjekty do konca mesiaca po skončení zdaňovacieho obdobia. V tejto lehote sú taktiež povinný splatnú daň zaplatiť. Povinnosť podať daňové priznanie a zaplatiť daň daňovníci nemajú, ak im nevznikla povinnosť daň platiť v určitom zdaňovacom období. Daňové priznanie sú povinní podávať daňovníci výlučne elektronickými prostriedkami, v súlade s § 13 ods. 5 daňového poriadku. Zákonodarca v § 11 zákona o dani z poistenia zaväzuje platiteľov viesť záznamy podľa jednotlivých zdaňovacích období a v rozsahu, ktorý sa na tomto mieste upravuje.¹⁴

Výška sumy plateného poistenia sa tak zvyšuje pre všetky zmluvy neživotného poistenia, teda aj na tie, ktoré boli uzavreté v minulosti. Niektorí uvádzajú, že to nemusí znamenať plošné zvýšenie cien poistenia, keďže klienti po liste od poisťovne so zvýšenou sumou môžu vyhľadať inú poisťovňu, čiže budú hľadať lacnejší produkt. Niektoré poisťovne už pri uzatváraní nových poistných zmlúv s odvodom, resp. daňou rátali, a tak môže byť už zvýšenie zahrnuté v súčasnej cene poistného. Poisťovne tak ceny nemusia navýšiť, budú len uvádzať výpočet poistného a osobitne daň z poistenia. Iné poisťovne aby aj naďalej spĺňali prísne kritéria vyplývajúce zo smernice Solvenci II, budú nútené prehodnotiť cenotvorbu, resp. cenu navýšiť o novú daň.¹⁵

Záver

Návrh odvodu, ako aj súčasná právna úprava dane z poistenia sa stretla s veľkou nevôľou. Od poisťovní, klientov, rôznych záujmových združení, pričom výhrady vyjadrila aj Národná banka Slovenska. Hlavné argumenty spočívali najmä v zdražovaní, keďže poisťovne sú už v súčasnosti nadmerne daňovo zaťažované daňou z príjmu 21%, osobitným odvodom zo zisku niečo viac ako 8%, odvodom PZP 8% a odvodom v súčasnosti daňou z poistenia 8%.¹⁶ Výrazným zásahom do práv je aj retroaktivita ustanovení, ktorú sme v článku načrtli. Bez ohľadu na to, či daň zaplatí poisťovňa alebo priamo klient, zmluvné strany budú zasiahnuté novou povinnosťou voči štátu, ktorá v čase stanovenia ceny nebola, resp. nemusela byť známa. Skutočnosťou je, že pôvodný odvod z poistného sa vzťahoval iba na zmluvy uzavreté po 1. 1. 2017, na ktoré mohli poisťovne cenovo reagovať. Daň z poistenia zaťažuje poistné zmluvy uzavreté aj pred 1. januárom 2017, a tak je daň novým nákladom, ktorý nemusí byť zohľadnený v poistnom, a teda ani poisťovňa, ani klient, s takýmto výdavkom nemohli počítať. Nová daň z

¹⁴ § 3 - § 11 zákona č. 213/2018 o dani z poistenia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

¹⁵ Dostupné na internete : <https://www.webnoviny.sk/od-januara-zacne-platit-nova-dan-z-poistenia-poistovne-pristupili-k-prehodnoteniu-cien/> [cit. 2019-25-03]

¹⁶ Dostupné na internete : https://www.slaspo.sk/72_tisic_odporcov_dane [cit. 2019-25-03]

neživotného poistenia sa dotkne aj hypoték, pretože sa vzťahuje aj na poistenie nehnuteľností. Držitelia hypoték sú povinní si toto poistenie uzatvoriť ako formu zabezpečenia úveru. Odborníci zatiaľ nevedia presne predpovedať, kedy, či a o koľko sa zdvihne cena poistiek. Na výslednú cenu bude mať vplyv škodovosť v danom produkte, celkový rozsah poistenia a zisková marža poisťovne.¹⁷ Podľa údajov NBS, ktoré sú dostupné na webovom sídle, predpísané poistné z neživotného poistenia všetkých poisťovní bolo v roku 2017 viac ako 900 miliónov EUR, odhadované príjmy do štátneho rozpočtu len z dane z poistenia budú 75 až 80 miliónov EUR¹⁸ a túto skutočnosť vnímame ako vysoké odčerpávanie zdrojov z tak dôležitého sektora ako je poisťovníctvo, obzvlášť keď výnosy z daného odvodu budú príjmom štátneho rozpočtu SR.¹⁹

K zhrnutiu dane z poistenia je potrebné uviesť, že predmetom dane je odvetvie neživotného poistenia s výnimkou zaistenia. Ako už bolo v článku uvedené, daň poistenia je nepochybne nepriama daň, keďže daňové bremeno nesie konečný subjekt v predajnej cene.²⁰ Nepriamu daň je možné rozdeliť na tzv. „bežnú“ nepriamu daň a „skrytú“ nepriamu daň. Bežnou nepriamou daňou je napríklad daň z pridanej hodnoty, pričom skryté dane sú dane spotrebné. Je náročné zaujať jednoznačné stanovisko, či daň z poistenia je bežná, resp. skrytá, pretože v prípade použitia rôzneho kritéria ju môžeme zaradiť do oboch skupín. V prípade kritéria ukrytia dane do konečnej sumy by mohlo ísť o daň bežnú, keďže poisťovne už zasielajú vyúčtovanie poistného v ktorých uvádzajú výpočet dane z poistenia osobitne od poistného. Avšak teória nás učí, že daň z pridanej hodnoty je daňou viacstupňovou, keďže sa uplatňuje na každom stupni procesu výroby, obehu, resp. predaja.²¹ Spotrebné dane sú jednostupňové a tak za použitia tohto kritéria je možné dopracovať sa k záveru, že ide o daň skrytú. Myslíme si, že zákonodarcu tak omylom vytvára nový osobitný druh nepriamej dane, dane z poistenia, keďže daňové bremeno nesie subjekt, teda poistník, ktorý uzavrel poistnú zmluvu s poisťovateľom, ktorý daň zaplatí jednostupňovo, ale suma sa vo vyúčtovaní riadne uvedza.

Na záver je potrebné podotknúť, že reálne dopady novej dane na ceny poistenia sa ukážu postupom časom. Problematickou však ostáva narušenie princípu zákazu retroaktivity. Zavádzanie dane je nutné považovať za ďalšie zaťažovanie finančného sektora. Možné zvyšovanie cien bude vplývať na obyvateľstvo, otáznne je správanie spotrebiteľov. Niektorí

¹⁷ Dostupné na internete : <https://www.netfinancie.sk/a/nova-poistna-dan-bude-platit-od-buduceho-roka/> [cit. 2019-25-03]

¹⁸ Dostupné na internete: <https://www.nbs.sk/sk/dohlad-nad-financnym-trhom-prakticke-informacie/publikacie-a-vybrane-udaje/vybrane-udaje/suhrnne-statisticke-udaje-poistneho-sektora> [cit. 2019-25-03]

¹⁹ Dostupné na internete : <https://www.poistenie.sk/blog/dan-z-poistenia-8/> [cit. 2019-25-03]

²⁰ BABČÁK, V. *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava : EPOS, 2015, s. 165

²¹ BALKO, L. KRÁLIK, J. a kol. *Finančné právo*. Bratislava : Univerzita Komenského 2010 s. 289

tvrdia, že dopyt po poistných produktoch sa zníži. Zákon tiež pôsobí nespravodlivo, keďže postihuje len subjekty brániace sa pred možným rizikom. Daň z poistenia tak pripomína stav, ako by vám niekto zdanil už zdanené peniaze, pretože ste chceli byť chránený pred stratou. Nestotožňujeme sa s názorom zákonodarcu, že odvod ktorý spôsoboval problémy bol nesystémový, neefektívny a zavedenie dane problém vyrieši. Tento argument nie je celkom racionálny a skôr sa domnievam, že práve časté legislatívne zmeny spôsobujú u adresátov práva neistotu.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

BABČÁK, V.: Daňové právo na Slovensku. Bratislava : EPOS, 2015. 750 s. ISBN 978-80-562-0091-9.

BALKO, L. a kol.: Finančné právo. Bratislava : Univerzita Komenského, 2010. 491s. ISBN 80-7160-290-3.

KAČALA, J. a kol. Krátky slovník slovenského jazyka. 4. doplnené a upravené vydanie Bratislava: Veda, 2003. 985 s. ISBN 80-224-0750-X.

KUBINCOVA, S. – LEITNEROVÁ, L.: Finančné právo I. časť. Banská Bystrica: Belianum, 2015. 402 s. ISBN: 978-80-557-0877-5.

PETRULÁK, M. – ŠULÍKOVÁ, M.: Poistné zmluvy. Praha : C. H. Beck, 2012. 392 s. ISBN 978-80-7400-356-1.

SIDAK, M., a kol. Finančné právo. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2012. 480 s. 978-80-8960-304-6.

Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené

KUBINCOVÁ, T.: Vybrané otázky ukladania sankcií pri správe daní. In: Efektivita preventívnej, represívnej a reparačnej funkcie sankcií vo verejnom práve a ich vzájomná synergia. Zborník z III. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie Banskobystrické zámocké dni práva. Banská Bystrica: Belianum, 2017. ISBN 978-80-557-1404-2, s. 132 – 143.

Právne predpisy

Zákon č. 213/2018 *o dani z poistenia* a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 39/2015 o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 339/2016 Z. z.

Zákon č. 39/2015 o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 39/2015 o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 214/2018 Z. z.

Zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Dôvodová správa k zákonu č. 213/2018 o dani z poistenia a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Dôvodová správa k zákonu č. 39/2015 o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Iné – internet

Dostupné na internete: <https://www.netfinancie.sk/a/nova-poistna-dan-bude-platit-od-buduceho-roka/> [cit. 2019-25-03]

Dostupné na internete: <https://www.poistenie.sk/blog/dan-z-poistenia-8/> [cit. 2019-25-03]

Dostupné na internete: https://www.slaspo.sk/72_tisic_odporcov_dane [cit. 2019-25-03]

Dostupné na internete: <https://www.nbs.sk/sk/dohlad-nad-financnym-trhom-prakticke-informacie/publikacie-a-vybrane-udaje/vybrane-udaje/suhrnne-statisticke-udaje-poistneho-sektora> [cit. 2019-25-03]

Dostupné na internete: <https://www.webnoviny.sk/od-januara-zacne-platit-nova-dan-z-poistenia-poistovne-pristupili-k-prehodnoteniu-cien/> [cit. 2019-25-03]

NÁZOR DIEŤAŤA V KONANÍ VO VECIACH STAROSTLIVOSTI SÚDU O MALOLETÉ DETI

The child's opinion in family law proceedings

Kristína Malá Piovarčiová¹

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá problematikou názoru dieťaťa a jeho zisťovania v konaní vo veciach starostlivosti súdu o maloleté deti. V tomto kontexte je pozornosť osobitne venovaná znaleckým posudkom, ich benefítom a nedostatkom pri ich využívaní. Zároveň prezentuje úvahy de lege ferenda o aplikácii prvkov Cochemského modelu vo forme Interdisciplinárnej spolupráce v súdnych konaniach v niektorých veciach rodinnoprávnej agendy v podmienkach slovenského súdnictva.

Abstract

The paper deals with the issue of the child's opinion and his finding in family law proceedings. In this context, the attention is paid specifically to expert opinions, their benefits and lack of use. At the same time, it presents de lege ferenda considerations on the application of elements of the Cochem model in the form of Interdisciplinary cooperation in court proceedings in some matters of the family law agenda under the conditions of the Slovak judiciary.

Kľúčové slová: *názor dieťaťa, právo dieťaťa byť vypočuté, znalecký posudok, Cochemský model, konanie vo veci starostlivosti súdu o maloletých*

Key words: *Child's opinion, The right of the child to be heard, Expert's opinion, Cochem model, family law proceeding*

Úvod

Deti sú plnohodnotnými členmi každej spoločnosti, i keď s prihliadnutím na ich osobitnú ochranu a starostlivosť zo strany tretích subjektov, ktorá je daná ich fyzickou nezrelosťou v porovnaní s dospelým človekom, sú kategóriou špeciálnou. O to zarážajúcejším je frekventovaný prístup k deťom ako k objektom, či dokonca predmetom vlastníctva a následné rozhodovanie o nich, ktoré je v príkrom rozpore s ich záujmom, prípadne bez ich vlastného samostatného vyjadrenia.

¹ JUDr. Kristína Malá Piovarčiová, 2. ročník externého doktorandského štúdia, Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, advokát, k.piovarciova@gmail.com

1. Participačné práva dieťaťa

Dieťa je nutné vnímať ako rovnocenného a plnohodnotného jedinca, ktorému patria všeobecné ľudské práva a slobody, ale zároveň s prihliadnutím na jeho špecifickosť aj práva zvláštne, a to práva detí. Patria k nim aj tzv. participačné práva dieťaťa, ktoré možno vykladať ako právo dieťaťa byť informované o všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú, právo dieťaťa vyjadriť svoj názor a právo dieťaťa byť vypočuté.² Niektorí autori k nim zaraďujú aj právo dieťaťa svojim názorom ovplyvniť rozhodnutie a právo svojim názorom celkom určiť rozhodnutie.³

Z uvedeného vyplýva, že realizácia označených práv nestavia dieťa do úlohy pasívnej figúrky, o ktorej právach rozhodujú tretie osoby v podobe jeho rodičov. Priznáva dieťaťu právo podieľať sa na všetkých záležitostiach, ktoré sa ho týkajú, čím mu prisudzuje aktívnu úlohu.

S týmto právom dieťaťa korešponduje povinnosť rodičov venovať názoru dieťaťa náležitú pozornosť. To často vyvoláva ťažko riešiteľné situácie, kedy sa názor dieťaťa nezhoduje s názorom jeho rodiča. Takáto pozornosť však musí nájsť aj svoje vyjadrenie v praxi, to znamená, že rodič nie je povinný len si vypočuť názor dieťaťa, ale ho aj rešpektovať do takej miery, do akej je dieťa schopné posúdiť, či je mu vlastné rozhodnutie na prospech, alebo nie.⁴ V prípade, že by k naplneniu tejto tézy dochádzalo, je vysoko pravdepodobné, že rodinné súdy by neboli zahlcované návrhmi znepriatelených rodičov v konaniach vo veciach starostlivosti súdu o maloleté deti, ale v súlade s názorom a prianím ich dieťaťa by sa na úprave svojich pomerov k nemu vedeli rozumne dohodnúť bez výraznejšej ingerencie súdu.

1.1 Medzinárodnoprávna úprava

Základným predpisom, ktorý bežne aplikujú všeobecné súdy v konaniach vo veciach starostlivosti súdu o maloleté deti, ako aj Ústavný súd Slovenskej republiky pri rozhodovaní o ústavných sťažnostiach, je Dohovor o právach dieťaťa⁵ (ďalej len „Dohovor“). V zmysle čl. 12 štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia zabezpečiť dieťaťu, ktoré je

² pozri SMYČKOVÁ R. a kol. Civilný mimosporový poriadok. Komentár. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017. 172 s. ISBN: 978-80-89603-54-1

³ pozri HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 224 s. ISBN 978-80-7400-644-9

⁴ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, 241 s. ISBN 978-80-7400-359-2

⁵ Oznámenie Federálneho Ministerstva zahraničných vecí č. 104/1991 Zb. o Dohovore o právach dieťaťa v znení neskorších zmien

schopné formulovať svoje vlastné názory, právo slobodne sa vyjadrovať o všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom detí musí venovať primeraná pozornosť zodpovedajúca ich veku a úrovni. Za týmto účelom sa dieťaťu musí predovšetkým poskytnúť možnosť, aby bolo vypočuté v každom súdnom alebo administratívnom pojednávaní, ktoré sa ho dotýka, a to buď priamo alebo prostredníctvom zástupcu alebo jeho príslušného orgánu, a spôsobom, ktorý je v súlade s pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva.

Právo všetkých detí na vypočutie a na to, aby jeho názory boli náležite zvážené predstavuje jednu zo základných hodnôt Dohovoru. Výbor pre práva dieťaťa identifikoval článok 12 ako jeden zo štyroch hlavných všeobecných princípov Dohovoru, pričom ostatné princípy zahŕňajú právo na nediskrimináciu, právo na život a rozvoj, a primárne zohľadnenie najlepšieho záujmu dieťaťa, čo zdôrazňuje fakt, že tento článok nezakladá len právo ako také, no mal by sa brať do úvahy aj pri výklade a implementácii všetkých ostatných práv.⁶

1.2 Vnútroštátna právna úprava

Ustanovenie §38 ods. 1 zákona č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok (ďalej len „CMP“) upravuje participačné právo maloletého dieťaťa vyjadriť sa k záležitostiam týkajúcich sa jeho pomerov, v zmysle ktorého ak je účastníkom konania maloletý, ktorý je schopný vyjadriť samostatne svoj názor, súd na jeho názor prihliadne. Zhodne aj ustanovenie §43 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len „Zákon o rodine“) upravuje, že maloleté dieťa má právo vyjadriť samostatne a slobodne svoj názor vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú. Spolu s princípom najlepšieho záujmu dieťaťa vytvára základné podmienky pre efektívnu realizáciu a ochranu práv dieťaťa aj v Slovenskej republike. Podpora participácie dieťaťa a významu jeho názoru má odraz v judikatúre Najvyššieho súdu Slovenskej republiky i Ústavného súdu Slovenskej republiky.

Právna úprava zisťovania názoru maloletého dieťaťa v Občianskom súdnom poriadku účinnom do 01.07.2016 prioritizovala zisťovanie názoru maloletého nepriamo.⁷ Išlo o sprostredkované získavanie informácií od tretej osoby ako zástupcu maloletého alebo

⁶ Dohovor o právach dieťaťa, Všeobecný komentár č. 12 (2009), CRC/C/GC/12 z 1.7.2009

⁷ SMYČKOVÁ R. a kol. Civilný mimosporový poriadok. Komentár. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017. 177 s. ISBN: 978-80-89603-54-1

príslušného orgánu sociálnoprávne ochrany detí a sociálnej kurately. Nová právna úprava zakotvená v §38 ods. 2 CMP uprednostňuje priame zisťovanie názoru maloletého súdom spôsobom zodpovedajúcim jeho veku a vyspelosti, podľa povahy veci bez prítomnosti tretích osôb.

Vyjadrenie názoru dieťaťa nie je v zmysle Zákona o rodine s účinnosťou od 01.01.2016 podmienené vekovou hranicou ani rozumovou vyspelosťou, ale schopnosťou ho vyjadriť, a to primárne samostatne. Do toho času sa schopnosť dieťaťa vyjadriť samostatne svoj názor posudzovala s ohľadom na jeho vek a rozumovú vyspelosť, čo nemožno považovať za správny prístup rešpektujúci práva dieťaťa. Pre porovnanie česká právna úprava vekové rozhranie zakotvuje. Je určená hranica dvanástich rokov, kedy sa má za to, že dieťa, ktoré dosiahne tohto veku, je schopné informácie o konaní a záležitostiach, o ktorých sa rozhoduje, prijať, vytvoriť si vlastný názor a tento súdu náležite oznámiť. Ide o vyvrátiteľnú domnienku.⁸

2. Zisťovanie názoru dieťaťa

Zisťovanie názoru maloletého dieťaťa je obligatórnym postupom súdu, čím rešpektuje článok 12 Dohovoru, ktorý upravuje právo dieťaťa na slobodné vyjadrenie svojho názoru v prebiehajúcom súdnom konaní, inkorporované aj do našej vnútroštátnej hmotnoprávnej i procesnoprávnej úpravy⁹. Aj Ústavný súd Slovenskej republiky v svojich ostatných rozhodnutiach akcentuje zohľadnenie prania dieťaťa ako jedného z kritérií pre dosiahnutie spravodlivého rozhodnutia v konaní vo veciach starostlivosti súdu o maloleté deti.¹⁰

Vyjadrenie názoru dieťaťa nie je podmienené vekovou hranicou ani rozumovou vyspelosťou, ale schopnosťou ho vyjadriť, a to primárne samostatne. V zmysle ustálenej judikatúry sa má eliminovať zisťovanie názoru dieťaťa sprostredkované, pričom spôsob zisťovania názoru dieťaťa sa ponecháva na osobe sudcu a predpokladá jeho prispôsobenie veku a vyspelosti dieťaťa. Je pritom potrebné rozlišovať medzi právom dieťaťa vyjadriť svoj názor podľa §38 CMP a výsluchom maloletého ako dôkazného prostriedku v civilnom procese.

Právo dieťaťa byť vypočuté vychádza z predpokladu, že dieťa je schopné vytvoriť si vlastné názory a tiež má právo ich vyjadriť, a nie je úlohou dieťaťa vopred túto svoju schopnosť

⁸ ŠÍNOVÁ Renáta a spol. Rodičovská zodpovednosť. Praha: Leges, 2016. 75 s. ISBN 978-80-7502-179-3

⁹ pozri Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp.zn. II. ÚS 569/2014 z 30.09.2014

¹⁰ pozri Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 56/2017 z 19.1.2017

dokazovať. Na uplatňovanie práva dieťaťa vyjadriť svoje názory nie je určená veková hranica, lebo dieťa je schopné si vytvárať názory od útleho veku, aj keď ešte možno nie je schopné ich slovne vyjadriť. Nie je ani nutné, aby dieťa plne rozumelo všetkým aspektom záležitosti, ktorá sa ho týka, ale aby ju chápalo dostatočne na to, aby bolo schopné vytvoriť si na ňu názor.

Názor dieťaťa môže byť zisťovaný ohľaduplným spôsobom v známom prostredí domácnosti či školy, a to sociálnym pracovníkom alebo psychológom, ako aj výsluchom dieťaťa sudcom alebo určeným zamestnancom na súde, ku ktorému sa v konaniach starostlivosti súdu o maloleté deti v súčasnosti pristupuje čoraz častejšie. Pokiaľ má dôjsť k výsluchu dieťaťa priamo na súde, najvhodnejšou a najšetrnejšou možnosťou je pre dieťa jednoznačne jeho výsluch sudcom mimo pojednávania, lebo atmosféra samotnej pojednávacej miestnosti v spojení so sudcovským talárom v deťoch zbytočne vyvoláva zvýšený stres a napätie. Zároveň tam vidí oboch svojich rodičov, ktorí síce pri samotnom výsluchu v pojednávacej miestnosti prítomní nie sú, ale ich antagonistické postoje dieťa vníma v prostredí súdnej budovy ešte citlivejšie a väčšinou sa snaží prispôbiť svoje správanie tak, aby vyhovel obom rodičom.

Napriek načrtnutému aktuálnemu trendu nie je ojedinelé, že zisťovanie názoru dieťaťa je nedostatočné, nesprávne, poprípade sa nerealizuje vôbec.¹¹ Nemožno opomenúť zohľadnenie ovplyvniteľnosti názoru dieťaťa, preto je nevyhnutné, aby sa jeho zisťovaním zaoberala osoba s odborným vzdelaním, ktorá pozná psychiku dieťaťa v danom veku, a tým vie zvoliť najvhodnejší spôsob komunikácie s ním. Ak súd v tomto smere nevykoná potrebné dokazovanie, vydá rozhodnutia v rozpore so záujmom dieťaťa, ktorého eventuálny následný výkon je v rozpore s reálnym prianím a potrebami dieťaťa, ohrozuje zdravý fyzický a psychický vývoj, ale aj napriek tomu je vykonané, čo nie je želateľným javom.

Praktický výsledok dokazovania spravidla vedie k zisteniu, že obaja rodičia sú schopní a ochotní zabezpečovať osobnú starostlivosť o dieťa, preto sú si vedomí toho, že rozhodnutie súdu vo významne miere bude závisieť od vôle dieťaťa, ktoré je často postavené pred voľbu medzi rodičmi. Táto situácia nie je v záujme dieťaťa, ktoré častokrát verbalizuje názory, ktoré nezodpovedajú jeho skutočným pocitom a vnútornému prežívaniu, a to v snahe neublížiť žiadnemu z rodičov alebo vyhovieť preferenčnému rodičovi. Rodičia, uvedomujúc si význam

¹¹ porovnaj Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 2 Cdo 234/2012 z 28.11.2012

názoru dieťaťa v konaní, veľakrát dieťaťom vedome či nevedome manipulujú, či negatívne ho ovplyvňujú proti druhému rodičovi, pričom ich motívom je často aj zisknosť v zmysle napríklad docielenia striedavej osobnej starostlivosti oboch rodičov bez určenia výživného.

Veľký význam zohrávajú zdanlivo nepodstatné detaily ako to, ktorý z rodičov privedie dieťa k výsluchu, či ako dlho pred výsluchom dieťa nebolo s druhým rodičom. Nemenej časté sú nevhodné prejavy rodičov spočívajúce v „kupovaní“ si detí, ich citového vydierania, či snahy rodiča o vytvorenie citovej závislosti na ňom, čo môže viesť dieťa až k riziku vytvárania pocitu zodpovednosti za prípadné uprednostnenie jedného rodiča pred druhým. Podstatné je aj to, do akej miery je dieťa oboznámené s prejednávanou vecou, pričom za absolútne nevhodné je, aby rodič dieťa oboznamoval s podaniami účastníkov konania, čítal mu zápisnice, a týmto nevhodným spôsobom dieťa zaťažoval a vťahoval do sporu medzi rodičmi. Nedostatok možno jednoznačnejšie vidieť v tom, že deti spravidla nebývajú poučované o tom, že ide o ich právo, nie povinnosť vyjadrovať svoj slobodný názor a prania, ani o tom, že vo veci rozhodne súd na základe vykonaného dokazovania, nie len na základe ich názoru, čo by ich značne zbavilo záťaže z celej situácie. Ostáva tak otázne, či momentálny názor dieťaťa je v súlade so záujmom dieťaťa z dlhodobého hľadiska, preto by zo strany súdu nemalo dochádzať k nekritickému preberaniu názoru dieťaťa a jeho favorizovaniu pred ostatnými vo veci vykonanými dôkazmi, ale práve k jeho korekcii.

3. Znalecký posudok – benefity a nedostatky jeho využitia

Veľmi frekventovaným dôkazným prostriedkom v konaní je znalecký posudok ako výsledok činnosti znalca z odboru Zdravotníctvo, odvetvie Klinická psychológia detí a dospelých, ktorý síce podlieha voľnému hodnoteniu súdom ako každý iný dôkaz, ale v mnohých prípadoch je favorizovaným dôkazom a kľúčovým nástrojom pre vyhodnotenie rodičovskej spôsobilosti i relevancie názoru maloletého dieťaťa. Nahradzovanie zisťovania vlastného názoru dieťaťa znaleckým posudkom možno považovať za nevhodný jav, lebo ide nepochybne o dva odlišné inštrumenty, a to aj s ohľadom na novú procesnú právnu úpravu v spojení s vyššie uvedenými základnými postulátmi Dohovoru o právach dieťaťa. Pokiaľ popísané aspekty vytvárania a zisťovania názoru maloletého dieťaťa a jeho akceptovania sú v konaní naplnené, nariadenie znaleckého dokazovania za účelom zistenia názoru dieťaťa na predmet konania je neúčelným a nehospodárnym dôkaz, v rozpore s platnou úpravou a priečiaci sa záujmu dieťaťa. Rovnako nemožno opomenúť ani súvislosť praktického charakteru, kedy od odročenia pojednávania za účelom nariadenia znaleckého skúmania, vydania uznesenia o ustanovení

znalca s vymedzením otázok, na ktoré má odpovedať, cez samotné vyšetrenie účastníkov konania u znalca, vypracovanie znaleckého posudku, jeho doručenie súdu a následne účastníkom konania s uložením povinnosti vyjadriť sa k nemu, až po opätovné určenie termínu ďalšieho pojednávania častokrát uplynie niekoľko mesiacov, čo prispieva k neúmernej dĺžke týchto konaní s ohľadom na ich predmet, ktorý vyžaduje pružný a rýchly postup súdu.

Pritom znalecký posudok je len jedným z dôkazných prostriedkov, ktorý má rovnakú dôkaznú silu ako ostatné dôkazy, nie je možné ho priorizovať a ako každý iný dôkaz, je potrebné ho hodnotiť jednotlivo, ako aj v súvislosti s ďalšími vykonanými dôkazmi. Súd v rámci hodnotenia dôkazov nie je oprávnený posudzovať znalecký posudok z hľadiska jeho odborných dôkazov, lebo k tomu nemá požadované odborné znalosti, ale nemusí akceptovať také závery znalca, ktoré nezodpovedajú skutkovým zisteniam, resp. sú v rozpore so zásadami logiky, prípadne prekračujú rámec odborného posúdenia. Otázka vhodnosti konkrétnej úpravy výkonu rodičovských práv a povinností nie je otázkou odbornou, ale právnym posúdením veci a tieto okolnosti súd hodnotí z hľadiska zistených konkrétnych pomerov dieťaťa a jeho rodičov¹². Znalcovi zásadne nepatrí vyjadrovať sa k prejednáwanej veci, ani navrhovať konkrétnu úpravu výkonu práv a povinností rodičov vo vzťahu k maloletému dieťaťu a súd nie je povinný na takéto závery znalca prihliadať, lebo zasahujú do jeho rozhodovacej právomoci, či už v rámci hodnotenia dôkazov alebo rozhodovania vo veci samej. Pokiaľ znalec formuluje svoje závery tak, že priamo odpovedá na to, o čom má rozhodnúť súd, teda ako je v konkrétnom prípade potrebné upraviť styk a za akých podmienok, prekračuje rámec odborného posúdenia, i keď je potrebné podotknúť, že súdy často formulujú otázky na znalca nevhodným, resp. nesprávnym spôsobom, lebo často od znalca požaduje stanovisko alebo odporúčanie ohľadom úpravy styku rodiča s dieťaťom. Závery znalcov je potrebné hodnotiť len ako doporučujúce, a nie ako skutočnosť preukázanú dôkazom.¹³

Spôsob, akým súdy pristupujú k zisťovaniu názoru dieťaťa možno označiť za značne problematický a nejednotný, pritom rozhodujúci vplyv na to, aký názor dieťa prejaví má to, kto, kedy a akým spôsobom tento názor zisťuje. Zisťovanie názoru dieťaťa totiž kladie vysoké nároky na osobu kolízneho opatrovníka, či sudcu a je otáznе, do akej miery tieto subjekty disponujú odbornými znalosťami potrebnými k posúdeniu vierohodnosti vyjadrení dieťaťa.

¹² pozri Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp.zn. II. ÚS 97/2013 z 10.07.2013

¹³ rozsudok Krajského súdu v Košiciach sp.zn. 7CoP/139/2017 z 30.11.2017

Ako bolo vyššie uvedené znalecký posudok by mal byť len krajným riešením, avšak s prihliadnutím na všetky načrtnuté úskalía sa stále javí pre účastníkov konania ako dôkaz najobjektívnejší a najhodnovernejší, a to aj na úkor časového a finančného hľadiska. Znalecký posudok poskytuje komplexný obraz o vyšetrovaných osobách, o vzťahoch medzi nimi, i prognózy ich vývoja. Jeho závery poskytujú nielen rodičom, ale aj súdu určitý návod ako k dieťaťu pristupovať a lepšie ho chápať. Pre rodičov, ktorí so závermi znaleckého posudku síce nie sú stotožnení, lebo nezodpovedajú ich subjektívnym predstavám o výsledku konania, poskytujú podstatne obsiahlejšie vysvetlenie a odôvodnenie ako záznam z pohovoru kolízneho opatrovníka s dieťaťom, či sudcu, o ktorých odborných a osobnostných predpokladoch k zisťovaniu názoru dieťaťa rodičia často pochybujú, a nevedia ho verifikovať, lebo sa uskutočňuje v ich neprítomnosti.¹⁴ Za želateľný jav nemožno považovať situáciu, pri ktorej je názor dieťaťa v úplnom protiklade k výsledkom doteraz vykonaného dokazovania, ale aj napriek tomu súd rozhodne v súlade s týmto názorom dieťaťa. V týchto prípadoch je potrebné klásť vysoké nároky aj na kvalitu odôvodnenia súdneho rozhodnutia, ktoré musí účastníkom konania poskytnúť dostatočné a logické vysvetlenia, nie len mechanické opísanie ich písomných podaní a ústnych prednesov bez vlastných úvah a hodnotenia, bez vysporiadania sa s odbornou stránkou veci nielen v rovine právnej, ale aj v rovine psychologickej. Na druhej strane v prípade, že názoru dieťaťa v konaní vyhovené nebolo, je nevyhnutné toto rozhodnutie súdu odôvodniť v nadväznosti na zásadu najlepšieho záujmu dieťaťa. Výsledkom každej činnosti, resp. konania musí byť nájdenie súladného a vyváženého riešenia v duchu tézy „maximálny prospech dieťaťa a minimálna ujma ostatným“.¹⁵

Do budúca je vytvorený priestor na to, aby bol názor dieťaťa zistený postupom súdu, ktorý nie je časovo ani finančne tak náročný ako nariadené znalecké dokazovanie, pri súčasnom zachovaní odbornej úrovne, lebo bude realizované psychológom činným pre súd, tak ako to predpokladá model Interdisciplinárnej spolupráce v rodinnoprávnych veciach. Toto riešenie by bolo nepochybne prínosom nielen pre kvalitu rozhodnutí sudcov poručenskej agendy, ale aj pre pružnosť týchto konaní, ktorú je aktuálne problematické docieľiť.

¹⁴ pozri Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 4 Cdo 136/2008 z 25.06.2008

¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 37 s. ISBN 978-80-7400-644-9

4. Cochemský model a úvahy de lege ferenda

V tejto súvislosti by návrhy de lege ferenda mali uvažovať o prvkoch Cochemského modelu, ktorých aplikáciou v podmienkach slovenského právneho poriadku by bolo vhodné uplatňovať primárne v záujme poskytnutia rýchlej a účinnej ochrany práv dieťaťa, ako aj v záujme celkového zefektívnenia konaní vo veciach starostlivosti súdu o maloleté deti, ktoré sa aktuálne vyznačuje neúmernou dĺžkovosťou. Autorom tohto modelu je nemecký sudca Jürgen Rudolph, ktorý zaviedol spôsob riešenia konfliktov medzi rodičmi interdisciplinárnou spoluprácou inštitúcií a profesií, ktoré sa zúčastňujú rozvodového konania. Zjednodušene povedané ide o flexibilnú spoluprácu rodičov, advokátov, zástupcu kurately, mediátora a sudcu, ktorí majú rovnocenné postavenie, v zrýchlenom konaní, ktorého výsledkom je dohoda rodičov v znení, ktoré obaja akceptujú a dodržiavajú. Kľúčovým cieľom dohody je dosiahnuť najlepší záujem dieťaťa jeho právom na starostlivosť oboch rodičov. Rodičia sú vedení k dohode tým, že najlepšie poznajú potreby a špecifiká svojho dieťaťa, preto sú to práve oni, ktorí majú rozhodnúť o modeli starostlivosti o neho, bez výraznejšieho zásahu cudzích ľudí, akými sú znalci, sociálni pracovníci, či sudcovia.

Načrtnutý model bol vzorom aj pre Českú republiku, v ktorej dosahuje výrazné úspechy v obvode Okresného súdu Nový Jičín, kde ho do praxe zaviedol sudca Mgr. Vladimír Polák, a postupne sa rozširuje aj na ostatné súdy. Jeho víziou je prechod od autoritatívneho rozhodovania súdov o deťoch k procesu, pri ktorom zúčastnené inštitúcie vo vzájomnej spolupráci vedú rodičov k prevzatíu zodpovednosti za budúci život a perspektívu ich detí. Ukazuje, že pre úspešnú interdisciplinárnu spoluprácu je nevyhnuté „zosieťovať“ kompetencie zúčastnených inštitúcií, avšak pre rozsiahlosť a význam si táto problematika vyžaduje osobitný priestor.

Výhody, ako aj úskalia tohto modelu v relácii k podmienkam našej právnej úpravy bude možné vyhodnotiť na základe začínajúceho projektu na pilotných slovenských súdoch, ktorého cieľom by malo byť realizovanie Cochemského modelu v rodinnoprávnej agende. Aktuálne sa na všeobecných súdoch Slovenskej republiky pristúpilo k realizácii Procesno-organizačného auditu Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky a vybraných organizácií rezortu spravodlivosti a auditu výkonu súdnej moci, ktorého cieľom je zvýšená efektívnosť súdneho systému. Tento projekt Interdisciplinárnej spolupráce v súdnych konaniach v niektorých veciach rodinnoprávnej agendy bude trvať dva roky a od jeho výsledku sa bude odvíjať ďalšie pokračovanie, príp. rozšírenie aj na iné súdy na Slovensku. Na vybraných súdoch sa zriadili

ako výsluchové miestnosti tzv. detské izby, ktoré majú slúžiť na vytvorenie príjemného prostredia, v ktorom bude psychológ ako zamestnanec súdu zisťovať názor dieťaťa v jednotlivých právnych veciach. Zároveň boli vyčlenení vyšší súdny úradníci, ktorí koordinujú tento projekt a aktívne pracujú s rodičmi s cieľom priviesť ich ku konsenzu a k uzatvoreniu rodičovskej dohody, ktorú by následne súd v krátkom termíne schválil na pojednávaní. Vzhľadom na to, že absentuje právna úprava, ktorá by tieto postupy výslovne upravovala, súdy vo všeobecnosti vychádzajú z ustanovenia §118 CMP, ktoré upravuje zmierne riešenie vzťahov. Úspešnosť tohto projektu v podmienkach slovenskej justície je v súčasnosti ťažké odhadnúť, ale popri nutnej zmene prístupu k poručenskej agende by bolo vhodné tieto postupy aj legislatívne zakotviť.

Záver

Rozhodnutie o zistení či nezistení názoru dieťaťa v prebiehajúcom súdnom konaní, ako a spôsob jeho zisťovania, môže zásadným spôsobom ovplyvniť správnosť a zákonnosť rozhodnutia súdu v konaní vo veciach starostlivosti súdu o maloleté deti. Postupne síce dochádza rozhodnutiami vyšších súdov i Ústavného súdu Slovenskej republiky k precizovaniu podmienok a okolností zisťovania názoru dieťaťa, ale tieto postupy rozhodne nemožno paušalizovať. Na druhej strane nestačí dieťaťu len načúvať, ale je potrebné jeho názory náležite zvážiť, teda venovať im náležitú pozornosť v kontexte celkovej rodinnej situácie v prejednávanej veci. Preto s postupne sa rozširujúcimi právami maloletých detí v rámci postavenia dieťaťa ako subjektu práva bude zaujímavé sledovať, kam sa bude ďalší vývoj v rozsahu participačných práv detí a ich uplatnenia uberať.

Zoznam použitej literatúry

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLIČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN 978-80-7400-644-9

PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-359-2

SMYČKOVÁ R. a kol. *Civilný mimosporový poriadok. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2017. ISBN: 978-80-89603-54-1

ŠÍNOVÁ Renáta a spol. *Rodičovská zodpovednosť*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-179-3

Zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších právnych predpisov

Zákon č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok

Oznámenie Federálneho Ministerstva zahraničných vecí č. 104/1991 Zb. o Dohovore o právach dieťaťa v znení neskorších zmien

Dohovor o právach dieťaťa, Všeobecný komentár č. 12 (2009), CRC/C/GC/12 z 1.7.2009

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp.zn. II. ÚS 97/2013 z 10.07.2013

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp.zn. II. ÚS 569/2014 z 30.09.2014

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 56/2017 z 19.01.2017

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 2 Cdo 234/2012 z 28.11.2012

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 4 Cdo 136/2008 z 25.06.2008

Rozsudok Krajského súdu v Košiciach sp.zn. 7CoP/139/2017 z 30.11.2017

FIDUCIÁRNE POVINNOSTI KONATEĽOV

Fiduciary duties do managers

Slavomíra Mičurová Šolková¹

Abstrakt

Neustále prebiehajúca debata o zodpovednosti členov štatutárnych orgánov a spoločníkov vo vzťahu k obchodným spoločnostiam ešte nepriniesla jednotné stanovisko. Predmetom skúmania býva často otázka, ako možno štatutárnemu orgánu dokázať spôsobenie škody obchodnej spoločnosti práve porušením fiduciárnych povinností. Príspevok predkladá niekoľko publikovaných názorov k týmto otázkam a ponúka tiež vlastnú úvahu k uvedenej problematike. Cieľom je tiež otvoriť diskusiu o téme miery zodpovednosti štatutárneho orgánu v kontexte fiduciárnych povinností.

Abstract

The ongoing debate on the responsibilities of members of statutory bodies and shareholders with respect to business companies has not yet delivered a single opinion. Often the question is how can a statutory body be proven to cause damage to a company by violating fiduciary duties. The paper presents a number of published opinions on these issues and also offers its own consideration of the issue. The aim is also to open a debate on the issue of the statutory responsibility in the context of fiduciary duties.

Kľúčové slová: Konateľ, zodpovednosť, lojalita, fiduciárny, obchodná spoločnosť.

Key words: Managing director, responsibility, loyalty, fiduciary, trading company

Úvod

Otázka fiduciárnych povinností konateľov sa stále viac dostáva do popredia odborných diskusií v súvislosti s konaním štatutárnych orgánov obchodných spoločností. Obchodné spoločnosti prirodzene očakávajú od svojho štatutárneho orgánu, že pri výkone svojej funkcie bude vynakladať takú mieru odbornosti, zodpovednosti a profesionality, že všetky jeho úkony budú smerovať k zveľaďovaniu majetku spoločnosti v záujme spoločníkov. Nakoniec aj ústrednou témou novely Obchodného zákonníka č. 87/2015 bolo zvýšenie fiduciárnych povinností. Zodpovednosť obchodných spoločností je obmedzená a postihuje iba majetok spoločnosti. Táto novela mala zvýšiť zodpovednosť štatutárnych orgánov za obchody, ktoré sú

¹ JUDr. Slavomíra Mičurová Šolková, 5. ročník, externá forma doktorandského štúdia, judr.skolkova@skolekpartners.sk, Katedra obchodného a hospodárskeho práva, právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

pre spoločnosť nevýhodné a zároveň obmedziť vykonávať také úkony, ktoré by ukracovali veriteľov.

1. Fiduciárne povinnosti

Ministerstvo spravodlivosti v odôvodnení zmien Obchodného zákonníka² uvádza, že vo viacerých krajinách OECD fungujú tzv. registre diskvalifikácií. V týchto registroch sa prejavuje verejnoprávny aspekt zodpovednostných vzťahov pri riadení obchodných korporácií a vedú sa v nich osoby, ktoré nemôžu byť účinne ustanovené ako členovia štatutárnych resp. dozorných orgánov obchodných spoločností a družstiev (spravidla po určitú dobu). Vo všeobecnosti sa vychádza z názoru, že správa a riadenie obchodnej korporácie (corporate governance) je v skutočnosti správou cudzieho majetku (fiducia, trust, Treuhand). Ide o vzťah, v ktorom vystupujú subjekty - settlor, beneficiary a trustee. Trustee je nositeľom tzv. fiduciárnych povinností, a to najmä:

- **duty od loyalty** – povinnosť lojality voči spoločnosti a spoločníkom (záujmom zastupovaného),
- **duty of care** – povinnosť konania, s odbornou (náležitou) starostlivosťou pri zariadovaní záležitostí zastupovaného.

1.1 Povinnosť lojality

Jednou z dvoch zásadných požiadaviek na výkon funkcie konateľa je, aby konateľ vykonával svoju pôsobnosť v súlade so záujmami spoločnosti a všetkých spoločníkov. V priebehu existencie spoločnosti môžu byť tieto záujmy spoločníkov rôzne a protichodné. V takom prípade je však konateľ viazaný vôľou väčšiny spoločníkov za predpokladu, že takýmto rozhodnutím nedošlo ku zneužitiu práv spoločníka podľa § 56a ods. 1 Obchodného zákonníka. Povinnosťou konateľa vykonávať svoju pôsobnosť v súlade so záujmami spoločnosti a všetkých jej spoločníkov je vyjadrená zásada lojality konateľa voči spoločnosti ako aj vo vzťahu ku jej spoločníkom. Do obsahovaného vymedzenia pojmu odborná starostlivosť patrí okrem povinnosti konateľov zaobstarania si a zohľadnenia všetkých dostupných informácií týkajúcich sa predmetu rozhodovania a neuprednostňovania svojich záujmov, záujmov len niektorých spoločníkov alebo záujmov tretích osôb pred záujmami spoločnosti aj povinnosť

² Dôvodová správa novely Obchodného zákonníka v znení prijatého zákona, uverejneného v Zbierka zákonov dňa 29.4.2015 pod č. 87/2015

zachovávať mlčanlivosť o dôverných informáciách a skutočnostiach, ktorých prezradenie tretím osobám by mohlo spoločnosti spôsobiť škodu alebo ohroziť jej záujmy alebo záujmy jej spoločníkov.³

Lojalita ako slovo, má korene v latinskom *legalitas*, čo znamená vernosť, alebo čestnosť. K. Eliáš uvádza, že lojalita je stály zreteľ a dôraz na záujmy spoločnosti a umenie udržať jazyk za zubami tam, kde sa to patrí. Týmto svojím tvrdením zahŕňa do povinnosti lojality aj povinnosť mlčanlivosti.⁴

Zákaz konkurencie konateľa spoločnosti s ručením obmedzeným považuje právna veda za jednu z ďalších zložiek povinnosti lojality konateľa spoločnosti s ručením obmedzeným. Vymedzenie rozsahu zákazu konkurencie zákon rieši osobitnými ustanoveniami pri jednotlivých formách obchodných spoločností. Zmyslom ustanovení Obchodného zákonníka upravujúcich zákaz konkurencie konateľa spoločnosti s ručením obmedzeným je snaha zabrániť štatutárnemu orgánu spoločnosti s ručením obmedzeným správať sa v rámci výkonu svojej funkcie špekulatívne a konať v rozpore so svojimi konateľskými povinnosťami, a samozrejme, so zásadou poctivého obchodného styku, k čomu by dochádzalo najmä vtedy, ak by konateľ spoločnosti vo vlastnom mene alebo na vlastný účet uzatváral obchody súvisiace s podnikateľskou činnosťou spoločnosti, sprostredkúval pre iné osoby obchody spoločnosti alebo vyvíjal podnikateľskú činnosť s rovnakým alebo podobným predmetom činnosti vo viacerých obchodných spoločnostiach.⁵

V súvislosti s posledným uvedeným obmedzením poukazujeme na rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky⁶, ktorý judikoval, že porušením zákazu konkurencie nie je prípad, ak spoločník v spoločnosti s ručením obmedzeným získa živnostenské oprávnenie na činnosť, ktorá je aj predmetom činnosti spoločnosti, pokiaľ túto podnikateľskú činnosť skutočne nevykonáva. Ak zo spoločenskej zmluvy vyplýva zákaz konkurencie aj pre spoločníkov, tak porušenie tohto zákazu je porušením povinnosti spoločníka. Samotná skutočnosť, že spoločník má živnostenské oprávnenie na činnosti, ktoré sú predmetom činnosti spoločnosti, ešte nie je porušením zákazu konkurencie a tým ani porušením povinnosti spoločníka. Porušením zákazu konkurencie je až skutočný výkon obchodnej činnosti, ktorá je

³ Rozsudok Krajského súdu Trnava, sp.zn. 21Cob/77/2014, zo dňa 19.5.2015

⁴ Eliáš, K., Bartošiková, M., Pokorná, J. a kol. Kurz obchodného práva. Právnické osoby jako podnikatelé. 5. vyd. Praha: C.H.beck, 2005, s. 298

⁵ Ovečková, O.: Obchodný zákonník. Komentár. 3. Vydanie. Bratislava. IURA EDITION, 2012, s. 302

⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4 Obo 101/99, Zo súdnej praxe, 2000, č. 1, s. 12

aj predmetom činnosti spoločnosti. Taktiež ani majetková účasť v obchodnej spoločnosti sama osebe nie je podnikaním, ale formou dispozície s vlastným majetkom.⁷

Veľmi zaujímavým je podľa nášho názoru ustanovenie českého zákona č. 90/2012 Sb. o obchodných korporáciách, ktoré povinnosť lojality štatutárneho orgánu dopĺňa o pravidlá týkajúce sa stretu záujmov medzi orgánom obchodnej spoločnosti a spoločnosťou samotnou. Ak sa člen orgánu obchodnej spoločnosti dozvie, že pri výkone jeho funkcie môže dôjsť k stretu jeho záujmov so záujmom obchodnej spoločnosti, informuje o tom bez zbytočného odkladu ostatných členov orgánu, ktorého je členom. Taktiež sa členovi orgánu stanovuje povinnosť oznámiť takýto stret záujmov kontrolnému orgánu obchodnej spoločnosti, ak bol zriadený. Zákonodarca vyslovene precizuje, že týmto ustanovením nie je dotknutá povinnosť člena orgánu konať v mene spoločnosti s odbornou starostlivosťou, no kontrolný orgán alebo najvyšší orgán spoločnosti môže na vymedzenú dobu pozastaviť členovi orgánu, ktorý oznámil stret záujmov, výkon jeho funkcie.⁸

Naša právna úprava sa obmedzuje na konštatovanie, že na rozhodnutie týkajúce sa obchodného vedenia spoločnosti sa vyžaduje súhlas väčšiny konateľov, ak spoločenská zmluva neustanovuje inak, a že konatelia nezodpovedajú za škodu spôsobenú spoločnosti konaním, ktorým vykonávali uznesenie valného zhromaždenia, čo ale neplatí, ak je uznesenie valného zhromaždenia v rozpore s právnymi predpismi, spoločenskou zmluvou alebo stanovami. V prípade, ak má spoločnosť zriadenú dozornú radu, konateľov nezbavuje zodpovednosti, ak ich konanie dozorná rada schválila.

V obchodnom zákonníku však absentuje akékoľvek vymedzenie vzťahu štatutárnych orgánov a spoločníkov. V niektorých prípadoch, najmä z opatrnosti si upravujú postup riadenia spoločnosti konkrétne spoločnosti v spoločenskej zmluve, alebo zvyknú konatelia žiadať spoločníkov o vydanie rozhodnutia formou rozhodnutia jediného spoločníka, alebo uznesením na valnom zhromaždení o schválení uzavretia určitej obchodnej zmluvy alebo iného významnejšieho rozhodnutia v rámci vedenia spoločnosti. Tu však nastáva otázka, či sa konateľ dopredu nezbavuje svojej zodpovednosti a či potom takýto štatutárny orgán, ktorý nechce niesť zodpovednosť za svoje rozhodovanie má pre spoločnosť význam.

Pri definovaní lojality v rámci fiduciárnych povinností je žiadúce spomenúť aj angloamerický pohľad na zásadu lojality, nakoľko je omnoho širšie rozpracovaná ako v našom

⁷ Rt 36/2002

⁸ §54 a nasl. zákona č. 90/2012 Sb. z obchodných korporácií a družstiev

kontinentálnom práve. Pri posudzovaní splnenia povinnosti lojality voči spoločnosti sa uplatňuje tzv. subjektívny test, ktorý bližšie popísal Jonathan Parker. „*Otázkou v prípade posudzovania zodpovednosti štatutárneho orgánu spoločnosti súdom nie je skutočnosť, či konkrétne rozhodnutie štatutárneho orgánu bolo v súlade so záujmami spoločnosti, alebo či by sa súd v rovnakej situácii zachoval tak ako štatutárny orgán. Skutočná otázka posúdenia zodpovednosti štatutárneho orgánu spočíva v tom, či bol štatutárny orgán v dobrej viere, že jeho rozhodnutie alebo konanie je v súlade so záujmami spoločnosti.*“ V nadväznosti na svoje ďalšie rozhodnutia súd doplnil svoje precedensy o ďalšie rozhodnutie, v ktorom uviedol, že povinnosťou štatutára je robiť to, v čo skutočne a čestne verí a čo je podľa jeho mienky v dobrej viere a v súlade so záujmami spoločnosti. Všetky skutočnosti a fakty, že jeho „mienka“ bola nerozumná, môžu dokazovať, že v skutočnosti nekonal „čestne“ a konal v rozpore so záujmami spoločnosti. Ak sa vzhľadom na vykonané dôkazy súdu javí, že štatutárny orgán skutočne veril, že koná v záujme spoločnosti, následne nemožno hovoriť o porušení povinnosti lojality, prípadne porušení povinnosti konať s odbornou starostlivosťou, a to ani vtedy, keby sa súdu zdalo takéto rozhodnutie nerozumné, alebo jeho rozhodnutia a konanie spôsobia spoločnosti škodu.⁹

W. Flanagan práve z povahy lojality vyvodzuje jej nekompatibilitu s prirodzenou povahou obchodných vzťahov, keď konštatuje, že práve povinnosť jednej strany konať v najlepšom záujme strany druhej a nenadriaďovať svoj vlastný záujem, čo je vlastnosť význačná pre fiduciárne vzťahy, je v príkrom rozpore s väčšinou obchodných vzťahov.¹⁰

V zásade je možné konštatovať, že v dobrej viere nekonal konateľ, ktorý rozpoznal, s ohľadom na všetky relevantné skutočnosti mal vedieť rozpoznať alebo mohol vedieť rozpoznať, že dochádza k porušeniu záujmov spoločnosti. Dobrá viera zaniká vtedy, keď sa konateľ zoznámil so skutočnosťami, ktoré objektívne museli vyvolať pochybnosť o tom, že koná v záujme obchodnej spoločnosti.¹¹

⁹ Smalík, M.: Niekoľko úvah k povinnosti lojality konateľa spoločnosti s ručením obmedzeným. In PROJUSTICE Vedecko - odborný recenzovaný časopis pre právo a spravodlivosť [online]. [cit.2006-01-24], s. 136-139. Dostupné na internete: <https://www.projustice.sk/obchodne-pravo/niekolko-uvah-k-povinnosti-lojality-konatelaspolocnosti-s-rucenim-obmedzenym>

¹⁰ Flanagan W., Fiduciary obligations, Principles of Equity and Trust, str. 81

¹¹ Advokátska kancelária Relevans.: Zodpovednosť koateľa za škodu pri podnikateľskom rozhodnutí. In Právny bulletin [online]. [cit.2019-03-16]. Dostupné na internete: <http://www.relevans.sk/pravny-bulletin/zodpovednost-konatelaza-skodu-pri-podnikatelskom-rozhodnuti/>

1.2 Povinnosť konať s odbornou starostlivosťou

Výkon funkcie konateľa s odbornou starostlivosťou je objektívnym hľadiskom a vyžaduje, aby si konateľ pri svojom rozhodovaní zaobstaral a zohľadnil všetky objektívne možné a dostupné informácie týkajúce sa predmetu rozhodnutia, ktoré môžu ovplyvniť jeho rozhodnutie pri vykonaní jeho pôsobnosti. Obchodný zákonník teda z objektívneho hľadiska vyžaduje predpoklad profesionality pri výkone pôsobnosti konateľa, ktorý je v zákone vyjadrený pojmom odborná starostlivosť.

Podľa § 135a (1) Obchodného zákonníka sú konatelia povinní vykonávať svoju pôsobnosť s odbornou starostlivosťou a v súlade so záujmami spoločnosti a všetkých jej spoločníkov. Najmä sú povinní zaobstarat' si a pri rozhodovaní zohľadniť všetky dostupné informácie týkajúce sa predmetu rozhodnutia, zachovávať mlčanlivosť o dôverných informáciách a skutočnostiach, ktorých prezradenie tretím osobám by mohlo spoločnosti spôsobiť škodu, alebo ohroziť jej záujmy alebo záujmy jej spoločníkov, a pri výkone svojej pôsobnosti nesmú uprednostňovať svoje záujmy, záujmy len niektorých spoločníkov alebo záujmy tretích osôb pred záujmami spoločnosti.

Ďalej v §135a (2) Obchodného zákonníka na druhej strane umožňuje konateľovi zbaviť sa zodpovednosti za škodu preukázaním tzv. liberačných dôvodov, ktoré musí v prípadnom súdnom spore preukázať (teda nesie dôkazné bremeno), a ktorými sú primárne:

- skutočnosť, že konateľ postupoval pri výkone svojej pôsobnosti s odbornou starostlivosťou
- skutočnosť, že konateľ postupoval pri výkone svojej pôsobnosti v dobrej viere, že koná v záujme spoločnosti

Obe požiadavky musia byť splnené kumulatívne. Na to, aby konateľ mohol byť v dobrej viere, že koná v záujme spoločnosti, musí najskôr vynaložiť primerané úsilie na to, aby záujmy spoločnosti spoznal a vychádzajúc z tohto poznania potom s odbornou starostlivosťou posúdil, ako má konať. V zásade je možné konštatovať, že v dobrej viere nekonal konateľ, ktorý rozpoznal, s ohľadom na všetky relevantné skutočnosti mal vedieť rozpoznať alebo mohol vedieť rozpoznať, že dochádza k porušeniu záujmov spoločnosti. Dobrá viera zaniká vtedy,

keď sa konateľ zoznámil so skutočnosťami, ktoré objektívne museli vyvolať pochybnosť o tom, že koná v záujme obchodnej spoločnosti.¹²

Odborná starostlivosť má objektívny charakter. Konateľ musí preto preukázať (je na ňom dôkazné bremeno), že postupoval s takou odbornou starostlivosťou, ktorú je možné všeobecne požadovať pri konkrétnom konaní konateľa na daný druh konania alebo rozhodnutia. Odborná starostlivosť sa teda neposudzuje subjektívne s prihliadnutím na osobnostné predpoklady konateľa, ale sa posudzuje s prihliadnutím na objektívnu všeobecne požadovanú odbornú starostlivosť vyžadovanú na konkrétny druh úkonu alebo rozhodnutia konateľa. Samotné preukázanie odbornej spôsobilosti pri postupe konateľa ešte nepostačuje na záver, že konateľ za vzniknutú škodu nezodpovedá. Ustanovenie ods. 3 vyžaduje, aby bola splnená aj ďalšia požiadavka a to postup konateľa v dobrej viere, že koná v záujme spoločnosti. V súvislosti s konaním s odbornou starostlivosťou je potrebné preukázať na tú skutočnosť, že konateľ zodpovedá za porušenie povinnosti, avšak nenesie zodpovednosť za rozhodnutie, ktoré je chybné. Vecná správnosť rozhodnutia súvisí s podnikateľským rizikom a v zásade nie so zodpovednosťou za škodu, pričom správnosť rozhodnutia závisí od konkrétnych okolností prípadu. Určenie hranice medzi nesprávnym rozhodnutím (za predpokladu dodržania odbornej starostlivosti a záujmom spoločnosti), pri ktorom konateľ nezodpovedá za škodu a porušením povinnosti, ktoré zakladá vznik zodpovednosti konateľa za škodu, je v praxi problematické a bude záležať od posúdenia konkrétnych okolností daného prípadu.¹³

Odbornú starostlivosť možno v zmysle právnej vedy a judikatúry široko definovať ako spôsob výkonu funkcie konateľa na informovanom základe, po dôkladnom zvážení predpokladateľných eventualít postupu a následkov zvoleného postupu a v súlade s vlastnými všeobecnými znalosťami a skúsenosťami (zásada profesionality), pri ktorom konateľ prihliada pri výkone svojej funkcie a zabezpečovaní činnosti na záujmy spoločnosti a jej spoločníkov a nepresadzuje svoje záujmy na úkor záujmov spoločnosti (zásada lojality). Povinnosť výkonu pôsobnosti s odbornou starostlivosťou a v súlade so záujmami spoločnosti a všetkých jej spoločníkov treba v súvislosti so zodpovednosťou konateľov za škodu chápať ako kumulatívne vymedzenú povinnosť. Aby konateľ mohol byť v dobrej viere, že koná v záujme spoločnosti, musí totiž najskôr vynaložiť primerané úsilie na to, aby záujmy spoločnosti spoznal a vychádzajúc z tohto poznania potom s odbornou starostlivosťou posúdil, ako má konať. Z

¹² Advokátska kancelária Relevans.: Zodpovednosť konateľa za škodu pri podnikateľskom rozhodnutí. In Právny bulletin [online]. [cit.2019-03-16]. Dostupné na internete: <http://www.relevans.sk/pravny-bulletin/zodpovednost-konatelya-za-skodu-pri-podnikatelskom-rozhodnuti/>

¹³ Rozsudok Krajského súdu Trnava, sp.zn. 21Cob/77/2014, zo dňa 19.5.2015

uvedeného vyplýva, že konateľ nebude zodpovedať za škodu iba za predpokladu, že konal nielen s odbornou starostlivosťou, ale súčasne aj v dobrej viere, že koná v záujme spoločnosti. Ak sú obe podmienky splnené súčasne (dôkazné bremeno spočíva na konateľovi), zodpovednosť konateľa za škodu nevznikne. Je na konateľovi, aby svoje konanie s odbornou starostlivosťou a konanie v dobrej viere preukázal.¹⁴

2 Fiduciárne povinnosti po novele Obchodného zákonníka

Zámerom novely Obchodného zákonníka v znení prijatého zákona, uverejneného v Zbierka zákonov dňa 29.4.2015 pod číslom 87/2015 bolo okrem iného aj zvýšiť fiduciárne povinnosti členov štatutárnych orgánov obchodných spoločností. V právnej úprave kapitálových obchodných spoločností v Slovenskej republike, sú prvky fiduciárnych povinností inkorporované len parciálne, a to v ustanoveniach § 135a a § 194 Obchodného zákonníka. V tomto ohľade je však potrebné zdôrazniť, že správa cudzieho majetku je inštitútom nielen z úpravy niektorých typov obchodných spoločností, ale v skutočnosti je všeobecným konceptom súkromného práva, ktorý je štandardne inkorporovaný v základných kódexoch súkromného práva. Nedostatok všeobecnej inkorporácie inštitútu správy cudzieho majetku, umožnilo predkladateľovi v súčasnej situácii pristúpiť k zriadeniu registra diskvalifikácii v obmedzenej miere.¹⁵

Inštitút vylúčenia člena štatutárneho orgánu na podklade kvalifikovaného súdneho rozhodnutia, súvisí, a je základným predpokladom zavedenia tzv. registra diskvalifikovaných osôb. Register diskvalifikácií upravuje §82i zákona č. 757/2004 o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Samotné rozhodnutie o vylúčení upravuje §13a Obchodného zákonníka.¹⁶

Register diskvalifikácií je verejne prístupný register, ktorý je súčasťou centrálného informačného systému súdnictva. Register diskvalifikácií vedie Okresný súd Žilina. V registri diskvalifikácií sa evidujú počas doby diskvalifikácie údaje o fyzických osobách, o ktorých bolo

¹⁴ Rozsudok Krajského súdu v Bratislave, sp.zn. 4Cob/12/2016, zo dňa 15.2.2018

¹⁵ Dôvodová správa novely Obchodného zákonníka v znení prijatého zákona, uverejneného v Zbierke zákonov dňa 29.4.2015 pod číslom 87/2015

¹⁶ Podľa §13a zákona č. 513/1991 Zb. Obchodného zákonníka: „Rozhodnutím súdu alebo rozhodnutím iného orgánu, ktoré je preskúmateľné súdom, ak tak ustanoví osobitný predpis, môže byť určené, že po dobu uvedenú v rozhodnutí, alebo na základe rozhodnutia súdu po dobu troch rokov od právoplatnosti rozhodnutia (ďalej len „rozhodnutie o vylúčení“), fyzická osoba nesmie vykonávať funkciu člena štatutárneho orgánu alebo člena dozorného orgánu v obchodnej spoločnosti alebo družstve (ďalej len „vylúčený zástupca“). To platí rovnako aj pre pôsobenie ako vedúci organizačnej zložky podniku, vedúci podniku zahraničnej osoby, vedúci organizačnej zložky podniku zahraničnej osoby alebo prokurista.“

rozhodnutím o vylúčení určené, že nesmú vykonávať funkciu člena štatutárneho orgánu, člena dozorného orgánu, vedúceho organizačnej zložky podniku, vedúceho podniku zahraničnej osoby, vedúceho organizačnej zložky podniku zahraničnej osoby alebo prokuristu (tzv. vylúčený zástupca). Údaje o vylúčených zástupcoch sú získané z diskvalifikačných listov súdov Slovenskej republiky. Doba diskvalifikácie je uvedená priamo v rozhodnutí o vylúčení, alebo je 3 roky.

Podľa dostupných údajov na stránke Ministerstva spravodlivosti sme vypracovali prehľad rozhodnutí súdov v sídle Krajských súdov a Špecializovaného trestného súdu.

Súdy v sídle krajských súdov	Bratislava	Trnava	Nitra	Banská Bystrica	Trenčín	Žilina	Prešov	Košice	Špecial. trestný súd
2015						1			
2016	3	6	2			11	10		1
2017	9	1	4	3	1	15	6	1	5
2018	4	5	2	10	5	11	16	1	2
2019	1					3	1		
Spolu	17	12	8	13	6	41	33	2	8

Zdroj: vlastné spracovanie

Obchodný zákonník teda zaviedol možnosť priamo v rozhodnutí súdu vyššie uvedený okruh fyzických osôb obmedziť na výkone, resp. zakázať im tieto funkcie vykonávať. Môžeme povedať že ide o dve možnosti riešenia. Prvá možnosť vychádza z novelizovaného Trestného zákona, ktorý zavádza možnosť rozsudkom uložiť zákaz činnosti vykonávať funkcie vyššie uvedených orgánov a definovať zároveň aj dobu vylúčenia – diskvalifikácie. Doba sa určuje v rozhodnutí.

Druhou možnosťou, ktorá nesúvisí s trestným konaním, sa považuje rozhodnutie o vylúčení – diskvalifikácii. Pri tomto rozhodnutí je určená priamo zo zákona doba vylúčenia na tri roky, teda neurčuje ju súd ako v trestnom konaní. Po rozhodnutí súdu táto osoba prestáva byť členom daného orgánu a má povinnosť všetkým dotknutým osobám danej spoločnosti túto skutočnosť oznámiť. Ďalej v tomto okamihu má vylúčená osoba povinnosť upozorniť samotnú spoločnosť na prípadnú hrozbu škody a tiež opatrenia ktoré treba urobiť na jej odvrátenie.

V prípade, že táto osoba po vylúčení bude konať v mene spoločnosti aj naďalej, stáva sa ručiteľom zo všetkých obchodov, ktoré takto dojednala, a to aj v prípade, ak koná prostredníctvom inej osoby.

Môžeme konštatovať, že táto novela môže viesť k akémusi preriedeniu takých osôb, ktoré konajú v mene právnických osôb o osoby, ktoré figurujú vo viacerých spoločnostiach, na ktoré bol vyhlásený konkurz. Ale podľa nášho názoru, snaha predkladateľa novely Obchodného zákonníka v konečnom dôsledku nepredstavuje posilnenie fiduciárnych povinností členov štatutárnych orgánov, pretože si nezobral za úlohu jasnejšie definovať povinnosti štatutárneho orgánu, čo by malo za následok určenie nielen ich práv a povinností, ale aj dokazovanie, judikatúra a doktrína by zaujala jednoznačnejšie stanovisko ohľadom náhrady škody pri porušení povinností štatutárneho orgánu.

3 Úvahy de lege ferenda

Vyššie uvedené ustanovenia, judikatúra a zaužívané prax obchodných spoločností je pre nás podkladom pre úvahy o fiduciárnych povinnostiach de lege ferenda.

Určenie hranice medzi dodržaním povinnosti konať s odbornou starostlivosťou, konať v dobrej viere, a tiež v súlade s dodržaním zásady lojality pri riskantnom obchodnom rozhodnutí v mene spoločnosti, s konaním, ktoré napĺňa znaky zanedbania zákonných povinností štatutárneho orgánu, je veľmi problematické.

Vzhľadom na to, že prezumovaná jasnosť konania štatutárneho orgánu s odbornou starostlivosťou nie je z hľadiska kogentného a jednoznačného ustanovenia Obchodného zákonníka pomenovaná, máme za to, že predsa len, v zmysle úvah de lege ferenda, by bolo možné profesijne definovať zodpovednosť štatutárneho orgánu. Subsidiárne by sme mohli použiť ustanovenia novely Civilného sporového konania, konkrétne čl. 11 ods. 3, v ktorom zákonodarca *prihlásenie sa osoby k určitej profesijnej odbornosti považuje za schopného konať s náležitou starostlivosťou veci spojenou s touto odbornosťou*.¹⁷

Štatutárny orgán, teda v našom prípade konateľ, menuje valné zhromaždenie alebo jediný spoločník. Podľa vyššie uvedenej teórie profesijnej odbornosti by mali byť konatelia, ktorý sa prihlásia k určitému vzdelaniu a nadobudnutým skúsenostiam v tomto odbore plne zodpovedný za svoje úkony v mene spoločnosti. Je teda jednak na posúdení valného zhromaždenia, či do funkcie konateľa obchodná spoločnosť preferuje právnik, ekonóm,

¹⁷ Čl. 11 ods. 3 zákona č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok

stavebníka alebo architekta, ale zároveň na konateľovi, či sa k uvedenému vzdelaniu prizná a bude sa nadobudnutými skúsenosťami prezentovať, či už pri menovaní do funkcie predložením dokladov o dosiahnutom vzdelaní v príslušnom odbore, preukázaním dosiahnutej praxe, alebo aj priznaním sa k akademického titulu pri zápise do obchodného registra. Z uvedeného vyplýva, že ak sa konateľ prezentuje dosiahnutým vzdelaním alebo praxou v danom odbore, je v tomto odbore plne zodpovedný za výkon svojej funkcie a pri prípadnom súdnom spore o náhradu škody pri výkone funkcie konateľ'a nebude potrebné dokazovať jeho konanie s odbornou starostlivosťou, bude sa predpokladať, a predmetom dokazovania bude iba prípadná príčinná súvislosť medzi vznikom škody a konaním konateľ'a.

V českom právnom poriadku v §159 ods. 1¹⁸ v rámci veľkej novely Občianskeho zákonníku zákonodarca ustanovuje, že členovia orgánov sú povinní v priebehu výkonu svojej funkcie pravidelne vyhodnocovať, či majú dostatočné schopnosti a znalosti pre výkon jednotlivých činností. Ďalej odborná literatúra a súdna prax prišla k záveru, že v prípade, ak príde člen orgánu k takému záveru že toho nie je schopný, je jeho povinnosťou pre výkon takýchto činností zabezpečiť dostatočne kvalifikované osoby. Teda „péče řádného hospodáře“ zahŕňa aj povinnosť rozpoznať, že je potrebná odborná pomoc špeciálne kvalifikovaného subjektu.¹⁹ Takéto ustanovenie by sme určite privítali aj v našom právnom poriadku. V praxi môže dochádzať k situácii, že spoločnosť sa časom vyvíja, orientuje sa na iný predmet podnikania, znásobuje svoje skúsenosti a pretavuje ich do dosahovania ešte väčšieho zisku. Nie všetci konatelia však takémuto rastu spoločnosti stačia, preto by ich povinnosť pravidelne vyhodnocovať svoje schopnosti a znalosti považujeme za vyslovene žiaduce.

Záver

Obchodné vedenie spoločnosti, pri ktorej má byť dosiahnutý základný predpoklad a cieľ každej obchodnej spoločnosti, teda dosahovanie zisku, môže so sebou niesť mnohokrát nemalý risk. Pri podnikateľskom rozhodnutí štatutárneho orgánu však môžeme konštatovať na základe vyššie uvedeného, že konateľ má právo na omyl. Riziko podnikania totiž nestojí na pleciach štatutárneho orgánu, ale samotnej spoločnosti. Jeho rozhodovanie ale jednoznačne musí byť

¹⁸ § 159 ods. 1 zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník: „Kdo přijme funkci člena voleného orgánu, zavazuje se, že ji bude vykonávat s nezbytnou loajalitou i s potřebnými znalostmi a pečlivostí. Má se za to, že jedná nedbale, kdo není této péče řádného hospodáře schopen, ač to musel zjistit při přijetí funkce nebo při jejím výkonu, a nevyvodí z toho pro sebe důsledky.“

¹⁹ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 5Tdo 433/2007, zo dňa 3.5.2007

v súlade s fiduciárnymi povinnosťami, teda v súlade s odbornou povinnosťou vrátane konania v dobrej viere a lojalitou.

Nakoľko absentuje explicitná právna úprava zodpovednosti konateľov za výkon svojej funkcie, je zrejmé, že výklad liberačných dôvodov je na doktríne a judikatúre. Súčasne slovenská právna úprava fiduciárnych povinností je vymedzená v právnom poriadku abstraktne, teda nestanovuje vyčerpávajúco, čo sa pod odbornou starostlivosťou rozumie. Vychádzajúc z inšpiračného zdroja angloamerickej definície, alebo z českej súdnej praxe, je zrejmé, že jednoznačnejšie pomenovanie právnych skutočností subsumovateľných pod fiduciárne povinnosti by prinieslo do tejto oblasti väčšie svetlo.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

- ČERNÁ, S. – ŠTENGLIOVÁ, I. – PELIKÁNOVÁ, I. a kol. Právo obchodných korporácií. Praha: Wolters Kluwer. 2015. s. 30. ISBN 978-80-7478-735-5
- ŘURICA, M. PATAKYOVÁ, M. a kol. Obchodný zákoník. Komentár. 4. Vydanie. Praha: C. H. Beck. 2013. s. 223-226. ISBN 978-80-89603-12-1.
- ELIÁŠ, K.: Společnost s ručením omezeným. 1. vydání. Praha: Prospektrum, 1997, ISBN 80-7175-047-6
- ELIÁŠ, K., BARTOŠÍKOVÁ, M., POKORNÁ, J. a kol. Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vyd., Praha: C.H.beck, 2005, ISBN 80-7179-391-4
- OVEČKOVÁ, O.: Obchodný zákoník. Komentár. 3. Vydanie. Bratislava. IURA EDITION, 2012, ISBN 978-80-8078-434-8
- MITTERPACHOVÁ, J.: Zodpovednosť za škodu v obchodnom práve. Bratislava: Wolters Kluwer. 2015, ISBN 978-80-8168-177-6
- PATAKYOVÁ, M.: Obchodný zákoník. Komentár, Praha, C.H.BECK, 2010, ISBN: 978-80-7400-314-1
- VÍTEK, J.: Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, ISBN 978-80-7357-862-6

Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené

JABLONKA, B.: Odborná starostlivosť z pohľadu povinností štatutára pri výkone funkcie. In Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2016, Univerzita Komenského v Bratislave, 2016, ISBN 978-80-7160-427-3

Internetové zdroje

Advokátska kancelária Relevans.: Zodpovednosť koanťa za škodu pri podnikateľskom rozhodnutí. In Právny bulletin [online]. [cit.2019-03-16]. Dostupné na internete: <http://www.relevans.sk/pravny-bulletin/zodpovednost-konatel-a-za-skodu-pri-podnikatelskom-rozhodnuti/>

Dôvodová správa novely Obchodného zákonníka v znení prijatého zákona, uverejneného v Zbierka zákonov dňa 29.4.2015 pod č. 87/2015 5 <http://www.epi.sk/dovodova-sprava/dovodova-sprava-k-zakonu-c-87-2015-Z-z.htm>

Smalík, M.: Niekoľko úvah k povinnosti lojality konateľa spoločnosti s ručením obmedzeným. In PROJUSTICE Vedecko - odborný recenzovaný časopis pre právo a spravodlivosť [online]. [cit.2006-01-24], s. 136-139. Dostupné na internete: <https://www.projustice.sk/obchodne-pravo/niekolko-uvah-k-povinnosti-lojality-konatel-a-spolocnosti-s-rucenim-obmedzenym>

Právne predpisy

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

Zákon č. Civilný sporový poriadok

Zákon č. 90/2012 Sb. o obchodných korporáciách

Judikatúra

Rozhodnutie uverejnené pod číslom Rt 36/2002

Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4 Obo 101/99

Rozsudok Krajského súdu v Bratislave, sp.zn. 4Cob/12/2016, zo dňa 15.2.2018

Rozsudok Krajského súdu Trnava, sp.zn. 21Cob/77/2014, zo dňa 19.5.2015

Uznesenie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 5Tdo 433/2007, zo dňa 3.5.2007

OTÁZKA KORUPCIE Z POHLĎADU TRESTNÉHO PRÁVA A KRIMINOLÓGIE S DÔRAZOM NA PROCES VEREJNÉHO OBSTARÁVANIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE¹

*The issue of corruption in the point of view of criminal law and criminology
with emphasis on the process of public procurement in the Slovak republic*

Stanislav Mihálik² - Filip Vincent³ - Daniel Zigo⁴

Abstrakt

Korupcia predstavuje vážny spoločenský problém, ktorý sa vo významnej miere často dotýka bežného života obyvateľov a zo strany členov spoločnosti je badateľný značný tlak na elimináciu korupcie v rámci života spoločnosti. Autori sa v rámci príspevku venovali otázke korupcie najmä z pohľadu trestného práva hmotného a kriminológie, pričom špecificky je časť príspevku venovaná problému korupcie v podmienkach verejného obstarávania v Slovenskej republike.

Abstract

Corruption is a serious social problem that often affects the ordinary life of the population, and there is visible considerable pressure on the elimination of corruption from the side of members of society within the life of society. In the paper, the authors dealt with the issue of corruption in particular from the point of view of substantive criminal law and criminology, while the part of the article is devoted to the problem of corruption in the conditions of public procurement in the Slovak Republic.

Kľúčové slová: Korupcia. Trestné právo hmotné. Kriminológia. Verejné obstarávanie. Protispoločenská činnosť.

Key words: Corruption. Substantive Criminal Law. Criminology. Public procurement. Anti-social activity.

Úvod

Korupcia nepredstavuje novodobý fenomén, ktorý by sa začal vyskytovať len v posledných desaťročiach života spoločnosti. Korupcia je v podstate spojená so vznikom

¹ Príspevok bol spracovaný v rámci projektu APVV-17-0641 „Zefektívnenie právnej úpravy verejného obstarávania a jej aplikácie v kontexte práva Európskej únie“

² JUDr. Stanislav Mihálik, interný doktorand, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, stanislav.mihalik@flaw.uniba.sk

³ Mgr. Filip Vincent, interný doktorand, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, filip.vincent@uniba.sk

⁴ Mgr. Daniel Zigo, interný doktorand, Katedra obchodného práva a hospodárskeho práva, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, daniel.zigo@uniba.sk

spoločnosti ako takej, pričom sa postupne vyvíjala a bola ovplyvňovaná spoločenskými, ekonomickými, politickými a mnohými inými faktormi, ktorých výpočet je veľmi ťažké taxatívne presne vymedziť. Súčasný stav a výskyt korupcie je podľa niektorých názorov možné vnímať ako vážne ohrozenie pre demokratický a právny štát, celkový vývoj spoločnosti a základné práva a slobody, pričom ak *pro futuro* nedôjde k podstatnému zníženiu úrovne korupcie prijatím adekvátnych opatrení, tak je celkom pravdepodobné, že tento vývoj rozšírenia korupcie môže viesť k významným spoločenským zmenám.⁵

Pojem korupcia je pôvodom z latinského jazyka a vychádza zo slovesa *rumpere*, čo znamená zlomiť, rozlomiť, pretrhnúť. Latinský výraz *corruptus* označuje následok takéhoto konania a v preklade do slovenčiny znamená znečistený, skazený, zvrhlý, zvrátený.

Korupcia nemá legálnu definíciu ustanovenú všeobecne záväzným právnym predpisom účinným v Slovenskej republike, ani všeobecne akceptovanú jednotnú definíciu v rámci právnej vedy. Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu, ktorého zmluvnou stranou je aj Slovenská republika, uverejnený vo forme Oznámenia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky pod č. 621/2003 Z. z. v znení neskorších zmien vymedzuje v čl. 8 korupciu ako: „*prísľub, ponuku alebo poskytnutie nenáležitej výhody verejnému činiteľovi, priamo alebo nepriamo, pre samotného činiteľa alebo inej osobe, alebo subjektu, aby daný činiteľ konal alebo sa zdržal konania pri výkone svojich úradných povinností*“ alebo alternatívne ako: „*vyžadovanie alebo prijatie nenáležitej výhody verejným činiteľom, priamo alebo nepriamo, pre samotného činiteľa alebo pre inú fyzickú osobu alebo právnickú osobu, aby daný činiteľ konal alebo sa zdržal konania pri výkone svojich úradných povinností*.“⁶

Ázijská rozvojová banka korupciu vymedzuje ako: „*korupcia zahŕňa také správanie zodpovedných v súkromnom alebo verejnom sektore, pri ktorom dochádza k ich nevhodnému alebo nezákonnému obohacovaniu, prípadne sa nevhodne alebo nezákonne obohacujú osoby im blízke, a to zneužitím verejnej moci, ktorá im bola zverená*.“⁷

Nemecký politický sociológ Offe korupciu definuje ako: „*dobrovoľné porušenie právnych a spoločenských noriem verejnými činiteľmi*“, pričom túto širokú definíciu špecifikuje nasledujúcim spôsobom: „*korupcia je dvojstranný, dobrovoľný a úmyselný nezákonný kontrakt medzi dvoma aktérmi, ktorý sa týka výmeny úradného rozhodnutia za*

⁵ FEDOROVÍČOVÁ, I.: Korupcia – právne vedomie a morálka. In GÁBRIŠ, T.: Korupcia interdisciplinárne. Zborník príspevkov z konferencie Právo a ekonómia: konanej 20. Októbra 2017 na pôde Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-8168-770-9, s. 13 -14

⁶ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 621/2003 Z. z. Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu v znení neskorších zmien

⁷ SIČÁKOVÁ-BEBLAVÁ, E. – BEBLAVÝ, M.: Prístupy k definovaniu korupcie. In Sociológia: dvojmesačník, roč. 39, 2007, č. 4. ISSN 1336-8613, s. 319

odmenu alebo prísľub jeho odmeny (finančnej alebo v podobe protislužby).“⁸

Docent Augustín vymedzuje podmienky, kedy je možné určité konanie považovať za korupčné:

1. existencia verejného funkcionára alebo skupiny osôb pôsobiacich v štátnom sektore;
2. nastanie porušenia právnych noriem určených štátom alebo etických princípov správania sa;
3. porušenie právnych alebo etických noriem je vykonávané za účelom poskytnutia výhody alebo ponuky výhody;
4. porušenie povinností je vykonané vo forme zvýhodnenia alebo neuskutočnenia nezvýhodnenia poskytovateľa úplatku.⁹

1. Vybrané kriminologické aspekty týkajúce sa korupcie

Klasifikácia korupcie

Korupciu je možné na základe viacerých spoločných znakov rozdeliť do viacerých skupín na základe rozličných klasifikačných kritérií.

Korupciu je možné rozdeliť podľa oblasti, do ktorej zasahuje – na administratívnu a politickú. Administratívna korupcia sa prejavuje pri aplikácii všeobecne záväzných právnych predpisov alebo pri realizácii existujúcich štátnych politík (napr. poskytnutie úplatku pri schvaľovaní dotácie na realizáciu projektu). Politická korupcia sa na druhej strane prejavuje v dobe prípravy a schvaľovania všeobecne záväzných právnych predpisov alebo pri tvorbe a schvaľovaní jednotlivých štátnych politík vo forme nelegálnych prostriedkov za účelom ovplyvniť finálnu podobu všeobecne záväzného právneho predpisu alebo politiky v prospech uplácajúceho, čiže uplácajúci sa snaží ovplyvniť obsah základných systémových pravidiel (napr. poskytnutie úplatku pri schvaľovaní zákona, ktorý bude bez racionálneho dôvodu zvýhodňovať určitú skupinu podnikateľov pred inými podnikateľmi).¹⁰

Korupciu je možné klasifikovať aj podľa klasifikačného kritéria priamosti/nepriamosti dopadu korupcie na obyvateľov – na veľkú a malú. Malá korupcia sa týka každodenného života

⁸ SIČÁKOVÁ-BEBLAVÁ E. – BEBLAVÝ, M.: Prístupy k definovaniu korupcie. In Sociológia: dvojmesačník, roč. 39, 2007, č. 4. ISSN 1336-8613, s. 321

⁹ AUGUSTÍN, P.: Korupcia. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2008. 179 s. ISBN 978-80-8054-453-9, s. 12

¹⁰ SIČÁKOVÁ-BEBLAVÁ, E. – BEBLAVÝ, M.: Prístupy k definovaniu korupcie. In Sociológia: dvojmesačník, roč. 39, 2007, č. 4. ISSN 1336-8613, s. 321 - 322

obyvateľov a tí jej následok priamo pociťujú (napr. potreba poskytnúť úplatok pri návšteve lekára). Veľká korupcia naopak nezasahuje do každodenných životov obyvateľov a jej následky obyvatelia priamo nepociťujú, pretože korupcia sa ich dotýka nepriamo, a preto poškodzuje najmä spoločnosť ako celok (napr. poskytnutie úplatku pri verejnom obstarávaní za účelom vybratia konkrétnej firmy vo fáze vyhodnotenia verejného obstarávania).¹¹

Po tretie je korupciu možné rozdeliť podľa miery organizácie – na chaotickú a organizovanú. Chaotická korupcia predstavuje neorganizovaný a nezosúladený systém, kde nie je vopred určené komu a v akej výške je potrebné poskytnúť úplatok, pričom poskytovanie úplatku nemá vytvorené pravidlá a tiež nie je garantovaná záruka, že očakávaná činnosť po poskytnutí úplatku bude zrealizovaná. V protiklade k tomu systémová korupcia predstavuje organizovaný systém poskytovania úplatkov s vopred definovanými základnými pravidlami, z ktorého vyplýva komu a v akej výške je potrebné poskytnúť úplatok. Výskyt systémovej korupcie je typický v rámci jednej inštitúcie.¹²

Triedenie korupcie podľa vzájomného vzťahu korumpovaného a korumpujúceho predstavuje klasifikáciu korupcie – na internú a externú. Interná korupcia sa vyskytuje v rámci jednej inštitúcie (napr. poskytnutie úplatku nadriadenému za účelom preradenia na lepšiu pracovnú pozíciu). Externá korupcia sa zas vyskytuje vo vzťahoch medzi určitou inštitúciou a inými subjektmi (napr. zamestnanec inštitúcie prijme úplatok za účelom schválenia dotácie pre iný subjekt).¹³

Korupciu je na základe postojov verejnej mienky k jej vnímaniu je možné rozdeliť – na bielu, čiernu a šedú. Biela korupcia označuje formu korupcie, ktorá je do istej miery tolerovaná zo strany verejných funkcionárov aj verejnosti, a teda nie je považovaná za spoločensky nežiaducu. Čierna korupcia je považovaná za neprijateľnú a spoločensky nežiaducu zo strany verejnosti aj verejných funkcionárov. Šedá korupcia predstavuje rozdielne vnímanie verejnosti a verejných funkcionárov rovnakého druhu korupcie.¹⁴

Okrem vyššie uvedených klasifikácií korupcie samozrejme existuje aj veľké množstvo iných klasifikácií, ktoré uvádzajú rozliční iní autori.

¹¹ SIČÁKOVÁ-BEBLAVÁ, E. – BEBLAVÝ, M.: Prístupy k definovaniu korupcie. In Sociológia: dvojmesačník, roč. 39, 2007, č. 4. ISSN 1336-8613, s. 322 - 323

¹² SIČÁKOVÁ-BEBLAVÁ, E. – BEBLAVÝ, M.: Prístupy k definovaniu korupcie. In Sociológia: dvojmesačník, roč. 39, 2007, č. 4. ISSN 1336-8613, s. 323

¹³ SIČÁKOVÁ-BEBLAVÁ, E. – BEBLAVÝ, M.: Prístupy k definovaniu korupcie. In Sociológia: dvojmesačník, roč. 39, 2007, č. 4. ISSN 1336-8613, s. 326

¹⁴ LYSÝ, J. – MALÍK, B. – ŠVARAL, P.: Čo by mal občan vedieť o korupcii. Bratislava : Vydavateľstvo Róbert Vico, 2002. 90 s. ISBN 80-89041-49-3. s. 12

Príčiny vzniku korupcie a faktory ovplyvňujúce rozsah korupcie

Vo všeobecnosti je možné vymedziť viacero faktorov alebo príčin, ktoré prispievajú k vzniku korupcie, a ktoré tiež ovplyvňujú rozsah korupcie:

- počet podnikateľských subjektov pôsobiacich na trhu v určitom segmente (iné korupčné praktiky a rozsah korupcie existuje v odvetví s malým počtom podnikateľských subjektov v určitom odvetví a naopak iné korupčné praktiky sa využívajú a iný rozsah korupcie existuje v odvetví s veľkým počtom podnikateľských subjektov činných v určitom odvetví);
- rozhodovacia kompetencia so širokým rozsahom v rukách jednej osoby, ak nie sú fungujúce efektívne kontrolné mechanizmy, ktoré dohliadajú na výkon rozhodovacej kompetencie predmetnej osoby;
- nedostatok transparentnosti v krajine;
- rozklad administratívneho, kultúrneho, politického, právneho a ekonomického systému, ktorý vytvára priaznivé podmienky pre vznik a rozširovanie korupcie;
- výška úplatku (každý potencionálny prijímateľ úplatku je ochotný vykonať určitú korupčnú činnosť pri rozličnej výške sľúbenej finančnej odmeny alebo iného protiplnenia a na druhej strane každý potencionálny korumpujúci je ochotný ponúknuť inú výšku finančnej odmeny alebo iného plnenia za účelom dosiahnutia korupčného správania korumpovaného);
- kvalita normatívneho systému v krajine (kvalitný a efektívny normatívny systém upravujúci spoločenské vzťahy, ktorý je bez legislatívnych medzier, znižuje riziko vzniku a rozširovania korupcie);
- spôsob fungovania administratívy v krajine (krajiny s prebyrokratizovanou, komplikovanou a neprehľadnou administratívou majú vyššie riziko vzniku a rozširovania korupcie ako krajiny s jednoduchým a prehľadným systémom fungovania administratívy otvoreným kontrole verejnosti);
- systém kontroly (efektívny kontrolný systém, ktorý dokáže odhaliť korupčné správanie, a ktorý má k dispozícii účinné kontrolné mechanizmy, eliminuje vo významnej miere riziko korupcie);
- systém sankcií (sankcie by mali byť nastavené primerane tomu, aby odstrašili potencionálnych páchatel'ov korupčného správania a zároveň aby dostatočne potrestali osoby, ktoré sa korupčne správali);

- korupčná tradícia krajiny (v niektorých krajinách má spoločnosť historicky vytvorenú vysokú mieru tolerancie ku korupcii a korupčné správanie v minulosti nebolo vnímané len ako spoločensky nežiaduca činnosť);
- sociálny chaos (týka sa najmä krajín, ktoré sú po významných spoločenských zmenách - napr. revolúcia, ústavný prevrat - a verejný mechanizmus je dysfunkčný);
- štátna správa (odborne erudovaní a primerane finančne ohodnotení zamestnanci štátnej správy vo významnej miere znižujú predpoklad korupčného správania pri výkone činností v rámci štátnej správy);
- klientelizmus (zvyk občanov krajiny komunikovať a riešiť rozličné problémy s orgánmi verejnej moci prostredníctvom známych pracujúcich v orgánoch verejnej moci v nepodstatnej miere zvyšuje riziko ich korupčného správania smerom pro futuro);
- hodnotový rebríček spoločnosti (spoločnosť s preferovanými individuálnymi hodnotami ako sú rozvoj spoločnosti alebo verejný záujem má nižšie riziko vzniku korupcie ako spoločnosť s preferovanými individuálnymi hodnotami ako sú osobný prospech jednotlivca alebo blahobyt jednotlivca);
- chudoba (chudobní jednotlivci v spoločnosti sú viac náchylní správať sa korupčne, aby dosiahli majetkový prospech);
- korupčné vzory (ak spoločnosť vidí vo vrcholových predstaviteľoch verejnej moci korupčné vzory, ktoré nie sú za svoje korupčné správanie potrestaní, tak aj bežní občania sú náchylnejší správať sa korupčne);
- vplyv médií (objektívne informovanie zo strany médií o korupčných kauzách je nevyhnutným predpokladom znižovania rizika korupčného správania v spoločnosti).¹⁵

Dôsledky korupcie na spoločnosť

Výskyt korupcie má negatívne následky nepriamo na celú spoločnosť, pretože sa znižuje kvalita poskytovaných verejných služieb a neefektívne sa hospodári s verejnými prostriedkami. Výskytom korupcie dochádza k oslabovaniu dôvery občanov v právny štát, pretože občania nadobúdajú presvedčenie, že štát nie je schopný predchádzať korupčnému konaniu a efektívne trestať páchatel'ov korupcie. Korupcia tiež negatívne pôsobí na hospodárstvo krajiny, pretože dochádza k neefektívnemu využívaniu verejných prostriedkov a deformuje sa hospodárska súťaž. Korupcia má tiež negatívne sociálne dôsledky, pretože nelegálne a nelegitímne narúša rovnosť príležitostí občanov krajiny. Výskyt korupcie tiež nepriamo podporuje nárast

¹⁵ CHMELÍK, J.: Pozornost, úplatek a korupce. Praha: Linde Praha, 2003. 222 s. ISBN 80-7201-434-X. s. 21 – 22

organizovaného zločinu, pretože poskytovatelia úplatkov často pochádzajú z kriminálneho prostredia. Nie menej dôležitým následkom pôsobenia korupcie je narúšanie činnosti demokratických inštitúcií, pretože vplyvom korupcie dochádza k obchádzaniu základných pravidiel vytvorených demokratickými inštitúciami.¹⁶

Páchateľ korupcie

Vo vzťahu k páchaníu trestných činov spojených s korupciou sa podľa prevládajúceho názoru väčšinou nejedná o jeden typ úzkoprofilového páchatel'a vzhľadom na jeho úmysel obohatiť sa, prípadne získať určitú výhodu. Charakteristickým prvkom je, že pôjde o vzťah dvoch alebo viacerých subjektov, a teda korumpujúcej a korumpovanej osoby, prípadne sprostredkovateľa alebo ďalšieho subjektu. Ich vzťah má istú povahu výmeny hodnôt, pričom jednej strane takéto konanie prinesie určitý prospech alebo výhodu a druhá strana za ne získa protiplnenie finančného alebo iného charakteru. Korumpovaným subjektom je spravidla osoba, ktorá má určité postavenie, právomoc alebo funkciu pri obstarávaní vecí všeobecného záujmu alebo inštitucionálneho charakteru. Páchateľom korupcie teda môže byť prakticky každý, kto sa podieľa na činnosti v tejto sfére, pretože je schopný za určitých podmienok spáchať trestný čin. Páchatelia sa od seba navzájom odlišujú charakteristikou svojich osobností, svojimi vlastnosťami a podnetmi, ktoré ich motivujú spáchať trestný čin. Tieto podnety môžu byť rôzne a sú odlišné u korumpujúcej a korumpovanej osoby. U korumpujúcej osoby sa najčastejšie hovorí o týchto podnetoch:

- a) korupcia smerujúca k vyrovnaní ponuky a dopytu – dopyt na trhu prevyšuje dostupnú ponuku v dôsledku čoho sa niektoré subjekty uchýľujú k snahe získať dopytované produkty alebo služby prostredníctvom korupcie, pričom typický príklad je oblasť zdravotníctva;
- b) korupcia ako motivačný prvok – úplatok je tu braný ako určitý bonus pre pracovníkov verejného sektora, ktorí nemajú pocit dostatočného finančného ohodnotenia a korumpujúci subjekt si chce byť istý, že si svoje pracovné či úradné povinnosti svedomito splnia;
- c) korupcia smerujúca k znižovaniu nákladov – týka sa platieb, ktoré sú subjekty súkromného sektora povinné platiť štátu, pričom korupciou sa snažia znížiť tieto povinné platby (napr. dane);

¹⁶ Vláda Slovenskej republiky: Strategický plán boja proti korupcii v Slovenskej republike z roku 2011.

- d) korupcia smerujúca k umožneniu kriminálnych aktivít alebo získaniu neoprávnených výhod – smerujú k zakrytiu určitej činnosti, prípadne k získaniu výhod.¹⁷

Motivácia konania korumpovanej osoby, teda tej, ktorá plnenie prijíma, nechá si ho sľúbiť alebo si ho vyžiada, môže byť:

- a) korupcia z núdze – typická pre krajiny s nízkymi príjmami vo verejnom sektore, kde korupčne obstarané plnenie je bonus ku mzde a spôsob obživy;
- b) korupcia z nenásytosti – výška príjmu je pre subjekt nepodstatná.¹⁸

Spoločným prvkom ako základnou objektívnou podmienkou pre uskutočňovanie takejto trestnej činnosti je práve príležitosť na jej páchanie, z čoho vyplýva, že páchatelia sú prevažne z vyšších a stredných spoločenských vrstiev v exponovanom postavení, pričom disponujú vplyvom alebo mocou v určitej oblasti, prípadne finančnými prostriedkami.

Prevencia korupcie

Miera korupcie v štáte veľmi závisí od toho, čo je v spoločnosti brané ako normálne a tolerované a čo spoločnosť naopak tolerovať odmieta. Podstatným krokom v rámci prevencie je teda jasné definovanie toho, čo je to korupcia a zabezpečenie vzdelávania najmä štátnych zamestnancov, ale i spoločnosti ako takej, aby rozumela podstate problému a významu boja proti korupcii. Tomu napomáha taktiež to, ak spoločnosť vidí nulovú toleranciu korupcie smerom od médií a vlády, ktorá musí ísť príkladom. Dôležité je taktiež zabezpečiť, aby nezávislé kontrolné mechanizmy v štáte boli skutočne nezávislé.

Boju proti korupcii veľmi napomáha účinná legislatíva ako je samotný trestný zákon a z neho vyplývajúca hrozba uloženia sankcie, ktoré pôsobia na spoločnosť represívne, alebo rôzne protischránkové zákony, ktoré obmedzujú nekontrolovateľné toky financií s neznámymi konečnými vlastníkmi. Ďalšou legislatívou potrebnou v boji proti korupcii sú zákony na ochranu tzv. „whistleblowerov“. „Whistleblower“ je osoba pracujúca v určitej inštitúcii, ktorá nahlásila trestné činy, ktorých sa dopustila táto inštitúcia alebo jej zamestnanci pri výkone svojej činnosti. Osoba, ktorá nahlásila takéto porušovanie zákona, s ktorým sa v práci stretla musí byť chránená zákonmi, aby nemohla byť obeťou následných represii zo strany vedenia, prípadne zo strany iných osôb, a aby ju strach o stratu zamestnania neodradil od nahlasovania trestnej činnosti.

¹⁷ TITTOVÁ, M.: Korupcia. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. 258 s. ISBN 978-80-8168-264-3. s. 33

¹⁸ TITTOVÁ, M.: Korupcia. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. 258 s. ISBN 978-80-8168-264-3. s. 35

2. Trestnoprávna charakteristika trestných činov korupcie

Trestné činy korupcie sú súhrnne zakotvené v rámci druhého dielu ôsmej hlavy osobitnej časti (Trestné činy proti poriadku vo verejných veciach) zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“ alebo „TZ“) v rámci § 328 – 336b. Predmetné ustanovenia si v priebehu času od účinnosti Trestného zákona prešli v rámci jednotlivých novelizácií viacerými zmenami, v súčasnej dobe môžeme hovoriť o piatich trestných činoch, a to Prijímanie úplatku, Podplácanie, Nepriama korupcia, Volebná korupcia a Športová korupcia. Uvedený výpočet predstavuje len základný náčrt trestných činov korupčných, prvé tri uvedené kategórie sa vnútorne diferencujú na viaceré základné skutkové podstaty trestných činov.

Hoci vieme korupciu pomenovať ako jav, ktorý v samotných základoch ohrozuje právny štát, demokraciu či ľudské práva,¹⁹ daný pojem nie je legálne Trestným zákonom vymedzený, čo však možno vnímať ako fakt problematický len z určitého uhla pohľadu. V samotnej podstate je rozhodujúce zaradenie jednotlivých protiprávných správanií do rozsahu trestných činov korupčných, ktoré sami o sebe vo vlastnom texte termín korupcia logicky nevyužívajú. Boj proti korupčnému správaniu vyjadruje základný záujem na čistote verejného života.

Pokiaľ sa na skupinu pre nás predmetných trestných činov pozrieme komplexne, prierezovo, z hľadiska trestnoprávnej charakteristiky a nahliadania vedeckého sú obzvlášť zaujímavé najmä dve línie. Tou prvou je podľa názoru autorov výklad hraničných pojmov obsiahnutých v jednotlivých skutkových podstatách trestných činov, tou druhou je stále neutíchajúci diskurz kategórií úplatok a dar. V ďalšom texte sa zameriame práve na načrtnuté sféry.

Ak nahliadame na množinu trestných činov korupčných priezorom výkladu pojmov, základom je jednoznačne samotné priblíženie toho, čo by sme mali vnímať pod termínom úplatok. V rámci uvedeného nám napomáha legálna definícia obsiahnutá v rámci § 131 ods. 3 TZ, v zmysle ktorého sa: „*Úplatkom ...na účely tohto zákona rozumie vec alebo iné plnenie majetkovej či nemajetkovej povahy, na ktoré nie je právny nárok.*“ V samotnej podstate je úplatkom každá neoprávnená výhoda či forma zvýhodnenia, a to bez ohľadu na konkrétnu povahu. Rozhodujúca pri tom nie je ani výška poskytnutého úplatku, rovnako tak nie je smerodajné v akej oblasti spoločenského života k úplatku došlo. Môžeme však v zmysle náhľadov jednotlivých autorov konštatovať, že napríklad pre oblasť výkonu verejnej moci nie

¹⁹ BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. – ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon osobitná časť: komentár 2. diel (§ 144-440). Praha: C. H. Beck, 2011. 1568 s. ISBN 978-80-7400-394-3. s. 1082

je možné v zásade akceptovať žiadny úplatok, a to ani nepatrnej hodnoty.²⁰ Na uvedené môžeme nadviazať práve tým, že pre úplatok (v rámci trestných činov korupcie) nie je žiadny minimálny finančný limit stanovený, žiadna z predmetných skutkových podstát nevyžaduje v rámci základnej skutkovej podstaty malý rozsah či malý prospech (vychádzajúc zo zákonného kvantifikovania malej škody). Výška prospechu však má svoj význam či už vo vzťahu k určeniu závažnosti činu,²¹ rovnako tak napríklad z hľadiska subsumovania skutku pod niektorú z kvalifikovaných skutkových podstát trestného činu.

Z hľadiska výkladového sa môže pre konkrétne prípady javiť problematicky aj spojenie „v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu“, ktoré je obsiahnuté v § 329 a § 333 TZ (teda paragrafov zrkadlových ako pre prijímanie úplatku, tak pre podplácanie). Ide o znak, ktorý svojimi konotáciami závažnosť predmetných trestných činov zvyšuje. Vec všeobecného záujmu je doktrínou vnímaná ako činnosť súvisiaca s plnením úloh týkajúcich sa veci všeobecného záujmu, teda s plnením verejných úloh (napríklad rozhodovanie orgánov verejnej moci), ako aj činnosť spojená s uspokojovaním záujmov fyzických osôb a právnických osôb v najrôznejších oblastiach materiálnych, sociálnych, kultúrnych, zdravotných a iných potrieb.²² V zmysle legálneho zadefinovania § 131 ods. 1 TZ sa: „*Vecou všeobecného záujmu ...na účely tohto zákona rozumie záujem presahujúci rámec individuálnych práv a záujmov jednotlivca, ktorý je dôležitý z hľadiska záujmov spoločnosti.*“ Judikatúra²³ vníma všeobecný záujem ako prospech, ktorý pôsobí voči všetkým občanom alebo aspoň občanom mnohým, opätovne bez ohľadu na druh takéhoto prospechu. Do danej kategórie je možné jednoznačne zaradiť aj činnosť v rámci odhaľovania jednotlivých druhov deliktov a priestupkov, ako aj postih páchatel'ov. Vecou všeobecného záujmu jednoznačne nie je vec, ktorá je napríklad súkromnou otázkou dohody dvoch osôb, napríklad ak bol úplatok prijatý v súvislosti so zabezpečením veci individuálneho záujmu.²⁴

Trestné činy korupcie predstavujú typickú skupinu predčasne dokonaných trestných činov, ktoré formy prípravy (napríklad prostredníctvom termínov „sľúbi“, „ponúkne“) postihuje už ako dokonané trestné činy. V zmysle § 14 písm. e.) – i.) zákona č. 301/2005 Z.z.

²⁰ BURDA, E. – ČENTÉŠ, J. – KOLESÁR, J. – ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon všeobecná časť: komentár 1. diel (§ 1-143). Praha: C. H. Beck, 2010. 1106 s. ISBN 978-80-7400-324-0. s. 996

²¹ K tomu pozri R 17/1978-VII.

²² K tomu pozri R 16/1988, rovnako tak BURDA, E. – ČENTÉŠ, J. – KOLESÁR, J. – ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon osobitná časť: komentár 2. diel (§ 144-440). Praha: C. H. Beck, 2011. 1568 s. ISBN 978-80-7400-394-3. s. 1082.

²³ Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky I. ÚS 402/2008.

²⁴ Pozri napríklad rozsudok Najvyššieho súdu sp. zn. 4 Tz 22/2000 z 18. októbra 2000. V rámci daného prípadu ponúkla páchatel'ka vo veci individuálneho záujmu úplatok, aby pôsobila na inú osobu. Tento skutok bol kvalifikovaný ako trestný čin nepriamej korupcie (bez naviazanosti na znak „vec verejného záujmu“).

Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“ alebo „TPor“) je pre trestné činy korupcie založená pôsobnosť Špecializovaného trestného súdu, ktorý v zmysle § 16 ods. 5 TPor vykonáva konanie o trestných činoch patriacich do jeho pôsobnosti v prvom stupni. Keďže v rámci rozhodovania v prvom stupni vystupuje Špecializovaný trestný súd ako súd krajský, v zmysle § 315 TPor rozhoduje o odvolaní proti rozsudku Špecializovaného trestného súdu Najvyšší súd Slovenskej republiky (ďalej len „Najvyšší súd SR“).

Pre účely nášho príspevku, druhou základnou líniou nahliadania na trestné činy korupčné, je pohľad na hranicu obsahu termínov úplatok a dar. Uvedené nabralo na relevancii najmä s ohľadom na situáciu začiatkom roka 2018, v spojitosti s uznesením generálneho prokurátora Slovenskej republiky z 29. januára 2018, sp. zn. XVI/2 Pz 1/18/1000-3. Uvedené uznesenie bolo vydané v rámci korupčnej veci prijímania úplatku v zmysle § 329 ods. 1 TZ, kde generálny prokurátor v rámci konania v zmysle § 363 TPor (Zrušenie právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní), dospel k záveru: *„že skutok spočívajúci v odovzdaní/prijatí drobnej finančnej hotovosti lekárovi ako prejavu vďaky za už poskytnutú zdravotnú starostlivosť, nie je trestným činom.“* Jeho odôvodnenie bolo vystavané najmä na tom tvrdení, že nie všetky plnenia, na ktoré nie je právny nárok je možné automaticky považovať za úplatok (za plnenie, ktoré nie je možné považovať za úplatok, označil práve dar). Za základné rozlišovacie kritérium pre diferenciáciu úplatku a daru označil úmysel poskytujúcej osoby: *„kým dar nemožno podmieňovať protihodnotou alebo protislužbou, je prejavom vďačnosti alebo náklonnosti voči obdarovanému, v prípade úplatku musí vždy existovať očakávanie neoprávnenej výhody.“*²⁵ Podľa jeho argumentácie, ak pacient v súvislosti s poskytnutím zdravotnej starostlivosti poskytne lekárovi plnenie s cieľom získať „nadštandardnú starostlivosť“, prednostné vykonanie operácie alebo akýkoľvek iný prospech, v takých prípadoch nepochybne ide o protiprávne konanie tak pacienta, ako aj zdravotníckeho pracovníka. Na druhej strane, konanie pacienta, ktorý prinesie lekárovi nejakú pozornosť ako vyjadrenie vďaky za už poskytnutú starostlivosť, či úspešne zvládnutú operáciu, je možné akceptovať ako poskytnutie daru. S takýmto prístupom a právnym názorom generálneho prokurátora však zásadne nesúhlasil Najvyšší súd SR.²⁶

Predmetné rozhodnutie, v rámci ktorého vyjadril Najvyšší súd SR zásadný nesúhlas s právnou argumentáciou generálneho prokurátora, sa týkal prečinu podplácania v zmysle § 333 ods. 1 TZ (teda išlo o zrkadlový trestný čin k trestnému činu, ktorým sa zaoberal generálny

²⁵ Pozri Uznesenie generálneho prokurátora Slovenskej republiky z 29. januára 2018, sp. zn. XVI/2 Pz 1/18/1000-3.

²⁶ Čo prezentoval v rámci Rozsudku Najvyššieho súdu SR zo 7. júna 2018, sp. zn. 5 To 5/2018 (publikované ako R 101/2018).

prokurátor), skutok spočíval v tom, že páchatel' odovzdal primárovi a lekárovi hematologickej ambulancie nemocnice fľašu domácej slivovice v objeme 0,7 l v súvislosti so zabezpečením riadnej zdravotnej starostlivosti, ktorú mu lekár ako svojmu pacientovi poskytoval (teda po vykonanom zákroku). V prvom rade spočívala argumentácia Najvyššieho súdu SR v tom, že takéto nahliadanie je v rozpore s konštantnou judikatúrou Najvyššieho súdu SR,²⁷ podľa ktorej: *„Trestný čin prijímania úplatku v zmysle § 329 TZ spočívajúci v prijatí, požadovaní alebo prijatí sľubu úplatku v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu nemusí byť spojený s porušením povinnosti páchatela, ktorá vyplýva z jeho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie, ako je tomu pri trestnom čine prijímania úplatku podľa § 328 TZ. Súvislosť s obstarávaním vecí všeobecného záujmu v zmysle § 329 ods. 1 TZ. je daná vždy vtedy, ak páchatel' bez právneho titulu prijme, žiada alebo si dá sľúbiť materiálnu alebo inú protislužbu za svoje predchádzajúce, prebiehajúce alebo nasledujúce konanie pri obstarávaní určitej veci (vecí) všeobecného záujmu.“* V rámci jednotlivých rozhodnutí Najvyššieho súdu SR, ako aj Špecializovaného trestného súdu, stanovil Najvyšší súd SR pre trestný čin § 329 TZ (a teda zrkadlovo aj § 333 TZ) tri základné východiská. Po prvé, pri daných trestných činoch nemusí dôjsť k porušeniu povinností páchatela (lekár nijako nemusí zvýhodniť podplácajúceho pacienta), po druhé, nerozlišuje sa kedy došlo k poskytnutiu neoprávnenej výhody (či pred, počas alebo po poskytnutí zdravotnej starostlivosti), a v neposlednom rade, nie je relevantné ani to, aká bola hodnota poskytnutého plnenia (či išlo o naturálie, drobnú alebo významnú finančnú hotovosť). Takýto výklad generálnym prokurátorom teda nemôže v aplikačnej praxi obstať, mal by dopad na stíhanie korupčných trestných činov: *„stačilo by, ak by akákoľvek osoba obstarávajúca vec všeobecného záujmu odmietla prijať úplatok pred alebo počas poskytovania zdravotnej starostlivosti s tým, že by pacienta inštruovala, že v prípade spokojnosti mu môže po poskytnutí zdravotnej starostlivosti niečo podarovať.“*²⁸

V rámci danej veci sa Najvyšší súd SR vyjadril rovnako k možnosti použitia inštitútu materiálneho korektívu na trestné činy korupčné. V prvom rade uviedol, že jeho použitie nie je pri predmetných trestných činoch prípustné, avšak zásadne. Argumentoval tým, že: *„je to dané mimoriadne citlivým vnímaním spoločnosti na korupciu v zdravotníctve, ako aj eminentným záujmom štátu na riadnom poskytovaní zdravotnej starostlivosti.“*²⁹ Osobitne je potom takýto postup vylúčený pri podplácaných lekároch, ktorí sa prijímaním úplatkov absolútne odklňajú od svojho základného poslania a: *„U podplácajúcich pacientov (ktorí sú častokrát v dôsledku*

²⁷ Konkrétne R 21/2015.

²⁸ Pozri R 101/2018.

²⁹ Tamtiež.

svojej choroby náchylnejší urobiť čokoľvek a ak je to nutné, aj korumpovať), je treba mimoriadne citlivo zvažovať, do akej miery by použitie § 10 ods. 2 TZ, ako ultima ratio prostriedku trestnej represie, nepopieralo legitímny celospoločenský záujem na nevyhnutnom potieraní tohto nebezpečného neduhu. V každom prípade len ťažko možno bagatelizovať závažnosť skutku poukazom na zažitý stereotypy o tom, že je normálne a dokonca slušné čosi lekárovi odovzdať za to, že sa dobre postaral.“³⁰

3. Korupcia vo verejnom obstarávaní

Oblasť obstarávania je jednou z kľúčových oblastí, kde sú verejný a súkromný sektor vo vzájomnej ekonomickej interakcii. Verejné obstarávanie je veľmi komplexná oblasť zahŕňajúca zákazky na dodanie tovaru, zákazky na uskutočnenie stavebných prác alebo zákazky na poskytnutie služieb. Prostredníctvom verejného obstarávania štát vynakladá značnú časť prostriedkov zo štátneho rozpočtu³¹ a tieto prostriedky sú prerozdeľované medzi súkromný sektor. Z týchto dôvodov je jeho transparentnosť limitovaná a manipulácie môžu byť ťažko zistiteľné, a preto je verejné obstarávanie oblasťou s najväčším pokušením a priestorom na korupciu. Korupcia vo verejnom obstarávaní vedie úradníkov alebo politikov zodpovedných za nákup tovaru, služieb alebo uskutočnenie stavebných prác k tomu, aby si vybrali ako zmluvného partnera úplatcu namiesto toho, aby si vybrali najlepšiu kombináciu ceny a kvality. Výsledkom môžu byť stavebné projekty niekoľkokrát drahšie alebo nadobudnutie tovaru, ktorý v skutočnosti nebol potrebný. Motivácie takéhoto správania zo strany štátnych zamestnancov sú zjavné najmä v štátoch, kde štátni úradníci nedostávajú mzdu dostačujúcu na živobytie, avšak i v ostatných štátoch to môže byť najmä snaha privyrobiť si, pocit, že štátne financie nikomu nepatria, slabá kontrola zo strany kontrolných orgánov či nadmerná intenzita korupčného správania v štáte, ktoré sa tak stáva akýmsi nepísaným pravidlom. Motiváciou zo strany súkromného sektora je najmä vidina zisku lukratívnej zákazky a snaha odstrániť možnú konkurenciu.

Táto zraniteľnosť verejného obstarávania môže byť zneužitá rôznymi druhmi trestnej činnosti, napríklad spreneverou, neprimeraným využitím vplyvu na zhodnotenie potrieb verejného obstarávateľa/obstarávateľa, úplatkárstvom verejných činiteľov zapojených do procesu verejného obstarávania, podvodom pri hodnotení ponúk, faktúr alebo zmlúv. V

³⁰ Tamtiež.

³¹ Napríklad v roku 2017 bolo prostredníctvom verejného obstarávania vynaložených až 4,004 miliardy Eur pričom celkové výdavky štátu boli na úrovni 17,432 miliardy Eur – Úrad pre verejné obstarávanie: Informácia o celkovom štatistickom vyhodnotení procesu verejného obstarávania za rok 2017.

mnohých krajinách OECD významné korupčné riziká vyplývajú z konfliktu záujmov, ktorý môže narúšať rozhodovanie o vynaložení prostriedkov prostredníctvom verejného obstarávania.³² Osobitnou formou narušenia procesu verejného obstarávania typickou pre kartely je kolúzia (tzv. bid rigging), kedy sa účastníci tendra/verejnej súťaže vopred dohodnú o vzájomnom nekonkurovaní si, čím je zmarený účel a cieľ verejného obstarávania.

Korupcia vo verejnom obstarávaní má potom ďalekosiahle následky: „*systematická korupcia môže spôsobiť neefektívnosť, ktorá znižuje konkurencieschopnosť. Môže obmedziť počet záujemcov, uprednostniť tých, ktorí majú vnútorné spojenia, a nie najúčinnějších kandidátov, obmedziť informácie, ktoré majú účastníci k dispozícii, a zaviesť dodatočné transakčné náklady.*“³³ Zvýšená miera korupcie v hospodárstve môže tiež znížiť medzinárodný záujem o obchod a priame zahraničné investície v štáte, čo má za následok nižší rast HDP a zníženie kvalifikovaných konkurentov v obstarávacích projektoch, pretože v neposlednom rade môžu poctiví podnikatelia stratiť záujem o účasť na verejnom obstarávaní.

Na mitigáciu rizika korupcie v procese verejného obstarávania slúži štátu celý rad inštitútov. V prvom rade je nutné striktné dodržiavanie princípov verejného obstarávania, ktorými sú princíp rovnakého zaobchádzania, nediskriminácia uchádzačov a záujemcov, princíp hospodárnosti a efektívnosti a najmä princíp transparentnosti, ktorý v sebe zahŕňa potrebu zabezpečenia priehľadnosti, verejnosti a jednoduchkej preskúmateľnosti procesov verejného obstarávania. Transparentnosti napomáha i elektronizácia verejného obstarávania prostredníctvom elektronických portálov ako napríklad Elektronický kontrakčný systém či Register partnerov verejného sektora, ktorý odкрýva možné prepojenia medzi konečnými užívateľmi výhod a štátnymi zamestnancami. To, v akej miere podliehajú jednotlivé štátne zákazky kontrole a dohľadu Úradu pre verejné obstarávanie, však určuje prostredníctvom svojich politík štát. Napríklad tak môže urobiť prostredníctvom určenia limitov pri verejných zákazkách, ktorých nízke hodnoty zvyšujú mieru byrokracie a záťaže i pre malé subjekty verejnej správy, avšak ich rapídne zvyšovanie na druhej strane zvyšuje počet zákaziek, ktoré nepodliehajú verejnému obstarávaniu a tým sa stávajú ľahším cieľom možného korupčného správania.³⁴

³² OECD: Preventing Corruption in Public Procurement. [online]. OECD Publishing, 2016 [cit. 2019-03-18], Dostupné na internete: <http://www.oecd.org/ethics/Corruption-Public-Procurement-Brochure.pdf>

³³ United Nations Development Programme: HUMAN DEVELOPMENT REPORT 1997. [online]. New York: Oxford University Press, 1997 [cit. 2019-03-18], Dostupné na internete: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/258/hdr_1997_en_complete_nostats.pdf

³⁴ ŠÍPOŠ, G. – BILENÁ, E.: Vládna novela predraží zákazky a podporí korupciu. [online]. 2018 [cit. 2019-03-18], Dostupné na internete: <https://transparency.blog.sme.sk/c/492672/vladna-novela-predrazi-zakazky-a-podpori-korupciu.html>

Záver

Záverom považujeme za nutné zdôrazniť, že otázka korupcie predstavuje rozsiahly predmet vedeckého skúmania, pri ktorom sa stále otvárajú ďalšie problémy vyplývajúce z aplikačnej praxe. Korupcia je zároveň spoločensky nežiaducim javom, ktorého minimalizácia by mala byť dôležitou úlohou orgánov verejnej moci, ale aj spoločnosti ako celku. Minimalizácia korupcie je nevyhnutná z toho dôvodu, že významný výskyt korupcie môže ovplyvniť demokratický a právny štát, vývoj spoločnosti alebo základné práva a slobody. Minimalizácia tohto javu nie je možná bez štúdia, analýzy a pochopenia podstaty korupcie ako spoločenského fenoménu. V rámci tohto príspevku sme sa snažili predstaviť kriminologické otázky týkajúce sa korupcie (napr. otázku páchatel'a alebo príčiny a faktory vzniku korupcie), charakteristiku trestnoprávnej úpravy korupcie v podmienkach slovenského Trestného zákona a možný výskyt korupcie v procese verejného obstarávania v podmienkach Slovenskej republiky.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

AUGUSTÍN, P.: Korupcia. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2008. 179 s. ISBN 978-80-8054-453-9.

BURDA, E. – ČENTÉŠ, J. – KOLESÁR, J. – ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon všeobecná časť: komentár 1. diel (§ 1-143). Praha : C. H. Beck, 2010. 1106 s. ISBN 978-80-7400-324-0.

BURDA, E. – ČENTÉŠ, J. – KOLESÁR, J. – ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon osobitná časť: komentár 2. diel (§ 144-440). Praha : C. H. Beck, 2011. 1568 s. ISBN 978-80-7400-394-3.

CHMELÍK, J.: Pozornost, úplatek a korupce. Praha : Linde Praha, 2003. 222 s. ISBN 80-7201-434-X.

LYSÝ, J. – MALÍK, B. – ŠVARAL, P.: Čo by mal občan vedieť o korupcii. Bratislava : Vydavateľstvo Róbert Vico, 2002. 90 s. ISBN 80-89041-49-3.

TITTLOVÁ, M.: Korupcia. Bratislava : Wolters Kluwer, 2015. 258 s. ISBN 978-80-8168-264-3.

Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené

FEDOROVÍČOVÁ, I.: Korupcia – právne vedomie a morálka. In GÁBRIŠ, T.: Korupcia interdisciplinárne. Zborník príspevkov z konferencie Právo a ekonómia: konanej 20. Októbra

2017 na pôde Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-8168-770-9, s. 13 -14.

SIČÁKOVÁ-BEBLAVÁ, E. – BEBLAVÝ, M.: Prístupy k definovaniu korupcie. In Sociológia: dvojmesačník, roč. 39, 2007, č. 4. ISSN 1336-8613, s. 321-326.

Internetové zdroje

OECD: Preventing Corruption in Public Procurement. [online]. OECD Publishing, 2016 [cit. 2019-03-18], Dostupné na internete: <http://www.oecd.org/gov/ethics/Corruption-Public-Procurement-Brochure.pdf>

United Nations Development Programme: HUMAN DEVELOPMENT REPORT 1997. [online]. New York: Oxford University Press, 1997 [cit. 2019-03-18], Dostupné na internete: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/258/hdr_1997_en_complete_nostats.pdf

ŠÍPOŠ, G. – BILENÁ, E.: Vládna novela predraží zákazky a podporí korupciu. [online]. 2018 [cit. 2019-03-18], Dostupné na internete: <https://transparency.blog.sme.sk/c/492672/vladna-novela-predrazi-zakazky-a-podpori-korupciu.html>

Právne predpisy

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 621/2003 Z. z. Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu v znení neskorších zmien.

Iné zdroje

R 17/1978-VII (prejednané plénom Nejvyššího soudu ČSSR dňa 27. júna 1978 pod č. Plsf 1/78).

Rozsudok Najvyššieho súdu sp. zn. 4 Tz 22/2000 z 18. októbra 2000.

Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky I. ÚS 402/2008.

Vláda Slovenskej republiky: Strategický plán boja proti korupcii v Slovenskej republike z roku 2011.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 2 To 12/2013 z 24. februára 2014 (publikované ako R 21/2015).

Úrad pre verejné obstarávanie: Informácia o celkovom štatistickom vyhodnotení procesu verejného obstarávania za rok 2017.

Uznesenie generálneho prokurátora Slovenskej republiky z 29. januára 2018, sp. zn. XVI/2 Pz 1/18/1000-3.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo 7. júna 2018, sp. zn. 5 To 5/2018 (publikované ako R 101/2018).

APLIKÁCIA EKVITÁLNYCH PRÁVNÝCH NORIEM V OBCHODNOM PRÁVE

Application of equitable legal rules in commercial law

Nikola Némethová¹

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá aplikáciou ekvitálnych právnych noriem v záväzkových právnych vzťahoch spravujúcich sa zákonom č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších právnych predpisov. Cieľom príspevku je prezentovať ekvitu uplatniteľnú v obchodnoprávných vzťahoch, a to vzhľadom na čoraz dôslednejšie uplatnenie idey spravodlivosti a morálky aj v našich právnych podmienkach. Príspevok sa preto zameriava jednak na objasnenie základných východísk slušnosti v práve a na výklad pojmov dobré mravy a zásady poctivého obchodného styku, ako aj na ich aplikáciu v obchodných záväzkových vzťahoch s adekvátnym použitím judikatúry.

Abstract

The paper deals with the application of equitable legal rules in the contractual legal relations governed by Act no. 513/1991 Coll. Commercial Code as amended. The aim of the paper is to present equity which is applicable in commercial relations, in regard of the increasingly consistent application of the idea of justice and morality in our legal conditions. Therefore, the paper focuses on clarifying the basic principles of equity in law and on interpreting the concepts of good manners and the principles of fair trade, as well as their application in commercial obligations with adequate application of case law.

Kľúčové slová: *Občianske právo. Obchodné právo. Slušnosť. Dobré mravy. Zásada poctivého obchodného styku. Maderačné právo súdu.*

Key words: *Civil law. Commercial law. Equity. Goodmanners. Principles of fair trade. Moderation law.*

Úvod

V poslednej dobe možno badať čoraz dôslednejšie uplatňovanie idey spravodlivosti a slušnosti aj v našich právnych podmienkach. Pribúdajú rozhodnutia slovenských súdov, v ktorých sa kladie dôraz na morálny aspekt práva, ktorý nachádza čoraz väčšie uplatnenie pri interpretácii, resp. aplikácii právnych noriem v rozhodovacej praxi súdov. Starorímska zásada

¹ Mgr. Nikola Némethová, denná doktorandka Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela, Katedra obchodného a hospodárskeho práva, nikola.nemethova@umb.sk

„*aequitas praefertur rigori*“ (v preklade „*spravodlivosť ide pred prísnosťou*“) tak v súčasnosti naberá na aktuálnosti.

Ekvita, ako základná hodnota slúžiaca ako zmierňujúci prvok práva, ktorá bola pretavená do súkromnoprávných zásad, nachádza svoje uplatnenie aj v obchodnom práve, a to i napriek tomu, že táto oblasť upravuje vzťahy medzi „profesionálmi“. V právnom poriadku sú zakotvené viaceré inštitúty bezprostredne súvisiace so slušnosťou v práve, pričom najväčší význam týchto inštitútov spočíva práve v ich pozitívno-právnom, resp. normatívnom charaktere. Základný korektív rigidného práva predstavujú dobré mravy, ktoré sú aplikovateľné na všetky právne vzťahy. Je tomu tak vďaka ustanoveniam § 3 ods. 1 a § 39 Občianskeho zákonníka (zákon č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov, ďalej aj ako „OZ“), ktoré majú povahu tzv. „generálnej“ klauzuly. V Obchodnom zákonníku (zákon č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov, ďalej aj ako „OBZ“), ako zákone *lex specialis* vo vzťahu k Občianskemu zákonníku, je však zakotvený obdobný inštitút, a to zásady poctivého obchodného styku. Preto je najmä v záujme právnej istoty potrebné objasniť spôsob, akým si tieto inštitúty (vrátane inštitútu moderačného práva súdu) v obchodnom práve navzájom konkurujú. V článku tiež upozorňujeme na určité riziká, ktoré vo všeobecnosti so sebou uplatňovanie ekvitalných právnych noriem orgánom aplikácie práva prináša.

1. Slušnosť (*aequitas*) a právo

„*Ius est ars boni et aequi.*“ Táto notoricky známa definícia práva hovorí, že právo je umením dobra a spravodlivosti, resp. slušnosti. Latinský termín *aequitas* je totiž mnohovýznamové slovo, ktoré nie je možné vyložiť len jediným spôsobom. Napr. slovenský romanista - prof. Karol Rebro ho prekladá nielen ako slušnosť a spravodlivosť, ale aj ako rovnosť a nestrannosť.² Pojmy slušnosť a spravodlivosť však sú v práve navzájom imanentne prepojené. Napr. podľa Johna Rawlsa je spravodlivosť ako slušnosť nielen prvoradou hodnotou práva, ale aj jeho najsilnejšou stránkou a základom jeho sociálnej autority.³

Význam *aequitas* je však komplikovanejší. Známy akademik minulého storočia -prof. Fritz Pringsheim vystihol *aequitas* ako určitú myšlienku, pomocou ktorej možno prekonať nedostatky právneho poriadku. Zároveň však taktiež uviedol, že to nie je pojem s jednoznačným

²REBRO, K.: *Latinské právnické výrazy a výroky*. Bratislava: IURA EDITION, 1995, s. 33.

³RAWLS, J.: A theory of justice. In HOUBOVÁ, D.: Slušnosť a spravodlivosť v práve. In *Slušnosť v práve. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie II. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1993, s. 78.

výkladom a je ťažko definovateľný.⁴ Nemecký lexikón k prameňom rímskeho práva uvádza k pojmu *aequitas*, že má zmiernovaciu funkciu voči prísnemu (striktnému) právu.⁵ Domnievame sa, že pri identifikácii tejto funkcie vychádzal z latinského výroku „*Aequitas est, quae de iure multum remittit*.“⁶ Vychádzajúc z tejto jeho funkcie teória práva rozdeľuje okrem iného právne normy na striktné a ekvitaľne. Striktné právne normy (*ius strictum*) nepripúšťajú orgánu aplikácie práva prihliadnuť na okolnosti individuálneho prípadu a zaväzujú ho bez možnosti voľného uváženia. Ekvitaľne právne normy (*iusequum*) sú naopak také, ktoré prihliadanie na okolnosti jednotlivého prípadu umožňujú, a to s cieľom zmiernenia tvrdej litery zákona. Inak povedané, pripúšťajú, aby sa pri ich uplatňovaní vychádzalo pri posudzovaní individuálneho prípadu zo slušnosti a poskytujú orgánu aplikácie práva priestor pre uváženie.

Rozlišovanie medzi právom striktným a ekvitaľným sa započalo už v rímskom práve. Cieľom tohto príspevku nie je analýza slušnosti z pohľadu romanistiky, preto len v krátkosti uvedieme, že práve pre naplnenie už vyššie spomenutej slávnej definície práva, ktorá sa pripisuje rímskemu právnikovi Celsovi, začali prétori vytvárať nové právne prostriedky a s nimi aj nové právo založené na požiadavke *aequitas*. Toto nové prétorské právo slúžilo na korigovanie, zmiernenie rigidného *ius civile* a *aequitas* ako jeho protipól, postupne získaval záväznú moc a stal sa súčasťou právnych noriem *ius civile*.

Slušnosť v práve, nazývanú aj ekvita, možno popísať mnohými spôsobmi. Najjednoduchšie ju vystihol už Aristoteles vo svojom známom diele Etika Nikomachova, kde podstatu slušnosti vyjadril tak, že je opravou zákona tam, kde má zákon pre svoje všeobecné znenie medzery.⁷ Prof. Ovečková hovorí o zásadách, resp. normách slušnosti, ktoré patria do neprávnych normatívnych systémov spoločnosti, pričom samotné zásady slušnosti definuje ako spoločensky záväzné pravidlá správania, ktoré vyplývajú z morálky.⁸ Chápanie zásad slušnosti ako noriem správania a zároveň ako kritéria hodnotenia správania, keďže pravidlá slušnosti sa vyvinuli v nadväznosti na ľudské správanie, je rozhodujúcou skutočnosťou ich väzby na právo. Obdobne sa k slušnosti v práve vyjadruje aj Drahomíra Houbová, podľa ktorej, či už slušnosť definujeme ako hodnotu medziľudských vzťahov či sociálnych inštitúcií alebo

⁴BLAHO, P.: *Aequitas* ako correctio iuris v rímskom súkromnom práve. In *Slušnosť v práve. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie II. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1993, s. 97.

⁵HEUMAN, S.: Handlexikon zuden Quellen den romischen Rechts. In BLAHO, P.: *Aequitas* ako correctio iuris v rímskom súkromnom práve. In *Slušnosť v práve. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie II. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1993, s. 97

⁶V preklade z latinčiny: *Je to práve spravodlivosť (ekvita), ktorá zmiernuje tvrdosť práva*. In REBRO, K.: *Latinské právnické výrazy a výroky*. Bratislava: IURA EDITION, 1995, s. 33

⁷ARISTOTELES: *Etika Nikomachova*. In PRUSÁK, J.: *Teória práva*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1995, s. 259.

⁸OVEČKOVÁ, O.: Slušnosť v obchodných vzťahoch. In *Slušnosť v práve. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie II. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1993, s. 166.

normu ľudského správania sa, pravdepodobne tento pojem vždy slúžil ako jedno z ústredných kritérií hodnotenia medziľudskej interakcie a práva ako sociálnej inštitúcie, ktorá túto interakciu sprostredkováva.⁹

V obchodnom práve sú použiteľné viaceré inštitúty bezprostredne súvisiace so zásadami slušnosti, pričom, ako sme už vyššie uviedli, normy, ktoré ich upravujú sa nazývajú ekvitalnými právnymi normami. V tomto príspevku sa budeme ďalej venovať dobrým mravom, zásade poctivého obchodného styku a moderačnému právu súdu so zameraním sa na ich aplikáciu v záväzkových vzťahoch, ktoré sa spravujú Obchodným zákonníkom.

2. Podstata dobrých mravov

Vzťah dobrých mravov k slušnosti je založený na subordinácii, pretože odkaz na dobré mravy je len jednou z foriem uplatnenia slušnosti. Dobré mravy môžeme chápať ako všeobecne spoločensky uznávané zásady konania v právnom styku, ako napr. poctivosť, nezneužitie výkonu práv alebo nešikanózný spôsob výkonu práva.¹⁰ Tieto zásady sa ako dobré mravy označujú s odkazom na rímsko-právnu tradíciu, z ktorej vychádza náš právny poriadok ako európsky právny poriadok tzv. kontinentálneho typu (*boni mores*).

Potrebu začlenenia korektívu dobrých mravov do právneho poriadku vystihol Niccolo Machiavelli myšlienkou: „*Ako treba na zachovávanie dobrých mravov dobrý zákon, tak treba na zachovávanie zákonov dobré mravy.*“¹¹ Korektív dobrých mravov je pritom obsiahnutý priamo v platnom práve. Právne normy na dobré mravy výslovne odkazujú a spájajú s nimi právne následky, preto ich význam spočíva v tom, že majú normatívny charakter. Keďže platnosť argumentu rozporu s dobrými mravmi vychádza z pozitívnoprávnej normy, nejde teda o nadradenosť prirodzeného práva nad pozitívnym právom, ale o spozitívnenie tohto morálneho argumentu.¹² Slušnosť by sa však mala v aplikácii práva uplatniť aj bez odkazu na jej konkrétnu formu, pretože právo nemá byť v realizácii neslušné. Tam kde zákon slušnosť predpisuje a žiada, tam sa slušnosť, v tomto prípade dobré mravy, menia na zákon (právo). Generálnymi klauzulami dobrých mravov sú v našom právnom poriadku ustanovenie § 3 ods. 1 OZ, ktoré sa viaže na výkon práva a § 39 OZ, ktoré posudzuje právny úkon ako celok.

⁹HOUBOVÁ, D.: Slušnosť a spravodlivosť v práve. In *Slušnosť v práve. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie II. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1993, s. 76.

¹⁰JUDA, V.: *Teória práva*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2011, s. 119.

¹¹MACHIARELLI, N.: Katechizmus. In ČEČOTOVÁ, V.: *Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve*. Bratislava: EPOS, 2005, s. 3.

¹²HOLLÄNDER, P.: *Filipika proti redukcionizmu*. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 41.

Zákon neposkytuje pojmu dobré mravy legálnu definíciu, čo orgánu aplikácie práva umožňuje posúdiť konkrétny prípad podľa individuálnych skutkových okolností, a následne vzhľadom k tomuto posúdeniu stanoviť, či aplikuje normu oprávňujúcu použitie korektívu dobrých mravov. Takáto definícia nie je možná, a ani vhodná, pretože by ňou dobré mravy stratili na svojom význame, keďže ich podstatou je práve vyhnúť sa rigidite.

Ako to už býva zvykom, čo nedefinuje zákon, pokúša sa vymedziť teória. Napr. Oľga Ovečková dobré mravy popisuje ako spoločensky uznávanú mienku, ktorá má hodnotiaci charakter, pretože určuje, čo je v správaní ľudí v súlade so všeobecnými morálnymi zásadami.¹³ Podľa Imricha Feketeho, konanie, ktoré možno považovať za rozporné dobrým mravom, podlieha neustálemu vývoju, a preto jeho vymedzenie treba prenechať judikatúre, pričom rozhodujúci význam tu majú právne a morálne hodnoty, ktoré musí každá demokratická spoločnosť rešpektovať.¹⁴

Komplexne vystihol problematiku dobrých mravov Najvyšší súd Slovenskej republiky, ktorý v jednom zo svojich rozhodnutí uvádza: „*Dobré mravy patria k zásadám súkromného práva, bývajú užívané ako kritérium obmedzujúce subjektívne práva v ich obsahu alebo častejšie obmedzujúce výkon subjektívnych práv. Dobré mravy hoci sú zákonným pojmom, a teda majú funkciu normotvornú, nie sú zákonom definované. Ich obsah spočíva vo všeobecne platných normách morálky, pri ktorých je daný všeobecný záujem ich rešpektovania. Posúdenie konkrétneho obsahu pojmu dobré mravy patrí vždy od prípadu k prípadu sudcovi.*“¹⁵ Dobré mravy svojim významom nadobudli charakter základných zásad súkromného práva (zásada ekvity).

Obsah pojmu dobré mravy však nie je nemenný. K vývoju obsahu dobrých mravov možno uviesť napr. rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 3 Cdon 41/96, podľa ktorého nevýhodnosť podmienok, za ktorých bola nájomná zmluva uzavretá, možno posudzovať v porovnaní týchto podmienok s obvyklými podmienkami, za ktorých sa v dobe uzavretia zmluvy a v mieste, v ktorom sa prenajímaná nehnuteľnosť nachádza, podobné zmluvy uzatvárali. Rovnaký súd obdobne judikuje aj v ďalšom rozhodnutí sp. zn. 29 Cdo 1583/2000, v ktorom uvádza, že rozpor právneho úkonu s dobrými mravmi je treba posudzovať individuálne, s prihliadnutím ku konkrétnym okolnostiam konania účastníkov v príslušnej dobe a k všeobecne uznávanej mienke o tom, aký obsah ich konania je z uvedených hľadísk

¹³OVEČKOVÁ, O.: Slušnosť v obchodných vzťahoch. In *Právny obzor*, roč. 75, 1992, č. 7, s. 636.

¹⁴Dostupné na internete: <http://www.epi.sk/eurokodex-komentovane-ustanovenie/Eurokodex-komentar-k-p-3-Vykon-prav-a-povinnosti-zakona-40-1964-Zb.htm> (cit. dňa 14.3.2019).

¹⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 21.8.1997, sp. zn. 3Cdo 191/96.

prijateľný. Z uvedeného možno vyvodit', že aj keď z formálneho hľadiska si pojem dobré mravy zachováva svoju platnosť, obsahovo sa pod tlakom doby mení. Legálna definícia dobrých mravov by preto časom stratila svoju silu a opodstatnenosť.

Dobré mravy plnia v práve viacero funkcií. V prvom rade sa použijú ako aplikačné pravidlo, čo znamená, že plnia funkciu normy, ktorá sa má aplikovať. Aplikáciu práva vykonávajú najmä súdy ako štátne orgány, no v skutočnosti je to konkrétny sudca, ktorý právo svojou rozhodovacou činnosťou aplikuje. Sudca má rozhodovať spravodlivo podľa právnych predpisov, ktorými je viazaný. Pri aplikácii práva je potrebné správne identifikovať a interpretovať právnu normu a urobiť právnu kvalifikáciu veci, ktorá je zavŕšením subsumpcie (podradením veci pod právnu normu), predstavujúcou vlastnú aplikáciu práva. Sudca má však dbať na to, aby právo nebolo nespravodlivé, a teda prihliadať na to, či nie je dôvod na aplikovanie ekvivalentných právnych noriem. Procesnú činnosť súdov možno totižto vo všeobecnosti chápať aj v širšom význame, a to s ohľadom na uplatnenie etickej spravodlivosti v rámci rozhodovacej činnosti súdov.¹⁶ Dogmatická aplikácia je však prirodzene jednoduchšia ako použitie ekvity, pretože ekvita vyžaduje viac premýšľania a citu, to znamená aj skúsenosti. K tejto problematike uvádzame citáciu z diela Libora Hanuša: „...sdílím s vírou v to, že soudce je skutečně delegován v mezích svého impéria k rozvíjení spravedlnosti, nikoliv pouze k činnosti, v rámci jejíhož výkonu by byl jen pouhým nástrojem povolaným k mechanické subsumpci skutkových zjištění konkrétního případu pod aplikovanou právní normu.“¹⁷

Dobré mravy ďalej plnia interpretačnú funkciu, a teda sú aj interpretačným (výkladovým) pravidlom. Výkladom práva rozumieme objasnenie významu právnych noriem. V prípade dobrých mravov spočíva ich interpretačná funkcia v tom, že sudca pri rozhodovaní konkrétného prípadu musí posúdiť, čo sú dobré mravy v danom prípade. Je to sudca ako interpretujúci orgán, ktorý ustanovenie o dobrých mravoch naplní konkrétnym obsahom. Pri interpretácii pojmu dobré mravy v konkrétnom prípade môže sudca prihliadnuť aj na pravidlá, ktoré sú špecifické len pre určitý okruh subjektov. Je však potrebné zdôrazniť, že voľné uváženie, ktoré má sudca k dispozícii, nie je svojvôľou, preto je dôležité nájsť všeobecne akceptovateľné hranice tohto uváženia.

Dobré mravy zároveň fungujú aj ako korektív zmluvnej slobody. Ide tu predovšetkým o narušenie zásady súkromného práva, podľa ktorej všetko, čo nie je zakázané je dovolené.

¹⁶KUBINCOVÁ, T.: Vplyv ekvivalentného práva na procesnú činnosť súdov v Slovenskej republike. In *Acta Iuridica Sladkoviciensia V.: Zborník štúdií fakulty práva Janka Jesenského*. Sládkovičovo: Vysoká škola v Sládkovičove, 2013, s. 95.

¹⁷HANUŠ, L.: *Právní argumentace nebo svévole. Úvahy o právu, spravedlnosti a etice*. Praha: C.H.BECK, 2008, s. 136.

Samotná zmluvná sloboda má svoje limity, ktoré sú obsiahnuté jednak v právnych normách upravujúcich záväzkové vzťahy, a jednak sú nimi samotné ekvitaľne normy obsahujúce dobré mravy a zásady poctivého obchodného styku. Zásada zmluvnej slobody sa prejavuje aj v možnosti slobodného určenia obsahu zmluvy, avšak aj tento aspekt zmluvnej slobody podlieha posúdeniu podľa ustanovenia § 39 OZ, a preto nemožno považovať za správne tvrdenie, že obsah právneho úkonu nemôže byť v rozpore s dobrými mravmi len preto, že bol výsledkom konsenzu zmluvných strán. Súhlasné vyhlásenie strán, že nimi uzavretá dohoda je v súlade s dobrými mravmi, nemá žiaden význam pri posudzovaní jej platnosti.

Z uvedeného sa dá zosyntetizovať, že dobré mravy sú v konečnom dôsledku kritériom posúdenia, či sa v danom prípade dostalo správanie subjektu do rozporu s dobrými mravmi a v čom tento rozpor spočíva. Normatívnym zakotvením korektívu dobrých mravov dal zákonodarcia najavo, že má na pamäti aj situáciu, keď chovanie podľa práva sleduje nemravné ciele alebo má nemravné dôsledky.

3. Podstata zásad poctivého obchodného styku

Podľa ustanovenia § 265 OBZ: „*Výkon práva, ktorý je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku nepoužíva právnu ochranu.*“ Zásady poctivého obchodného styku sa v teórii radí medzi tzv. všeobecné zásady Obchodného zákonníka.¹⁸ Pojem poctivý obchodný styk, na rozdiel od dobrých mravov, nepoužíva Občiansky zákonník, ale len Obchodný zákonník, z čoho vyplýva, že ide o zásadu, ktorá sa uplatňuje výsostne v právnych vzťahoch spravujúcich sa Obchodným zákonníkom. Keďže ustanovenia Občianskeho zákonníka umožňujúce prihliadnuť na dobré mravy sú v zmysle ustanovenia § 1 ods. 2 OBZ aplikovateľné aj na obchodné vzťahy, naskytá sa otázka, aký je medzi nimi rozdiel.

Z obdobných dôvodov aké sme uviedli v predchádzajúcej kapitole Obchodný zákonník neobsahuje legálnu definíciu pojmu poctivý obchodný styk. Obchodný zákonník len načrtáva, že pôjde o súbor určitých zásad. Podľa rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky tvoria zásady poctivého obchodného styku ucelený súbor zásad správania, ktorých dodržiavanie v obchodnom styku tento styk kvalifikuje ako poctivý.¹⁹ „*Zásady poctivého obchodného styku je treba chápať ako pravidlá slušného správania podnikateľov nielen vo vzájomnom styku, ale*

¹⁸ K tomu pozri: MAMOJKA, M.: *Zmluvné umenie v obchodnom práve*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014, s. 52.

¹⁹ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 8.4.2008, sp. zn. 6 M Obdo 3/2006.

i pri kontakte s nepodnikajúcimi osobami, ktorých ochrana je zdôraznená normami na ochranu spotrebiteľa.“²⁰

Keďže zásady poctivého obchodného styku ako pravidlá slušnosti boli pretavené do písaného právneho poriadku, majú normatívny charakter. Ustanovenie § 265 OBZ je preto potrebné vnímať ako príkaz sudcovi, aby rozhodoval v súlade s ekvitou, pričom, oproti dobrým mravom dovoľujú zásady poctivého obchodného styku zobrať do úvahy osobitosti profesionálnych vzťahov podnikateľského prostredia a jeho špecifickej etiky.²¹

Poctivý obchodný styk teda nemožno stotožňovať s dobrými mravmi. Vzhľadom na aplikovateľnosť dobrých mravov aj na obchodné vzťahy by bolo zavedenie nového pojmu, no pojmu nahrádzajúceho dobré mravy absolútne neúčelné a zmätočné. To znamená, že možno súhlasiť s názorom prof. Ovečkovej, že zásady poctivého obchodného styku sú konkretizáciou všeobecnejších morálnych zásad alebo noriem vyjadrených v pojme dobré mravy.²² Tento názor potvrdzuje aj rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, v ktorom sa pripustilo, že normatívne systémy poctivého obchodného styku a dobrých mravov sa obsahovo nekryjú.²³ Inak povedané, každé porušenie zásad poctivého obchodného styku je zároveň v rozpore s dobrými mravmi, no nie každý rozpor s dobrými mravmi je tiež porušením zásad poctivého obchodného styku.²⁴ Ide o to, že vzhľadom k prevažujúcej profesionalite v obchodných vzťahoch možno konštatovať, že citlivosť k aspektom spravodlivosti je v režime obchodného práva o niečo slabšia, čo môže viesť k tomu, že za poctivé v obchodnoprávnej rovine možno, podľa okolností individuálneho prípadu, považovať aj tie postupy, ktoré by sa v občianskoprávnej sfére už mohli javiť ako nemravné. To, čo sme uviedli v kapitole o dobrých mravoch, platí primerane (*mutatis mutandis*) aj na zásady poctivého obchodného styku.

4. Aplikácia ustanovení § 3 ods. 1 OZ, § 39 OZ a § 265 OBZ v obchodných vzťahoch

4.1. Vzťah ustanovenia § 3 ods. 1 OZ k § 265 OBZ

Jednou zo základných zásad súkromného práva je zásada zákazu zneužitia práv (*abusus iuris*). Ide o zásadu týkajúcu sa výkonu subjektívnych práv, ktorému zákon síce poskytuje ochranu, ale tá je obmedzená a nevzťahuje sa na taký výkon práva, ktorý sa prieči dobrým

²⁰Rozsudok Krajského súdu Žilina z 30.11.2015, sp. zn. 9Co/499/2015.

²¹Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 20.1.2009, sp. zn. 29 Cdo 359/2007.

²²OVEČKOVÁ, O.: Slušnosť v obchodných vzťahoch. In *Slušnosť v práve. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie II. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1993, s. 169.

²³Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky, z 1.6.2008 sp. zn. 29 Odo 1027/2006.

²⁴OVEČKOVÁ, O.: Slušnosť v obchodných vzťahoch. In *Slušnosť v práve. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie II. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1993, s. 171.

mravom (§ 3 ods. 1 OZ) alebo zásadám poctivého obchodného styku (§ 265 OBZ). Právo teda nielen bráni vzniku, resp. platnosti právnych úkonov odporujúcich dobrým mravom, ale zároveň zakazuje výkon tých práv, ktoré sa síce realizujú v súlade s právom (*secundum legem*), ale ich výkon je v nezhode s dobrými mravmi, resp. zásadami poctivého obchodného styku. Judikatúra napr. pripustila, že za určitých okolností môže byť aj dôvodné uplatnenie námietky premlčania v rozpore s dobrými mravmi, pretože tak ako každý výkon práva, aj realizácia tohto práva musí zodpovedať podmienkam uvedeným v § 3 ods. 1 OZ, resp. § 265 OBZ.²⁵

Aj napriek existencii ustanovenia § 3 ods. 1 OBZ v Občianskom zákonníku všeobecný zákaz zneužitia práva chýba. Podľa tohto ustanovenia: „*Výkon práv a povinností vyplývajúcich z občianskoprávných vzťahov nesmie bez právneho dôvodu zasahovať do práv a oprávnených záujmov iných a nesmie byť v rozpore s dobrými mravmi.*“ Toto ustanovenie síce zakazuje výkon práv, ktorý je v rozpore s dobrými mravmi, avšak neustanovuje žiadnu sankciu pre prípad jeho porušenia. V teórii práva sa takáto právna norma označuje ako imperfektná.

Formulácia tohto ustanovenia je nedostatočná, pretože dáva priestor aj záverom, že výkon práva, ktorý je v rozpore s dobrými mravmi možno sankcionovať absolútnou neplatnosťou právneho úkonu. Z jeho dikcie však možno vyrozumiť to, že keďže sa tu predpokladá výkon práv a povinností, možno ho aplikovať len na platne existujúce práva a povinnosti. Sankciou je preto neposkytnutie ochrany právu, ku ktorého výkonu dochádza z iných dôvodov, ako je dosiahnutie hospodárskych cieľov či uspokojenie iných potrieb, keď hlavnou alebo aspoň prevažujúcou motiváciou je úmysel poškodiť či znevýhodniť povinnú osobu (tzv. šikanózný výkon práva), prípadne keď je zrejmé, že výkon práva vedie k neprijateľným dôsledkom prejavujúcim sa ako vo vzťahu medzi účastníkmi, tak na postavení niektorého z nich navonok.²⁶

Ustanovením § 265 OBZ sa postihuje šikanózný výkon práva v obchodných vzťahoch. Na rozdiel od ustanovenia § 3 ods. 1 OZ vyplýva forma postihu priamo z jeho dikcie: „*Výkon práva, ktorý je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku nepoužíva právnu ochranu.*“ Ide o ustanovenie špeciálne prispôbené pre oblasť obchodných vzťahov, ako aj charakteru subjektov týchto vzťahov.

Z uvedeného vyplýva, že tak ustanovenie § 3 ods. 1 OZ, ako aj ustanovenie § 265 OBZ chránia pred tzv. šikanóznym výkonom práva. Vychádzajúc preto z princípu vzťahu Občianskeho a Obchodného zákonníka ako vzťahu všeobecného a špeciálneho predpisu,

²⁵ K tomu bližšie pozri: STRAPÁČ, P. - ĎURANA, M.: Námietka premlčania a rozpor s dobrými mravmi. In *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. 19, 2013, č. 4, s. 14 – 22.

²⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 20.4.2004, sp. zn. 32 Odo 1047/2003.

vyjadreného v ustanovení § 1 ods. 2 OBZ, možno vyvodiť, že ustanovenie § 3 ods. 1 OZ je neaplikovateľné v obchodnoprávných vzťahoch. Tento záver možno doložiť samotnou formuláciou ustanovenia § 3 ods. 1 OZ - „výkon práv a povinností vyplývajúcich z občianskoprávných vzťahov“. Použitím gramatického výkladu môžeme vyvodiť, že toto ustanovenie sa týka len vzťahov spravujúcich sa Občianskym zákonníkom a nie je použiteľné na vzťahy spravujúce sa Obchodným zákonníkom.

Pri tomto závere sa môžeme oprieť aj o rozdielny výklad pojmov dobré mravy a zásady poctivého obchodného styku. Ako sme už vyššie uviedli, v prípade zásad poctivého obchodného styku ide o konkretizáciu a prispôsobenie pojmu dobrých mravov na oblasť obchodných vzťahov. Keďže zásady poctivého obchodného styku sú kategóriou užšou vo vzťahu k dobrým mravom a dobré mravy naopak kategóriou širšou, ustanovenie § 265 OBZ by bolo ustanovením nadbytočným, ak by bolo možné na obchodné vzťahy aplikovať aj ustanovenie § 3 ods. 1 OZ, pretože každý rozpor so zásadami poctivého obchodného styku je zároveň aj rozporom z dobrými mravmi. To platí obzvlášť pre prípad, keď výkon práva nie je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku, ale bolo by možné ho považovať za výkon v rozpore s dobrými mravmi ako všeobecnejšou kategóriou. Z toho vyplýva, že cieľom zákonodarcu bolo poskytnúť širšiu právnu ochranu občanovi ako podnikateľovi, čo je aj zmyslom ustanovenia § 265 OBZ ako špeciálneho ustanovenia vo vzťahu k § 3 ods. 1 OZ. Rovnako nie je možné na jeden prípad aplikovať tieto ustanovenia kumulatívne.

4.2. Vzťah ustanovenia § 39 OZ a ustanovenia § 265 OBZ

Aj napriek rozdielnemu výkladu pojmov dobré mravy a zásady poctivého obchodného styku, v prípade vzťahu ustanovenia § 39 OZ a § 265 OBZ nastáva iná situácia ako pri vzťahu § 3 ods. 1 OZ a § 265 OBZ. Podľa ustanovenia § 39 OZ: „*Neplatný je právny úkon, ktorý svojim obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza, alebo sa prieči dobrým mravom.*“

Porovnaním oboch ustanovení zisťujeme dva základné rozdiely. Prvým je, že ustanovenie § 39 OZ sa viaže na posúdenie právneho úkonu a jeho prípadného rozporu s dobrými mravmi, pričom pri ustanovení § 265 OBZ nejde o posúdenie právneho úkonu, ale len samotného výkonu práva z hľadiska zodpovedania otázka, či je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku. Ešte markantnejší rozdiel možno badať v sankciách. Zatiaľ čo v prípade rozporu právneho úkonu s dobrými mravmi je právnym následkom jeho absolútna neplatnosť, v obchodnoprávnej úprave výkon práva, ktorý je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku nepožíva právnu ochranu.

Vychádzajúc zo subsidiárneho použitia Občianskeho zákonníka aj na obchodné vzťahy, možno z uvedeného vyvodiť, že ustanovenie § 39 OZ je aplikovateľné aj na vzťahy spravujúce sa Obchodným zákonníkom. To znamená, že v prípade, že výkon práva je zároveň aj právnym úkonom, ktorého obsah je v rozpore s dobrými mravmi, je možné priamo aplikovať ustanovenie § 39 OZ v prípade, že daný „rozpor“ nadobudol vyššiu intenzitu.

Ako príklad možno uviesť uplatňovanie si nároku na neprimerane vysoké úroky z omeškania. Súd môže aplikovať ustanovenie § 265 OBZ, keďže ide o výkon práva, ktorý je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku. Avšak keďže v tomto prípade vyplýva výkon práva z právneho úkonu, súd môže celý právny úkon vyhlásiť v zmysle ustanovenia § 39 OZ za absolútne neplatný, a to za predpokladu, že rozpor s dobrými mravmi dosiahne väčšie intencie. Aj keď by sa mohlo zdať, že následky sú v oboch prípadoch rovnaké, nie je to celkom tak. Pri aplikácii oboch ustanovení „oprávnený“ stráca nárok na úrok z omeškania, ktorý bol posúdený ako neprimeraný. Ak by však predsa došlo k dobrovoľnému plneniu zo strany „povinného“ aj napriek tomu, že súd odmietol právnu ochranu výkonu práva z dôvodu rozporu so zásadami poctivého obchodného styku, nešlo by o bezdôvodné obohatenie. Tak ako by tomu bolo v prípade plnenia z absolútne neplatného právneho úkonu. Preto je dôležité aby súd aplikoval ustanovenie § 39 OZ ako prostriedok *ultima ratio*.

Aj v tomto prípade však platí, že ustanovenie § 39 OZ a § 265 OBZ nie je možné aplikovať kumulatívne. Súd je totižto povinný *ex offio* preskúmať, či právny úkon nie je v rozpore s dobrými mravmi. V prípade, že dospeje k záveru, že právny úkon je neplatný pre rozpor s dobrými mravmi podľa ustanovenia § 39 OZ, konštatovanie, že ide zároveň o výkon práva v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku podľa ustanovenia § 265 OBZ už nemá žiaden význam, keďže právo, ktoré sa malo vykonať už pre neplatnosť právneho úkonu neexistuje.

Zaujímavým spôsobom sa zásada *ultima ratio* prejavu vo vzťahoch týkajúcich sa zmluvnej pokuty. Aj keď najčastejšie sa v súvislosti s ekvitou v obchodnom práve spomínajú pojmy dobré mravy a zásady poctivého obchodného styku, za ekvitálnu právnu normu možno označiť aj ustanovenie § 301 OBZ, ktoré taktiež umožňuje vziať do úvahy okolnosti konkrétneho prípadu, pretože súd môže znížiť neprimerane vysokú zmluvnú pokutu s prihliadnutím na hodnotu a význam zabezpečovanej povinnosti.

Čo sa týka vzťahu tohto ustanovenia k § 265 OBZ, Najvyšší súd Českej republiky vyslovil, že: „*Samotná skutočnosť, že zmluvná pokuta je neprimerane vysoká, neodôvodňuje*

aplikáciu ustanovenia § 265 OBZ, ale postup súdu podľa § 301 OBZ. “²⁷ Toto rozhodnutie je v literatúre často citované, avšak bez uvedenia odôvodnenia jeho právnej vety, ktoré je podľa nášho názoru rovnako dôležité. Uvádza sa v ňom, že samotná skutočnosť, že zmluvná pokuta je neprimerane vysoká, nevypovedá nič o tom, akým spôsobom a za akých okolností vykonáva veriteľ svoje práva na zmluvnú pokutu, a či ide o výkon jeho práva v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku, teda o taký výkon práva, ktorý je voči dlžníkovi zneužívajúci (šikanózný). Aj napriek existencii moderačného práva súdu sa domnievame, že na dohodu o zmluvnej pokute je možné aplikovať aj ustanovenie § 39 OZ, a to v prípade, že neprimeranosť výšky zmluvnej pokuty s prihliadnutím na všetky okolnosti osobitného prípadu získa charakter rozporu s dobrými mravmi. Tomuto záveru svedčí aj skutočnosť, že v teórii i judikatúre prevažuje názor, že neprimerane vysokú zmluvnú pokutu môže súd znížiť len na návrh.

4.3. Všeobecne k aplikácii ekvitálnych právnych noriem

K doteraz uvedenému je potrebné doplniť, že podľa ustanovení § 3 ods. 1 OZ, 39 OZ a 265 OBZ nebude pre ich oprávnenú aplikáciu postačovať akýkoľvek zásah alebo rozpor, ale musí mať určitú intenzitu, ktorá je spoločensky (objektívne) neakceptovateľná, pretože nie je na mieste vyvodzovať dôsledky z maličkostí (*praetor non curat minima*). Ekvitálne právne normy sa však nepoužijú pokiaľ priama aplikácia príslušného ustanovenia zákona, vedie k tomu istému výsledku, ku ktorému majú viesť tieto normy.

Bez popierania fundamentálneho významu ekvity v práve považujeme za potrebné tiež dodať, že aplikácia ekvitálnych právnych noriem nesmie viesť k oslabeniu princípu právnej istoty, to znamená, že ich použitie nesmie neprimerane oslabovať subjektívne práva účastníkov vyplývajúce z právnych noriem. Na tomto mieste sa hodí uviesť starorímsky výrok „*Aequitas est mater exceptionis*.“²⁸ Súd totiž poskytuje často krát ochranu argumentáciou rozporu s dobrými mravmi, resp. zásadami poctivého obchodného styku tým osobám, ktoré s danými zmluvnými dojednaniami súhlasili, ale nesplnili si svoje záväzky riadne a včas. Súdom pri napĺňaní týchto pojmov konkrétnym obsahom (interpretovaním) musí brať zreteľ na individuálny prípad, pričom však nezáleží len na subjektívnom názore jednotlivca, ale skôr na spoločenskom (objektivizovanom) hodnotení.

²⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 19.5.2009, sp. zn. 32 Cdo 1281/2008.

²⁸ V preklade z latinčiny: *Slušnosť je matkou námietky*. In REBRO, K.: *Latinské právnické výrazy a výroky*. Bratislava: IURA EDITION, 1995, s. 33.

Záver

Tak dobré mravy, ako aj zásady poctivého obchodného styku, hoci každý na inej úrovni konkrétnosti, implikujú pravidlá správania, ktorých aplikácia v obchodných vzťahoch predstavuje zmiernenie rigidity práva. Dobré mravy sú inštitútom občianskeho práva, a preto je potrebné zodpovedať, či a ako sa majú vzhľadom na ustanovenie § 1 ods. 2 OBZ aplikovať na záväzkové vzťahy spravujúce sa Obchodným zákonníkom.

Ustanovenia § 3 ods. 1 OZ a § 265 OBZ, aj keď používajú rozličnú formuláciu, sledujú rovnaký cieľ a majú rovnaké právne následky, pričom vychádzajúc zároveň z rôzneho obsahu pojmov dobré mravy a zásady poctivého obchodného styku, možno dospieť k záveru, že ustanovenie § 3 ods. 1 OZ je neaplikovateľným v obchodných záväzkových vzťahoch. Opačný záver by eliminoval zmysel existencie zásad poctivého obchodného styku.

Komparáciou ustanovenia § 39 OZ a § 265 OBZ možno z ich diferenčných znakov naopak vyvodit', že ustanovenie § 39 OZ je aplikovateľné aj v obchodných vzťahoch. Vzhľadom na rozdielne právne následky spojené s uplatnením týchto ustanovení, ktoré sú v prípade aplikácie ustanovenia § 39 OZ prísnejšie, keďže v tomto prípade nezaniká len nárok, ale celý právny úkon sa stáva absolútne neplatným, je však potrebné voliť jeho aplikovanie vždy len v súlade so zásadou *ultima ratio*.

Možno konštatovať, že aplikácia ekvity je skutočným umením, pretože sudca musí brať do úvahy niekoľko významných faktorov akými sú napr. nenarušenie princípu právnej istoty, správne odhadnutie hranice medzi voľným uvážením a svojvôľou, ako aj uplatnenie ekvity v súlade so zásadou *ultima ratio*. Sudcovským predpokladom pre aplikovanie práva, ktoré bude v súlade s požiadavkou *aequitas* je preto jeho vysoká odborná i morálna úroveň.

Na záver uvádzame odvekú, no výstižnú myšlienku rímskeho právnika Paulusa, ktorú je potrebné mať v súvislosti s ekvitou na pamäti: „*Non omne, quod licet, honestum est*“, a teda, nie všetko čo je dovolené je aj čestné.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

ARISTOTELES: *Etika Nikomachova*. In PRUSÁK, J: *Teória práva*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1995. 331 s. ISBN 80-7160-080-6

HANUŠ, L.: *Právní argumentace nebo svévole. Úvahy o právu, spravedlnosti a etice*. Praha: C.H.BECK, 2008. 221 s. ISBN 9788074000355

HOLLÄNDER, P.: *Filipika proti redukcionizmu*. Bratislava: Kalligram, 2009. 176 s. ISBN 9788081012440

JÚDA, V.: *Teória práva*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2011, 160 s. ISBN 978-80-557-0158-5.

MACHIAVELLI, N.: Katechizmus. In ČEČOTOVÁ, V.: *Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve*. Bratislava: EPOS, 2005. 223 s. ISBN 80-8057-638-6.

MAMOJKA, M.: *Zmluvné umenie v obchodnom práve*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 217 s. ISBN 978-80-8168-122-6

RAWLS, J.: A theory of justice. In HOUBOVÁ, D.: *Slušnosť a spravodlivosť v práve*. In *Slušnosť v práve. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie II. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1993, s. 77-82.

REBRO, K.: *Latinské právnické výrazy a výroky*. Bratislava: IURA EDITION, 1995. 301 s. 80-88715-20-2.

Periodiká a zborníky

BLAHO, P.: Aequitas ako correctio iuris v rímskom súkromnom práve. In *Slušnosť v práve. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie II. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1993, s. 97-109.

HEUMAN, S.: Handlexikon zuden Quellen den romischen Rechts. In BLAHO, P.: Aequitas ako correctio iuris v rímskom súkromnom práve. In *Slušnosť v práve. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie II. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1993, s. 97-109.

HOUBOVÁ, D.: Slušnosť a spravodlivosť v práve. In *Slušnosť v práve. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie II. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1993, s. 77-82.

KUBINCOVÁ, T.: Vplyv ekvitálneho práva na procesnú činnosť súdov v Slovenskej republike. In *Acta Iuridica Sladkoviciensia V.: Zborník štúdií fakulty práva Janka Jesenského*. Sládkovičovo: Vysoká škola v Sládkovičove, 2013. ISBN 978-80-89267-96-5. s. 91-105.

OVEČKOVÁ, O.: Slušnosť v obchodných vzťahoch. In *Právny obzor*, roč. 75, 1992, č. 7, s. 632-638. ISSN 1338-5593.

OVEČKOVÁ, O.: Slušnosť v obchodných vzťahoch. In *Slušnosť v práve. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie II. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 1993, s. 166-177.

STRAPÁČ, P. – ĎURANA, M.: Námietka premlčania a rozpor s dobrými mravmi. In *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. 19, 2013, č. 4, s. 14-22. ISSN 1335-1079.

Právne predpisy

Zákon č. 301/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších právnych predpisov.

Zákon č. 40/1964 Z. z. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov.

Judikatúra

Rozsudok Krajského súdu Žilina z 30.11.2015, sp. zn. 9Co/499/2015.

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 1.6. 2008 sp. zn. 29 Odo 1027/2006.

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 20. 1. 2009, sp. zn. 29 Cdo 359/2007.

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 20. 4. 2004, sp. zn. 32 Odo 1047/2003.

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 19.5.2009, sp. zn. 32 Cdo 1281/2008.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 21.8.1997, sp. zn. 3Cdo 191/96.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 8.4.2008, sp. zn. 6 M Obdo 3/2006.

Internetové zdroje

www.epi.sk

KONCEPCIA INŠTITÚTU PREMLČANIA

Conception statute of limitations

Martin Peťko¹

Abstrakt

Príspevok „Konceptia inštitútu premlčania“ by mala priblížiť aktuálnu koncepciu a jej samotný vývoj v súčasnej spoločnosti. Príspevok poukáže na súčasné koncepčné problémy vzťahujúce sa k duplicite premlčania ako aj samotné problémy premlčania a počítania času. Zároveň sa príspevok zaoberá vývojom súčasnej legislatívy, vzťahujúcej sa k nálezom Ústavného súdu, taktiež poukáže na prichádzajúcu koncepciu rekodifikačných prác vzťahujúcich sa k inštitútu premlčania a počítania času.

Abstract

The article “Conception statute of limitations” should present the current concept and its development in contemporary society. The paper points out at the same time conceptual problems related to duplication of overlap as well as the problems of limitation and time counting. At the same time, the paper deals with the development of current legislation related to the Constitutional Court's findings, and also points out the incoming concept of recodification work and relating to the Institute of Limitation and Time Counting.

Kľúčové slová: *premlčanie, počítanie času, premlčacia doba, nová koncepcia, nová úprava, rekodifikácia,*

Key words: *statute of limitations, counting of time, time of statute of limitations, new conception, recast ,*

Úvod

Inštitút premlčania tvorí v právnom systéme veľmi dôležitú úlohu, ktorá sa vzťahuje na plynutie času pri uplatňovaní práv. Tento inštitút upravuje Obchodný aj Občiansky zákonník a znenie zákonníka je prispôbené tým spoločenským vzťahom, ktoré upravuje. Vzhľadom k duplicitnej úprave Občianskeho a Obchodného zákonníka nám vznikajú koncepčné problémy na úrovni duplicity a ako aj na úrovni niektorých subjektov práva. Práca poukáže na samotné problémy súčasnej koncepcie ako aj vývoj v súčasnom systéme súkromného práva, kde dochádza k dokončeniu rekodifikačných prác v rámci ktorých poukážeme na kreovanú novú koncepciu inštitútu premlčania a počítania času.

¹ JUDr. Martin Peťko

1. Aktuálny stav koncepcie premlčania

Inštitút premlčania tvorí v právnom systéme veľmi dôležitú úlohu, ktorá sa vzťahuje na plynutie času pri uplatňovaní práv. Tento inštitút upravuje Obchodný aj Občiansky zákonník a znenie zákonníka je prispôsobené tým spoločenským vzťahom, ktoré upravuje.

Občiansky zákonník a jeho úprava inštitútu premlčania predstavuje iba 14 ustanovení, konkrétnejšie sa jeho úprava nachádza od §100 po §114. Táto úprava tvorí aj vymedzenie pojmu premlčanie a jeho funkciu a spôsob aplikácie.

Všeobecné vymedzenie inštitútu premlčania nám napríklad chýba v Obchodnom zákonníku. Úvodné ustanovenie nám vymedzuje inštitút premlčania nasledovne: *„Právo sa premlčí, ak sa nevykonalo v dobe v tomto zákone ustanovenej (§ 101 až 110). Na premlčanie súd prihliadne len na námietku dlžníka. Ak sa dlžník premlčania dovoľá, nemožno premlčané právo veriteľovi priznať.“*²

Z Občianskeho zákonníka a jeho ustanovení môžeme bližšie vymedziť inštitút premlčania. *„Podstata premlčania spočíva v kvalifikovanom uplynutí času, v ktorom zo strany veriteľa nedošlo k vykonaniu jeho subjektívneho práva. V dôsledku tohto márneho uplynutia času dlžníkovi vzniká právo vzniesť pred súdom námietku premlčania, a tým odmietnuť plnenie veriteľovi.“*³ Inštitút premlčania v Občianskom zákonníku má skôr charakter všeobecný, ktorý upriamuje pozornosť na občiansko-právne vzťahy, ktoré upravuje samotný zákonník. Na úrovni občiansko-právnych sporov platí všeobecná premlčacia doba, ktorá je 3 ročná. Vzhľadom na niektoré vznikajúce spoločensko-právne vzťahy, v dôsledku týchto vzťahov by bola zjavne neprimeraná všeobecná premlčacia lehota a táto by narúšala právnu istotu v dôsledku dlhého plynutia času. Občiansky zákonník hľadá pri týchto vzťahoch akými sú: preprava tovaru, náhrada škody, vydanie bezdôvodného obohatenia na individuálnu úpravu plynutia premlčacej doby. Vzhľadom na skrátenú premlčaciu dobu pri už spomínaných vzťahoch je táto všeobecná premlčacia doba skrátená z pôvodných 3 rokov na 2 roky a najkratšia pri preprave je skrátená na 1 rok. Skrátená všeobecná premlčacia doba na 2 roky sa vzťahuje na náhradu škody a vydanie bezdôvodného obohatenia. Skrátená premlčacia doba zabezpečuje subjektom zvýšenú právnu istotu. Premlčacia doba začína plynúť od momentu, kedy sa oprávnený prvýkrát dozvedel, že došlo k skutku, ktorý mu vytvára vo vzťahu postavenie oprávneného, premlčacia doba však končí najneskôr uplynutím všeobecnej. Rovnako zákon upravuje niektoré prípady, kedy sa všeobecná premlčacia doba predlžuje na 10 rokov. K zákonnému predĺženiu

² Zákon 40/1964 Zb., Občiansky zákonník, ustanovenie § 100

³ LAZAR J. A KOLEKTIV. Občianske právo hmotné. Bratislava : Iura Edition. 2010 s. 207

dochádza pri: bezdôvodnom obohatení, náhrade škody, vecných bremenách a rozhodnutím súdu alebo iného štátneho orgánu. Pri náhrade škody a bezdôvodnom obohatení nastáva predĺženie všeobecnej premlčacej lehoty, ak na strane, na ktorej stojí osoba, ktorá poškodila veriteľa alebo sa bezdôvodne obohatila, konala táto strana úmyselne. V prípade, ak o nárokoch rozhoduje súd alebo iný orgán, sa všeobecná premlčacia lehota pozastavuje a právoplatným rozhodnutím začína plynúť nová 10 ročná premlčacia lehota, ktorá začína plynúť momentom, odkedy bolo z rozhodnutia možné plniť po prvý krát.

Špecifická úprava inštitútu premlčania prichádza na úrovni spotrebiteľa. V rámci úpravy spotrebiteľa považujeme za dôležité poukázať aj na v súčasnosti zrušené ustanovenie §5b. V rámci poukázania predmetného ustanovenia vznikali rôzne dôležité úvahy, vďaka ktorým bude možné vnímať vývoj koncepcie ako aj samotnú rekodifikáciu v inštitúte premlčania.

Znenie problémového ustanovenia §5b *„Orgán rozhodujúci o nárokoch zo spotrebiteľskej zmluvy prihliada aj bez návrhu na nemožnosť uplatnenia práva, na oslabenie nároku predávajúceho voči spotrebiteľovi, vrátane jeho premlčania alebo na inú zákonnú prekážku alebo zákonný dôvod, ktoré bránia uplatniť alebo priznať plnenie predávajúceho voči spotrebiteľovi, aj keď by inak bolo potrebné, aby sa spotrebiteľ týchto skutočností dovoľával.“*⁴

Už uvedené ustanovenie potláčalo princípy a zásady, na ktorých je postavený náš právny systém. Samotné ustanovenie ex offio porušuje Ústavou garantovanú rovnosť účastníkov pred štátnymi orgánmi. Ústava v článku 47 uvádza právo na súdnu ochranu, odsek 2 *„Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom.“*⁵ A v odseku 3 garantuje rovnosť účastníkov *„Všetci účastníci sú si v konaní podľa odseku 2 rovní.“*⁶ K rovnosti účastníkom môžeme oprieť aj nález Ústavného súdu, ktorý sa vyjadruje k rovnosti účastníkom nasledovne: *„Zásada rovnosti občanov pred zákonom ustanovená v čl. 12 ods.1 ústavy sa v občianskom súdnom konaní transformuje do zásady rovnosti účastníkov konania (čl. 47 ods. 3 ústavy) a vzťahuje na všetky materiálne a procesné zákony a na každého. Rovnosť pred súdom je len výrazom rovnosti strán pred zákonom, v tomto prípade pred Občianskym súdnym poriadkom. Z toho vyplýva, že rovnosť pred zákonom a rovnosť pred súdom je obsahom*

⁴ Zákon 250/2007 Z.z., o ochrane spotrebiteľa, ustanovenie §5b

⁵ Ústava Slovenskej republiky 460/1992, článok 47 odsek 2

⁶ Ústava Slovenskej republiky 460/1992, článok 47 odsek 3

*toho istého pojmu a značí rovné postavenie oboch procesných strán pri aplikácii hmotných i procesných predpisov ktorýmkoľvek súdom voči ktorémukoľvek účastníkovi konania.,,*⁷

Z už spomenutého nám vychádza, že donedávna platné ustanovenie spotrebiteľského zákona, ktoré zaväzovalo súdy, aby ex offo prihliadali na premlčanie alebo iný zákonný dôvod, ktorý by vytváral prekážku, ktorá by mohla brániť nárokom predávajúceho voči spotrebiteľovi. Toto ustanovenie bolo od prvého počiatku v značnom rozpore s Ústavou a súbežne popieralo aj starorímsku zásadu vigilantibus iura scripta sunt (Právo patrí bdelym). Po krátkej platnosti ustanovenia sa evidovalo (9.11.2016) podanie prejudiciálnej otázky.⁸

V súčasnosti k uvedenému spornému ustanoveniu Ústavný súd zaujal stanovisko pod spisovým označením PL. ÚS 11/2016 – 60. V uvedenom stanovisku odznelo niekoľko zaujímavých argumentov zo strany zákonodarcu, prečo uvedené ustanovenie nie je v rozpore s Ústavou.

Vyjadrenia zákonodarcu, prečo je existencia 5b opodstatnená ako aj samotná ochrana spotrebiteľa: Vychádzajúc z prieskumu a závažnosti situácie máme na Slovensku viac ako 150000 spotrebiteľských sporov a zároveň zo spotrebiteľských zmlúv 35804 exekučných zrážok z dôchodkov. Spotrebiteľia predstavujú na Slovensku slabšiu stránku, veľa krát sa jedná o neskúsených ľudí, ktorý v dobrej viere uzatvárajú nevýhodné zmluvy a dostávajú sa do existenčných problémov. Z uvedeného dôvodu zákonodarca apeluje na primeranosť úpravy prihliadanie ex offo na všetky zákonné dôvody zamietnutia sporov s spotrebiteľmi. Zákonodarca sa ďalej vyjadruje o úmyselnom konaní podnikateľov nevymáhať skôr svoje pohľadávky a uvedeným spôsobom ich odpísať a následne už premlčané pohľadávky, na ktoré mali dostatok času ich vymôcť či z iných dôvodov, kde sú zmluvy neplatné a majú o nich vedomie idú s úmyslom vymáhať neplatné plnenie, pričom aj v tomto smere sú podnikatelia povinný konať s odbornou starostlivosťou. Úvaha zákonodarcu k ex offo námietke premlčania: zákonodarca pri ex offo nepovažuje konanie sudcu za porušenie nestranného a spravodlivého sudu. Pričom sudca pri výkone svojej rozhodcovskej právomoci nerozhoduje na základe pocitov a osobnostných vzťahov, ale na základe materiálnych a formálnych noriem a jeho rozhodnutia vychádzajú zo zákona.⁹

Nadväzujúc na bilanciu vzťahov medzi spotrebiteľom a podnikateľom zákonodarca vychádzal z nasledujúcej úvahy: „Na základe predchádzajúcich úvah vláda ponúka svoj

⁷ Nález ústavného súdu, PL. ÚS 43/95

⁸ Peťko M. obchodne právo a jeho postavenie v systéme práva 2015 str. 19

⁹ Nález Ústavného sudu PL. ÚS 11/2016 str. 8

*variant testu proporcionality cielený dosiahnuť ochranu slabšej strany zmluvy prijatím vyvažujúceho ochranného opatrenia obsahovo a charakterom naplňajúceho inštitútu procesnej obrany spočívajúcej v prihliadaní súdu na skutočnosti neumožňujúce čo i len s časti priznať právo.*¹⁰ Z uvedeného nám vyplýva, že zákonodarca pri snahe zabezpečenia ochrany spotrebiteľa zaujal test proporcionality, ktorý dal neobjektívnym spôsobom do jednej roviny s celkovým podnikateľským priestorom pod ktorým možno oprieť aj nasledujúce tvrdenie: „Formálnu rovnováhu je potrebné nahradiť skutočnou rovnováhou“¹¹ Vychádzajúc z uvedeného ako aj z nasledujúceho textu a testu proporcionality môžeme dôjsť k myšlienke zákonodarcu, že v spore medzi podnikateľom a spotrebiteľom sa jedná z pohľadu zákonodarcu o nerovnovážny vzťah, pričom jediný spôsob ako doceliť jeho rovnovážnosť legálnou cestou ex offio je znevýhodniť postavenie podnikateľa a zabezpečiť tak rovnováhu vzťahov.

Z týmto pohľadom musíme nesúhlasiť, keďže právne vzťahy treba vnímať v tomto vzťahu širokospektrálne a nemôžeme kategorizovať skupiny podnikateľov iba na základe jednej neobjektívnej úvahy. Zákonodarca pri tvorení ochrany spotrebiteľa chcel samozrejme čo najefektívnejšiu ochranu slabších, avšak musíme poukázať znova na vyššie uvedenú skutočnosť: spotrebiteľ má byť v ponímaní pred zákonom slabšia osoba. Avšak pri vývoji si zákonodarca neuvedomil, že za určitých okolností môže byť spotrebiteľom aj odborná osoba pracujúca ako profesionál v uzatváracom vzťahu. Príkladom by mohla byť aj zmluva o pôžičke, kde na oboch stranách vystupujú fyzické osoby alebo by išlo o živnostníkov a na jednej strane môže byť poskytovateľom obuvník alebo murár, ktorý nemá v danej oblasti všeobecné znalosti a na strane spotrebiteľa ako slabšieho článku, ktorý potrebuje ochranu by vystupoval advokát alebo bankár. Jednalo by sa o nevybilancovaný vzťah, ktorý ešte legálnou zákonnou cestou by bol viac znevýhodňovaný.

Ustanovenie 5b zasahuje do samotnej autonómie súdu a práva na spravodlivý proces, pričom narúša hmotné aj procesné ustanovenia a je v značnom rozpore, keďže hmotné právo priznáva premlčanie iba na základe námietky premlčania, ktorá musí byť podaná dlžníkom „*vigilantibus iura scripta sunt*“ (právo patrí bdelym), dôsledkom toho ustanovenie 5b zasahuje nielen do hmotných a procesných ustanovení ale je aj v rozpore s Ústavou článkom 46, ktorá uvádza právo na súdnu ochranu, odsek 1 „*Každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom*

¹⁰ Nález Ústavného súdu PL. ÚS 11/2016 str. 10

¹¹ Nález Ústavného súdu PL. ÚS 11/2016 str. 12

na inom orgáne Slovenskej republiky. “¹² V článku 47 odseku 3 garantuje rovnosť účastníkov „Všetci účastníci sú si v konaní podľa odseku 2 rovní.“¹³ Na základe už uvedených a zároveň ďalších skutočností rozhodol Ústavný súd o nesúlade s Ústavou.

Novelu z 19.7.2018, ktorou vzhľadom k nálezu Ústavného súdu bolo zrušené ustanovenie 5b. a za jej náhradu pri ochrane spotrebiteľa, sa zákonodarca rozhodol ísť špecifickou cestou.

Pribúda nám k úprave inštitútu premlčania v časti ochrany spotrebiteľa ustanovenie §54, ktoré ma znenie *“Premlčané právo zo spotrebiteľskej zmluvy nemožno vymáhať a ani ho platne zabezpečiť; ustanovenie § 151j ods. 2 tým nie je dotknuté. Zmeniť obsah premlčaného práva zo spotrebiteľskej zmluvy, nahradiť ho novým právom alebo obnoviť jeho vymáhateľnosť možno len na základe právneho úkonu dlžníka, ktorý o premlčaní vedel.”*¹⁴ V dôsledku neplatnosti ustanovenia §5b a z pohľadu zákonodarcu jeho významnej absencii, ktorá zabezpečovala ex offo námietku premlčania zo strany súdu, ktorá bola v rozpore s Ústavou, sa zákonodarca rozhodol vzhľadom k významnosti ochrany spotrebiteľa ísť už spomínaným ustanovením. Z pohľadu už spomínaného ustanovenia docieľujeme štrukturálne členenie subjektov a ich rôznorodú aplikáciu podľa vzťahov medzi ktorými vznikajú. Chápeme odôvodnenie a zároveň aj významnosť ochrany, avšak dôsledkom štrukturálnej zmeny ustanovenia sa prelamuje všeobecná úprava premlčania a prelamuje aj staro Rímska zásada *„vigilantibus iura scripta sunt“* práva patria len bdelym. Zo súčasného pohľadu sa komplikovanosť, orientácia a dostupnosť chápania ustanovení Občianskeho zákona iba prehlbujú.

Obchodný zákonník a jeho úpravu inštitútu premlčania tvorí 21 ustanovení, konkrétnejšie od §387 po §407. V Obchodnom zákonníku aj pri inštitúte premlčania máme možnosť sledovať zákonnú zásadu *„lex specialis derogat legi generali“*, čím môžeme poukázať na subsidiaritu medzi Obchodným a Občianskym zákonníkom a ich vzájomným prepojením. V dôsledku prepojeného systému registrujeme hneď v úvodných ustanoveniach inštitútu premlčania absenciu ustanovenia v Obchodnom zákonníku, ktorá by podobnejšie charakterizovala inštitút premlčania. Vzhľadom k prepojenému systému je inštitút bližšie charakterizovaný v ustanoveniach Občianskeho zákonníka ako už bolo vyššie uvedené. Toto

¹² Ústava Slovenskej republiky 460/1992, článok 46 odsek 1

¹³ Ústava Slovenskej republiky 460/1992, článok 47 odsek 3

¹⁴ Občiansky zákon 40/1960, ustanovenie §54

charakterizovanie však dopĺňajú ustanovenia §389 a §390 Obchodného zákonníka, vďaka ktorým sa približuje a upresňuje chápanie premlčania. „Ak dlžník splnil svoj záväzok po uplynutí premlčacej doby, nie je oprávnený požadovať vrátenie toho, čo plnil, aj keď nevedel v čase plnenia, že premlčacia doba už uplynula.“¹⁵ „Ak sa premlčí právo uskutočniť právny úkon, účinky tohto právneho úkonu nenastanú voči osobe, ktorá namietne premlčanie.“¹⁶

Inštitút premlčania na úrovni Obchodného zákonníka upravuje predovšetkým spoločensko-právne vzťahy, ktoré vznikajú na pôde obchodného práva. Tieto spoločensko-právne vzťahy vznikajú predovšetkým zo záväzkového práva. Inštitút premlčania na obchodno-právnej úrovni upravuje dĺžku premlčacej doby, ktorú zakotvuje ustanovenie §397, ako všeobecnú 4 ročnú premlčaciu dobu. Pri niektorých vzťahoch rovnako ako občiansko-právna úprava pozná aj obchodno-právna úprava niektoré výnimky, kedy sa na spoločensko-právny vzťah použije dlhšia alebo aj kratšia premlčacia lehota. Pri dlhšej premlčacej lehote ako je všeobecná, upravuje Obchodný zákonník pri náhrade škody, že lehota začína plynúť od momentu, kedy sa o škodu dozvedel alebo mohol dozvedieť, k čomu sa vzťahuje všeobecná premlčacia lehota, ale ak sa nedozvedel alebo nepozná osobu, ktorá škodu spôsobila, tak tento nárok sa premlčí až uplynutím 10 rokov odkedy k škode došlo. Na rozdiel od Občianskeho zákonníka neskúma pri určovaní premlčacej lehoty úmysel, ale vzhľadom na okolnosti prípadu automaticky umožňuje aj maximálnu dĺžku premlčacej lehoty, čím zaručuje väčšiu právnu istotu. Pri úprave inštitútu premlčania v obchodnom práve sa nachádza aj skrátená všeobecná premlčacia doba, ktorá sa vzťahuje rovnako ako v Občianskom zákonníku na práva z prepravy, tak aj v Obchodnom zákonníku je pri právach zo zásielok skrátená premlčacia doba na 1rok, ktorá rovnako posilňuje právnu istotu pri tejto rovine vzťahov.

Inštitút premlčania či už na úrovni občiansko-právnej alebo obchodno-právnej, upravuje aj možnosť predĺženia všeobecnej premlčacej doby uznaním záväzku. Táto možnosť má v oboch zákonníkoch rozdielnú úpravu. Aj keď znenia uznávajúceho záväzku môžu obsahovo rovnako znieť, kľúčová je však právna úprava na úrovni spoločensko-právnych vzťahov, ktorých sa uznanie týka. Na úrovni občiansko-právnej všeobecná premlčacia doba plynie 3 roky od momentu, kedy nastala právna skutočnosť zakladajúca plynutie tejto premlčacej doby. Ak dlžník nie je schopný počas všeobecnej premlčacej doby plniť svoj záväzok, môže veriteľ žiadať od dlžníka uznanie záväzku. Po písomnom uznaní záväzku, čo do dôvodu i výšky, sa nárok premlčuje za 10 rokov odo dňa, keď k uznaniu došlo. Na úrovni obchodno-právnej je

¹⁵ Zákon 513/1991 Zb., Obchodný zákonník, ustanovenie § 389

¹⁶ Zákon 513/1991 Zb., Obchodný zákonník, ustanovenie § 390

vzťah medzi podnikateľskými subjektmi stanovený prísnejšie. Podnikateľské subjekty na úrovni obchodno-právnej nesú väčšiu zodpovednosť dohliadať nad svojimi pohľadávkami. Pri obchodno-právnych vzťahoch všeobecná premlčacia doba plynie 4 roky od momentu, kedy nastala právna skutočnosť zakladajúca plynutie tejto premlčacej doby. Ak dlžník nie je schopný počas všeobecnej premlčacej doby zaplatiť svoj dlh, môže veriteľ žiadať od dlžníka uznanie záväzku. Po písomnom uznaní záväzku, čo do dôvodu i výšky, sa nárok premlčuje o ďalšie 4 roky, odo dňa, keď k uznaniu došlo. Ak počas tohto obdobia naďalej dlžník nie je schopný plniť záväzok, môže veriteľ žiadať nové uznanie dlhu vzhľadom k zákonom stanovenej maximálnej 10ročnej premlčacej doby, nárok sa premlčuje o ďalšie 2 roky.

Z uvedenej súčasnej úpravy chápeme historický vznik rôznorodosti úpravy avšak principiálny význam plynutia času vzťahujúc sa k rôznym subjektom nepovažujeme za potrebu duplicitnej diferenciácie času a jeho plynutia. Pričom považujeme, že v tejto rovine aj s určitými rozdielmi by mal byť docielený konsenzus, aby mohlo byť vybrané ideálne plynutie času pre všetky subjekty práva.

Nová koncepcia premlčania a počítania času §100 - §122c

Dňa 15.10.2018 došlo k zverejneniu, že Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky začalo prvú etapu rekodifikácie Občianskeho zákonníka. V tejto súvislosti predkladalo na neformálne verejné pripomienkové konanie návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony.¹⁷ Z uvedeného zdroja budeme poukazovať na najdôležitejšie koncepčné zmeny v úprave premlčania a počítania času.

Pri novej predkladanej koncepcii úprava inštitútu premlčania a počítania času sa úprava nachádza v ustanoveniach §100 až §122c.

Premlčacia doba ako aj počítanie času má jednotnú úpravu, kde všeobecná premlčacia doba je stanovená na 3roky (§101) a môže sa predĺžiť dohodou zmluvných strán o 10rokov, avšak, ak si zmluvné strany nestanovia kratšie predĺženie. V prípade uznania dlhu zákonodarca doplnil aj koncepciu o skutočnosť posilňujúcu právnu istotu veriteľa a to, ak dlžník uvedie v uznaní dlhu dokedy zaplatí svoj dlh, premlčacia doba začne plynúť od momentu, kedy mal

17 Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. „Predkladaný Návrh zákona a Dôvodová správa k navrhovanej novele Občianskeho zákonníka“ [Online].[cit. 19.3.2019], Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2412>

podľa uznania zaplatiť svoj dlh.¹⁸ V prípade ak neuvedie dlžník pri uznaní dlhu aj moment, kedy zaplatil svoj dlh, začne plynúť premlčacia doba od momentu uznania. Dĺžka premlčacej doby pri uznaní je 10 rokov a pri čiastkových pohľadávkach ako sú jednotlivé splátky sa úhradou čiastkového plnenia čiže každej splátky potvrdzuje záväzok čo do dôvodu tak aj do výšky istiny a tým predlžuje o 3 roky. Táto skutočnosť nenastane ak je pohľadávka už premlčaná. Ak však dochádza k uznaniu celého záväzku, tak v tomto prípade aj čiastočne plnenia spolu s pohľadávkou sa predlžujú o 10 rokov. Zmluvne strany pri uznaní dlhu si môžu dohodnúť aj kratšiu premlčaciu dobu.¹⁹ V prípadoch ak sa uznáva dlh, ktorý už bol premlčaný, môže byť predĺžený iba o 3 roky a aj v týchto prípadoch, ak dlžník uvedie lehotu, dokiaľ splatí svoj dlh, začína plynúť premlčacia lehota po uplynutí lehoty na zaplatenie. V prípadoch ak sa premlčania nedovolal na súde či súd za iných okolností uznal záväzok premlčanú pohľadávku, začína plynúť podľa §102 nová 10ročná premlčacia lehota.²⁰

„§702 Účinky uznania dlhu

Ak niekto písomne uzná svoj dlh, určený čo do dôvodu a výšky, predpokladá sa, že v uznanom rozsahu tento dlh trval v čase uznania. Tieto účinky nastanú aj v prípade, ak bola pohľadávka veriteľa v čase uznania premlčaná.

§703 Platenie úroku a čiastočné plnenie

- (1) Platenie úroku má účinky uznania dlhu ohľadne sumy, z ktorej sa úrok platí.
- (2) Ak dlžník plní čiastočne, má toto plnenie účinky uznania zvyšku dlhu, ak možno z okolností usudzovať, že plnením dlžník uznáva aj zvyšok dlhu.
- (3) Ustanovenia odsekov 1 a 2 sa nepoužívajú, ak je pohľadávka veriteľa premlčaná.“

Úprava bola doplnená o dohodu skracujúcu a predlžujúcu lehotu. Skrátaná lehota po dohode účastníkov je stanovená na 1 rok, ktorá však nemôže byť proti spotrebiteľovi a nesmie byť nižšia ako upravuje zákon pri individuálnych skutočnostiach (§100 odsek 3.). Úprava dohody premlčania stanovuje maximálnu premlčaciu dobu po dohode účastníkov na 20 rokov.²¹

Zaujímavým doplnením do koncepcie predstavuje aj §100 odsek „*Premľčanie nárokov zo záložného práva a zádržného práva:*

¹⁸ Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. „Predkladaný Návrh zákona a Dôvodová správa k navrhovanej novele Občianskeho zákonníka §103“ [Online].[cit. 19.3.2018], Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2412>

¹⁹ Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. „Predkladaný Návrh zákona a Dôvodová správa k navrhovanej novele Občianskeho zákonníka §702- §703“ [Online].[cit. 20.3.2019], Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2412>

²⁰ Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. „Predkladaný Návrh zákona a Dôvodová správa k navrhovanej novele Občianskeho zákonníka §114I “ [Online].[cit. 20.3.2019], Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2412>

²¹Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. ustanovenia §100 a nasledujúce

(1) *Nárok zo záložného práva sa nepremlčí skôr než pohľadávka, ktorú záložné právo zabezpečuje.*

(2) *Nárok zo záložného práva k hnutelnej veci sa nepremlčí, ak má záložný veriteľ záloh u seba, alebo ho pre neho opatruje iná osoba.*

(3) *Ustanovenia odsekov 1 a 2 sa primerane použijú aj na premlčanie nároku zo zádržného práva. “*

V ustanovení pri záložných právach ako aj zádržných, kde veriteľ sa zmocní predmetnej veci zálohu je zaujímavá skutočnosť, že neplynie premlčacia doba a podľa ustanovenia 100 odsek (2) sa pohľadávka nepremlčí.

Registrujeme aj pôvodnú úpravu v prípade počítania času, ktorá bola doplnená o individuálnu dohodu vzťahujúcu sa k určeniu splatnosti ,ktoré bolo prenechané na veriteľovi (**Chyba! Nenašiel sa žiaden zdroj odkazov.**), alebo ak čas splnenia nie je určený (**Chyba! Nenašiel sa žiaden zdroj odkazov.**), začne premlčacia lehota plynúť od vzniku záväzku. Obdoba úpravy ak nie je dohodnuté kedy existuje fikcie, že premlčacia doba začína plynúť od momentu, kedy prvý krát sa mohlo plniť v tomto prípade v praxi nastáva ako nasledujúci deň od vzniku záväzku, kde v tomto prípade sa ustanovenie nadväzuje priamo ku dňu vzniku záväzku.

Plynutie premlčacej doby bolo doplnené o úpravu medzi blízkymi osobami a konkrétne medzi manželmi, osobami žijúcimi v spoločnej domácnosti a zákonným zástupcom, ktoré boli doplnené o výnimku v plynutí premlčacej doby, pričom ak nejde o opakujúce sa plnenie alebo príslušenstvo pohľadávky , pri uvedených subjektoch neplynie premlčacia lehota.

Zároveň pribudli aj niektoré práva bez časového obmedzenia, kde sa nepočíta s existenciou plynutia času.

Podľa § 114j „*Ak zákon neustanovuje inak, plynutie času nemá vplyv na:*

- a) právo na opakujúce sa alebo nepretržité plnenie, kým záväzok trvá; jednotlivé nároky z tohto práva však podliehajú premlčaniu,*
- b) práva podľa § 126 a 127, (bez bližšieho vyjadrenia vzhľadom ku skutočnosti, že ustanovenie zverejnenej časti návrhu záväzkového práva končí §122c a pokračuje §488)*
- c) právo vlastníka pozemku podľa § 135c, , (bez bližšieho vyjadrenia vzhľadom k skutočnosti, že ustanovenie zverejnenej časti návrhu záväzkového práva končí §122c a pokračuje §488)*
- d) právo domáhať sa zrušenia a vyporiadania podielového spoluvlastníctva,*
- e) právo vlastníka stavby domáhať sa zriadenia vecného bremena podľa § 151o ods. 3.“.*

Zároveň pribudla aj podrobnejšia a obsiahnejšia špecifikácia počítania času, ktorá sa nachádza od ustanovení §122 až po §122C.

„Počítanie času § 122 Časové jednotky

(1) Časový úsek je spravidla určený zákonom alebo dohodou zmluvných strán najmä podľa minút, hodín, dní, týždňov, mesiacov alebo rokov.

(2) Časový úsek určený podľa minút alebo hodín začína plynúť od skutočnosti rozhodujúcej pre jeho začiatok a končí jeho prirodzeným uplynutím.

(3) Časový úsek určený podľa dní, mesiacov alebo rokov začína plynúť začiatkom príslušného dňa a končí koncom príslušného dňa.

(4) Polovicou mesiaca sa rozumie pätnásť dní.

(5) Ak sa má uplatniť právo, vykonať úkon alebo splniť povinnosť

a) bezodkladne, je potrebné ju splniť ihneď, ako to je možné,

b) bez zbytočného odkladu, je potrebné ju splniť čo najskôr tak, aby inému nevznikla škoda; spravidla však do desiatich dní.

(6) Pokiaľ z ustálenej praxe medzi stranami nevyplýva niečo iné, rozumie sa na určenie času plnenia v zmluve výrazom

a) „začiatkom obdobia“ prvých desať dní tohto obdobia,

b) „v polovici mesiaca“ od desiateho do dvadsiateho dňa mesiaca,

c) „v polovici štvrtroka“ druhý mesiac štvrtroka,

d) „koncom obdobia“ posledných desať dní obdobia.“

1. Za § 122 sa vkladajú nové § 122a až § 122d, ktoré vrátane nadpisov znejú: § 122a Lehota

(1) Lehota je časový úsek určený na uplatnenie práva, vykonanie úkonu alebo splnenie povinnosti, ktorý plynie bez prerušenia, ak nie je ustanovené inak.

(2) Lehota určená podľa dní začína plynúť dňom, ktorý bezprostredne nasleduje po skutočnosti, ktorá je rozhodujúca pre jej začiatok.

(3) Ak je lehota určená podľa týždňov, mesiacov alebo rokov, koniec lehoty pripadá na deň, ktorý sa pomenovaním alebo číslom zhoduje s dňom, v ktorom nastala skutočnosť rozhodujúca pre jej začiatok. Ak nie je takýto deň v poslednom mesiaci, prípadne koniec lehoty na jeho posledný deň.

(4) Ak posledný deň lehoty pripadne na sobotu, nedeľu, štátny sviatok alebo iný deň pracovného pokoja, je posledným dňom lehoty najbližší nasledujúci pracovný deň.

§ 122b Doba

(1) Doba je časový úsek, ktorého uplynutie spôsobuje vznik, zmenu alebo zánik práva, povinnosti alebo právneho vzťahu. Doba plynie bez prerušenia.

(2) Doba určená podľa dní začína plynúť dňom, v ktorom nastala skutočnosť rozhodujúca pre jej začiatok.

(3) Ak je doba určená podľa týždňov, mesiacov alebo rokov, končí sa uplynutím jej posledného dňa. Ak nie je takýto deň v poslednom mesiaci, prípadne koniec doby na jeho posledný deň.

(4) Doba uplynie aj v prípade, ak jej posledný deň pripadne na sobotu, nedeľu, štátny sviatok alebo iný deň pracovného pokoja.

§ 122c Termín

Termín je presne určený alebo určitelný okamih, v ktorom sa má niečo plniť.“²²

Záver

Vzťahujúc na inštitút premlčania hodnotíme novú úpravu veľmi pozitívne, kde registrujeme vznik jednej ucelenej koncepcie inštitútu premlčania, ktorá ma zjednocujúci charakter. Jedná sa o veľmi prehľadnú a zrozumiteľnú úprav, kde aj bežný občan bude chápať úpravu svojich spoločenských vzťahov, ktoré vyplývajú z inštitútu premlčania ako aj samotnej skutočnosti o plynutí času. Zároveň aj doplnenie dohody zmluvných strán pre dlhšiu či kratšiu premlčaciu dobu hodnotíme veľmi pozitívne aj z pohľadu pre zachovanie väčšej právnej istoty pre veriteľov či dlžníkov. Rovnako je pozitívne pre prax aj vymedzenie presnej špecifikácie v prípadoch uznania dlhu. Avšak musíme skonštatovať, že sme očakávali vzhľadom k posledným novelizáciám vzťahujúcich sa k inštitútu premlčania na úrovni spotrebiteľských vzťahov významnejšiu zmenu pri pohľade zákonodarcu k právnej úprave. Očakávali sme zjednotenú aplikáciu zo súčasného Občianskeho zákonníka na úrovni ustanovenia §54 ktoré znie: *“Premlčané právo zo spotrebiteľskej zmluvy nemožno vymáhať a ani ho platne zabezpečiť;...”*²³.

Aj z poslednej úpravy spotrebiteľa, ktorá upravovala premlčanie zo spotrebiteľských zmlúv nebolo potrebné sa dovolávať premlčania. Sme toho názoru, že pri integrovanej aplikácii ustanovenia vzťahujúceho sa k všetkým spoločenským vzťahom by úprava predstavovala modernejšie riešenie. Z praktického pohľadu pri takejto zmene preberá veriteľ zodpovednosť a hľadá si na svoje pohľadávky aby neboli premlčané. Kde by však nárok vznikol po uplynutí doby, automaticky by sa však strácala jeho vymáhateľnosť. Úpravu považujeme aj za vhodnejšiu, keďže by mala za dôsledok odbremenenia súdov a veriteľa by boli donútení k väčšej obozretnosti a včasnému riešeniu, či predĺženiu alebo včasnému vymáhaniu pohľadávky. Toto ustanovenie by malo aj za dôsledok vznik vyššej právnej istoty, ktorá by vznikala ex lege. Odhliadnuc od úvahy hodnotíme novú koncepciu ako veľmi prehľadnú a zrozumiteľnú, ktorá vymedzuje všetky potrebné skutočnosti vyplývajúce z inštitútu premlčania, pričom má zjednocujúci charakter a bude významným prínosom pre celú spoločnosť.

²² Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. „Predkladaný Návrh zákona a Dôvodová správa k navrhovanej novele Občianskeho zákonníka §122 - §122C “ [Online]. [cit. 20.3.2019], Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2412>

²³ Občiansky zákon 40/1964 , §54

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

LAZAR J. A KOLEKTIV. *Občianske právo hmotné*. Bratislava : Iura Edition. 2010 715s. ISBN 978-808078-346-4

PEŤKO M. *Obchodné právo a jeho postavenie v systéme práva- diplomová práca*. Banská Bystrica 2015 s.62 6c536a7e-dda3-428ca16d-d3302c8eb250

PEŤKO M. *Monistická a dualistická právna úprava v podmienkach SR. - dizertačná práca*. Banská Bystrica 2015 s.93 4dd65e3e-9d19-4254-a585-18f9d313df45

Internetové zdroje

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. „Predkladaný Návrh zákona a Dôvodová správa k navrhovanej novele Občianskeho zákonníka“. [Online].[cit. 20.3.2019], Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2412>

Právne predpisy

Nález ústavného súdu, PL. ÚS 43/95

Nález ústavného sudu PL. ÚS 11/2016

Ústava Slovenskej republiky 460/1992

Zákon 40/1964 Zb., Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

Zákon 250/2007 Z.z., o ochrane spotrebiteľa, ustanovenie §5b

Zákon 513/1991 Zb., Obchodný zákonník,

JE ZODPOVEDNOSŤ ADVOKÁTA ZA ŠKODU OBJEKTÍVNA?

Is a responsibility of attorney objective?

Alžbeta Slašťanová¹

Abstrakt

Príspevok sa snaží ozrejmiť otázku zodpovednosti advokáta za škodu. Prevládajúca právna mienka vychádza z konštrukcie, že zodpovednosť advokáta je objektívna. Advokát však zodpovedá za plnenie svojich povinností a nie za výsledok svojej činnosti. Zodpovednosť za konanie a zodpovednosť za výsledok je jedným z rozlišujúcich kritérií medzi subjektívnou a objektívnou zodpovednosťou. Advokát môže ovplyvniť len mieru kvality svojej služby a tým mieru splnenia jeho povinnosti. Činnosť advokáta je povoláním, ktoré svojou povahou nepredstavuje takú činnosť, ktorá by bola nebezpečnou či riskantnou, kde objektívna zodpovednosť nachádza svoje opodstatnenie. V prípade zodpovednosti advokáta sa jedná o tzv. objektivizovanú subjektívnu zodpovednosť s prezumpciou zavinenia, čo znamená že dôkazné bremeno zaťažuje advokáta. Chránenými hodnotami sú záujmy klienta na riadnom poskytovaní právnych služieb, preto je potrebné objektivizovať štandardy poskytovania právnych služieb.

Abstract

The article tries to clarify the question of the attorney's responsibility for damage. The prevailing legal concept is that the attorney's liability is objective. However, the attorney is responsible for the performance of his duties and not for the result of his activities. Responsibility for action and responsibility for outcome is one of the distinguishing criteria between subjective and objective responsibility. A attorney can only influence the quality of his service and thus the extent to which his duty is fulfilled. The activity of a attorney is a profession which by its nature does not constitute an activity that is dangerous or risky, where objective liability is justified. In the case of a attorney's liability, it is a so-called an objective subjective responsibility with the presumption of fault, which means that the burden of proof lies with the attorney. Protected values are the interests of the client in the proper provision of legal services, so it is necessary to objectify the standards of providing legal services.

Kľúčové slová: *Zodpovednosť. Objektívna zodpovednosť. Subjektívna zodpovednosť. Štandardy starostlivosti.*

Key words: *Responsibility, Objective Responsibility. Subjective Responsibility. Standards of Care.*

Úvod

Advokát nesie zodpovednosť za škodu spôsobenú v súvislosti s výkonom advokácie. Zodpovedá za konanie či opomenutie. Jedná sa predovšetkým o zodpovednosť záväzkovú,

¹ JUDr. Alžbeta Slašťanová, externá doktorandka Katedry obchodného, hospodárskeho a finančného práva, Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, pôsobí ako advokátka

avšak advokát nesie zodpovednosť aj za škodu spôsobenú na veciach prevzatých od klienta alebo pre klienta. Tiež zodpovedá za škodu tretím osobám i svojmu klientovi po zániku zmluvy.

V slovenskej právnej vede prevláda názor, že zodpovednosť advokáta vo vzťahu založenom zmluvou medzi ním a klientom je zodpovednosťou objektívnou. Podľa Kerecmana: *„Advokát môže byť subjektom záväzkovej zodpovednosti iba v prípade, ak existuje platný záväzkový vzťah medzi ním a klientom založený zmluvou o poskytovaní právnych služieb. V takom prípade sa zodpovednosť advokáta posudzuje podľa § 26 Zákona č. 586/2003 Z. z. Zákona o advokácii (ďalej len „Zákon o advokácii“). Otázky neupravené Zákonom o advokácii sa riadia Obchodným alebo Občianskym zákonníkom podľa toho, či medzi advokátom a klientom ide o vzťah mandátny alebo príkazný. Táto zodpovednosť advokáta je **objektívna**.“*

² Kerecman uvádza, že vo všetkých ostatných prípadoch zodpovednostných vzťahov do ktorých advokát v súvislosti s poskytovaním právnych služieb môže vstúpiť, ide o zodpovednosť mimozáväzkovú, pričom sa neriadi ustanovením § 26 Zákona o advokácii, ale vždy ustanoveniami Občianskeho zákonníka. V týchto prípadoch sa aplikujú ustanovenia o všeobecnej zodpovednosti, pokiaľ nejde o prípad na ktorý sa vzťahuje osobitná zodpovednosť. V prípade všeobecnej zodpovednosti ide o zodpovednosť budovanú na princípe **prezumpovaného zavinenia** (zodpovednosť za škodu spôsobenú porušením právnej povinnosti).³ Ďalej v tejto súvislosti uvádza, že slovenská (a pri rovnakej dikcii zákonných ustanovení o zodpovednosti advokáta i česká) rozhodovacia prax konštatuje, že platná právna úprava zodpovednosti advokáta za škodu spôsobenú v súvislosti s výkonom advokácie (na rozdiel od minulosti) je koncipovaná ako zodpovednosť bez ohľadu na zavinenie, t.j. zodpovednosť objektívna, ktorej sa nemožno zbaviť.⁴

Kerecman vychádzal z histórie právnej úpravy zodpovednosti advokáta za škodu, pričom poukázal na § 71 zákona Č. XXXIV/1874 advokátskeho poriadku podľa ktorého bol *„advokát povinný úplne nahradiť všetku škodu, ktorú svojou činnosťou alebo nedbalosťou v úradnom konaní spôsobil inému, či už úmyselne alebo z nedbalosti, ak to nie je možné zákonnými opravnými prostriedkami napraviť.(...). Ani plná náhrada škody neoslobodí advokáta od disciplinárneho alebo trestnoprávneho konania, ktoré sa má vykonať podľa ustanovení tohto zákona“*. Neskorší Zákon č. 322/1948 Zb. o advokácii účinný od 1.1.1949 do bližšie ustanovenia o zodpovednosti za škodu neobsahoval, nakoľko jeho prioritou bolo poštátnenie advokácie. Podmienky zodpovednosti sa riadili všeobecnou úpravou

² Kerecman, P.: Zodpovednosť advokáta za škodu, 1. časť, BSA, 2011, č. 10, str. 11.

³ Tamže, str. 11.

⁴ Tamže, str. 13.

zodpovednosti za škodu uhorského obyčajového práva až do nadobudnutia účinnosti občianskeho zákonníka z roku 1950. Zodpovednosť za škodu spôsobenú činnosťou advokáta bola naďalej zodpovednosťou za zavinenie. Podľa § 7 zákon č. 114/1951 Zb. o advokácii účinného od 1.1.1952 do 18.7.1963: „za škodu spôsobenú pri poskytovaní právnej pomoci zodpovedajú advokát alebo iný člen pracovného kolektívu, ktorý škodu zaviniť, a advokátska poradňa rukou spoločnou a nerozdielnou“. Zodpovednosť advokáta vychádzala z ustanovenia § 337 Zákona č. 141/1950 Zb. Občianskeho zákonníka: „Kto úmyselne alebo z nedbanlivosti poškodí iného porušením záväzku alebo inej právnej povinnosti, je povinný škodu nahradiť.“ Zákon o advokácii riešil iba otázku, kto je zodpovedným subjektom. Tento názor sa nachádzal aj v ďalšej právnej úprave. Podľa § 23 ods. 1 Zákona č. 57/1963 Zb. o advokácii účinného od 19.7.1963 do 31.12.1975, za škodu spôsobenú advokátom zodpovedalo združenie a advokát zas zodpovedal za škodu združeniu. Zodpovednosť za škodu spôsobenú klientovi advokátskou organizáciou sa posudzovala podľa § 421 ods. 1 novoprijatého Zákona č. 40/1964 Zb. Občianskeho zákonníka (ďalej len „OZ“). Zodpovednosť za škodu spôsobenú klientovi advokátskou organizáciou sa posudzovala podľa § 421 ods. 1 OZ: „Organizácia zodpovedá občanovi za škodu, ktorú mu spôsobila porušením právnej povinnosti“. Organizácia sa mohla zo zodpovednosti vyvinieť podľa § 421 ods. 3 OZ: „ak preukáže, že škode nemohla zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno od nej požadovať.“ Zodpovednosť advokátskeho združenia bola založená na princípe **prezumpovaného zavinenia**.⁵

Vychádzalo sa z toho, že advokátska organizácia už z povahy veci môže skôr preukázať existenciu okolností, ktoré svedčia o vynaložení požadovanej miery jej úsilia pre zabránenie škody, ako poškodený okolnosti svedčiace o zavinení organizácie. Mieru úsilia, ktorú je možné od organizácie požadovať sa posudzuje z objektívneho hľadiska, vzniknutá škoda je výsledkom prekážok, ktoré boli pre organizáciu – objektívne posudzované – a za danej situácie neprekonateľné.⁶

Kerecman ďalej uvádza, že zmenu nepriniesol ani Zákon SNR č. 133/1975 Zb. o advokácii účinný od 1.1.1976 do 30.6.1990, podľa § 12: „Za škodu spôsobenú advokátom pri poskytovaní právnej pomoci zodpovedá krajské združenie advokátov, ktorého je advokát členom.“ Uvádza, že **odlišnú konštrukciu zodpovednosti advokáta ako zodpovednosti objektívnej priniesol od 1.7.1999 účinný Zákon č. 132/1990 Zb. o advokácii**. Podľa ustanovenia § 21 ods. 1: „advokát zodpovedá klientovi za škodu, ktorú mu spôsobil v súvislosti

⁵ Tamže, str. 7-8.

⁶ Češka, Z., Kabát, J., Ondřej, J., Švestka, J.: Občiansky zákonník. Komentár, Diel II. Panorama, Praha, 1987, s. 257-266. Podľa Kerecman, P.: Zodpovednosť advokáta za škodu, 1. časť, BSA, 2011, č. 10, str. 8.

s výkonom advokácie; zodpovednosť advokáta sa vzťahuje aj na škodu spôsobenú jeho koncipientom alebo jeho pracovníkom, pričom „advokát sa zbaví zodpovednosti podľa odseku 1, ak preukáže, že škode nemohol zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno od neho žiadať (§ 21 ods. 4).“ **Uvedené znenie bolo prevzaté aj do súčasne platného Zákona o advokácii.**⁷

Kerecman neuvádza žiadne argumenty, prečo možno považovať úpravu zodpovednosti advokáta podľa Zákona č. 132/1992 Zb. o advokácii za zodpovednosť objektívnu a v čom tkvie rozdiel v úprave Zákonom č. 57/1963 Zb. o advokácii, keď subsidiárne platilo ustanovenie § 421 ods. 1 OZ, ktoré vychádzalo z princípu prezumovaného zavinenia. Vyviniť zo zodpovednosti za škodu sa mohla organizácia pri preukázaní že vynaložila všetko úsilie, ktoré možno od nej požadovať. **Rovnako tomu však je i dnes podľa ustanovenia § 21 ods. 4:** „*Ak tento zákon neustanovuje inak, advokát sa zbaví zodpovednosti podľa odseku 1 ak preukáže, že škode nemohol zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno od neho žiadať.*“

Záver o objektívnej zodpovednosti je zastávaný i inými autormi. Predstavitelia slobodných povolání spravidla v zmysle špeciálnych skutkových podstát ich zodpovednosti uvedených v profesijných predpisoch zodpovedajú za škodu spôsobenú pri výkone ich činnosti podľa pravidiel objektívnej zodpovednosti, bez zavinenia a s obmedzenými liberačnými dôvodmi.⁸ Ustanovenie § 26 ods. 4 Zákona o advokácii: „*Ak tento zákon neustanovuje inak, advokát sa zbaví zodpovednosti podľa odseku 1, ak preukáže, že škode nemohol zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno od neho žiadať*“, je vykladané ako liberačný dôvod, pričom liberačné dôvody sú kategóriou uplatňovanou pri objektívnej zodpovednosti.⁹

Naproti tomu prof. Tichý upozorňuje, že zodpovednosť advokáta podľa Zákona o advokácii je zodpovednosťou **subjektívnou**, pričom uvádza závažné teleologické a axiologické argumenty. Východiskom je pojem nebezpečnosti ako rozhodného faktoru pre mieru prísnosti zodpovednosti za škodu. Advokát nezodpovedá za výsledok svojej činnosti, ale len za plnenie svojich povinností (stanovených v zmluve a vyplývajúcich z právnych predpisov). Len subjektívna zodpovednosť má dôležitý preventívny význam a pôsobenie (len v prípade subjektívnej zodpovednosti je advokát donucovaný k plneniu svojich povinností za dodržovania určitých štandardov). Tiež poukazuje na to, že pokiaľ by sa malo vychádzať z toho, že zodpovednosť advokáta je objektívna, zásadným spôsobom by to menilo vzťah advokáta

⁷ Kerecman, P.: Zodpovednosť advokáta za škodu, 1. časť, BSA, 2011, č. 10, str. 8.

⁸ Porov. Csach, K., Doležal, T., Husár, J. a kol.: Profesijná zodpovednosť. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta. Košice 2011. str. 186.

⁹ Tamže, str. 190.

a klienta v jeho základoch a celkovú koncepciu povinností advokáta. Predovšetkým by to nevyhnutne znamenalo i značný dopad na poistenie advokáta za škodu, ktoré by muselo byť podstatne zrevidované.

Cieľom tohto príspevku je vyjasniť základnú otázku zodpovednosti advokáta podľa Zákona o advokácii v spojitosti s Občianskym zákonníkom.

1. Všeobecne o zodpovednosti za škodu

Ustanovenie § 420 Zákona č. 40/1964 Z. z. Občianskeho zákonníka (ďalej len „OZ“) predstavuje jeden z pilierov celého súkromného práva a vymedzuje predpoklady všeobecnej zodpovednosti fyzických právnických osôb za škodu. Pojem zodpovednosti za škodu ide považovať za nepriaznivý právny následok predvídaný sankčnou zložkou právnej normy a postihujúci toho, kto porušil primárnu právnu povinnosť. Tento nepriaznivý právny následok spočíva v tom, že porušiteľovi primárnej povinnosti vzniká následná zodpovednostná právna povinnosť, ktorú doteraz nemal (sekundárna povinnosť) a ktorá je zameraná na **reparáciu** a v jej rámci prípadne na **reštitúciu** narušeného právneho stavu, prípadne vo výslovne stanovených prípadoch k poskytnutiu **satisfakcie** (zadosťučinenia). Neplní však funkciu represívnu či odstrašovaciu (na rozdiel od niektorých foriem náhrady škody v anglosaskom práve).¹⁰

Právna zodpovednosť je budovaná na **princípe zavinenia**. Tento princíp býva prelomený len z vážnych dôvodov. V modernom súkromnom práve je dnes objektívny princíp vedľa subjektívneho princípu bežne existujúcim základom najmä zodpovednosti za škodu.¹¹

Na rozdiel od protiprávnosti, čo je kategória objektívna, ktorá spočíva v tom, že určitým konaním bolo porušené právo a to bez ohľadu na vedomie a na vôľu škodcu, zavinenie je prvok subjektívny, teda psychický vzťah k vlastnému konaniu a jeho následkom (stav vedomia a vôle škodcu).¹²

Prof. Tichý vychádza z toho, že zavinenie a nebezpečnosť sú kategórie významné pred zodpovednosť za škodu. Uvádza, že čím vyšší je stupeň nebezpečnosti, tým menší je význam regulačného momentu zavinenia. Zavinenie chápe ako znak subjektívnej zodpovednosti, ktorý

¹⁰ Porov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 1203.

¹¹ Porov. napr. Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. Sv. 2. Díl třetí. 5. Vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 383 a nasl. Podľa: Prášková, H.: Základy zodpovednosti za správne delikty. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, str. 298.

¹² Porov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 1210.

ju odlišuje od objektívnej zodpovednosti. Konanie resp. nekonanie (pri advokátoch opomenutie náležitej starostlivosti) je zo svojej podstaty ovládateľné. Ak by takýmto nebolo, potom by sa nemohlo jednať o konanie v právnom slova zmysle. Uvádza, že konanie ide klasifikovať ako zavrhnutiahodné len vtedy, ak mal jeho pôvodca konať inak, ale predovšetkým takto konať mohol. Zavinenie teda predpokladá konanie v rozpore s právom, teda konanie alebo opomenutie protiprávne a preto spočíva v určitej vade vôle. Rozlišuje niekoľko stupňov sprísnenia zodpovednosti.¹³

V našom OZ má charakter absolútnej zodpovednosti napr. zodpovednosť za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe prístroja alebo inej veci, ktoré boli použité pri plnení záväzku. Rozvoj objektívnej zodpovednosti bol historicky úzko spätý s poistením zodpovednosti za spôsobenú škodu. Vzťah zodpovednosti a zavinenia patrí k zložitým problémom právnej vedy. Z hľadiska vzťahu zodpovednosti a zavinenia sa rozlišuje zodpovednosť bez zavinenia a zodpovednosť za zavinenie. Zodpovednosť bez zavinenia sa delí na zodpovednosť absolútnu bez možnosti liberácie a zodpovednosť objektívnu s pripustením liberačných dôvodov. Čo sa týka zodpovednosti za zavinenie, tu rozlišujeme zodpovednosť za prezumované zavinenie s možnosťou vyvrátiť ju akýmkoľvek presvedčivými dôvodmi a subjektívnu zodpovednosť, kde je potrebné dokazovať zavinenie.

Predpokladmi vzniku občianskoprávnej zodpovednosti fyzických a právnických osôb podľa § 420 OZ sú: 1) porušenie právnej povinnosti, 2) vznik škody, 3) existencia príčinnej súvislosti medzi porušením právnej povinnosti a vznikom škody, 4) zavinenie. Čo sa týka prvých troch predpokladov, tieto sú objektívneho charakteru. Dôkazné bremeno nesie poškodený. Čo sa týka zavinenia, to je subjektívnej povahy, jeho existencia vo forme nevedomej nedbanlivosti sa predpokladá resp. prezumuje, preto škodca musí preukázať, že škodu nezavinil. Ak však norma vyžaduje existenciu úmyselného konania, úmysel preukazuje v súdnom konaní poškodený.

Zavinenie je chápané ako psychický vzťah škodcu ako k vlastnému protiprávnemu konaniu, tak ku škode, ktorá je výsledkom tohto protiprávného konania. Zavinenie má zložku intelektuálnu – rozumovú (vedomosť) a zložku vôľovú (ovládaciú). Podľa prítomnosti rozumového (intelektuálneho) a vôľového (určovacieho) prvku sa rozlišuje medzi konaním úmyselným a konaním z nedbanlivosti. Pri vymedzení pojmu úmyslu a nedbanlivosti sa vychádza z trestného práva.

¹³ Tichý, L.: K rozlišování mezi tzv. subjektivní a objektivní odpovědností – rozsudek NS o povaze odpovědnosti advokáta za škodu. Bulletin-advokacie.cz. publikované 21.2.2013.

O priamy úmysel sa jedná ak škodca vedel, že svojim konaním môže škodu spôsobiť a tiež ju spôsobiť chcel. O nepriamy úmysel ide, ak škodca vedel, že svojim konaním môže spôsobiť škodu a s týmto škodlivým následkom je uzročený pre prípad že nastane.

Nevedomá nedbanlivosť škodcu znamená, že vedel že svojim konaním môže spôsobiť škodu avšak bez primeraných dôvodov sa spoliehal na to, že ju nespôsobí. V prípade nedbanlivosti nevedomej škodca nevedel, že môže svojim konaním spôsobiť škodu, avšak to podľa okolností a vzhľadom k svojim osobným pomerom predvídať mal a mohol.

Forma zavinenia (úmysel či nedbanlivosť) môže mať v zmysle OZ význam pre vznik zodpovednosti za škodu či pre uplatnenie moderačného práva súdu. Zavinenie sa vždy skúma s ohľadom na konkrétne okolnosti daného prípadu a pomery eventuálneho škodcu. Východiskom by však vždy malo byť správanie a konanie riadnej a rozumnej osoby – *diligens pater familias*.¹⁴

Ak sa škodca domnieva, že škodu nezavinil, musí preukázať že sa nejednalo ani o nevedomú nedbanlivosť. Táto možnosť vyvinenia sa nazýva exkulpácia. Pri objektívnej zodpovednosti sa zas zodpovednosti dá zbaviť prostredníctvom liberačných dôvodov.

2. Východiská a rozlišovacie kritérium medzi objektívnou a subjektívnou zodpovednosťou

Zodpovednosť za zavinenie sa v niektorých národných právnych kultúrach vrátane českej i slovenskej nazýva zodpovednosťou **subjektívnou**, zatiaľ čo zodpovednosť, ktorá nevyžaduje tento subjektívny prvok sa nazýva zodpovednosťou **objektívnou**. To čo sa u nás nazýva objektívnou zodpovednosťou je považované za stav, ktorý je v rozpore s právom. Subjektívnou zodpovednosťou je zodpovednosť za vlastné konanie, zatiaľ čo zodpovednosťou objektívnou rozumieme zodpovednosť, **ktorá na konaní bezprostredne nezávisí**, lebo ide o zodpovednosť za výsledok. Medzi subjektívnou a objektívnou zodpovednosťou tkvie rozdiel v tom, že pre zistení povinnosti subjektívnej sa vyžaduje preukázanie predpokladu zavinenia, t.j. určitého vnútorného vzťahu škodcu k jeho konaniu.¹⁵

Objektívna zodpovednosť je odôvodnená v prípadoch najvyššieho stupňa nebezpečnosti, teda zodpovednosť je daná nezávisle na zavinení ale i na protiprávnosti konania.

¹⁴ Porov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 1207.

¹⁵ Porov. Tichý, L.: K rozlišování mezi tzv. subjektivní a objektivní odpovědností – rozsudek NS o povaze odpovědnosti advokáta za škodu. Bulletin-advokacie.cz. publikované 21.2.2013.

Pri takomto stupni nebezpečnosti je už táto samotná nebezpečnosť dôvodom zodpovednosti za predpokladu vzniku škody. Je však odôvodnené, aby tomu tak bolo i v prípadoch poskytovania advokátskych služieb? Pri advokátskych službách advokát plní konkrétne povinnosti vyplývajúce zo zmluvy alebo z právnych predpisov a tieto môžu byť posudzované z hľadiska určitých štandardov, avšak nemožno vidieť žiaden spoločný menovateľ s ostatnými prípadmi objektívnej zodpovednosti – napr. so škodou spôsobenou nebezpečnou prevádzkou, škodou spôsobenou okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe prístroja, škodou spôsobenou pri poskytovaní zdravotníckych, sociálnych, veterinárnych a iných biologických služieb alebo i so škodou spôsobenou na prevzatej veci. Pri týchto činnostiach je takmer vylúčená možnosť ovládať stav veci svojim konaním, a hlavne preto sa pri objektívnej zodpovednosti hovorí o tzv. zodpovednosť za výsledok. Liberačnými dôvodmi sú v prevažnej väčšine dôvody predstavujúce vyššiu moc. **Advokát naproti tomu možnosť ovládať stav veci svojim konaním má.**

Osobitný význam nadobúda i otázka **prevencie**. Pri subjektívnej zodpovednosti musí potencionálny škodca dbať na určité štandardy. Pri advokátoch sa jedná i o disciplinárnu ale i trestnú zodpovednosť. Potencionálny škodca je teda priamo podnecovaný k riadnemu plneniu svojich povinností, resp. odstrašujú ho od takéhoto konania i disciplinárne resp. trestné sankcie. Otázka prevencie má význam i v prípade objektívnej zodpovednosti, avšak jedná sa o nepriamy vplyv a pôsobia skôr do budúcnosti – miera rizika sa môže znížiť napr. zlepšovaním používanej technológie atp.¹⁶

Prof. Tichý upozorňuje, že **požiadavka na sprísnení subjektívnej zodpovednosti advokáta** je plne odôvodnená vzhľadom na očakávania klienta a teda hodnoty, ktoré sú chránené. Avšak, **v podstate jeho činnosti nespočíva významné, neodvratiteľné riziko či nebezpečenstvo ujmy**, a to najmä k najvýznamnejším hodnotám, akými sú ľudský život a zdravie – ako hodnoty ktoré sú chránené v typických prípadoch objektívnej zodpovednosti.¹⁷

Záver

Podľa ustanovenia § 26 ods. 4 Zákona o advokácii: „advokát sa zbaví zodpovednosti podľa odseku 1, ak preukáže, že škodu nemohol zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno od neho žiadať.“

¹⁶ Porov. Tichý, L.: K rozlišovaniu medzi tzv. subjektívni a objektívni zodpovednosť – rozsudek NS o povaze zodpovednosti advokáta za škodu. Bulletin-advokacie.cz. publikované 21.2.2013.

¹⁷ Tichý, L.: K rozlišovaniu medzi tzv. subjektívni a objektívni zodpovednosť – rozsudek NS o povaze zodpovednosti advokáta za škodu. Bulletin-advokacie.cz. publikované 21.2.2013.

Podľa ustanovenia § 420 ods. 3. „Zodpovednosti za zbaví ten, kto preukáže že škodu nezavinil.“ Toto ustanovenie je považované za vyjadrenie zodpovednosti za zavinenie. Občiansky zákonník deklaruje zásadu predpokladaného (prezumovaného) zavinenia. Teórie a prax obmedzuje túto prezumpciu na prezumpciu nedbalosti a to na nedbalosť nevedomú. Prezumpcia zavinenia vo forme nevedomej nedbanlivosti nastupuje vtedy, pokiaľ bola preukázaná škoda a porušenie právnej povinnosti vrátane existencie príčinnej súvislosti medzi týmito predpokladmi. Ak sú predpoklady zodpovednosti škodcu splnené, ide uvažovať o jeho vyvinení. Je na škodcovi aby preukázal, že vzniknutú škodu nezavinil, teda že pri jeho protiprávnom konaní nešlo ani o nevedomú nedbanlivosť. Musí preukazovať skutkové okolnosti, z ktorých pôjde urobiť spoľahlivý záver, že na škodu vzniknutej z protiprávneho úkonu nenesie vinu. Nejde pritom o subjektívne presvedčenie škodcu, ale o hodnotenie podľa objektívnych kritérií.¹⁸

Ustanovenie § 26 ods. 4 Zákona o advokácii hovorí o možnosti vyvinieť sa zo zodpovednosti, ktorá je však sprísnená. Ako bolo uvedené vyššie, i OZ v znení do roku 1991 obsahoval formuláciu: „...organizácia sa zodpovedností zbaví ak preukáže, že škode nemohla zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno od nej požadovať.“ Tieto ustanovenia sú považované za vyjadrenie zodpovednosti za zavinenie.

Naproti tomu, objektívna zodpovednosť je zákonom vyjadrená nasledovne, napr. pri ustanovení § 421 OZ: „Každý zodpovedá aj za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe prístroja alebo inej veci, ktoré sa pri plnení záväzku použili. Tejto zodpovednosti sa nemôže zbaviť,“ alebo pri ustanovení § 428 OZ: „Svojej zodpovednosti sa nemôže prevádzateľ zbaviť, ak bola škoda spôsobená okolnosťami, ktoré majú pôvod v prevádzke.“ Iný prípad však už je ustanovenie druhej vety tohto ustanovenia: „Inak sa zodpovednosti zbaví, len ak preukáže, že sa škode nemohlo zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno požadovať.“

Vychádzajúc zo zákonného znenia objektívnej zodpovednosti je zrejmé, že ustanovenie § 26 ods. 4 Zákona o advokácii je síce vo vzťahu k OZ ustanovením *lex specialis*, ale nemožno sa stotožniť s prevládajúcou právnou mienkou, že by tým bola založená objektívna zodpovednosť advokáta. Ustanovenie § 26 ods. 4 obsahuje sprísnenie zodpovednosti za škodu, pričom advokát musí preukázať, že škode nemohol zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno od neho žiadať.

¹⁸ Porov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občianský zákoník I. § 1 až 459. Komentár. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 1210.

Prof. Tichý uvádza, že sa jedná o objektivizovanú subjektívnu zodpovednosť.¹⁹ Advokát na rozdiel od poškodeného môže skôr preukázať existenciu okolností, ktoré svedčia o vynaložení požadovanej miery jeho úsilia pre zabránenie škody. Túto mieru úsilia je potrebné posudzovať z objektívneho hľadiska. Čo sa týka škody, tá je výsledkom prekážok, ktoré by boli pre advokáta za danej situácie neprekonateľné (čo by muselo byť objektívne preukázané). Nemožno opomenúť, že čo sa týka vecí ktoré advokát prevzal od klienta, alebo pre klienta, na zodpovednosť advokáta sa vzťahuje ustanovenie § 421 OZ: „Každý, kto od iného prevzal vec, ktorá má byť predmetom jeho záväzku, zodpovedá za jej poškodenie, stratu alebo zničenie, ibaže by ku škode došlo aj inak.“ Objektívna zodpovednosť – zodpovednosť za výsledok je v tomto prípade plne odôvodnená, nakoľko podstata tejto zodpovednosti nespočíva priamo v konaní/opomenutí advokáta, a tak prvok zavinenia stráca rozhodujúcu relevanciu.

Z procesného hľadiska objektivizovaná subjektívna zodpovednosť znamená prevrátené dôkazného bremeno (advokát sa zodpovednosti zbaví „ak preukáže, že škode nemohol zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno od neho žiadať“). Čo sa týka štandardov starostlivosti, ktorú je advokát povinný vynaložiť a ktorá znamená dodržanie základných povinností, tieto musia byť posudzované objektívne v konkrétnych okolnostiach prípadu. Tieto štandardy starostlivosti musí definovať právna prax.

Obzvlášť zaujímavou je v danom kontexte otázka zodpovednosti advokáta za právny názor. S vysokou mierou pravdepodobnosti by sa advokát mohol vyviniť len v prípade, ak by sa v praxi vyskytoval sporný výklad určitého ustanovenia.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice:

Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1373 s. ISBN: 978-80-7400-108-6

Prášková, H.: Základy zodpovednosti za správne delikty. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. 420 s. ISBN: 978-80-7400-456-8

¹⁹ Tichý, L.: K rozlišování mezi tzv. subjektivní a objektivní odpovědností – rozsudek NS o povaze odpovědnosti advokáta za škodu. Bulletin-advokacie.cz. publikované 21.2.2013.

Luby, Š.: Základy všeobecného súkromného práva. Knižnica vysokej obchodnej školy. Nákladom knižnice Vysokej obchodnej školy v Bratislave. Sväzok 1. Bratislava 1944. 270 s.

Periodiká a zborníky:

Kerecman, P.: Zodpovednosť advokáta za škodu, 1. časť, BSA, 2011, č. 10, str. 6-21.

Tichý, L.: K rozlišování mezi tzv. subjektivní a objektivní odpovědností – rozsudek NS o povaze odpovědnosti advokáta za škodu. Bulletin-advokacie.cz. publikované 21.2.2013. [online] [cit.2019-03-04] Dostupné na internete: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-rozlisovani-mezi-tzv.-subjektivni-a-objektivni-odpovednosti?browser=mobi>

Internetové zdroje:

Csach, K., Doležal, T., Husár, J. a kol.: Profesijsná zodpovednosť. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta. Košice 2011. 530 s. [online] [cit.2019-03-04] Dostupné na internete: https://www.upjs.sk/public/media/1084/Zbornik_27.pdf

Právne predpisy

Zákon č. 586/2003 Z.z. o advokácii

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

ELEKTRONIZÁCIA VEREJNÉHO OBSTARÁVANIA

Electronization of public procurement

Miriam Slobodníková¹

Abstrakt

Verejné obstarávanie v dôsledku transpozícií európskej legislatívy do právneho poriadku Slovenskej republiky zaznamenalo 18.10.2018 zlomový bod v uplatnení elektronického spôsobu realizácie zákaziek. Elektronizácia má prispieť k časovej optimalizácii realizácie zákaziek a odstrániť administratívnu záťaž. Cieľom príspevku je priblížiť problematiku elektronizácie verejného obstarávania a vzájomnú spoluprácu jednotlivých elektronických systémov na realizáciu verejného obstarávania s e-governmentom a poukázaním na aplikačné problémy v praxi.

Abstract

As a result of the transposition of European legislation into the legal order of the Slovak Republic, public procurement has seen a turning point in the implementation of electronic tenders on 18.10.2018. Electronization is supposed to contribute to time optimization of order execution and to remove administrative burden. The aim of the contribution is to introduce the issue of electronization of public procurement and mutual cooperation of individual electronic systems for the implementation of public procurement with e-government and pointing to application problems in practice.

Kľúčové slová: verejné obstarávanie, elektronizácia, EVO, elektronické systémy verejného obstarávania, e-government

Key words: public procurement, electronization, EVO, electronic procurement systems, , e-government

Úvod

Elektronizácia preniká do všetkých sfér ľudského života a výnimkou sa nestalo ani verejné obstarávanie. Aktuálne platná legislatíva na základe transpozície európskych smerníc ukladá od 18.10.2018 povinnosť elektronickej komunikácie v celom procese verejného obstarávania v zmysle ustanovenia § 20 zákona č. 343/2015 o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Realizácia verejného obstarávania môže prebiehať výlučne cez softvéry, ktoré spĺňajú všetky legislatívne požiadavky. Úrad pre verejné obstarávanie vydal vyhlášku, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o technických a funkčných

¹ JUDr. Mgr. Miriam Slobodníková, 3. ročník externého štúdia, doktorandské štúdium Právnická fakulta UK v Bratislave, miriam.slobodnikova@gmail.com

požiadavkách pre nástroje a zariadenia používané na elektronickú komunikáciu vo verejnom obstarávaní, ktorá je účinná od 1.3.2019. Pri kontrolách verejného obstarávania bude Úrad pre verejné obstarávanie skúmať aj skutočnosť, či nástroje, ktoré budú verejní obstarávatelia /obstarávatelia na účel el. komunikácie využívať, spĺňajú zákonné (technické a funkčné) požiadavky.

1. Aktuálny stav elektronizácie verejného obstarávania v Slovenskej republike

Verejný obstarávatelia, obstarávatelia ako aj uchádzači sú povinní pri realizácii verejného obstarávania od 18.10.2018 pri podlimitných a nadlimitných zákazkách v zmysle zákona č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov používať elektronickú komunikáciu ako aj proces v rámci verejného obstarávania.

Na trhu existujú rôzni poskytovatelia informačných systémov prostredníctvom ktorých je možné realizovať elektronické verejné obstarávanie. Pokúsím sa priblížiť najfrekvencovanejšie systémy:

IS EVO – je elektronický systém, ktorý prevádzkuje Úrad pre verejné obstarávanie, ako jediný má prepojenie na informačný systém zberu údajov (ISZÚ), ktorý obsahuje všetky aktualizácie vykonané v rámci zákazky ako napr. zmenu lehoty predkladania ponúk, Výzvu na predkladanie ponúk alebo Oznámenie o vyhlásení verejného obstarávania. Uvedená skutočnosť v maximálnej miere poskytuje užívateľský komfort pre obe strany tak vyhlasovateľa zákazky ako aj záujemcu/uchádzača.

IS EVO poskytuje elektronické služby verejného obstarávania pre fázy prípravy a plánovania, eNotification, eTendering, vysvetľovanie a fázu elektronického vyhodnocovania a vyhodnocovania prostredníctvom elektronickej aukcie. Vo fáze prípravy môže VO/O využiť nástroj na vytváranie formulárov pre zadávanie zákaziek a podporu vyhodnocovania ponúk. Pre vyhodnocovanie ponúk je rovnako k dispozícii podporný nástroj qMerge3. Taktiež systém podporuje komunikáciu VO/O so záujemcami/uchádzačmi v relácii 1:1.²□

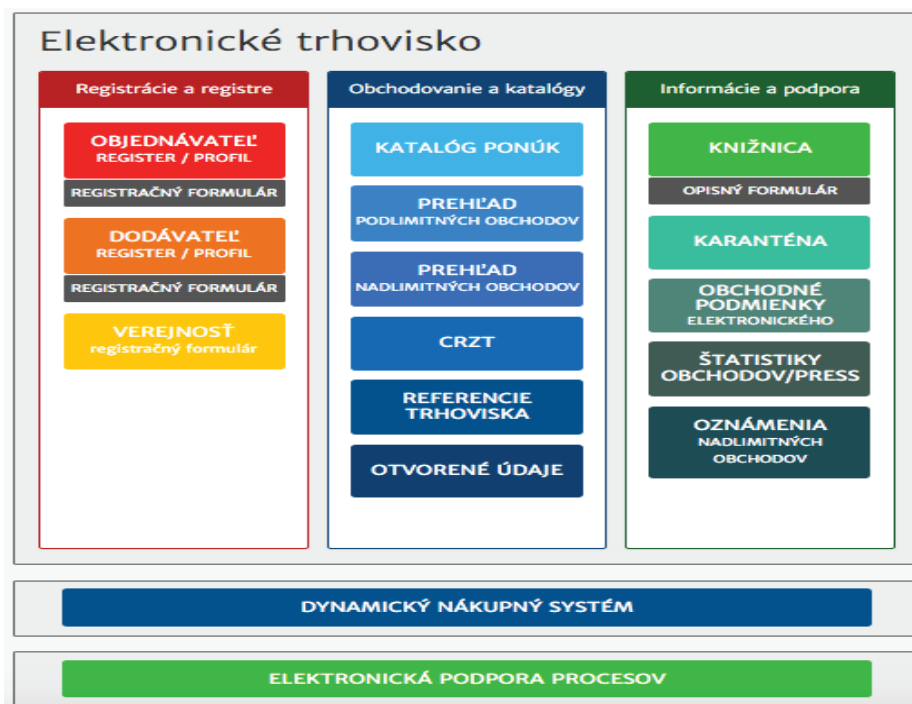
Elektronický kontrakčný systém (EKS) - je tvorený Elektronickým trhoviskom (ET) , Dynamickým nákupným systémom (DNS) a modulu na elektronizáciu procesov.

² Úrad pre verejné obstarávanie: Stratégia_elektronického_verejného_obstarávania, str. 19

Legislatívny základ pre vytvorenie EKS vytvoril **zákon č. 95/2013 Z. z.**, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 25/2006 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a o zmene zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon č. 95/2013 Z. z.)⁸, podľa ustanovenia časti Podlimitné zákazky s využitím elektronického trhoviska v § 92 – 97, ktoré vymedzili:

Pojem EKS: Elektronické trhovisko je informačný systém verejnej správy, ktorý slúži na zabezpečenie ponuky a nákupu tovarov, stavebných prác alebo služieb, bežne dostupných na trhu, ako aj na zabezpečenie s tým súvisiacich činností. Správcom elektronického trhoviska je ministerstvo vnútra.

Povinnosti ministerstva vnútra: týkajúce sa prístupu k EKS - prostredníctvom jednotného prístupového miesta, vnútorné členenie EKS, autentifikácia záujemcov, registrácia uchádzačov aj verejných obstarávateľov/obstarávateľov, automatické zverejňovanie zmlúv, evidencia dokumentácie 10 rokov, vypracovať obchodné podmienky elektronického trhoviska – OPET, stanoviť rozsah denného času, kedy je možné používať EKS, vydanie identifikačných a autentifikačných údajov všetkým registrovaným subjektom, zriadenie profilov všetkých subjektom, proces zverejnenia a akceptácie ponúk. V zmysle zákona o verejnom obstarávaní je verejný obstarávateľ je povinný zverejniť raz štvrt'ročne v profile súhrnnú správu o zákazkách z EKS. Pri zákazkách prostredníctvom EKS sa nevyžaduje písomná forma zmluvy okrem prípadov, v ktorých to vyžaduje zákon. Výsledok verejného obstarávania sa neposiela úradu. Ministerstvo vnútra zabezpečí publikáciu zmlúv vytvorených prostredníctvom EKS v Centrálnom registri zmlúv.

Obr. č. 1, Zdroj: Úrad pre verejné obstarávanie: Stratégia_elektronického_verejného_obstarávania, str. 30

Systém EKS nedisponuje prepojením s Informačným systémom zberu údajov, ktorý je pod správou Úradu pre verejné obstarávanie a z uvedeného dôvodu dochádza k časovému oneskoreniu v poskytovaní informácií medzi verejným obstarávateľom/obstarávateľom a záujemcom/uchádzačom. Systém EKS uplatňuje fikciu doručenia, ktorá je 3 dni odo dňa odoslania informácie do schránky druhej strany t.j. v prípade ak odošle informáciu verejný obstarávateľ/obstarávateľ záujemcovi/uchádzačovi tretí deň od odoslania informácie do schránky sa považuje za deň doručenia pokiaľ nebola informácia prebraná skôr.

Elektronické systémy, ktorých prevádzkovateľom je súkromný sektor – napr. E-LENA, EVOsystém, E-ranet, uvedené systémy nedisponujú s prepojením Informačného systému zberu údajov (ISZÚ) čím tak ako sme uviedli pri Elektronickom kontraktačnom systéme dochádza k predĺženiu času potrebného na informovanie druhej strany o zmene súťažných podmienok. Taktiež v nemalej miere má neexistencia tohoto prepojenia vplyv na:

- reportovaciu činnosť verejných obstarávateľov/obstarávateľov, ktorá sa od 1.1.2019 rozšírila na 3 reportovacie povinnosti za kvartálne obdobie

- automatizáciu informačných povinností t. j. prepojenie jednotlivých formulárov, ktoré sú súčasťou ISZÚ a predstavujú administratívnu záťaž pre verejného obstarávateľa/obstarávateľa.

2. Právny rámec elektronického verejného obstarávania

Subjekty financované zo štátneho rozpočtu tzv. verejný obstarávateľ /obstarávateľ - štát, obec, vyšší územný celok, ako aj organizácie, ktoré sú nimi zriadené či majetkovo prepojené musia realizovať obstarávanie tovarov, služieb a stavebných prác v súlade s platnou legislatívou v oblasti verejného obstarávania.

Zákonom č. 25/2006 Z. z. o verejnom obstarávaní bola zavedená povinnosť verejným obstarávateľom postupovať výlučne formou elektronickej komunikácie od 1. júla 2007 (§ 25 ods. 3, § 99 ods. 1 a § 99 ods. 2). 1. mája 2007 bol zavedený do produkčnej prevádzky IS EVO. „**Stratégia informatizácie verejnej správy**“ schválená uznesením vlády č. 131/2008 z 27. februára 2008, kde je definovaná realizácia 100 % verejného obstarávania elektronickou formou vo všetkých oblastiach.³

Na predmetnú oblasť nadväzuje aj **Národná koncepcia informatizácie verejnej správy**, pôvodná verzia z roku 2008, aktuálna verzia vypracovaná na indikatívne obdobie do roku 2020.⁴

Správu o implementácii systému elektronického verejného obstarávania schválená Vládou SR uznesením č. 852/2007 z 3. októbra 2007 - dokument stanovil elektronické zadávanie min. 30 % zákaziek na dodanie tovaru v roku 2008 a od roku 2009 elektronické zadávanie 100% zákaziek na dodanie tovaru.⁵

Stratégia elektronického verejného obstarávania vychádza z potreby Slovenskej republiky systémovo riešiť oblasť implementácie informačných a komunikačných technológií do procesu vynakladania verejných finančných prostriedkov.

Cieľom Stratégie elektronického verejného obstarávania je popísanie celého životného cyklu elektronického zadávania zákazky od prípravnej fázy zadávania zákazky až po jej archiváciu.

³ <http://www.informatizacia.sk/strategia-informatizacie-verejnej-spravy/1305s>

⁴ <http://www.informatizacia.sk/narodna-koncepcia-informatizacie-verejnej-spravy--2016-/22662c>

⁵ Úrad pre verejné obstarávanie: Stratégia elektronického verejného obstarávania

Hlavným zámerom Stratégie elektronického verejného obstarávania je napomôcť efektívnej a včasnej implementácii zmien týkajúcich sa elektronizácie zadávania zákaziek vyplývajúcich z legislatívy EÚ.

Národný program reforiem Slovenskej republiky na roky 2008 – 2010 – schválený uznesením Vlády SR číslo 707 z 8. októbra 2008, dokument má strategický význam a rozpracováva ciele obsiahnuté v Lisabonskej stratégii z roku 2000. Dokument definuje aj reformu verejného obstarávania. Zefektívniť a stransparentniť proces verejného obstarávania v štátnej správe zavedením elektronického verejného obstarávania predstavuje úlohu č. 5 – Elektronické verejné obstarávanie (e-procurement) IV. Akčného plánu – Podnikateľské prostredie v rámci Národnej lisabonskej stratégie.⁶

Zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov definoval v § 20 elektronickú komunikáciu v rámci verejného obstarávania od 18.10.2018 na základe transpozície európskych smerníc.⁷

Smernice v oblasti verejného obstarávania

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/24/EÚ z 26. februára 2014 o verejnom obstarávaní a o zrušení smernice 2004/18/ES □

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/25/EÚ z 26. februára 2014 o obstarávaní vykonávanom subjektmi pôsobiacimi v odvetviach vodného hospodárstva, energetiky, dopravy a poštových služieb a o zrušení smernice 2004/17/ES □

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/23/EÚ z 26. februára 2014 o udeľovaní koncesií. □

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/55/EÚ z 16. apríla 2014 o elektronickej fakturácii vo verejnom obstarávaní.

Akčný plán eGovernment 2016 – 2020, DG CNECT, nadväzujúci na Stratégiu pre jednotný digitálny trh v Európe

Akčný plán eGovernment 2016 – 2020, DG CNECT, nadväzujúci na Stratégiu pre jednotný

⁶ <http://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/12645/narodny-program-reforiem-sr-na-roky-2008-%96-2010.html>

⁷ <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-343>

digitálny trh v Európe

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 910/2014 z 23. júla 2014 o elektronickej identifikácii a dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zrušení smernice 1999/93/ES.⁸ □

3. Financovanie informačných systémov na zabezpečenie verejného obstarávania

IS EVO – na vývoj informačného systému bolo doteraz vynaložených 2 mil Eur⁹, pričom do aktualizácie systému Úrad pre verejné obstarávanie plánuje investovať ďalších 20 mil Eur.

EKS – prehľad poplatkov, ktoré hradí štát za prevádzku EKS.

Štruktúra financovania EKS ¹⁰				
POPLATKY	ELEKTRONICKÉ TRHOVISKO		DNS	EPP
	PODLIMITNÉ	NADLIMITNÉ		
ZRIAĐOVACIE	2 255 349 €	2 946 635 €	601 472 €	657 380 €
PAUŠÁLNE	117 917 €	55 472 €	23 213 €	25 371 €
TRANSAKČNÉ* (MOTIVAČNÉ) ZA DOKONANÚ ZÁKAZKU NEDOKONANÚ ZÁKAZKU ROZSAH ÚSPORU	198 €/653 €/1 transakcia 99 €/248 €/1 transakcia 0,55 %/0,003 % 2 %/1,9 %			

Priemerná mesačná výška transakčných poplatkov sa pohybuje na úrovni 27 000 EUR bez DPH.

Elektronické systémy, ktorých prevádzkovateľom je súkromný sektor – napr. E-LENA, EVOsystém, E-ranet, hrubý odhad ročných nákladov 250 000 Eur.

Záver

Fungovanie elektronických prostriedkov obchodovania prináša naša doba ako jednu z jej neodmysliteľných súčastí, elektronické informačné systémy v oblasti verejného obstarávania sa neustále vyvíjajú a sú neodmysliteľne naviazané na dynamické zmeny v legislatíve verejného obstarávania. Štátom financované informačné databázy elektronických systémov by mali byť k dispozícii aj súkromnému sektoru prevádzkujúcemu informačné systémy na realizáciu verejného obstarávania na odbúranie administratívnej záťaže subjektom verejného obstarávania.

⁸ Úrad pre verejné obstarávanie: Stratégia elektronického verejného obstarávania, str. 8

⁹ http://www.zmluvy.gov.sk/data/att/55000_dokument.pdf

¹⁰ https://www.eks.sk//Stranka/Informacie_o_EKS, str. 29

Myšlienka e-Governmentu by sa mala premietnuť aj do oblasti verejného obstarávania prepojením nielen systému ISZÚ ktorý je v kompetencii Úradu pre verejné obstarávanie ale taktiež ďalších inštitúcií ako sú poisťovne, finančná správa, register trestov a obchodný register, čo by maximálne zjednodušilo celý proces verejného obstarávania.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

J. Tkáč – M. Griga: Zákon o verejnom obstarávaní - Veľký komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, 1260 s., ISBN 978-808168-454-8.

Internetové zdroje

Úrad pre verejné obstarávanie: Stratégia_elektronického_verejného_obstarávania, str. 19. Dostupné na internete: <https://www.e-lena.sk/informacny-servis/strategia-elektronickeho-verejneho-obstaravania>

Ministerstvo financií SR: Stratégia_informatizácie verejnej správy. Dostupné na internete: <http://www.informatizacia.sk/strategia-informatizacie-verejnej-spravy/1305s>

Úradom podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu: Národná koncepcia informatizácie verejnej správy, 2016. Dostupné na internete: <http://www.informatizacia.sk/narodna-koncepcia-informatizacie-verejnej-spravy--2016-/22662c>

Vláda SR, 2008: Dostupné na internete: <http://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/12645/narodny-program-reforiem-sr-na-roky-2008-%96-2010.html>

Úrad pre verejné obstarávanie, 2010. Dostupné na internete: http://www.zmluvy.gov.sk/data/att/55000_dokument.pdf

Ministerstvo vnútra: Informácie o EKS, 2014. Dostupné na internete: https://www.eks.sk/Stranka/Informacie_o_EKS, str. 29

Právne predpisy

Zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon o e-Governmente č. 305/2013 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Vyhláška č.41/2019 Z. z. zo dňa 11. 02. 2019, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o technických a funkčných požiadavkách pre nástroje a zariadenia používané na elektronickú komunikáciu vo verejnom obstarávaní

Vyhláška č. 132/2016 Z. z. zo dňa 23. 03. 2016, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o postupe certifikácie systémov na uskutočnenie elektronickej aukcie

Vyhláška č. 152/2016 Z. z. zo dňa 23. 03. 2016, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o oznámeniach používaných vo verejnom obstarávaní a o ich obsahu

Vyhláška č. 155/2016 Z. z. zo dňa 23. 03. 2016, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o jednotnom európskom dokumente a jeho obsahu

ZHOTOVENIE SOFTVÉRU V KONTEXTE ZMLUVY O DIELO

Creation of software in the context of a contract for work

Stanislav Stehura¹

Abstrakt

Zhotovenie softvéru je snáď najčastejším zmluvným vzťahom v oblasti informačných technológií. V tomto smere je preto kľúčová otázka, aký zmluvný typ na zhotovenie softvéru použiť. Na rozhodnutie sa, ktorý zmluvný typ je pre zhotovenie softvéru najvhodnejší, je potrebné detailné posúdenie požadovaného predmetu plnenia. Najčastejšie využívaným zmluvným typom je zmluva o dielo podľa obchodnoprávnej úpravy. Súčasne je potrebné uviesť, že samotná zmluva o zhotovení softvéru kombinuje niekoľko zmluvných typov, medzi ktoré je potrebné zaradiť už uvádzanú zmluvu o dielo, licenčnú zmluvu obsahujúcu príslušné licenčné dojednania a v niektorých prípadoch aj kúpnu zmluvu, ak je súčasťou predmetu plnenia napr. dodanie príslušného hardvéru, t.j. infraštruktúry, na ktorú má byť zhotovený softvér implementovaný. Nasledujúci príspevok preto rozoberá problematiku zhotovenia softvéru v kontexte zmluvy o dielo podľa obchodnoprávnej úpravy so zameraním sa na predmet zmluvy o zhotovení softvéru, súčinnosť potrebnú pre zhotovenie softvéru a následky neposkytnutia potrebnej súčinnosti.

Abstract

Creation of a computer program is perhaps the most common contractual relations in the field of information technology. In this respect, the key question is, which type of software contract to use. For decision, which type of contract is the most appropriate for creating the software, a detailed assessment of the required subject matter is required. The most commonly used contract type is a contract for work according to trade law. At the same time, it should be noted that the software contract itself combines several contractual types, a contract for work already mentioned, a license agreement containing the relevant licensing arrangements and, in some cases, a purchase contract if part of the subject matter is also the delivery of the relevant hardware. The next article therefore discusses the issue of creating software in the context of a contract for work under a trade law with focus on the subject of the software contract, the cooperation needed to creating the software and the consequences of not providing the necessary co-operation.

Kľúčové slová: zmluva o dielo, softvér, zhotovenie softvéru, predmet zmluvy, súčinnosť objednávateľa.

Key words: contract for work, software, creation of software, subject of the contract, customer's cooperation.

¹ JUDr. Stanislav Stehura, 4. ročník, externý doktorand, Katedra obchodného a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, stanislav.stehura@gmail.com.

Úvod

V súčasnej dobe sa počítačový program stal neodmysliteľnou súčasťou nášho života. S tým úzko súvisí rozmach podnikateľských subjektov, ktorých činnosťou je práve tvorba počítačových programov. I keď právo upravujúce informačné technológie patrí k najviac sa rozvíjajúcim oblastiam práva, stále je zložitá nájsť jasné odpovede na niektoré otázky dotýkajúce sa tejto oblasti. To vyplýva predovšetkým zo skutočnosti, že neexistuje ucelená právna úprava tejto oblasti. Zhotovenie softvéru je snáď najčastejším zmluvným vzťahom v oblasti informačných technológií. V tomto smere je preto kľúčová otázka, aký zmluvný typ na zhotovenie softvéru použiť.

V praxi je pre zhotovenie softvéru najčastejšie využívaným zmluvným typom práve zmluva o dielo podľa obchodnoprávnej úpravy. Súčasne je potrebné uviesť, že samotná zmluva o zhotovení softvéru v sebe kombinuje niekoľko zmluvných typov, medzi ktoré je potrebné zaradiť zmluvu o dielo, licenčnú zmluvu obsahujúcu príslušné licenčné dojednania a v niektorých prípadoch aj kúpnu zmluvu, ak je súčasťou predmetu plnenia napr. dodanie príslušného hardvéru, t.j. infraštruktúry, na ktorú má byť vyvíjaný softvér implementovaný.

Najčastejším a najprirodzenejším spôsobom zániku každého záväzku je jeho splnenie. Jedným zo základných predpokladov splnenia záväzku je vedieť čo treba splniť. To znamená vymedziť predmet plnenia a tým samotný predmet zmluvy. Na rozhodnutie sa, ktorý zmluvný typ je pre zhotovenie softvéru najvhodnejší, je preto potrebné detailné posúdenie požadovaného predmetu plnenia.

1. Softvér, počítačový program a informačný systém

V praxi sa stretávame s pojmami softvér, počítačový program či informačný systém. V teórii sa však rozlišuje medzi počítačovým programom a softvérom ako programovým vybavením počítačov, ktoré je zložené z niekoľkých rôznych prvkov.² Pojem počítačový program je v prevažnej miere používaný právnou teóriou, nakoľko zákonná úprava používa práve tento pojem. Definíciu pojmu počítačový program obsahuje zákon č. 185/2015 Z.z. Autorský zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „autorský zákon“), ktorý je pre ochranu a dispozíciu s počítačovým programom kľúčovým predpisom. Pojem softvér alebo informačný systém je naopak používaný v praktickej oblasti informačných technológií. V tomto príspevku

² TELEČ, I. - TUMA, P.: Autorský zákon. Komentár, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2007, s. 40

sú však chápané a používané pojmy počítačový program, softvér a informačný systém ako synonyma.

Zákonnú definíciu pojmu softvér obsahuje autorský zákon, ktorý definuje počítačový program ako „*súbor príkazov a inštrukcií vyjadrených v akejkoľvek forme použitých priamo alebo nepriamo v počítači alebo v podobnom technickom zariadení, je chránený podľa tohto zákona, ak je výsledkom tvorivej duševnej činnosti autora. Príkazy a inštrukcie môžu byť napísané alebo vyjadrené v zdrojovom kóde alebo v strojovom kóde. Súčasťou počítačového programu je aj podkladový materiál použitý na jeho vytvorenie. Myšlienky a princípy, na ktorých je založený prvok počítačového programu, vrátane tých, ktoré sú podkladom jeho rozhrania, nie sú chránené podľa tohto zákona.*“³ Softvér však môžeme jednoducho definovať ako všetko, čo nie je hardvér, ale je v ňom obsiahnuté.

2. Práva k softvéru

Z občiansko-právneho hľadiska je softvér tzv. inou majetkovou hodnotou, ktorú nie je možné predávať a teda ani previesť vlastnícke právo k softvéru. Softvér ako majetková hodnota však môže byť predmetom právnej dispozície. Základná právna dispozícia so softvérom spočíva v udelení licencie, to znamená v udelení práva pre používanie softvéru, alebo v prevedení výkonu majetkových práv k softvéru. Koncepcia práv k softvéru vychádza z poňatia softvéru ako výsledku tvorivej činnosti fyzickej osoby a preto autorom softvéru môže byť iba fyzická osoba. V prípade firiem zaoberajúcich sa tvorbou softvéru, tzv. IT firiem, môže byť autorom zhotovovaného softvéru iba programátor alebo každý člen tímu programátorov a nie samotná IT firma, pre ktorú tento programátor alebo tím programátorov pracuje. Z uvedeného vyplýva, že autorské právo k softvéru nadobúda programátor alebo každý člen tímu programátorov, aj keď ide o výsledok podnikateľskej činnosti IT firmy, ktorá celú tvorbu softvéru iniciovala, viedla a financovala ju. V tomto prípade však zákon prenáša výkon týchto práv na IT firmu.

Autorské práva sú neprevoditeľné, pričom v zmysle autorského zákona rozlišujeme osobnostné autorské práva a majetkové autorské práva.

³ §87 ods. 1 zákona č. 185/2015 Z.z. Autorský zákon v znení neskorších predpisov.

Osobnostné autorské práva sú spojené s autorom softvéru a ten sa ich nemôže vzdať a ani previesť na inú osobu. Osobnostné práva zanikajú smrťou autora. Medzi osobnostné autorské práva sa zaraďuje právo:

- rozhodnúť o zverejnení alebo o nezverejnení svojho diela,
- byť označený ako autor a rozhodnúť o spôsobe takéhoto označenia najmä menom alebo pseudonymom, a to pri každom použití svojho diela, ak je takýto spôsob označenia pri danom diele a spôsobe použitia možný a obvyklý,
- na nedotknuteľnosť svojho diela, najmä na ochranu pred akoukoľvek nedovolenou zmenou alebo iným nedovoleným zásahom do svojho diela, ako aj pred akýmkoľvek hanlivým nakladaním so svojím dielom, ktoré by znižovalo hodnotu diela alebo spôsobilo ujmu autora na jeho cti alebo dobrej povesti.

Majetkové autorské práva sú spojené s majetkovou dispozíciou so softvérom. Majetkové práva sú neprevoditeľné, nemožno sa ich vzdať a nemožno ich postihnúť exekúciou. Majetkové práva sú predmetom dedičstva. Majetkové práva trvajú od okamihu vytvorenia diela počas autorovho života a 70 rokov po jeho smrti. Základom majetkového práva k softvéru je právo použiť softvér, či už samotným autorom – programátorom alebo inou osobou. Autorský zákon stanovuje možné formy použitia diela najmä ako spracovanie diela, spojenie diela s iným dielom, vyhotovenie rozmnoženiny diela, verejné rozširovanie originálu diela alebo rozmnoženiny diela, uvedenie diela na verejnosti. Zákon obmedzuje právo použiť softvér autorom – programátorom, a to u softvéru vytvoreného buď v rámci pracovnoprávneho alebo obdobného vzťahu, alebo na objednávku tretej osoby.

Autorské práva (osobnostné a majetkové) k softvéru sú obmedzené v prípadoch stanovených autorským zákonom. Pre potreby tohto príspevku sú však relevantné dve obmedzenia, a to v prospech zamestnávateľa a v prospech objednávateľa softvéru. Softvér, ktorý bol vytvorený programátorom v rámci plnenia povinností vyplývajúcich mu z pracovnoprávneho vzťahu alebo z obdobného pracovného vzťahu sa považuje za zamestnanecké dielo. V tomto prípade vykonáva majetkové práva autora k softvéru ako zamestnaneckému dielu zamestnávateľ a to vo svojom mene a na svoj účet. To znamená, že IT firma ako zamestnávateľ môže uvádzať softvér na trh pod svojim menom, pričom súčasne má právo na dokončenie softvéru, zmenu softvéru alebo iný zásah do softvéru. Z uvedeného vyplýva, že autorovi - programátorovi ako zamestnancovi zostávajú autorské práva, avšak bez možnosti akokoľvek s nimi nakladať alebo využívať.

IT Firma má v zásade dve možnosti ako svojmu zákazníkovi, t.j. objednávateľovi umožniť používať softvér:

- na základe licenčnej zmluvy podľa § 65 Autorského zákona. Ide o základný spôsob udelenia práva pre používanie softvéru a v praxi najčastejšie využívaný.

- Postúpením výkonu majetkových práv podľa § 90 ods. 5 Autorského zákona. Postúpením výkonu majetkových práv sa zhotoviteľ vzdáva priameho výkonu týchto práv a nie je už oprávnený ďalej disponovať s vytvoreným softvérom. Toto oprávnenie nadobúda výlučne zhotoviteľ. V tomto prípade dochádza aj k postúpeniu niektorých osobnostných práv v zmysle § 90 ods. 6 Autorského zákona a preto je zhotoviteľ oprávnený k zmene alebo dokončeniu softvéru a rovnako k jeho distribúcii vo svojom mene a pod svojim názvom. Postúpenie výkonu majetkových práv však neznamená prevod týchto práv ako takých, ale iba prevod ich výkonu, nakoľko tieto práva sú neprevoditeľné.

Vyššie uvedené obmedzenia pre použitie softvéru autorom – programátorom platia aj v prípade, ak autor – programátor vytvoril softvér na objednávku na základe zmluvy o dielo, nakoľko aj v tomto prípade sa uplatňuje režim zamestnaneckého diela. Na základe uvedeného má objednávateľ a zákonnú možnosť priamo vykonávať autorské práva bez nutnosti uzatvorenia licenčnej zmluvy.

3. Predmet zmluvy o zhotovení softvéru

Predmetom každého právneho vzťahu je určité ľudské správanie, čo platí aj o záväzkovo-právnych vzťahoch. V tomto zmysle je predmetom záväzku plnenie. Plnenie spočíva v tom, že dlžník veriteľovi niečo dá alebo niečo koná, zdrží sa nejakého konania alebo niečo strpí. To znamená, že v predmete zmluvy sú vymedzené základné záväzky zmluvných strán a tým v podstate vyjadrený samotný účel zmluvy. Podľa § 536 ods. 1 Obchodného zákonníka „*zmluvou o dielo sa zaväzuje zhotoviteľ vykonať určité dielo a objednávateľ sa zaväzuje zaplatiť cenu za jeho vykonanie*“. Zjednodušene teda môžeme konštatovať, že predmetom zmluvy o dielo je záväzok zhotoviteľa vykonať určité dielo a záväzok objednávateľa za to zaplatiť dohodnutú cenu. Obchodný zákonník v druhom odseku § 536 vymedzuje dielo ako „*zhotovenie určitej veci, pokiaľ nespadá pod kúpnu zmluvu, montáž určitej veci, údržbu určitej veci, vykonanie dohodnutej opravy alebo úpravy určitej veci alebo hmotne zachytený výsledok inej činnosti*“. Už z takéhoto zákonného vymedzovania diela je možné konštatovať, že zmluvný typ zmluvy o dielo je možné použiť i na softvér, ktorý sám o sebe nie

je vecou, ale je hmotne zachytiteľným výsledkom inej činnosti a to či už v podobe zdrojových kódov alebo na určitom hmotnom nosiči dát (DVD, USB).

Ako pri každej zmluve, tak aj pri zmluve, ktorej predmetom je zhotovenie softvéru je potrebné venovať dostatočnú pozornosť špecifikácií predmetu plnenia, aby obidve zmluvné strany boli za jedno v tom, aký záväzok je zhotoviteľ povinný splniť a teda aký výsledok bude zo strany objednávateľa overovaný.

V zmluve o zhotovení softvéru sa predmet plnenia dá rozdeliť:

- na špecifikáciu všetkých činností zhotoviteľa a tomu zodpovedajúcemu výsledku, ktorých splnenie bude následne príslušným procesom zo strany objednávateľa overované a súčasne
- na technickú špecifikáciu, ktorá bude obsahovať hlavne technické a funkčné parametre softvéru, ktorý má byť zhotovený. V rámci technickej špecifikácii predmetu plnenia sa väčšinou postupuje tak, že táto je uvedená v prílohe zmluvy a je na ňu v príslušných ustanoveniach zmluvy odkázané.

V niektorých zmluvách sa využíva tiež aj negatívne vymedzenie predmetu zmluvy. Predovšetkým menšie firmy, ktoré nedisponujú samostatným oddelením špecializujúcim sa na oblasť informačných technológií nemusia v pozícii objednávateľa správne pochopiť úlohu zhotoviteľa. Preto taxatívnym výpočtom činností, ktoré pod vývoj a implementáciu softvéru nespádajú je možné predísť sporom ohľadne otázky, čo je ešte predmetom plnenia zhotoviteľa a čo už nie je, resp. čo je ešte v cene zahrnuté a čo už nie.⁴

Špecifikum zmluvy o zhotovení softvéru spočíva aj v tom, že k spresneniu predmetu plnenia dochádza až po uzatvorení samotnej zmluvy, teda v rámci už poskytovaného plnenia. V týchto prípadoch dochádza k detailnejšiemu popisu činností a v niektorých prípadoch i funkcionality dodaného plnenia. Preto je potrebné, aby zmluvné strany už v rámci uzatvorenej zmluvy pamätali na dostatočné mechanizmy, ktoré umožnia zmluvným stranám schváliť takúto úpravu. Úprava predmetu plnenia v priebehu zhotovovania softvéru predstavuje situáciu, kedy zmluvné strany upresňujú rozsah a technickú špecifikáciu záväzku zhotoviteľa. Z dôvodu lepšej flexibility je vhodné, aby niektoré drobnejšie zmeny zmluvy mohli dojednávať poverení členovia projektového tímu. Títo by mali byť k takýmto zmenám priamo splnomocnení v zmluve, kde by boli vymedzené úkony, na ktoré sú oprávnení s uvedením najvyššej možnej

⁴ JANSÁ, L. – OTEVŘEL, P.: Softwarové právo. Praktický průvodce právní problematikou v IT, 1. vydání, Brno: Computer Press, a.s., 2011, s. 172

hranice ich konania. V praxi sa používa špecifikácia podstatných a nepodstatných zmien. V prípade, ak ide o zmenu zmluvy v rámci rozsahu splnomocnenia členov projektového tímu ide o zmenu nepodstatnú. Až keď členovia projektového tímu nie sú schopní nájsť riešenie alebo ak by išlo o zmenu podstatnú, t.j. zmenu, ktorá prekračuje rozsah ich splnomocnenia, sú povinní odovzdať túto záležitosť členom štatutárneho orgánu. Podstatné zmeny zmluvy sú dohadované formou písomného dodatku, ktorý uzatvárajú štatutárne orgány. V praxi je však bežný jav, že prípadné nadpráce alebo akékoľvek iné odchýlky od zmluvy sú robené len na základe ústnej dohody zmluvných strán. Tieto situácie však značne zhoršujú právnu istotu zhotoviteľa. V tejto súvislosti by som poukázal na zaujímavé rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR⁵, ktorý prejednával platnosť zmeny zmluvy o dielo prostredníctvom zápisov v stavebnom denníku. Zmluvné strany uzatvorili zmluvu o dielo podľa Obchodného zákonníka na výstavbu. V priebehu stavby však došlo k zmene projektu a k navýšeniu rozsahu prác zhruba o jednu tretinu. Hoci si strany v zmluve dohodli, že akékoľvek zmeny zmluvy musia byť urobené písomne, v praxi tieto zmeny dohadovali ústne a potvrdzovali ich formou zápisu v stavebnom denníku. Najvyšší súd ČR zrušil obidve rozhodnutia súdov nižšej inštancie a konštatoval, že síce je možné i formou zápisu v stavebnom denníku uskutočňovať zmeny zmluvy, ale musí z konania strán jasne vyplývať, že majú v úmysle zmluvu skutočne zmeniť. Nie každý zápis v stavebnom denníku podpísaný obidvoma stranami predstavuje dohodu o zmene zmluvy. Najvyšší súd ČR preto uložil súdu nižšej inštancie povinnosť doplniť dokazovanie ohľadne úmyslu zmluvných strán pri uskutočňovaní jednotlivých zápisov v stavebnom denníku. I keď ide o rozhodnutie z oblasti stavebného práva, je možné jeho závery použiť i na oblasť informačných technológií.

4. Súčinnosť objednávateľa a následky neposkytnutia súčinnosti

Pri zhotovení softvéru sa zhotoviteľ nezaobíde bez súčinnosti objednávateľa. Pri väčších softvérových projektoch súčinnosť objednávateľa predstavuje zásadný predpoklad pre splnenie povinností zhotoviteľa. Zhotoviteľ predovšetkým potrebuje poznať prostredie, v ktorom má softvér pracovať. Teda potrebuje odovzdať všetky relevantné informácie o serveroch alebo systémových a aplikačných softvéroch, ktoré objednávateľ prevádzkuje. Pod pojem súčinnosť je potrebné tiež zahrnúť umožnenie vstupu do prevádzok, poskytnutie zodpovedných osôb, umožnenie vzdialeného prístupu na server atď..

Obchodný zákonník upravuje súčinnosť objednávateľa v ustanoveniach týkajúcich sa omeškania veriteľa a náhrady škody. Podľa § 370 Obchodného zákonníka, „*veriteľ je v*

⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 29.04.2009, sp.zn. 23 Odo 1450/2006.

omeškani, ak v rozpore so svojimi povinnosťami vyplývajúcimi zo záväzkového vzťahu neprevezme riadne ponúknuté plnenie alebo neposkytne spolupôsobenie potrebné na to, aby dlžník mohol splniť svoj záväzok⁶. Pri zhotovovaní softvéru preto k omeškaniu na strane objednávateľa dochádza aj vtedy, ak neposkytne spolupôsobenie potrebné na to, aby zhotoviteľ mohol softvér zhotoviť. Z uvedeného teda vyplýva, že ak v dôsledku neposkytnutej súčinnosti zhotoviteľ nemôže splniť svoj záväzok nedostane sa do omeškania. Avšak nie od každej súčinnosti objednávateľa závisí plnenie zhotoviteľa. Preto, tak ako uvádza právna teória *„neposkytnutie súčinnosti však musí byť v príčinnej súvislosti s nemožnosťou zhotoviteľa riadne plniť v stanovenej lehote.“*⁶ V tomto prípade ide o kogentné ustanovenie Obchodného zákonníka, a preto ho strany v zmluve nemôžu vylúčiť alebo sa od neho odchýliť.

Ďalším následkom neposkytnutej súčinnosti objednávateľom bude, že objednávateľ nebude mať nárok na náhradu škody vzniknutej napr. v dôsledku omeškania oproti dohodnutému termínu plnenia, ak takéto omeškanie bolo spôsobené nedostatkom súčinnosti, na ktorú bol objednávateľ povinný. Podľa ust. § 376 Obchodného zákonníka, *„poškodená strana nemá nárok na náhradu škody, ak nesplnenie povinností povinnej strany bolo spôsobené konaním poškodenej strany alebo nedostatkom súčinnosti, na ktorú bola poškodená strana povinná“*. Dôkazné bremeno o tom, že objednávateľ neposkytol súčinnosť, na ktorú bol povinný má však zhotoviteľ. Podstatné je preto, aby súčinnosť objednávateľa bola v zmluva výslovne uvedená. Keďže v zmluve nie je možné vymenovať všetky formy súčinnosti je treba definovať aspoň základné formy súčinnosti a zároveň mechanizmus vzájomnej komunikácie. Zmluvy často obsahujú dojednanie, podľa ktorého je objednávateľ povinný poskytnúť súčinnosť *„nevyhnutnú k splneniu záväzku zhotoviteľa“*. Pokiaľ sa bude chcieť zhotoviteľ dovolávať na toto ustanovenie zmluvy, bude musieť preukázať, že šlo o súčinnosť skutočne nevyhnutnú. Taktiež bude musieť preukázať, že o súčinnosť objednávateľa riadne a dostatočne včas požiadal. V tejto súvislosti treba podotknúť, že jednoznačná dohoda o súčinnosti zvyšuje právny istotu aj na strane objednávateľa. Tento sa môže vyhnúť situáciám, kedy zhotoviteľ bude tvrdiť, že nemôže splniť svoj záväzok z dôvodu neposkytnutia nevyhnutnej súčinnosti.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že závažné právne následky porušenia povinnosti objednávateľa poskytnúť dohodnutú súčinnosť vyplývajú zo samotného Obchodného zákonníka, kedy objednávateľ sa dostáva do omeškania a nevznikne mu nárok na náhradu škody. Ide o ustanovenia zákona, ktorých aplikáciu nemôžu zmluvné strany dohodou vylúčiť

⁶ PATAKYOVÁ, M. A KOL.: Obchodný zákonník. Komentár. 5. vydanie, Bratislava: C.H.Beck, 2016, s. 1254

prípadne obmedziť. Okrem týchto následkov však môže byť neposkytnutie súčinnosti objednávateľom posúdené tiež ako podstatné porušenie zmluvy a teda dôvod pre odstúpenie od zmluvy.

Najčastejším faktickým dôsledkom neposkytnutia súčinnosti objednávateľom je prerušenie činnosti zo strany zhotoviteľa. Bez súčinnosti objednávateľa je zhotoviteľ niekedy k prerušeniu prác v podstate donútený.

Záver

Väčšie projekty v oblasti informačných technológií, ako napr. zhotovenie a implementácia systémových riešení alebo kompatibilných aplikácií sú uskutočňované na základe rozsiahlych zmlúv. Pretože ide o zložité a vzájomne previazané vzťahy nie je možné pri uzatváraní týchto zmlúv jednoducho aplikovať zmluvu o dielo podľa Obchodného zákonníka. Takéto zmluvy majú spravidla povahu tzv. inominátnych zmlúv. V prípade zhotovenia samotného softvéru však ide o typickú zmluvu o dielo. Avšak tak ako je uvádzané v predkladanom príspevku, zmluvný typ zmluvy o dielo podľa Obchodného zákonníka s ohľadom na špecifický predmet plnenia, t.j. zhotovenie softvéru, je potrebné vyšpecifikovať o celú radu inštitútov, ktoré tento zmluvný typ neupravuje, alebo ich upravuje len okrajovo, avšak pre tento špecifický zmluvný vzťah sú kľúčové.

Literatúra

JANSA, L. – OTEVŘEL, P.: Softwarové právo. Praktický průvodce právní problematikou v IT, 1. vydání, Brno: Computer Press, a.s., 2011, ISBN 978-80-251-3458-0.

PATAKYOVÁ, M. A KOL.: Obchodný zákonník. Komentár. 5. vydanie, Bratislava: C.H.Beck, 2016, ISBN 978-80-89603-46-6.

PRAŽÁK, Z.: Smlouva o dílo podle obchodního zákonníku, 3. přepracované vydání, Praha: Leges, 2010, ISBN 978-80-87212-61-5.

ŠTENGLOVÁ, I.: Smlouva o dílo, 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-311-0.

TELEC, I. - TUMA, P.: Autorský zákon. Komentář, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2007, ISBN 978-80-717-9608-4.

KMOCH, O.- ŠEBESTA, M. 2013. Některé právní aspekty smluv na vývoj a implementaci sw – smluvní typ, předmět smlouvy, součinnost objednatele. In epravo.cz. Dostupné na internete:

<http://www.epravo.cz/top/clanky/nektare-pravni-aspekty-smluv-na-vyvoj-a-implementaci-sw-smluvni-typ-predmet-smlouvy-soucinnost-objednatele-88827.html?mail>.

AKTUÁLNE TRENDY V PRÁVNOM STYKU S CUDZINOU

Actual trends in judicial cooperation

Slavomír Šamin¹

Abstrakt

Autor analyzuje súčasné trendy pri právnom styku s cudzinou medzi členskými štátmi Európskej únie ako aj štátmi mimo Európskej únie a to v trestných veciach. Hlavný dôraz autor kladie na využívanie európskeho vyšetrovacieho príkazu ako prostriedku na vzájomnú justičnú spoluprácu ako aj identifikuje ďalšie aktuálne trendy justičnej spolupráci. Okrem toho vo svojom príspevku identifikuje ďalšie aktuálne problémy pri právnom styku s cudzinou (ako brexit, konflikty v jurisdikcii a ďalšie).

Abstract

Author analyses current trends in judicial cooperation between the Member States of the European Union and Non-member States of the European Union in criminal matters. The author puts the main emphasis on using the European Investigation Order as a means of mutual judicial cooperation, as well as identifying other current trends in judicial cooperation. In addition, in his contribution he identifies other current problems in legal assistance (as brexit, conflicts in jurisdiction and the others).

Kľúčové slová: justičná spolupráca, justičné orgány, dôkaz, európsky vyšetrovací príkaz, zásada špeciality, brexit

Key words: judicial cooperation, judicial authorities, evidence, european investigation order, specialty rule, brexit

Úvod

Justičná spolupráca Slovenskej republiky a členských štátov EU či iných tretích štátov je upravená v celom rade právnych noriem (medzinárodných zmlúv a pod.), ktoré zaväzujú Slovenskú republiku a partnerov justičnej spolupráce, vybavovať žiadosti o právnu pomoc spôsobom potrebným pre vyšetrovanie v trestných veciach. Dôležitým faktorom pre vybavovanie žiadostí o právnu pomoc je ich vybavovanie spôsobom aby výsledky takto vybavenej žiadosti o právnu pomoc boli použiteľné ako dôkaz. K tejto problematike je potrebné túto okolnosť zdôrazniť, nakoľko nie je možné využiť dôkaz v trestnom konaní, ktorý nebol zabezpečený „lege artis“ v zmysle žiadosti o právnu pomoc. Pri vybavovaní žiadosti o právnu

¹ JUDr. Slavomír Šamin, II. ročník externého doktorandského štúdia, slavosamin@outlook.com, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky Univerzita Komenského, externý doktorand

pomoc treba odlišovať poskytovanie pomoci v rámci medzinárodnej policajnej spolupráci, ktorej výsledky nie sú dôkazom použiteľným v trestnom konaní.

Fundamentálnymi normami pre poskytovanie právnej pomoci orgánmi justičnej spolupráce sú Dohovory Rady Európy publikované v Zbierke zákonov v čiaske 111/1992 a to:

- Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí (ďalej len „FMZV“) o dojednaní Európskeho dohovoru o vydávaní,
- Oznámenie FMZV o vzájomnej pomoci v trestných veciach (v podstate alfa a omega vzájomnej spolupráce v trestných veciach)
- Oznámenie FMZV o odovzdávaní trestného konania
- Oznámenie FMZV o potlačovaní terorizmu
- Oznámenie FMZV o odovzdávaní odsúdených osôb

Novšími zmluvami, ktoré Slovenskú republiku zaväzujú poskytovať právnu pomoc či na ich základe o právnu pomoc žiadať sú dodatkové protokoly k vyššie uvedeným. Ďalším je Dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi EÚ (skrátene MLA2000)² ako aj celý rad dvojstranných zmlúv (najmä zmluvy o vzájomnej spolupráci medzi susednými štátmi Slovenskej republiky a pod.). Netreba opomenúť Schengenský vykonávací protokol ako prostriedok justičnej spolupráce³.

Nosnou problematikou súčasnosti je využívanie postupov unifikovaných pre všetky dotknuté štáty (najmä štáty EÚ). K tomuto sa ako vhodným javí normotvorba EÚ (formou prijatia smerníc, ktoré budú zaväzovať štáty po transponovaní do právnych poriadkov).

Na základe požiadaviek justičných orgánov sa v rámci medzinárodného konsenzu dohodla vzájomná spolupráca, ktorá sa pretavila do prijatia smernice o európskom vyšetřovacom príkaze a to smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/41/EÚ z 3. apríla 2014 o európskom vyšetřovacom príkaze v trestných veciach. Na základe tohto právneho aktu došlo k prijatiu Zákona NR SR č. 236/2017 Z. z. o európskom vyšetřovacom príkaze a to 6. septembra 2017. Účinnosť zákona bola určená na 15. októbra 2017 s tým, že počnúc účinnosťou tohto zákona sa tento začal využívať na území Slovenskej republiky. Rešpektujúc všetky okolnosti právneho stavu sme ako Slovenská republika pristúpili k aplikovaniu smernice vo vzťahu k štátom už aplikujúcim smernicu o európskom vyšetřovacom príkaze a to jeho zasielaním a vybavovaním. S prihliadnutím na súčasný stav je možné uviesť, že všetky štáty

² Dohovor z 29. mája 2000 o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie a protokol k nemu

³ Dohovor, ktorým sa vykonáva Schengenská dohoda zo 14. júna 1985

Európskej únie (s výnimkou Írskej republiky a Dánskeho kráľovstva) už príkaz využívajú a stavajú sa pomerne kladne k jej používaniu.

Musíme uviesť, že v pomeroch prokuratúry Slovenskej prokuratúry (ako justičného orgánu) sa kontaktným bodom pre vybavovanie európskeho vyšetrovacieho príkazu v pasívnom právnom styku stali krajské prokuratúry a súdy, pričom existencia európskeho vyšetrovacieho príkazu mala za následok zrýchlenie vybavovania právnych pomoci.

Okrem toho za pozornosť stojí aj priblíženie stavu po 12. apríli 2019, kedy by malo dôjsť k vystúpeniu Spojeného kráľovstva z Európskej únie tzv. brexit (ak nedôjde k ďalšiemu odkladu vystúpenia – posledná informácia hovorí o možnosti odkladu až o jeden rok od pôvodného termínu vystúpenia Spojeného kráľovstva z EÚ). Ak dôjde k vystúpeniu Spojeného kráľovstva bez dohody tzv. tvrdý brexit nebude ani jedna zo strán Spojeného kráľovstva či hociktorý zo štátov aplikujúcich smernicu o európskom vyšetrovacom príkaze viazaná vybavením európskeho vyšetrovacieho príkazu. Z aktuálnych negociačných procesov medzi Spojeným kráľovstvom a Európskou úniou je možné skonštatovať, že k dohode s najväčšou pravdepodobnosťou nedôjde, teda nastane odchod Spojeného kráľovstva bez dohody. Jedinou možnosťou bude už zaslané európske vyšetrovacie príkazy či už v aktívnom alebo pasívnom právnom styku „pretransformovať“ na štandardnú žiadosť o právnu pomoc a tak ju vybaviť. Európsky zatýkací rozkaz (ďalej len „EZR“) nebude takisto po 12. apríli 2019 vykonateľný (a ak dôjde k situácii, že bude páchatel obmedzený na osobnej slobode na podklade EZR) bude musieť byť zo zadržania prepustený. Keďže aj EZR je tiež výsledkom transponovania smernice o európskom zatýkacom rozkaze. Následok tzv. tvrdého brexitu pre justičnú spoluprácu nie je podľa nášho názoru predpokladať; bude však znamenať neistotu či vôbec bude justičná spolupráca pokračovať; v prípade kladnej odpovede nie je zrejmé akým spôsobom. Uvedené platí aj pre zaistenie majetku podľa Zákona č. 650/2005 Z. z. o vykonaní príkazu na zaistenie majetku alebo dôkazov v Európskej únii.

Počnúc 1. januárom 2013 je potrebné do trestných konaní zabezpečovať rozsudky či iné trestné rozhodnutia podľa § 7b ods. 2 Tr. zákona. Pre správne posúdenie a aplikovanie § 7b ods. 2 Tr. zákona nepostačuje odpis registra trestov a ani výstup z ECRIS (European Criminal Records Information System) - Informačný systém záznamov odsúdení. Na posúdenie obojstrannej trestnosti potrebujeme mať odsudzujúce rozhodnutie a toto je potrebné vyžiadať od štátu a orgánu, ktorý obvineného predtým odsúdil. Takže skúmanie podmienok obojstrannej trestnosti je kľúčové pre správne posúdenie trestnosti, pre určenie výšky trestnej sadzby a pod. Ako príklad uvádzame kvalifikovanie protiprávneho konania obvineného podľa § 212 ods. 1,

ods. 3 písm. b) Tr. zákona ak aplikujeme predchádzajúce odsúdenie za taký čin v predchádzajúcich 24 mesiacoch a relevantné predchádzajúce odsúdenie je uložené cudzozemským súdom a je kvalifikované ako krádež. Po zabezpečení rozsudku sa však zistí, že odsúdenie bolo za trestný čin kde škoda bola nižšia ako 266 € (§ 125 ods. 1 Tr. zákona SR alinea prvá). Na základe toho sa teda nemôže protiprávne konania obvineného kvalifikovať ako prečin krádeže podľa § 212 ods. 1, ods. 3 písm. b) Tr. zákona SR ale len ako prečin krádeže podľa § 212 ods. 1 Tr. zákona SR. Nezabezpečenie relevantného rozsudku pre posúdenie výšky trestu a právnu kvalifikáciu zo strany orgánov činných v trestnom konaní či súdu by bolo podľa nášho názoru porušením práva na spravodlivý proces (práva na zabezpečovanie dôkazov v prospech a neprospech obvineného). Neobstojí tu tvrdenie dotknutých subjektov, že pre posúdenie trestnosti a určenie správnej kvalifikácie protiprávneho konania obvineného postačuje len zabezpečenie odpisu registra trestov.

V úvode nášho odborného článku sme spomínali existenciu Dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie (tzv. dohovor MLA2000), ktorý okrem iného upravuje aj podmienky a možnosti zabezpečovania oznamovania relevantných rozhodnutí dotknutým osobám v trestnom konaní. Do pozornosti dávame čl. 5 ods. 1, ods. 2⁴ dohovoru MLA2000. Je zrejmé, že všetky procesné písomnosti musia byť doručované prostredníctvom justičného orgánu, nakoľko len ten je oprávnený na realizáciu úkonov do cudziny, ktoré následne majú mať procesnú relevanciu (napr. doručovanie uznesenia o vznesení obvinenia obvinenému). Keďže Dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach určil ako relevantný orgán – justičný orgán prokuratúru a súdy, nemôže byť písomnosť policajta policajtom do cudziny zaslaná s tým, že by mala mať právnu záväznosť pre adresáta. Aj keď sa možno zdá nelogické, aby tzv. „poštársku robotu“, pre políciu robila prokuratúra vo vzťahu k cudzine a dodržaniu procesných postupov je toto nutné. Opačný postup by mohol mať za následok neplatnosť všetkých úkonov naviazaných na ten, ktorý nesprávny postup.

⁴ 1. Každý členský štát zasiela procesné písomnosti určené osobám, ktoré sa nachádzajú na území iného členského štátu, priamo poštou.

2. Procesné písomnosti možno zaslať prostredníctvom príslušných orgánov dožiadaného členského štátu iba vtedy, ak

a) adresa osoby, ktorej je písomnosť určená, je neznáma alebo nie je istá, alebo

b) príslušné procesné právo dožadujúceho členského štátu vyžaduje iný doklad o doručení písomnosti adresátovi ako ten, ktorý možno získať poštou, alebo

c) nebolo možné písomnosť doručiť poštou, alebo

d) dožadujúci členský štát má opodstatnené dôvody domnievať sa, že doručenie poštou by bolo neúčinné alebo nevhodné.

Pri identifikácii aktuálnych trendov pri vybavovaní právneho styku s cudzinou bol zistený nový (neortodoxný) prístup k problematike započítania väzby pri realizácii EZR ak je Slovenská republika štátom pôvodu, teda štátom, ktorý EZR vydal z dôvodu potreby zabezpečiť prítomnosť obvineného na úkonoch trestného konania na našom území a pod. K tomuto si treba najprv pripomenúť, že k vydaniu obvineného na naše územie je potrebné jeho obmedzenie na osobnej slobode a to jeho zabezpečením v tzv. vydávacej väzbe § 16 ods. 1⁵ resp. § 16 ods. 2 Zákona o EZR⁶ a väzby, ktorej neplynutie je upravené v § 77 ods. 1 písm. a) Tr. poriadku⁷. Zdá sa po prečítaní relevantných ustanovení (a je to aj spravodlivé s prihliadnutím aj na čas strávený vo vydávacej väzbe), že ak je osoba vydaná na trestné stíhanie, tak pobyt vo väzbe v cudzine by mal byť „zahrnutý“ do trestu, ktorý jej bude v ďalšom konaní uložený. K započítaniu však dôjsť nemôže, nakoľko to neumožňuje obmedzenie vymedzené v § 77 ods. 1 písm. a) Tr. poriadku s tým, že zákonodarca dokonca dal povinnosť prokurátorovi aby sudcovi podal „negatívny“ návrh na nezapočítanie väzby do väzby vnútroštátnej. Z toho plynie záver svedčiaci o nutnosti úpravu § 77 ods. 1 písm. a) Tr. poriadku spresniť o možnosť väzbu započítať ak sa jedná o väzbu v konaní, v ktorom bol obvinený vydaný na trestné stíhanie.

Keďže v úvode sme spomínali existenciu celého radu dvojstranných zmlúv musíme priblížiť poslednú z „aktuálne“ podpísaných a to je Protokol k dvojstrannej zmluve medzi Slovenskou republikou a Českou republikou⁸ podpísanej 29. októbra 2012 v Uherskom Hradišti (účinnosť od 1. decembra 2014). Protokol k dvojstrannej zmluve svojou povahou bol prelomovým v rozsahu uplatňovania tzv. zásady špeciality pri vydávaní osôb. V uvedenom protokole je uplatnenie zásady špeciality vylúčené ak Slovenská republika žiada o vydanie slovenského štátneho občana resp. ak Česká republika žiada o vydanie českého štátneho občana. V čl. 30 ods. 3 protokolu, je použitie zásady špeciality vylúčené a umožňuje to efektívne vedenie trestného stíhania proti vlastným občanom vydaným na naše územie. Takáto úprava nemá obdobu vo vydávaní osôb na trestné stíhanie či výkon trestu. Vo vzťahu k zásade špeciality dávame ešte do pozornosti rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2 Tdo 46/2016

⁵ Ak je to potrebné na zabezpečenie prítomnosti vyžiadanej osoby v konaní o európskom zatýkacom rozkaze na území Slovenskej republiky alebo na zabránenie, aby nedošlo k zmareniu účelu tohto konania, vezme ju sudca krajského súdu do vydávacej väzby. Urobí tak na návrh prokurátora vykonávajúceho predbežné vyšetrovanie.

⁶ Ak vyžiadaná osoba súhlasí s vydaním alebo ak bolo rozhodnuté, že sa európsky zatýkací rozkaz vykoná, vezme sudca krajského súdu túto osobu do vydávacej väzby, ak tak neurobil už sudca podľa odseku 1..

⁷ Do plynutia lehôt podľa § 76 ods. 6 a 7 Tr. poriadku sa nezapočítava doba, počas ktorej sa obvinený nemohol zúčastniť na úkonoch trestného konania v dôsledku toho, že bol vo väzbe v cudzine alebo tam bol zadržaný.

⁸ Oznámenie MZV SR č. 302/2014 Protokol o zmene a doplnení Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Českou republikou o právnej pomoci poskytovanej justičnými orgánmi a úprave niektorých vzťahov...

z 26. júla 2016, ktorým je jednoznačne deklarovaná potreba zásadu prelomiť, hoci aj dodatočným súhlasom na trestné stíhanie ⁹, pričom bez toho nemôže dôjsť k zákonnému odsúdeniu páchatel'a (len k jeho oslobodeniu pre procesné pochybenie). V samotnom rozhodnutí Najvyšší súd Slovenskej republiky konštatuje, že zásadu špeciality postačí prelomiť až na záver konania, no zároveň uvádza potrebu, aby štát ktorý vo veci koná sa s touto otázkou vysporiadal hneď ako nastane. S týmto, jednoznačne súhlasíme, nakoľko nie je vopred zrejmé či dožiadaný štát súhlas s dodatočným trestným stíhaním udelí.

Vo vzťahu k aktuálnym otázkam je potrebné pripomenúť aj pomerne nové ustanovenie a to § 530a Tr. poriadku, ktorý upravuje problematiku predchádzania kolízií medzi štátmi. Účelom tohto ustanovenia je upraviť postup relevantných orgánov (prokuratúry a súdov) v prípadoch, ak možno dôvodne predpokladať, že sa v inom členskom štáte Európskej únie vedie alebo viedlo trestné konanie pre ten istý skutok proti tej istej osobe s cieľom zabrániť nepriaznivým následkom vedenia prípadného súbežného trestného konania v dvoch alebo viacerých členských štátoch Európskej únie. Predchádzanie kolíziám medzi členskými štátmi EÚ je daná transponovaním rámcového rozhodnutia Rady č. 2009/948/SVV z 30. novembra 2009 o predchádzaní kolíziám pri výkone právomoci v trestných veciach a ich urovnávaní. Transponovaním rámcového rozhodnutia sa má predchádzať zbytočnému duplicitnému konaniu, ktorého vedenie a ukončenie môže smerovať k porušeniu zásady „nebis in idem“. Eurojust ako orgán Európskej únie podporujúci boj proti trestnej činnosti na území viacerých štátov Európskej únie a v boji proti terorizmu určil základné atribúty pri určení štátu, ktorý má lepšiu pozíciu na trestné stíhanie. Týmito atribútmi sú: teritorialita, štátna príslušnosť a pobyt podozrivej osoby, ochrana záujmov poškodeného, dostupnosť dôkazov a závažnosť možného postihu páchatel'a. Význam tohto ustanovenia a určením atribútov sa konečne utvoril rámec pre určenie toho ktorého štátu na konanie.

Záver

Aktuálne trendy v právnom styku s cudzinou môžeme priblížiť vedeckej verejnosti len na základe vlastných poznatkov pri jej vybavovaní. Je potrebné uviesť, že aj keď právny styk s cudzinou je úzka, špecifická oblasť trestného práva má v súčasnom vzdelávacom a aj vedeckom procese nezastupiteľné miesto. Právny styk s cudzinou v súčasnosti zasahuje do

⁹ Dodatočný súhlas podľa § 31 ods. 2 písm. g/ Zákona o európskom zatýkacom rozkaze je potrebný až na výkon konkrétneho rozhodnutia o obmedzení osobnej slobody. Napriek tomu, že účinky zásady špeciality podľa predchádzajúcich viet nastávajú až vo vzťahu k výkonu rozhodnutia spojeného s obmedzením osobnej slobody, dodatočný súhlas je nutné získať najneskôr pred vydaním takého rozhodnutia (v prípravnom konaní alebo vo veci samej), nakoľko je potrebné vychádzať z premisy, že dodatočný súhlas nemusí byť udelený.

každej oblasti trestného práva hmotného a procesného. Z vlastnej aplikačnej praxe môžeme uviesť, že na osem trestných vecí pripadá jedna vec, kde sa realizuje ten – ktorý úkon do cudziny (či už je to len obyčajné doručovanie do cudziny alebo zabezpečovanie dôkazov).

V čase otvorených hraníc, „straty kontroly“ nad pohybom osôb je právny styk s cudzinou jediným reálnym spôsobom ako zabezpečiť dôkaz spoza hraníc Slovenskej republiky tak aby tento dôkaz bol použiteľný v našom konaní a mal relevanciu aj v konaní pred súdom, ktorý rozhoduje o vine či nevine obžalovaného.

Zoznam bibliografických odkazov

Dohovor, ktorým sa vykonáva Schengenská dohoda zo 14. júna 1985

Dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie, vypracovaný Radou v súlade s článkom 34 Zmluvy o Európskej únii

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 302/2014 - Protokol o zmene a doplnení Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Českou republikou o právnej pomoci poskytovanej justičnými orgánmi a úprave niektorých vzťahov v občianskych a trestných veciach z 29.októbra 1992 a jej Záverečného protokolu (oznámenie č. 193/1993 Z. z.)

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/41/EÚ z 3. apríla 2014 o európskom vyšetrovacom príkaze v trestných veciach

Zákon č. 236/2017 Z. z. o európskom vyšetrovacom príkaze v platnom znení

Zákon č. 154/2010 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze v platnom znení

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v platnom znení

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v platnom znení

PRINCÍP PRÁVNEJ ISTOTY A NARIADENIE NEODKLADNÉHO OPATRENIA

The principle of legal certainty and the regulation of urgent action

Juraj Štorcel¹

Abstrakt

Civilný proces prešiel za posledných pár rokov veľkými zmenami. Niekoľko desiatok rokov platný a účinný procesný predpis zanikol a bol nariadený úplne novým, moderným procesným predpisom. Do právneho poriadku Slovenskej republiky tak vstúpil procesný predpis, ktorý vo svojom obsahu zadefinoval základné princípy civilného procesu, ako aj nový procesný inštitút neodkladného opatrenia. A práve jeden zo základných princípov civilného procesu, princíp právnej istoty a neodkladné opatrenia sú predmetom predkladaného príspevku.

Abstract

The civilian process has undergone major changes over the past few years. For several decades, an effective and valid procedural rule has disappeared and was ordered by a completely new, modern procedural regulation. The legal order of the Slovak Republic thus entered into a procedural regulation, which in its content defined the basic principles of the civil process as well as a new procedural institute of urgent action. And just one of the basic principles of the civil process, the principle of legal certainty and urgent action are the subject of the submitted contribution.

Kľúčové slová: Civilný sporový poriadok. Princíp právnej istoty. Sporové konanie. Neodkladné opatrenie.

Key words: Civil Dispute Settlement. The principle of legal certainty. Conflict action. Immediate action.

Úvod

Dňa 01.07.2016 vstúpil do účinnosti zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len „CSP“), ktorým sa skončila dlhoročná platnosť a účinnosť zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení platnosť a účinnom do 30.06.2016 (ďalej len „OSP“). Ako poukazuje Dôvodová správa k CSP², cieľom novej právnej úpravy (prijatím CSP, ako aj ďalších procesných právnych predpisov) bolo vytvorenie takých

¹ JUDr. Mgr. Juraj Štorcel, II. ročník, externá forma, doktorandské štúdium, jurajstorcel@gmail.com, Katedra občianskeho práva, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

² Dôvodová správa k CSP.

procesnoprávnych inštitútov, ktoré umožnia čo najviac sa priblížiť k ideálu rýchlej a spravodlivej ochrany práv a právom chránených záujmov procesných strán (strán sporu) za predpokladu zodpovedného prístupu subjektov civilného procesu k súdnemu konaniu a na základe uvedeného sa tak vytvorí priestor pre kvalitnejšie súdne rozhodnutia. A medzi tieto procesnoprávne inštitúty zaradujeme práve zákonné ukotvenie tzv. princípov sporového procesu, medzi ktoré patrí aj princíp právnej istoty.

Okrem zavedenia princípov sporového procesu CSP modifikoval aj dovtedy platné a účinné právne inštitúty, medzi ktorými bolo aj zavedenie inštitútu neodkladných opatrení. Neodkladné opatrenia (spolu so zabezpečovacími opatreniami) nahradili dovtedy známe a využívané predbežné opatrenia. Navrhovanou úpravou neodkladných opatrení sa zmenila v čase platnosti a účinnosti OSP fungujúca koncepcia predbežných opatrení. Inštitút neodkladných, zabezpečovacích a iných opatrení opustil charakter predbežnosti poskytovanej ochrany (prostredníctvom predbežných opatrení), a to z dôvodu, že po nariadení neodkladného opatrenia nemusí nevyhnutne nasledovať konanie vo veci samej³ (neodkladné opatrenie tak môže byť nariadené ako pred konaním vo veci samej, tak aj v priebehu konania vo veci samej a po skončení konania vo veci samej – ust. § 324 ods. 1 CSP. Naopak, predbežné opatrenie bolo možné na základe ust. § 74 ods. 1 OSP nariadiť len pred začatím konania vo veci samej).

V predkladanom príspevku sa budeme venovať analýze princípu právnej istoty ako princípu, ktorý je integrálnou súčasťou sporového procesu. Na princíp právnej istoty poukážeme v prizme jeho ukotvenia ako v CSP, tak aj v jeho ukotvení v ustálenej judikatúre najvyšších súdnych autorít. Zároveň poukážeme na inštitút neodkladného opatrenia, a to s poukazom na podmienky, ktoré musia byť zo strany súdu prvej inštancie splnené na to, aby bolo neodkladné opatrenie nariadenie dôvodné. Zároveň budeme na konanie o návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia prihliadať cez prizmu princípu právnej istoty, a to najmä v prípadoch, kedy sa o návrhoch na nariadenie neodkladného opatrenia rozhoduje v podobných skutkových prípadoch rozdielne.

³ Dôvodová správa k CSP.

1. Legislatívne ukotvenie princípu právnej istoty a jeho zakotvenie v ustálenej judikatúre

Na úvod možno zhodnotiť, že predchodca CSP – OSP vo svojom paragrafovom znení neupravoval princíp právnej istoty. OSP nevypočítaval a ani všeobecne nevymedzoval procesné princípy. Tieto procesné princípy však boli určitým spôsobom formulované v jednotlivých ustanoveniach OSP, v ktorých boli poznateľné a na základe ktorých boli tieto procesné princípy aplikovateľné.⁴

Aj napriek tomu, že procesné princípy neboli explicitne v OSP vyjadrené, predmetné procesné princípy mali svoje miesto v sporovom procese, a to na základe dlhodobo ustálenej a konštantnej judikatúry vyšších súdnych autorít. Práve úpravou CSP sa malo toto priame neukotvenie zmeniť. Vychádzajúc z dôvodovej správy k CSP, pred samotným paragrafovým znením CSP tak CSP uvádza základné princípy, na ktorých CSP má stáť (resp. CSP aj stojí). Základné princípy tak tvoria rámec výkladových pravidiel, v súlade s ktorými majú byť aplikované a interpretované právne normy CSP. V súlade s uvedeným tak CSP v článkoch 1 až 18 zakotvuje základné princípy. Predmetné vymedzenie základných princípov je nepochybne výrazným krokom, smerujúcim ku skvalitneniu právnej úpravy procesného postupu, nakoľko tieto základné ideové princípy, na ktorých spočíva procesný predpis, majú významné postavenie pri aplikácii a výklade jednotlivých ustanovení zakotvených inštitútov civilného procesného práva. Bez znalostí základných princípov, či už práva ako takého, jednotlivých právnych odvetní, alebo konkrétnych právnych predpisov nie je možné korektné používanie jednotlivých ustanovení právnych predpisov. Preto možno zhodnotiť, že je významným posunom v kvalite legislatívne vymedzenie základných princípov sporového procesu a ich význam pri výklade zákonných ustanovení (nielen CSP) je nenahraditeľným.⁵

Medzi nenahraditeľný princíp sporového poriadku ta zaraďujeme aj zákonne ukotvený princíp právnej istoty. Princíp právnej istoty je vyjadrený v článku 2 CSP. Článok 2 CSP poukazuje na to, že:

- (i) ochrana ohrozených alebo porušených práv a právom chránených záujmov musí byť spravodlivá a účinná tak, aby bol naplnený princíp právnej istoty;

⁴ Števček M. a kol. *Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo (2. Zmenené a doplnené vydanie)*. Bratislava : EUROKÓDEX, s.r.o., 2013, s. 153.

⁵ Ivanko, M. Princíp právnej istoty v navrhovanom civilnom sporovom poriadku. In *Princípy v práve*. Bratislava : Paneurópska vysoká škola, 2015, s. 131.

- (ii) právna istota je stav, v ktorom každý môže legitímne očakávať, že jeho spor bude rozhodnutý v súlade s ustálenou rozhodovacou praxou najvyšších súdnych autorít; ak takej ustálenej rozhodovacej praxe niet, aj stav, v ktorom každý môže legitímne očakávať, že jeho spor bude rozhodnutý spravodlivo; a
- (iii) ak sa spor na základe prihliadnutia na prípadné skutkové a právne osobitosti prípadu rozhodne inak, každý má právo na dôkladné a presvedčivé odôvodnenie tohto odklonu.

O tom, že sa princíp právnej istoty chápe ako dôležitá súčasť sporového procesu podčiarkuje aj dôvodová správa k CSP, ktorá poukazuje na to, že východiskovým princípom sporového procesu je práve princíp právnej istoty, ktorý je konštantne judikovaný ako Ústavným súdom Slovenskej republiky, tak aj európskymi súdnymi autoritami. O dôležitosti princípu právnej istoty hovorí aj právna teória. Právna teória poukazuje na to, že princíp právnej istoty možno považovať za kľúčový právny princíp, ktorý zaviedol CSP. Považuje sa za právny zmysel toho, prečo sa civilný proces ako taký rekonštituoval. Princíp právnej istoty chráni jednu z absolútne kľúčových hodnôt civilného procesu, a to je predvídateľnosť súdnych rozhodnutí. Princíp právnej istoty tak chráni hodnotu – princíp predvídateľnosti práva.⁶ Základným atribútom je tak požiadavka zásadnej predvídateľnosti súdnych rozhodnutí. Tá je zase ontologicky spätá s postulátom, že zásadne právne rovnaké (obdobné) prípady sa majú posudzovať rovnako, a rozdielne prípady rozdielne. Táto paradigma tvorí základnú obsahovú náplň princípu právnej istoty. Právnou istotou sa má zabrániť nepredvídávým a prekvapivým rozhodnutiam – proces tvorby súdneho rozhodovania musí stranám sporu dať priestor na polemickú reakciu na právne argumenty protistrany, ako aj na právne úvahy súdu.⁷ To, či ide o zásadne rovnakú vec alebo či táto právna vec vykazuje naopak zásadné diferencie o iných, už rozhodnutých prípadoch, je záležitosťou právneho posúdenia, reflektovaného v odôvodnení rozhodnutia. A práve to tvorí obsahovú náplň princípu právnej istoty podľa CSP.⁸

Ak by sme si chceli citované ustanovenie čl. 2 CSP rozložiť, možno zhodnotiť, že CSP vo vzťahu k právnej istote rozdeľuje princíp právnej istoty do troch podmnožín, kde hlavnou množinou je všeobecne pojem právna istota, a podmnožinami sú:

⁶ Števček, M. a kol. Prednášky a texty z (nového) civilného procesu. Bratislava : C. H. Beck, 2017, s. 10-11.

⁷ Števček, M. Čl. 2. Princíp právnej istoty. In Števček, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2016, s. 28.

⁸ Gandžalová, D. Základné princípy civilného sporového súdneho konania. In *Visegrad journal on human rights*, roč. 1, č. 2, 2017, s. 13.

- (i) princíp právnej istoty sa naplňa tým, že dochádza k ochrane ohrozených alebo porušených práv a právom chránených záujmov. Táto ochrana musí byť spravodlivá a účinná.
- (ii) princíp právnej istoty sa naplňa aj vtedy, kedy každý (teda strana sporu alebo účastník sporového konania) pred začatím sporového konania, počas trvania sporového konania, a to až po ukončenie sporového konania môže legitímne očakávať (teda má už pred samotným začatím sporového konania predstavu) ako sa to „jeho“ sporové konanie skončí. Toto legitímne očakávanie má byť zabezpečené tým, že všeobecné súdy (bez akejkoľvek bližšej špecifikácie na súd prvej inštancie alebo odvolacie súdy) budú rozhodovať na základe ustálenej rozhodovacej praxe najvyšších súdnych autorít. Predmetné ustanovenie však v vzťahu k priblíženiu obsahu princípu právnej istoty zašlo ešte ďalej a poukázalo na to, že v prípade, ak sa spor nedá rozhodnúť na základe ustálenej rozhodovacej praxe najvyšších súdnych autorít, tak tento spor musí byť rozhodnutý spravodlivo. A práve požiadavka spravodlivosti je tou nosnou esenciou, na ktorej musí byť rozhodovanie sporu založené.
- (iii) treťou podmnožinou princípu právnej istoty je právo strany sporu na dôkladné a presvedčivé odôvodnenie odklonu rozhodnutia, a to v prípade, ak sa spor na základe prihliadnutia na prípadné a právne osobitosti prípadu rozhodne inak. Táto podmnožina súvisí s dlhodobou ustálenou judikatúrou, ktorá sa viaže na ústavné požiadavky odôvodnenia rozhodnutia.

Aj napriek tomu, že sme princíp právnej istoty rozdelili do viacerých podmnožín, súhlasíme s profesorom Števčekom⁹, ktorý poukazuje na to že pojem právna istota je vyčerpávajúco nedefinovateľný. Je možné však zovšeobecniť, že princíp právnej istoty, tak ako bol zákonodarcom upravený v článku 2 CSP, vychádzal z dlhodobo ustálenej judikatúry práve najvyšších súdnych autorít, ktorá pripravila pre zákonodarcu potrebný právny základ.

Ako sme už uviedli vyššie, princíp právnej istoty bol dlhodobo judikovaný, a tým aj rešpektovaný ustálenou judikatúrou súdov a vyšších súdnych autorít. Možno demonštratívne poukázať na Rozsudok ESĽP vo veci Esertas proti Litve, č. 50208/06, v zmysle ktorého „*právo*

⁹ Števček, M. Princípy a východiská nových kódexov civilného procesu o dogmách, paradigmách a trochu o právnej filozofii. In *Bulletin slovenskej advokácie*. Roč. 20, č. 12, 2014, s. 20.

na spravodlivý súdny proces podľa č. 6 ods. 1 Dohovoru, interpretovaný v svetle zásad práva a právnej istoty zahŕňa v sebe požiadavku, aby v prípade, ak súdy rozhodnú určitú otázku, neboli ich rozhodnutia spochybňované. Odchýlenie sa od zásady právnej istoty by bolo zlučiteľné s požiadavkou čl. 6 ods. 1 Dohovoru iba vtedy, kedy to bolo ospravedlnené úvahami o naliehavej spoločenskej potrebe, nie iba právnym purizmom.“

Ďalej si dovoľujeme poukázať na Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 30.10.2007, sp. zn.: I. ÚS 335/2006, v zmysle ktorého je *„postup všeobecného súdu, ktorý aplikuje určité ustanovenie zákona bez relevantných dôvodov v rozpore s konštantou rozhodovacou praxou, treba považovať za postup arbitrárny. Takýto postup je zároveň aj zásahom do princípu právnej istoty.“* Ústavný súd Slovenskej republiky ďalej v náleze zo dňa 30.01.2013, sp. zn.: III. ÚS 551/2012 judikoval, že *„z ústavnej kompetencie súdov interpretovať a aplikovať zákony vyplýva aj ich oprávnenie rozvíjať existujúcu judikatúru týkajúcu sa relevantných právnych otázok v prerokovaných veciach. Prípadné odchýlenie sa súdu od existujúcej skoršej judikatúry v konkrétnom prípade by mohlo predstavovať zásah do základných práv a slobôd účastníka konania len za predpokladu, že by bolo dôsledkom arbitrárnosti alebo zjavnej neodôvodnenosti súdneho rozhodnutia v prerokovávanej veci.“*

Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 22.07.2009, sp. zn.: IV. ÚS 610/2006 poukazuje na to, že *„k základným znakom právneho štátu neoddeliteľne patrí hodnota právnej istoty a z nej vyplývajúci princíp ochrany občanov v dôvere v právo, ktoré sú v najvšeobecnejšej podobe obsiahnuté v čl. 1 ods. 1 Ústavy. Povaha materiálneho právneho štátu pritom obsahuje rovnako s ním spojený maximu, podľa ktorej, ak niekto koná v (oprávnenej) dôvere v nejaký zákon (resp. v právo vôbec), nemá byť v tejto svojej dôvere sklamaný. Ochrana konania učeného v dôvere v právo tak predpokladá, že právnická alebo fyzická osoba koná v dôvere nie len v text relevantného právneho predpisu, ale najmä tiež v dôveru v trvajúci výklad takého predpisu orgánu verejnej moci, vrátane konštantnej praxe a výkladu práva podávajúceho súdmi.“*

V súlade s vyššie uvedeným je tak nepochybné, že princíp právnej istoty je dôležitou súčasťou sporového procesu ako takého.

2. Legislatívne ukotvenie neodkladných opatrení

Ako sme už spomínali v úvode tohto príspevku, CSP upravuje aj inštitút neodkladného opatrenia, a to v ust. § 324 CSP a nasl. Ako vyplýva z ust. § 325 ods. 1 CSP: „*neodkladné opatrenie môže súd nariadiť, ak je potrebné bezodkladne upraviť pomery alebo ak je obava, že exekúcia bude ohrozená.*“ Je tak možné zhodnotiť, že v prípade, ak súd prvej inštancie rozhoduje o nariadení neodkladného opatrenia, musí byť splnená podmienky bezodkladnosti upravenia pomerov. Neodkladné opatrenie je tak v zásade prípustné iba v dvoch prípadoch, a to pri potrebe bezodkladne upraviť pomery a pri obave, že exekúcia bude ohrozená. Čo možno strane neodkladným opatrením uložiť je demonštratívne vymedzené v ust. § 325 ods. 2 CSP, ktorý do značnej miery nadväzuje na pôvodné ust. § 76 ods. 1 OSP.¹⁰

V súlade s vyššie uvedeným je tak potrebné, aby boli vo vzťahu k nariadeniu neodkladného opatrenia súdom prvej inštancie analyzované nasledujúce skutočnosti:

- (i) či je osvedčená existencia právneho vzťahu medzi sporovými stranami;
- (ii) či žalobcami tvrdené a osvedčené skutočnosti odôvodňujú potrebu neodkladnej úpravy pomerov (princíp opodstatnenosti);
- (iii) či uloženým požadovanej povinnosti alebo obmedzenia objektívne možno dosiahnuť ochranu, ktorej sa žalobca domáha (princíp efektívnosti);
- (iv) či navrhovaným neodkladným opatrením, pokiaľ má mať, podľa okolností prípadu dočasný charakter, nebude vytvorený nenávratný stav;
- (v) či právne účinky neodkladného opatrenia neobmedzia žalovaného neprimeraným spôsobom a nad nevyhnutný rozsah (princíp proporcionality);
- (vi) či sledovaný účel nemožno dosiahnuť zabezpečovacím opatrením (§ 324 ods. 3 CSP).

Vyššie uvedené podmienky tak musia byť splnené na to, aby rozhodnutie o nariadení neodkladného opatrenia (resp. jeho odôvodnenie) spĺňalo požiadavky, ktoré na odôvodňovanie súdnych rozhodnutí kladie dlhodobo ustálená judikatúra súdov a vyšších súdnych autorít a zároveň je potrebné, aby rozhodnutie bolo vyhotovené plne v súlade s princípom právnej istoty. Predmetné je judikované aj Ústavným súdom Slovenskej republiky, kedy Ústavný súd

¹⁰ Sedlačko, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Neodkladné a zabezpečovacie opatrenia podľa CSP a CMP; odkladný účinok v rámci SSP In *Bulletin slovenskej advokácie*. Roč. 22, č. 6, 2016, s. 4-5.

Slovenskej republiky v Uznesení zo dňa 15.11.2017, sp. zn.: II. ÚS 712/2017 judikoval, že „bez ohľadu na uvedené ústavný súd zdôrazňuje, že aj v konaní o návrhu na vydanie neodkladného opatrenia musia byť rešpektované minimálne požiadavky, ktoré tvoria podstatu základného práva na súdnu ochranu, resp. práva na spravodlivé súdne konanie. Rozhodnutie o návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia musí mať predovšetkým rovnako ako iné rozhodnutia zákonný podklad, musí byť vydané príslušným orgánom a nemôže byť prejavom svojvôle, teda musí byť primeraným spôsobom odôvodnené. Všeobecný súd neodkladným opatrením dočasne upravuje pomery účastníkov konania, pričom je dôležité, že je povinný poskytnúť ochranu tomu, kto sa vydania neodkladného opatrenia domáha, ale v rámci ústavných pravidiel tiež tomu, proti komu návrh smeruje.“

A práve v danom možno zhodnotiť, že v prípade, kedy súdy prvej inštancie (a následné krajské súdy ako odvolacie súdy) rozhodujú o nariadení neodkladného opatrenia, tieto všeobecné súdy musia dodržiavať všetky podmienky k tomu, aby sa takéto konania (mysliac tým konania o nariadenie neodkladného opatrenia) javili v očiach strán sporu ako spravodlivé. Avšak ako poukáže autor nižšie, vo vzťahu ku konaniam o nariadenie neodkladného opatrenia možno veľakrát zhodnotiť, že súdy prvej inštancie (a následne aj krajské súdy):

- (i) veľakrát opomínajú analýzu podmienok, ktoré predpokladá CSP na nariadenie neodkladného opatrenia;
- (ii) odôvodnenia rozhodnutí sú mnohokrát v kvalite, ktorá je v rozpore s právom strany sporu na spravodlivé súdne konanie (najmä na právo strany sporu na ústavne konformné odôvodnenie súdneho rozhodnutia), a vtedy sa tak konania nejavia ako spravodlivé;
- (iii) rozhodnutia súdov prvej inštancie (a následné krajských súdov) vo vzťahu k nariadeniu neodkladného opatrenia sú v rozpore s princípom právnej istoty, a to najmä s požiadavkou, aby boli skutkovo podobné spory rozhodované rovnako a nie rozdielne.

3. Analýza vybraných rozhodnutí

Obsahom tejto kapitoly bude rozbor vybraných rozhodnutí krajských súdov (ktoré rozhodujú o odvolaniach voči rozhodnutiam súdov prvej inštancie, ktoré na prvej inštancii rozhodovali

o návrhoch na nariadenie neodkladného opatrenie), ktoré sa vo svojom obsahu zaoberali návrhmi na nariadenie neodkladného opatrenia v prípadoch, kedy navrhovatelia žiadali, aby súd prvej inštancie nariadil neodkladné opatrenie, kedy sa dočasne zakáže druhej strane sporu vykonávať zrážky zo mzdy na podklade dohody o zrážkach zo mzdy. Spoločným menovateľom všetkých vybraných rozhodnutí bude fakt, kedy žalobca / žalobcovia v postavení spotrebiteľov žiadajú nariadenie neodkladného opatrenia, a to z dôvodu, že žalobcovia konštatovali v návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia údajnú neplatnosť dohody o zrážkach zo mzdy, a tým poukazovali na vytvorenie stavu, kedy je výkonom zrážok zo mzdy vytváraný nenávratný stav, ktorý je v neprospech spotrebiteľov (ide o vystavenie spotrebiteľa do nepriaznivej finančnej situácie).

A. Uznesenie Krajského súdu v Nitre zo dňa 27.02.2018, sp. zn.: 5Co/48/2018

Krajský súd v Nitre zamietol návrh na nariadenie neodkladného opatrenia, prostredníctvom ktorého žalobca žiadal, aby sa žalovaný zdržal použitia dohody o zrážkach zo mzdy. Krajský súd v Nitre v predmetnom prípade zmenil rozhodnutie Okresného súdu v Nitre. Krajský súd v Nitre svoje rozhodnutie odôvodnil nasledujúco:

„pri rozhodovaní o neodkladnom opatrení musí súd brať do úvahy aj právnu úpravu, ktorého sa má neodkladné opatrenie týkať. Nariadenie neodkladného opatrenia je prípustné a opodstatnené vtedy, ak sa tvrdí a osvedčí, že sú tu právne vzťahy medzi stranami, tieto právne vzťahy vyžadujú dočasnú úpravu, táto dočasná úprava je potrebná, v právnych vzťahoch medzi stranami sa nevytvorí nenávratný stav a neprimeraným spôsobom nezasahuje do právnych vzťahov medzi stranami. Neznamená to, že súd môže vydať neodkladné opatrenie len na základe tvrdení navrhovateľa bez osvedčenia aspoň základných skutočností, ktoré by umožnili prijať záver o pravdepodobnosti nároku, ktorému sa má poskytnúť neodkladná ochrana a bez osvedčenia nebezpečenstva bezprostredne hroziacej ujmy. Súd pri nariadení neodkladného opatrenia musí navyše preskúmať, aby jeho nariadením nedošlo k zásahu do vlastníckeho práva odporcu nad nevyhnutné mieru, k obmedzeniu podnikania, zásahu do súkromia Potreba úpravy neodkladným opatrením musí byť naliehavá, čo v sebe zahŕňa najmä časové hľadisko potreby neodkladnej úpravy, ktorá má prísť v správnom čase (v zásade bezodkladne). Ďalej musí ísť o potrebu nevyhnutnú, ktorá je určovaná samotnou podstatou hroziacej ujmy na právach

dotknutej osoby, ktorá sa ich dovoľáva alebo v prospech ktorej sa posudzujú. A napokon nariadené neodkladné opatrenie sa vyžaduje upraviť primerane tak, aby prostriedky a spôsoby jeho realizácie nevybočili z prijateľného, proporcionálneho rámca pomeru ohrozeného práva a následkov, ktoré hrozia po úprave neodkladným opatrením. Jednoduché konštatovanie týkajúce sa neprijateľnosti dohody o zrážkach zo mzdy nemôže bez ďalšieho založiť existenciu dôvodnej potreby upraviť pomery medzi stranami sporu vo veci samej. Takému návrhu chýba potreba nevyhnutnosti.“

B. Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 13.12.2018, sp. zn.: 14Co/277/2018

Krajský súd v Bratislave potvrdil rozhodnutie Okresného súdu Bratislava III, ktorým bol zamietnutý návrh žalobcu na nariadenie neodkladného opatrenia, ktorým sa žalobca domáhal, aby súd uložil žalovanému povinnosť sa zdržať použitia dohody o zrážkach zo mzdy. Krajský súd v Bratislave svoje rozhodnutie odôvodnil nasledujúco:

„súd prvej inštancie správne konštatoval, že v danom prípade navrhovateľka neosvedčila ňou tvrdenú potrebu neodkladnej úpravy pomerov medzi procesnými stranami. Taktiež je správny záver súdu prvej inštancie, že v konaní o návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia súd skúma predovšetkým potrebu neodkladnosti úpravy pomerov, ktorú je navrhovateľ povinný preukázať. Z obsahu spisu vyplýva existencia úverového vzťahu medzi navrhovateľkou a veriteľom. Správne je stanovisko súdu prvej inštancie, že navrhovateľka v čase uzavretia úverov a dohôd o zrážkach zo mzdy a ani do podania návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia nepovažovala Dohody o zrážkach zo mzdy za neplatné. Pokiaľ navrhovateľka v návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia dokumentuje, že takýmito zrážkami môže byť dosiahnuté aj zaplatenie takých plnení, na ktoré veriteľ nemá nárok (úroky z omeškania, zmluvné pokuty a rôzne poplatky), navrhovateľka v tomto konaní nepreukázala, že by z jej strany došlo k úhradám základných istín. Neodkladné opatrenie slúži len k dočasnému zabezpečeniu ochrany porušených alebo ohrozených práv strán sporu. Navrhovateľa neosvedčila existenciu naliehavej a bezodkladnej potreby úpravy pomerov strán sporu, nepreukázala totiž, že ako spotrebiteľ podpísaním úverových zmlúv a Dohôd o zrážkach zo mzdy bola v čase podania návrhu na neodkladné opatrenie poškodená na svojich právach tým, že by bola vystavená nepriaznivej finančnej situácii v dôsledku platenia nárokov, ktoré nie je povinná platiť.“

C. Uznesenie Krajského súdu v Prešove zo dňa 09.10.2018, sp. zn.: 23Co/137/2018

Krajský súd v Prešove potvrdil rozhodnutie Okresného súdu Vranov nad Topľou, ktorým bolo vyhovené návrhu žalobcov na nariadenie neodkladného opatrenia, ktorým sa žalobcovia domáhali, aby súd uložil žalovanému povinnosť sa zdržať použitia dohody o zrážkach zo mzdy. Krajský súd v Prešove svoje rozhodnutie odôvodnil nasledujúco:

„odvolací súd preskúmal napadnuté rozhodnutie ako aj konanie, ktoré mu predchádzalo, a zistil, že rozhodnutie súdu prvej inštancie je vo výroku vecne správne. Súd prvej inštancie správne zistil skutkový stav a správne vo veci rozhodol. Odvolací súd sa s jeho rozhodnutím stotožňuje. Podstatné pre danú vec je skutočnosť, že žalobcovia spochybnili platnosť dohody o zrážkach zo mzdy. Už takáto možnosť v spotrebiteľskom právnom vzťahu, kde môže dôjsť k zneužitiu silnejšieho postavenia dodávateľa, indikuje potrebu nariadenia neodkladného opatrenia. Ak je spochybnená platnosť dohody o zrážkach zo mzdy (žalobcovia tvrdenia, že na jej uzavretí nemali záujem, boli k jej uzavretiu dodávateľom nútení, resp. uzavretie tejto dohody bolo podmienkou pre poskytnutie úveru), potom je dôvodné nariadiť neodkladné opatrenie, pretože záver o platnosti alebo neplatnosti dohody bude možné urobiť až po vykonanom dokazovaní. Dovtedy však žalovaný neutrpí, ak sa zrážky nebudú vykonávať. Právo žalovaného na splatenie úveru týmto rozhodnutím nie je nenávratne znemožnené, je len závislé od výsledku konania vo veci samej.“

D. Uznesenie Krajského súdu v Prešove zo dňa 12.02.2019, sp. zn.: 4Co/8/2019

Krajský súd v Prešove potvrdil rozhodnutie Okresného súdu Vranov nad Topľou, ktorým bolo vyhovené návrhu žalobcu v 2. rade na nariadenie neodkladného opatrenia, ktorým sa žalobca v 2. rade domáhal, aby súd uložil žalovanému povinnosť sa zdržať použitia dohody o zrážkach zo mzdy. Krajský súd v Prešove svoje rozhodnutie odôvodnil nasledujúco:

„k odvolaniu žalovaného uvádza, že uplatnené námietky týkajúce sa nesprávnych skutkových zistení vrátane nesprávneho právneho posúdenia nepovažoval za dôvodné. Neodkladným opatrením súd prvej inštancie neposudzoval právny vzťah ako celok, lebo rozhodnutie o nariadení neodkladného opatrenia nie je rozhodnutím vo veci samej. Z toho dôvodu

odvolací súd v rámci posúdenia dôvodnosti odvolania žalovaným skúmal a posudzoval len odvolacie námietky týkajúce sa dôvodnosti nariadenia neodkladného opatrenia. Je nesporné, že právny vzťah medzi stranami sporu je vzťahom spotrebiteľským, a preto má spotrebiteľ vždy právo na ochranu pred neprijateľnými zmluvnými podmienkami, a teda v zmluvnom vzťahu, ktorom vystupuje na strane spotrebiteľ a dodávateľ sa naliehavý právny záujem predpokladá. Inštitút dohody o zrážkach zo mzdy je legitímnym zabezpečovacím prostriedkom, a ak existuje hoci len potenciálne riziko vymoženía nezákonného, či inak nečestného plnenia, je tento inštitút prípustným prostriedkom, ktorý umožňuje obídením súdneho procesu realizovaním zrážok zo mzdy porušiť právo každého na ochranu majetku zaručeného v čl. 20 ústavy. V tejto súvislosti odvolací súd poukazuje na rozhodnutie vo veci Valéria Marcinová/Pohotovosť s.r.o., z ktorého vyplýva, že čl. 6 Smernice Rady 93/13/EHS z 05.04.1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách sa má v svetle efektivity vykladať v tom zmysle, že bráni uplatňovaniu takej vnútroštátnej úpravy, ktorá neumožňuje vnútroštátnemu súdu nekalosť zmluvných podmienok v zmluve o spotrebiteľskom úvere zabezpečenej dohodou o zrážkach zo mzdy alebo neumožňuje v tejto súvislosti vnútroštátnemu súdu vydať predbežné opatrenie za účelom pozastavenia vykonávania zrážok z dlžníkovej mzdy. V danom prípade žalobkyňa v 2. rade preukázala nevyhnutnosť dočasnej úpravy pomerov týkajúcej sa pozastavenia realizácie zrážok zo mzdy z dôvodu, že žalovaný vyzval zamestnávateľa žalobkyne v 2. rade na výkon zrážok zo mzdy. Uvedené skutočnosti boli preukázané listinnými dôkazmi nachádzajúcimi sa v spise, na ktoré v skutočnosti súd prvej inštancie správne poukázal.

V konaní žalobkyňa v 2. rade preukázala dôvodnosť nariadenia neodkladného opatrenia dostatočným spôsobom, osvedčila nevyhnutnosť dočasnej úpravy pomerov z dôvodu žiadosti žalovaného realizovať zrážky zo mzdy od jej zamestnávateľa. Vo veci samej sa žalobkyňa domáha určenia neplatnosti dohody o zrážkach zo mzdy, ako aj určenia neplatnosti zmluvy pre neprijateľné podmienky, ako aj ochrany práv spotrebiteľa, a preto nevyhnutnosť dočasnej úpravy pomerov vyplývajúca z ust. § 325 ods. 1 CSP bola v danom prípade preukázaná. Zdržaním sa výkonu zrážok zo mzdy do rozhodnutia vo veci samej nedôjde k neprimeranému zásahu do pomerov žalovaného. Právo na nariadenie neodkladného opatrenia je súčasťou práva na súdnu ochranu, v ktorom je implikované právo na spravodlivý proces zaručené v čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorým je Slovenská republika viazaná. Žalobkyni v 2. rade ako spotrebiteľke je potrebné poskytnúť ochranu, a to najmä, ak existuje nebezpečenstvo, že sa v euronekonformnom procese zrážok zo mzdy na základe dohody o zrážkach zo mzdy uzatvorenej v rámci spotrebiteľskej zmluvy umožňuje

uhradiť plnenie z neprijateľných podmienok bez zmluvnej kontroly, na ktorú skutočnosť musí súd vziať zreteľ. Inštitút dohody o zrážkach zo mzdy umožňuje obísť dôležitý prvok unijného práva, a to ex offio súdnu kontrolu zmluvných podmienok, či tieto nespôsobujú hrubú nerovnováhu v právach a v povinnostiach v neprospech spotrebiteľa (neprijateľné zmluvné podmienky, § 54 ods. 2 Občianskeho zákonníka).“

Možno tak zhodnotiť, s odkazom na vyššie uvedené rozhodnutia krajských súdov, že vo vzťahu ku konaniam o nariadení neodkladného opatrenia, kde v postavení navrhovateľa / žalobcu sú osoby v postavení spotrebiteľa, rozhodujú sudy v postavení odvolacích súdov rozdielne. Na jednej strane poukazujeme na rozhodnutia všeobecných súdov (Krajský súd v Bratislave, Krajský súd v Nitre), ktoré na to, aby bolo nariadené neodkladné opatrenie požadujú dostatočne zdôvodnenú potrebu bezodkladnej úpravy pomerov strán sporu (a nie len poukaz na údajnú /možnú neplatnosť právneho úkonu, resp. údajný / možný vznik nepriaznivej finančnej situácie), na druhej strane poukazujeme na rozhodnutia všeobecných súdov (Krajský súd v Prešove), kde na to, aby bolo nariadené neodkladné opatrenie stačí skutočnosť, že žalobca namietne údajnú neplatnosť právneho úkonu, a všeobecný súd ex offio (bez ďalšej, podstatnej analýzy podmienok na nariadenie neodkladného opatrenia) poskytne ochranu slabšej strane sporu.

Sumárom tak možno konštatovať, že v daných prípadoch nie je napĺňaný princíp právnej istoty, nakoľko nie je naplnená požiadavka toho, aby boli skutkovo podobné prípady rozhodované rovnako (je tak narušená tzv. predvídateľnosť súdneho rozhodnutia). A teda, ak niektoré všeobecné sudy striktné požadujú naplnenie všetkých zákonom stanovených predpokladov na vydanie neodkladného opatrenia a ak niektoré sudy zákonom stanovené predpoklady na vydanie neodkladného opatrenia nezohľadňujú a automaticky len z titulu, že žalobcami sú spotrebiteľa sa priklonia na ich stranu (pričom zákon nedáva všeobecným súdom právomoc poskytovať takúto ochranu spotrebiteľovi), možno povedať, že sudy v mnohých prípadoch nezákonne prioritizujú spotrebiteľa - a tým porušujú právo druhej strany sporu (veriteľa) na spravodlivý proces, a tým aj princíp právnej istoty.

Záver

V predkladanom príspevku sme sa zaoberali zakotvením princípu právnej istoty ako v CSP, tak aj v ustálenej judikatúre súdov a vyšších súdnych autorít. V príspevku sme zároveň poukázali

na inštitút neodkladných opatrení, ktorý bol do slovenského právneho poriadku zavedený práve CSP (boli tak nahradené predbežné opatrenia). Zároveň sme poukázali na vybrané rozhodnutia krajských súdov, ktoré sa zaoberali návrhmi na nariadenie neodkladného opatrenia, a prostredníctvom ktorých je možné zhodnotiť, že ani na úrovni krajských súdov nie je dodržiavaný princíp právnej istoty, a to v prípadoch, kedy skutkovo podobné prípady nie sú rovnako rozhodnuté. Je tak možno zhodnotiť, že ako na úrovni súdov prvej inštancie, tak ani na úrovni krajských súdov nemožno badať rovnakú rozhodovaciu prax v skutkovo podobných prípadoch, a tým sa tak narúša predvídateľnosť súdnych rozhodnutí. V danom by samozrejme pomohlo, ak by CSP zaviedol možnosť zosúladenia judikatúry krajských súdov. Avšak, CSP v ust. § 48 CSP dáva výlučne možnosť, aby sa zosúlad'ovala judikatúra (právne názory) Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (jednotlivých senátov Najvyššieho súdu Slovenskej republiky). Autor má však za to, že k napĺňaniu princípu právnej istoty (a napĺňaniu predvídateľnosti súdnych rozhodnutí) by však napomohla aj skutočnosť, kedy by sa zosúlad'ovala aj judikatúra (právne názory) krajských súdov Slovenskej republiky (a to aj z dôvodu, že nie voči všetkým rozhodnutiam odvolacích súdov je prípustné dovolanie, a teda rozhodnutia odvolacích súdov sa nedostanú až na úroveň Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, a Ústavný súd Slovenskej republiky nie je v svojej podstate súdom skutkovým, a preto nie je jeho právomocou zosúlad'ovať takéto rozhodnutia).

Aj napriek tomu, že je právna istota zákonne ukotvená a dlhodobo judikovaná najvyššími súdnymi autoritami, je tak neustále potrebné, aby sa v rámci civilného konania na právnu istotu apelovalo a aby sa právna istota dodržiavala (a to nielen zo strany strán sporu, ale najmä zo strany všeobecných súdov a v konečnom dôsledku aj zo strany zákonodarcu). Len vtedy totiž možno hodnotiť civilné konanie ako spravodlivé. Predmetné je potrebné pretaviť aj do rozhodovaní súdov o návrhoch na nariadenie neodkladného opatrenia, nakoľko aj v daných konaniach je potrebné, aby bola dodržaná konzistentnosť rozhodovaní a aby strany sporu tak „dopredu“ vedeli, akým spôsobom bude o ich návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia rozhodnuté. Skutočnosť, že princíp právnej istoty je ukotvený v CSP tomu len napomáha.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

ŠTEVČEK, M. a kol. Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo (2. Zmenené a doplnené vydanie). Bratislava : EUROKÓDEX, s.r.o., 2013. 752 s. ISBN 978-80-89447-96-1

ŠTEVČEK, M. a kol. Prednášky a texty z (nového) civilného procesu. Bratislava : C. H. Beck, 2017, 164 s. ISBN 978-80-89603-51-0

Kapitola v učebnici alebo monografii

ŠTEVČEK, M. Čl. 2. Princíp právnej istoty. In ŠTEVČEK, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha : C. H. Beck, 2016, 1516 s. ISBN 978-80-7400-629-6

Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené

IVANKO, M. Princíp právnej istoty v navrhovanom civilnom sporovom poriadku. In Princípy v práve. Bratislava : Paneurópska vysoká škola, 2015, s. 131 - 138. ISBN 978-80-89607-34-1

GANDŽALOVÁ, D. Základné princípy civilného sporového súdneho konania. In Visegrad journal on human rights, roč. 1, č. 2, 2017, s. 12-18. ISSN 1339-7915

SEDLAČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Neodkladné a zabezpečovacie opatrenia podľa CSP a CMP; odkladný účinok v rámci SSP In Bulletin slovenskej advokácie, roč. 22, 2016, č. 6, ISSN 1335-1079, s. 4-5.

ŠTEVČEK, M. Princípy a východiská nových kódexov civilného procesu o dogmách, paradigmatách a trochu o právnej filozofii. In Bulletin slovenskej advokácie, roč. 20, 2014, č. 12, ISSN 1335-1079, s. 14-22.

Právne predpisy

Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení platnosť a účinnom do 30.06.2016

Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších právnych predpisov

Dôvodová správa k zákonu č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších právnych predpisov

RESTORATÍVNA JUSTÍCIA

Restorative justice

Sára Tarnociová¹

Abstrakt

Aj napriek pretrvávajúcej nedôvere v inštitút restoratívnej justície a ukladaniu alternatívnych trestov, možno v súčasnosti hodnotiť tento inštitút ako inštitút, ktorý sa v právnom poriadku SR ujal a našiel si tak v ňom svoje nezastupiteľné miesto. Legálnu úpravu predmetného inštitútu možno nájsť jednak v právnom poriadku SR, ako aj v dokumentoch medzinárodného charakteru. Restoratívna justícia ako aj samotné ukládanie alternatívnych trestov predstavuje akýsi odklon od pôvodnej, v mnohých smeroch zastaralej retributívnej justície, ktorej hlavným cieľom je jednak náprava vzniknutého konfliktu medzi osobou páchatel'a a osobou obete trestného činu, s aktívnym zameraním na pôsobenie takto uloženého trestu na budúcnosť páchatel'a. Cieľom príspevku je jednak priblížiť samotný vývoj predmetného inštitútu s poukazom na jeho historický exkurz, ako aj na jeho rozobratie a využívanie v súčasnosti.

Abstract

Despite of ongoing distrust to the institute of restorative justice and the imposition of alternative punishments, this institute may currently be assessed as an institute that fits in Slovak legal order well and took its irreplaceable place in it. Legal regulation of the institute can be found both in the legal order of the Slovak Republic and in documents of an international character too. Restorative justice, as well as the actual imposition of alternative punishments, represents a diversion from the original pattern, in many ways outdated retributive justice, which main objective is to remedy the conflict between the offender and the victim with an active focus on impact of sentence imposed on the offender's future. Aim of article is to zoom in development of the institute and pointing to its historical excursion as well as to its analysis and use at present.

Kľúčové slová: Restoratívna justícia. Retributívna justícia. Alternatívne tresty. Trestný poriadok. Trestný zákon.

Key words: Restorative justice. Retributive justice. Alternative penalties. Criminal Procedure. Criminal Law.

Úvod

Samotnú problematiku restoratívnej justície možno označiť za vysoko aktuálnu a vysoko frekvencovanú tému, ktorou sa v súčasnosti zaoberajú mnohí odborníci. V poslednom storočí možno badať výraznú snahu o zavedenie nového spôsobu potrestania páchatel'ov

¹ Mgr. Sára Tarnociová, externá doktorandka. Katedra obchodného a finančného práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

trestných činov popri už dlhodobo zavedenému inštitúte tradičných spôsobov sankcionovania páchatel'ov trestných činov. Mnohí odborníci sa zhodujú na názore, že práve model restoratívnej justície má napomôcť jednak k eliminovaniu páchania trestnej činnosti, a takisto k dosiahnutiu určitej transformácie páchatel'a trestného činu do budúcnosti. Restoratívna justícia a s ňou spojený spôsob ukladania alternatívnych trestov má rovnako zamedziť negatívnemu dopadu výkonu trestu odňatia slobody na osobu páchatel'a, nakoľko mnohokrát práve tento spôsob potrestania má v rovinách budúceho života takto potrestanej osoby výrazne negatívny vplyv, a teda nie len že nesplní takýto trest očakávaný a požadovaný účel, ale osobnosť páchatel'a a jej možnosť o nápravu a začlenenie sa do spoločnosti výrazne sťažuje ba dokonca až zhorší.

Veľkým pozitívom využívania restoratívnej justície a s ním spojené ukladanie alternatívnych trestov je aj skutočnosť spojená s finančnou záťažou štátu v prípade keď páchatel' vykonáva trest odňatia slobody. Využitie alternatívnych trestov možno hodnotiť ako hospodárnejšie, nakoľko jednak osoba páchatel'a má možnosť bývať vo vlastnom obydli a rovnako má možnosť naďalej zotrvať v pracovnom pomere.

So zreteľom na historický exkurz predmetného inštitútu poukazujem na skutočnosť, že počiatky restoratívnej justície siahajú do obdobia 70-tych rokov minulého storočia, kedy sa odborníci v USA a Veľkej Británii zaoberali vykonaním viacerých experimentov, zameraných na využívanie inštitútu mediácie ako jedným z druhov alternatívnych trestov. Podstata experimentu spočívala v použití mediácie, a to tak, že sa za prítomnosti osoby mediátora viedol dialóg medzi páchatel'om trestného činu a na druhej strane medzi obeťou trestného činu. Tento spôsob bol však ešte v období 80-tych rokov využívaný len v pár krajinách a restoratívna justícia tak nemala ešte jasnú podobu ani praktické uplatnenie.

Koncom 80-tych rokov a začiatkom 90-tych rokov sa model restoratívnej justície začal rozširovať aj na krajiny západnej Európy, a to s využívaním koncepcie restoratívnej justície s poukazom na aktívne zapojenie osôb, ktoré pochádzajú z prostredia jednak páchatel'a, ale aj obeť daného trestného činu. Práve v tomto období sa do procesu začali zapájať aj tzv. komunity, ktoré boli spáchaným protiprávnym konaním postihnuté či už priamo, alebo len sprostredkovane.

V období konca 90-tych rokov prevzali prvky restoratívnej justície aj krajiny východného bloku, pričom využívanie inštitútu mediácie sa predpokladalo v roku 2006 už u prevažnej väčšiny členských štátov Európskej únie.

V súčasnosti sa inštitúty a prostriedky restoratívnej justície využívajú aj v našej krajine, avšak dovoľím si tvrdiť, že mnohí sudcovia či iné oprávnené osoby sa pozerajú na inštitút restoratívnej justície „cez prsty“ a nevkladajú tomuto inštitúcii náležitú dávku dôvery.

Účelom tohto príspevku je jednak poukázať na výhody ako aj nevýhody predmetného inštitútu a tiež na jeho komparáciu s klasickou retributívnou justíciou.

Mojim cieľom je tiež vymedziť základné alternatívne tresty, ktoré v súčasnosti možno využívať na základe aktuálnej legislatívy v SR.

1. Restoratívna justícia contra retributívna justícia

Restoratívny model neznamená len uplatňovanie alternatívnych sankcií, ide o kompletnú zmenu filozofie prístupu k páchatel'ovi a spoločenskej reakcie na jeho previnenie.

S poukazom na uvedené, je potrebné správne vymedziť existenciu inštitútu restoratívnej justície. Zamýšľaný zámer, resp. cieľ zavedenia predmetného inštitútu spočíva v najmä akomsi preklopení pôvodného a v mnohých smeroch zastaralého modelu potrestania páchatel'ov. V praxi sa často krát stretávame s prípadmi, kedy jednak samotný proces, ktorý vedie k finálnemu potrestaniu páchatel'a, ako aj konkrétnym výberom vhodného trestu má na páchatel'a výrazne negatívne vplyv. Samozrejme, netreba spochybniť existenciu skutočného porušenia práva a narušenia medziľudských vzťahov konaním páchatel'a. Avšak doterajší tradičný model retributívnej justície možno charakterizovať ako akýmsi vzťahom medzi páchatel'om a štátom na strane druhej. Mnohokrát sa potreby a prípadné názory obetí trestných činov, ktorých sa de facto celé trestné konanie týka, a ktorým bola reálne spôsobená ujma opomína, a stávajú sa tak len pasívnymi subjektami trestného konania.

Podstatnou úlohou restoratívnej justície je práve snaha jednak o aktívne zapojenia obetí trestných činov, čo sa jednak v praxi prejavuje využitím procesu dialógu a akejsi diskusie medzi páchatel'om trestného činu a obeti. Tento proces smeruje najmä k dosiahnutiu jednak akéhosi uvedomeniu páchatel'a čo svojím protiprávnym konaním spáchal, a odstráneniu nepriaznivých a škodlivých dôsledkov takéhoto konania nie len v prítomnosti, ale najmä do budúcnosti. Udelený trest páchatel'ovi by mal tak jednak plniť funkciu sankčnú a represívnu, ale najmä s poukazom na zmysel tohto trestu by mal viesť k pozitívnej transformácii páchatel'a do budúcnosti. Mnohí odborníci z oblasti práva sa zhodujú na názore, že tresty udeľované v zmysle klasickej retributívnej justície nesplnia svoj účel, nemajú nápravnovýchovný dopad na páchatel'ov, ba priam naopak, takto udelené tresty vedú častokrát k akejsi frustrácii páchatel'ov a negatívnej transformácii týchto osôb do budúcnosti. Spomínané uvádzam najmä v úzkej súvislosti s trestom

odňatia slobody. Osoby, ktoré sú umiestnené do zariadení na výkon trestu odňatia slobody sú počas výkonu trestu jednak od bežného sveta izolované, čo predstavuje stratu reálneho ponímania skutočného života. Častokrát sú v zariadeniach umiestňované s osobami, ktoré majú značne negatívny vplyv jednak na ich duševný vývin a tiež majú negatívny dopad na ich sociálne správanie a cítenie.

S poukazom na vyššie uvedené, sa budem ďalej v rámci predmetnej problematiky venovať komparácii a vymedzeniu základných rozdielov inštitútov restoratívnej a retributívnej justície.

Medzi základný znak retributívnej justície, ktorý napokon v najväčšej miere rozdeľuje účel restoratívnej justície od pôvodnej retributívnej je práve definícia konkrétneho protiprávneho konania z hľadiska subjektov, na vzťah medzi páchatel'om na strane jednej, a štátom na strane druhej. Z uvedeného jasne vyplýva, že potreby a postavenie skutočných obetí trestného činu idú výrazne do úzadia, čo pokladám za veľké negatívum takto vedeného procesu.

Spôsob vedenia trestného konania v zmysle retributívnej justície sa rovnako tiež len okrajovým spôsobom venuje osobe páchatel'a. Trestný proces vo vzťahu k páchatel'ovi je zameraný na prítomnosť a minulosť páchatel'a, a teda, len na obdobie viažuce sa na čas spojený s obdobím, kedy páchatel' skutok spáchal. Absentuje tu akási dlhodobejšia účelnosť už udeleného trestu do budúcnosti, a teda udelený trest nemá dostatočný dosah na páchatel'ovu budúcnosť s poukazom na obdobie, kedy bude prepustený z výkonu trestu odňatia slobody.

S poukazom na vyššie uvedené možno hodnotiť proces retributívnej justície ako proces, ktorý vedie len k jednorazovému potrestaniu páchatel'a s absenciou zamerania sa na skutočnú nápravu takejto osoby.

Naopak, elementárny a primárny znak restoratívnej justície je na rozdiel od justície retributívnej, práve s poukazom na subjekty trestného konania vzťahom páchatel'a trestného činu a jeho obeť, ktorej právo bolo protiprávnym konaním dotknuté, resp. porušené. S poukazom na uvedené, restoratívna justícia kladie dôraz na aktívne zapojenie obetí trestného činu do trestného konania. Jej cieľom je akési urovnanie, resp. eliminovanie konfliktu medzi týmito subjektmi, so zreteľom na súlad takéhoto postupu s verejným záujmom. Práve nástroje restoratívnej justície kladú dôraz na obnovu sociálnych vzťahov v spoločnosti. Jej cieľom teda na rozdiel od justície retributívnej nie je len spravodlivé potrestanie páchatel'a, ale aj o faktickú snahu odstránenia takto vzniknutého konfliktu, a to všetko v súlade so zachovaním na spravodlivé súdne rozhodnutie a proces.

Ako už bolo v príspevku spomínané, restoratívna justícia kladie dôraz aj na aktívne zapojenie nie len konkrétnych obetí trestného činu, ale aj ich rodinných príslušníkov a osôb,

ktoré síce neboli protiprávnym konaním priamo a bezprostredne dotknuté, avšak nakoľko ide o ich osobu blízku, takéto konania sa v neposlednom rade týka aj ich života.

Na základe vyššie uvedeného možno restoratívnu justíciu hodnotiť ako inštitút, ktorý zvyšuje pravdepodobnosť skutočnej nápravy páchatel'a, ako aj snahu o prevzatie zodpovednosti za protiprávne konanie nie len z hľadiska trestnoprávnej zodpovednosti, ale aj prevzatia zodpovednosti osobnej. Úlohou restoratívnej justície je, aby tak páchatel' v súlade s jeho individuálnym a sociálnym, ako aj intelektuálnym zreteľom skutočne porozumel tomu, čo svojim konaním jednak spáchal a spôsobil.

2. K alternatívnym trestom

Spolu s restoratívnou justíciou je potrebné bezpochyby spájať aj samotné uplatňovanie alternatívnych trestov. Výhodu využívania alternatívnych trestov možno badať okrem iného aj v odbremenení všetkých subjektov trestného konania od často krát zdĺhavých a neekonomických procesov. Z viacerých prieskumov verejnej mienky bola jasne preukázané, že práve nariadenie hlavného pojednávania a s ním súvisiace procesy, považujú najmä obeť trestných činov za viac ako zdĺhavé, mnohokrát sa tieto osoby stretli s nedôvodnými prieťahmi v konaní, či už sú to praktiky častého odročovania pojednávania z dôvodu nedostavenia sa svedkov na hlavné pojednávanie či zistených procesných pochybení v prípravnom konaní, ktoré majú výrazne negatívny dopad na účelnosť a časové trvanie samotného procesu.

Aj z tohto dôvodu možno pripísať alternatívnym trestom prívlastok hospodárnejší, účelnejší a časovo promptnejší.

„Posun k uplatňovaniu alternatívnych trestov v trestnej politike sa začal v západnej Európe koncom 70. rokov a trvá dodnes.“²

Alternatívne tresty v tomto období možno rozdeliť do troch hlavných skupín.

Prvá skupina alternatívnych trestov sa zameriavala na zmiernenie izolačného vplyvu na výkon trestu odňatia slobody. Samotný trest odňatia slobody sa dopĺňal, resp. v istej časti nahrádzal výkon trestu odňatia slobody na slobode. Odsúdenému tak bolo umožnené jednak naďalej sa venovať svojmu prípadnému pracovnému pomeru, a taktiež mohol tráviť svoj čas s jeho rodinou a blízkymi, čím sa eliminovala izolácia a strata kontaktu s reálnym životom. V čase kedy sa odsúdený nachádzal na slobode, vo väčšine prípadoch sa paralelne podroboval výchovno-nápravným opatreniam, akými boli s poukazom na individualitu daného odsúdeného

² OSMANČIK, O. Úvod do problematiky alternatívnych trestů. In *K problematice alternativních trestů*. Praha: IKSP. 1994, s. 4–7.

rôzne ambulantné liečby u lekárov z odboru psychiatrie či sedení s probačnými, alebo mediačnými pracovníkmi.

Obsah tejto skupiny alternatívnych trestov sa premenil a modifikoval do súčasnosti na trest domáceho väzenia.

Druhá skupina pôvodných alternatívnych trestov, na rozdiel od prvej skupiny úplne vylučovala použitie trestu odňatia slobody. Tieto tresty mali charakter finančnej povahy, s osobitným zreteľom na vykonanie reštitúcie spôsobenej škody odsúdeným. V prípade, že sa uložený trest finančného charakteru považoval za nadbytočný, odsúdený bol zapojený tiež do výkonu verejnoprospešných prác.

Podstata tejto skupiny trestov je do dnešnej podoby premietnutá jednak do náhrady škody, ktorá sa však vo väčšine prípadoch odkazuje na samostatné občianskoprávne konanie, ale aj do trestu povinnej práce, ktorá plní okrem reštitutívnej funkcie voči konkrétnej obeti aj akúsi reštitúciu voči štátu, a celej spoločnosti vôbec.

Poslednej, a teda tretej skupine alternatívnych trestov v danom období možno pripísať depenalizačný charakter. Podstata tejto skupiny trestov spočíva v alternatívnom využití klasického trestnoprávneho procesu, avšak s poukazom na využitie mimosúdneho konania, resp. jeho postúpenia na takúto formu konania. Túto skupinu využívania alternatívnych trestov možno označiť tiež za určitú diverziu, a teda predstavuje akýsi odklon od klasického súdneho konania. V tomto prípade išlo najmä o aktívne využívanie inštitútu mediácie, ktorej cieľom bolo viesť dialóg medzi osobou páchatel'a a obeťou trestného činu, ktorej konečným cieľom bolo dosiahnutie vyrovnávacej dohody medzi nimi.

2.1. Druhy alternatívnych trestov v SR

Aktuálne znenie Trestného zákona rozdeľuje alternatívne tresty na nasledovné:

1. Trest domáceho väzenia
2. Trest povinnej práce
3. Peňažný trest
4. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach

„Niektorí autori medzi alternatívne tresty zaraďujú aj podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody a podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom. Časť autorov sa prikláňa k názoru, že obidva inštitúty treba chápať ako samostatne tresty s alternatívnou povahou, zatiaľ čo iná časť spochybňuje ich postavenie ako samostatných

*trestov a prikláňa sa k názoru, že ide iba o osobitný, resp. alternatívny spôsob výkonu trestu odňatia slobody.*³

V nadväznosti na uvedenú citáciu som sa rozhodla upriamiť svoju pozornosť na vyššie uvedené štyri skupiny alternatívnych trestov, ktoré v súčasnosti ponúka právna úprava SR.

2.1.1 Trest domáceho väzenia

*„Trest domáceho väzenia predstavuje miernejšiu formu obmedzenia osobnej slobody odsúdeného páchatela, ktorá umožňuje, aby bol ponechaný v jeho prirodzenom prostredí, ale súčasne čiastočne obmedzuje jeho osobnú slobodu, pričom je vykonávaný dozor nad jeho správaním.“*⁴

V súčasnosti je spôsob ukladania predmetného alternatívne trestu obmedzený z hľadiska povahy závažnosti trestného činu, na trestné činy, ktoré zaradujeme s poukazom na ich závažnosť limitovaný len na tie, ktoré sú najmenej závažné. Zákon predpokladá, že trest domáceho väzenia možno uložiť výlučne páchatelom, ktorí spáchali trestný čin, kde Trestný zákon ukladá hornú hranicu trestnej sadzby trestu odňatia slobody nepresahujúcu päť rokov. Uvedené platí jednak v prípade úmyselných trestných činov, ako aj v prípade nedbanlivostných trestných činov.

Na to, aby bolo možné hodnotiť spôsob výkonu trestu domáceho väzenia, je potrebné aby odsúdený plnil niekoľko jednak obmedzujúcich opatrení, ako aj uložených povinností. Tie možno vo všeobecnosti rozdeliť na nasledovné.

Prvé obmedzujúce opatrenie je povinnosť odsúdeného zdržiavať sa v mieste svojho bydliska. Čas kedy je odsúdený povinný zdržiavať sa v mieste svojho bydliska je čas, ktorý stanoví súd, a to s poukazom a zreteľom na individuálne okolnosti predmetného prípadu. S poukazom na všeobecne zavedenú prax, by mal byť tento čas udelený tak, aby mal odsúdený čas dopraviť sa na miesto výkonu svojho zamestnania, či umožneniu účasti na náboženských obratoch, prípadne iných udalostiach, ktoré súd vyhodnotí ako vhodné.

Medzi ďalšie dve opatrenia, ktoré bezprostredne súvisia s uložením trestu domáceho väzenia je povinnosť odsúdeného podrobovať sa prípadnej kontrole, a nosným kritériom na riadne plnenie trestu domáceho väzenia je vedenie riadneho života.

³ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. s. 212.

⁴ ČENTEŠ, J. *Trest domáceho väzenia*. [online]. Bratislava : Generalna prokuratura SR. s. 10. [cit. 2014-01-09]. Dostupne na internete: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/121123Centes.pdf>>.

Považujem za dôležité poukázať na skutočnosť, že s poukazom na charakter trestu ide o alternatívny trest, ktorý v prípade, že by nebol vykonávaný riadne, môže byť premenený na výkon trestu odňatia slobody. Zákon tento prípad upravuje v súčasnosti tak, že dva dni takto nevykonaného alternatívneho trestu sa rovnajú jednému dňu výkonu odňatia slobody.

S poukazom na uvedené je teda bezpochyby nudné, aby osoba odsúdeného zodpovedne plnila všetky povinnosti a opatrenia, ktoré bezprostredne s takto uloženým trestom súvisia.

Na riadne zistenie a preukázanie predpokladanej skutočnosti, že si odsúdený reálne plní všetky povinnosti a opatrenia súvisiace s uloženým trestom, je nutná existencia inštitútu kontroly, ktorá má v takýchto prípadoch svoje nezastupiteľné miesto.

V súčasnosti sa vykonáva kontrola dotknutých subjektov dvomi základnými spôsobmi.

Prvý spôsob, ktorý v porovnaní s druhým spôsobom možno hodnotiť ako spôsob tradičný, ktorým sa vykonávala kontrola z hľadiska minulosti dlhšie, je vykonávanie kontroly probačnými úradníkmi. Obsahom takto vykonávanej kontroly je náhodná návšteva odsúdeného probačným úradníkom, a to v časovom rozmedzí minimálne 3 x za mesiac.

Druhý spôsob výkonu kontroly sa realizuje prostredníctvom elektronického monitoringu. Tento spôsob možno označiť za pomerne nový, ktorého využívanie nie je v súčasnosti tak intenzívne.

V závere možno podotknúť, že takto uložený trest nesie v sebe množstvo pozitív najmä s poukazom na reálnu možnosť nápravy páchatel'a aj do budúcnosti, nakoľko takto vykonaným trestom nie je osoba páchatel'a odlúčená od svojej rodiny, nie je vytrhnutá zo svojich prirodzených podmienok, nepredstavuje pre štát finančnú záťaž v takej miere, v akej by ho predstavoval v prípade výkonu trestu odňatia slobody a v poslednom rade, má možnosť naďalej sa venovať svojmu zamestnaniu. Z hľadiska zamýšľaných a predpokladaných cieľov restoratívnej justície možno povedať, že požadované účinky takto uloženého trestu spĺňa základné predpoklady, ktoré si restoratívna justícia stanovila.

2.1.2 Trest povinnej práce

„Je alternatívou krátkodobého trestu odňatia slobody, ktorý sa ukladá páchatel'ovi v prípade, že nebol odsúdený na trest odňatia slobody. Výkonom trestu povinnej práce odsúdený rieši konflikt so zákonom vo svojom prirodzenom prostredí a ma tak príležitosť odčiniť zlo dobrom.“⁵

⁵ LAŠTICOVA, L. – VAJZEROVA, J. Alternatívne tresty a ich podstata. In *Alternatívne tresty v praxi*. Dolný Kubín : EDUKOS, 2007, s. 18.

Trest povinnej práce možno charakterizovať ako najefektívnejší spôsob, akým má páchateľ možnosť odčiniť svoje protiprávne konanie spoločnosti.

Rovnako ako pri prvom alternatívnom treste, aj v prípade trestu povinnej práce zákon predpokladá na jeho uloženie splnenie niekoľkých podmienok.

Základnou podmienkou na takto uložený spôsob trestu je povaha protiprávneho konania, a teda trest povinnej práce možno uložiť za prečin, ktorého horná hranica trestnej sadzby nepresahuje päť rokov, a za ktorý sa vzhľadom na osobitné okolnosti prípadu nevyžaduje udelenie výkonu trestu odňatia slobody. S poukazom na uvedené by malo ísť o páchateľov, ktorí so zreteľom na nimi spáchaný skutok nie sú nebezpeční pre spoločnosť.

Na to, aby sme mohli považovať trest povinnej práce za riadne splnený, je potrebné aby si odsúdený splnil takto uloženú povinnosť v období do jedného roka od uloženia trestu. Prácu je povinný vykonávať osobne, vo svojom voľnom čase, s poukazom na bezodplatnosť takto vykonanej práce.

Riadne plnenie povinností zisťuje rovnako ako v prvom prípade prostredníctvom kontroly probačný úradník, ktorý pri uložení trestu povinnej práce plní významnú úlohu už od počiatku. Práve probačný úradník má za úlohu sprostredkovať zamestnanie odsúdenému, a je tiež povinný viesť evidenciu vhodných prác pre takto odsúdené osoby.

Samozrejme, aj v tomto prípade vykonáva kontrolu bežným spôsobom, a teda skúma či si odsúdený riadne plní povinnosti súvisiace s výkonom povinnej práce a či vedie riadny život. V prípade, že by zistil opak, je oprávnený podať návrh na premenu takto uloženého trestu na nariadenie výkonu trestu odňatia slobody, pričom za každé dve hodiny neodvedenej povinnej práce zákon predpokladá uloženie jedného dňa výkonu trestu odňatia slobody.

2.1.3 Peňažný trest

V poradí tretím trestom, ktorému sa venujem v mojom príspevku, je trest peňažného charakteru, ktorý v porovnaní s predchádzajúcimi nesie v sebe určitú dávku špecifika. Peňažný trest možno zaradiť do skupiny alternatívnych trestov len v tom prípade, že je uložený samostatne.

S poukazom na jeho právnu úpravu, bol peňažný trest vymedzený už v predchádzajúcom Trestnom zákone č. 140 / 1961 Zb. Tento inštitút možno preto hodnotiť ako jeden z najtradičnejších a najdlhšie využívaných.

K výške udeleného peňažného trestu pokladám za nutné uviesť, že nie je podstatné ani smerodajné, aký majetkový prospech získal páchateľ pri takto spáchanom protiprávnom

konaní. Zákon však limituje výšku ukladania peňažného trestu dolnou hranicou vo výške 160, 00,- EUR a hornou hranicou vo výške 331 930 ,- EUR.

Kontrolu plnenia uloženého trestu vykonáva aj v tomto prípade osoba probačného úradníka, ktorého pozornosť sa upriamuje jednak na zisťovanie skutočných majetkových pomerov páchateľa, ako aj na kontrolu riadneho dodržiavania súdom uložených splátok.

2.1.4 Trest zákazu účasti na verejných podujatiach

Od 01.02. 2014 medzi alternatívne tresty zaraďuje právny poriadok SR medzi alternatívne tresty aj trest zákazu účasti na verejných podujatiach. Podobne ako v prípade uloženia peňažného trestu, má aj takto uložený trest charakter alternatívneho trestu len v prípade, že je uložený samostatne.

Obsahom takto uloženého trestu je v zmysle Trestného zákona obmedzujúce opatrenie voči páchateľovi, ktoré spočíva v zákaze účasti na športových, kultúrnych či iných verejných podujatiach, ktorého rozsah tvorí rozhodnutie súdu.

„Trest zákazu účasti na verejných podujatiach môže byť uložený ako samostatný trest iba pri prečine, (ak vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu, osobu a pomery páchateľa, uloženie iného trestu nie je potrebné), ktorého horná hranica trestu odňatia slobody neprevyšuje päť rokov.“⁶

Podľa súčasne platnej legislatívy sa využívajú nasledovné spôsoby výkonu kontroly nad dodržiavaním takto uloženého trestu :

1. Povinnosť odsúdeného dostaviť sa v čase konanie vybraných verejných podujatí na vymedzený útvar Policajného zboru SR.
2. Kontrola vykonávaná probačnými a mediačnými úradníkmi.
3. Prípadné vyvodenie trestnej zodpovednosti za marenie výkonu úradného rozhodnutia, v prípade, že by došlo k jeho porušeniu.

Záver

Základným účelom príspevku bolo priblíženie modelu restoratívnej justície s poukazom na priblíženie problematiky základných atribútov alternatívach trestov. Po

⁶ BURDA, E. Trest zakazu učasti na verejnych podujatiach. In *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Zborník z medzinarodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, s. 376. Pozri aj Mašľanyova, D., Zeman, Š. Trest zakazu učasti na verejnych podujatiach. In *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Zborník z medzinarodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, s. 393 a nasl.

dôkladnom naštudovaní predmetnej problematiky považujem za potrebné konštatovať, že slovenská normotvorba sa skutočne intenzívne zamerala na ukotvenie princípov restoratívnej justície do nášho právneho poriadku. Faktom však ostáva, že využívanie a ukladanie alternatívnych trestov nie je v dnešnej dobe ešte tak intenzívne, čo spôsobuje jednak neúplná dôvera k týmto inštitútom či akási obava dosiahnutia dostatočného potrestaniu páchatel'ov trestných činov.

Restoratívny model justície však predstavuje výrazný posun o niektorých zastaralých inštitútoch a nekladie tak dôraz na dominantné potrestanie páchatel'ov a na ich prípadnú izoláciu od spoločnosti. Jej snahou je jednak obnoviť narušený vzťah medzi páchatel'om trestného činu ako aj jeho obeťou, ako aj snaha o dlhodobú nápravu páchatel'a so zreteľom na jeho budúcu existenciu v spoločnosti.

Úvodná časť príspevku mala priblížiť model restoratívnej justície s poukazom na jej historický exkurz, a teda skúmať počiatky ako aj jej následný vývin.

Ďalšie časti príspevku sa venujú komparácii pôvodnej retributívnej justície s justíciou restoratívnou, so zreteľom na vymedzenie a porovnanie ich vzájomných výhod a nevýhod.

Posledná časť príspevku sa venuje alternatívnym trestom vo všeobecnosti, ako aj následné rozobratie jednotlivých druhov alternatívnych trestov, ktoré sú v súčasnosti zavedené a využívané v praxi.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

BALÁŽ, P. : *Základy trestného práva*. Bratislava : EUROUNION spol. s r. o., 2006, s.240 - 261. ISBN 80-88984-90-4.

BURDA, E. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť*. Komentár – 1. diel. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-394-3.

HERRING, J. 2006: *Criminal Law – texts, cases and materials*. Oxford : University Press. 2006, ISBN O-19-928953-2, 1000 s.

KRATOCHVÍL, V. a kol. 2009. *Kurs trestního práva : trestní právo hmotné : obecná část*, Praha: C.H. Beck. 2009. ISBN 987-80-7400-042-3. 840 s.

ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. s. 212. ISBN 978-80-87212-68-4.

Časopisecká literatúra

CEHLÁR, V.: *Trest domácího vězení a aplikace elektronického monitoringu s akcentem na probáciu*, In : *Justičná revue* č. 65. ISBN 978-80-555-0389-9

OSMANČIK, O. *Uvod do problematiky alternativních trestů. In K problematice alternativních trestů.* Praha: IKSP. 1994, s. 4–7. ISBN 982-60-088-0765-9.

LAŠTICOVA, L. – VAJZEROVA, J. *Alternativne tresty a ich podstata.* In *Alternatívne tresty v praxi.* Dolný Kubín : EDUKOS, 2007, s. 18.

Zborníky

BURDA, E. Trest zakazu účasti na verejných podujatiach. In *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach.* Zborník z medzinarodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, s. 376

POLAKOVA, V. Trest povinnej práce a jeho uplatňovanie v Slovenskej republike. In *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach.* Zborník z medzinarodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014.

Internetové zdroje

ČENTEŠ, J. *Trest domáceho väzenia.* [online]. Bratislava : Generalna prokuratura SR. s. 10. [cit. 2014-01-09]. Dostupné na internete: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/121123Centes.pdf>>.

Judikatura

JtK 14/10

R 39/ 1971

Právne predpisy

Zák. č. 300/2005, Z. z., Trestný zákon.

Zák. č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Zák. č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zák. č. 528/2005 Z. z. o výkone trestu povinnej práce.

Zák. č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí.

Základné princípy využívania programov restoratívnej justície v trestných veciach, rezolúcia č. 2000/14 zo dňa 27. júla 2000.

Rozvoj a implementácia mediácie a opatrení restoratívnej justície k trestnej justícii rezolúcia č. 1999/26 zo dňa 28. júla 1999.

Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy č. R (92) 17 týkajúce jednotnosti pri ukladaní trestov zo dňa 19. októbra 1992.

Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy č. R (97) 12 o zamestnancoch, zaoberajúcich sa vykonávaním sankcií a opatrení zo dňa 10. septembra 1997.

DOBRÉ MRAVY VERZUS ZÁSADA POCTIVÉHO OBCHODNÉHO STYKU

Good male version principle of business business

Anežka Turošíková¹

Abstrakt

Autorka v príspevku analyzuje problematiku dobrých mravov v rámci slovenského právneho poriadku, pričom poukazuje aj na rozsiahlu judikatúru. Spomínaný príspevok sa opiera o pojem dobré mravy z viacerých uhlov pohľadu, pričom autorka vysvetľuje, že tento pojem je len primárnym pojmom, tzn. nemá len normotvornú funkciu. Ďalej v článku zdôrazňuje aj zúženú modifikáciu dobrých mravov a poukazuje na vplyv zásady poctivého obchodného styku. Záverom autorka v článku dáva do popredia viacero príkladov rozporu právnych úkonov s dobrými mravmi a poctivým podnikaním s poukazom na zásadu poctivého obchodného styku.

Abstract

The author in this article analyzes the issue of good manners in the context of the Slovak legal order, while it also highlights the extensive case law. The contribution is based on the concept of good manners from several points of view, and the author explains that this concept is only the primary concept, i.e. not only law-making function. Further in the article also highlights the tapered modification of good manners and points to the influence of the principles of fair trade. The conclusions of the author in the article gives to the fore more examples of a conflict of legal acts with good morals and fair business with reference to the principle of fair trade.

Kľúčové slová: *Dobré mravy, obchodné právo, mravné pravidlá a príkazy, zásady.*

Key words: *Good manners, business law, moral rules and commands, principles.*

Úvod

Inštitút dobrých mravov je jedným z najdôležitejších, najvýznamnejším, najzávažnejším a najpodstatnejším súkromnoprávnym inštitútom. Dobré mravy netvoria len určitý spoločenský systém, aj keď slušné správanie je v práve rovnako dôležité, ako v ktorejkoľvek oblasti spoločenského života, ale sú aj určitým hodnotiacim kritériom

¹ JUDr. Anežka Turošíková, doktorandka na Katedre Obchodného a hospodárskeho práva Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

v právnych vzťahoch. Dobré mravy predstavujú určité hranice, ktoré nemôžu/nesmú prekročiť v obchodných vzťahoch a v obchodovaní.

1 Dobré mravy v obchodnom práve

1.1 Dobré mravy ako definícia

Vo všeobecnosti za dobré mravy možno tak, ako už ústavný súd rozhodol považovať súhrn etických, všeobecne udržiavaných a uznávaných zásad, ktorých dodržiavanie je mnohokrát zaistované aj právnymi normami tak, aby každé konanie bolo v súlade so všeobecnými mravnými aj morálnymi zásadami demokratickej spoločnosti.²

S potrebou definovania dobrých mravov je nutné tiež skonštatovať, že ich súčasťou je dobrá viera (bona fides), ktorá súvisí s poctivosťou, vernosťou daného slova a tiež mravnou povinnosťou splniť daný záväzok. Jedná sa v podstate o morálne kritérium hodnotenia správania, ktoré má dva aspekty a to vlastnú poctivosť a tiež dôveru v poctivosť ostatných, ako aj dôveryhodnosť ako takú. Stálosť a pravdivosť sľubov vyplýva už zo samotného rímskeho práva a predstavuje základ spravodlivosti ako takej.³

Dobré mravy možno ponímať z viacerých uhlov pohľadu. Vo všeobecnosti patria k zásadám súkromného práva, avšak často sa aplikujú aj v ostatných právnych predpisoch v rámci subjektívneho práva. Dobré mravy sú primárnym pojmom a tak majú funkciu nielen normotvornú. Obsah dobrých mravov je zastúpený vo všeobecne platných normách morálky, v rámci ktorých je daný všeobecný záujem ich akceptovania.

Pojem dobré mravy reguluje aj česká legislatíva tvrdiac, že ich definovanie vyplýva z rozsudku Najvyššieho súdu ČR, podľa ktorého sankciou neplatnosti s poukazom na dobré mravy v zmysle § 39 OZ by mali byť postihované výlučne tie zmluvy, ktoré hrubo porušujú, urážajú mravy spoločnosti a sudcu a tiež sú v rozpore so zásadami, ktoré ovládajú Občiansky zákonník.⁴

² Uznesenie, sp. zn. II. ÚS 249/97, (U 14/10 SbNU 383)

³ Uznesenie NS SR z 30. januára 2013 sp. zn. 6 Cdo 173/2011

⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 2 Cdon 848/97

1.2 Dobré mravy aj z pohľadu zásady poctivého obchodného styku

Dobré mravy sú v obchodnom práve zakomponované pomocou zásady poctivého obchodného styku. Zásady poctivého obchodného styku neodrážajú duplicitu dobrých mravov, ale zastávajú obchodnoprávnu rovinu. Oblasť a problematika dobrých mravov je zakotvená v Obchodnom zákonníku a je súčasťou základných požiadaviek na vytváranie vhodných a tiež morálnych obchodných vzťahov.

Problematika dobrých mravov je súčasťou obchodovania v kontexte so zakotvením „*poctivého obchodného styku*“, ktorý predstavuje v širšom slova zmysle oblasť všeobecnej morálky. Mravné pravidlá a príkazy sú vymedzené v oblasti trhových vzťahov a to už od čias raného kapitalizmu.⁵ Pričom všeobecne platné princípy vychádzajú z prameňov morálno-etického základu a sú ovplyvnené nielen legislatívou štátu, ale tiež praktickým vymedzením problematiky v kontexte s judikatúrou súdov. Úroveň implementácie týchto princípov vyplýva z vôbec najvýznamnejších a najpodstatnejších princípov, na ktorých je založené usporiadanie a fungovanie štátu. Len na základe implementácie týchto princípov je možné docieľiť fungujúci právny štát.⁶ Oblasť obchodných vzťahov je aj z tohto dôvodu určená relevantnými ustanoveniami, ktoré kladú dôraz na dobré mravy. Jedná sa konkrétne o OZ a jeho ustanovenie § 3 ods. 1 a § 39 na ktorý nadväzuje § 265 Obchodného zákonníka. Konkrétne ustanovenie § 39 je dôležité nielen čo sa týka občianskoprávných, ale tiež obchodnoprávných vzťahov. Toto ustanovenie špecifikuje sankciu neplatnosti právneho úkonu, ktorý je v rozpore so zákonom alebo ho obchádza, prípadne sa prieči dobrým mravom.⁷

Konkrétna požiadavka na dobré mravy je zadefinovaná v obchodnoprávných vzťahoch a uplatňuje sa v dvoch prípadoch:

- V prípade, že sa jedná o oblasť vzniku právne relevantných obchodných vzťahov. V takomto prípade je nutné rozlišovať, či sa jedná o právny úkon, ktorý je v rozpore s dobrým mravom v zmysle § 39 Obchodného zákonníka v kontexte s ustanovením § 266 a nasl. Obchodného zákonníka, respektíve či možno hovoriť o konaní, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi súťaže, teda či sa jedná o nekalú súťaž v kontexte s § 44 a nasl. Obchodného zákonníka, respektíve či ide o realizáciu výkonu práva, ktorý nie je v súlade so zásadami poctivého obchodného styku.

⁵ HAVEL, B. 2000. Dobré mravy a poctivý obchodný styk. Právnik, 2000. č. 1. s. 53.

⁶ VALUŠKA, P., JAKUBÁČ, R. 2017. Judikatúra vo veciach dobrých mravov. Bratislava: WOLTERS KLUWER. s. 10.

⁷ Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

- Po druhé ide o rovinu posúdenia obsahu konkrétneho obchodno-záväzkového vzťahu v zmysle požiadavky dobrých mravov a princípu poctivého obchodného styku.⁸

Obchodný zákonník v rámci svojej zákonnej úpravy termín dobre mravy využíva len veľmi zriedkavo. Dobre mravy zákonník zamieňa a tak využíva skôr termín „*poctivý obchodný styk*“. S definovaním dobrých mravov sa možno v rámci Obchodného zákonníka stretnúť v dvoch prípadoch:

- že ide o jeden z dôvodov neplatnosti spoločnosti,
- v zúženej modifikácii termínu „*dobré mravy súťaže*“.

Zúženú modifikácia dobrých mravov je možné sledovať v Obchodnom zákonníku dotýkajúc sa ust. § 44 ods. 1 v rámci úpravy generálnej klauzuly, ktorá predstavuje nekalú súťaž, ktorú zakazuje a sankcionuje. Jedná sa konkrétne o také správanie v hospodárskom styku, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi súťaže. Jednotlivé typické prípady, kedy dochádza k rozporu s dobrými mravmi súťaže možno nachádzať v ust. § 44 ods. 2, kde sú rozobrané konkrétne skutkové podstaty obsiahnuté v ustanoveniach § 45 až 52 Obchodného zákonníka.⁹

Obchodný zákonník hovorí o tom, že konanie proti dobrým mravom je konanie, ktoré síce priamo neodporuje zákonu a ani zákon neobchádza, avšak je v rozpore proti tomu, čo je možné v podnikateľskom prostredí považovať za morálne neprípustné. Toto konanie vo všeobecnosti možno ponímať, ako porušovanie dobrých mravov v podnikaní. Jedná sa tak o dodržiavanie zásad poctivého obchodného styku, čo je vyjadrené v ust. § 265 Obchodného zákonníka.

Ustanovenie § 265 Obchodného zákonníka je veľmi rozsiahle a tak možno skonštatovať, že neovplyvňuje len oblasť zmluvného práva. Aj preto je potrebné zamyslieť sa nad otázkou použiteľnosti v rámci vzťahov, ktoré sú upravené Obchodného zákonníka. Vo všeobecnosti sa dá povedať, že všeobecná formulácia vyjadrená v § 265 Obchodného zákonníka neupravuje len výkon práva v predmetnom ustanovení, ktoré sú definované v tretej časti Obchodného zákonníka, ale táto zásada sa dá aplikovať aj v rámci vzťahov, ktoré vznikli medzi obchodnými spoločnosťami a jej spoločníkmi, prípadne členmi jej orgánov, ako aj ostatné vzťahy, ktoré vznikli vo vnútornom prostredí obchodných spoločností a družstva, ktorých základ má obligálny charakter. Z uvedeného teda vyplýva, že uvedené ustanovenie

⁸ SUCHOŽA, J. 1995. Dobre mravy v obchodných vzťahoch. Podnikateľ a právo. 4/1995, s. 3.

⁹ Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

nemá len aplikačný dopad poctivého obchodného styku, ale je ho možné využiť aj v ostatných prípadoch výkonu práv v rámci vzťahov, ktoré sú definované a upravené v druhej časti Obchodného zákonníka.¹⁰

Problematike dobrých mravov sa nevenuje len samotný Obchodný zákonník, ale aj Ústavný súd. Podľa nálezu Ústavného súdu „*dobré mravy nemožno vykladať len ako súbor mravných pravidiel užívaných ako korektív či doplňujúcich obsahový faktor výkonu subjektívnych práv a povinností, ale ako príkaz sudcovi rozhodovať preater legem, či dokonca contra legem, pokiaľ ide o reprobáciu jednania priečiaceho sa dobrým mravom.*“¹¹

Dobré mravy a ich dôsledky súvisia so sankciou neplatnosti právneho úkonu a to z dôvodu rozporu s dobrými mravmi, ktoré možno považovať za dôsledok neplatnosti ultima ratio. Koncepcia neplatnosti právnych úkonom voči dobrým mravom na jednej strane predstavuje zastrešujúcu a zjednocujúcu funkciu v prípadoch neplatnosti právnych úkonov, ktoré sa priečia zákonu a zákon obchádzajúcim, ale na strane druhej sa aplikuje subsidiárne vo vzťahu k týmto špecifickým dôvodom neplatnosti právnych úkonov, ktoré predstavujú *leges speciales*. Tento názov vyslovil aj samotný Ústavný súd SR a to preto, že judikoval, že neplatnosť právneho úkonu pre rozpor s dobrými mravmi možno namietat', len vtedy, ak tento úkon nie je v rozpore so zákonom a ani zákon neobchádza. Jedná sa tak o vzťah subsidiarity neplatnosti právnych úkonov pre rozpor s dobrými mravmi v prípadoch neplatnosti právnych úkonov, ktoré sú v rozpore so zákonom a zákon obchádzajúcim.¹²

V podmienkach slovenskej legislatívy v rámci vymedzenia dobrých mravov je nutné spomenúť, že Najvyšší súd SR judikoval, že právny úkon, ktorý sa prieči dobrým mravom možno považovať za úkon, ktorý je všeobecne neakceptovateľný v spoločnosti, kde prevládajú mravné zásady a princípy vzájomných vzťahov medzi ľuďmi.¹³

Vzhľadom k vyššie uvedenej definícii je možné spomenúť tiež Obchodný zákonník, ktorý tvrdí, že konanie, ktoré zákon obchádza alebo sa prieči dobrým mravom je neplatné. V zmysle § 3 ods. 1 OZ výkon práv a povinností vyplývajúcich z občianskoprávných vzťahov nesmie bez právneho dôvodu zasahovať do práv a oprávnených záujmov iných a nesmie byť v rozpore s dobrými mravmi. Obchodný zákonník následne v § 265 ustanovuje, že výkon práva, ktorý je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku, nepožíva právnu ochranu. Toto ustanovenie je takmer obsahovo rovnaké, ako samotné ustanovenie § 3 ods. 1 OZ, ktoré hovorí

¹⁰ PATAKYOVÁ, M. A KOL. 2008. Obchodný zákonník. Komentár. 2. aktualizované vydanie, Praha : C. H. Beck, 2008, s.708.

¹¹ Nález Ústavného súdu z dňa 21.10.2008, sp. zn. IV. ÚS 1735/07.

¹² Rozsudok Najvyššieho súdu SR. sp. zn. 2 Cdo 281/2005

¹³ Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 3 Cdo 137/2003

o výkone práv s nesúlados s určitými konkrétnymi mimoprávnymi normami, alebo tiež pravidlami slušnosti. Zásada poctivého obchodného styku je ponímaná ako pravidlo slušného správania sa u podnikateľov a to nielen čo sa týka ich vzájomného styku medzi obchodníkmi. Povinnosť akceptovať princípy poctivého podnikania súvisia tiež so stykom s nepodnikajúcimi osobami.¹⁴

Zásada poctivého obchodného styku predstavuje takzvanú skupinu dobrých mravov, keď konanie, ktoré nie je v súlade s dobrými mravmi, nemusí byť taktiež v rozpore s poctivým obchodným stykom, čo opačne neplatí. Právna prax hovorí o tom, že okrem zásady poctivého obchodného styku je nutné mať na pamäti predpisy, ktoré kladú dôraz na dobré mravy, konkrétne ustanovenie § 39 OZ. Aj napriek tomu je však potrebné rozlišovať dva prípady, kedy sa využíva už viac krát spomínaný § 39 OZ a kedy je možné aplikovať § 265 Obchodného zákonníka. Ustanovenie § 39 OZ súvisí s právnymi úkonmi a to v tom zmysle, že ak je obsah právneho úkonu v rozpore s dobrými mravmi je neplatný v zmysle uvedeného § 39 OZ.

V kontexte s hodnotením a ponímaním dobrých mravov možno poukázať na vysokú prípadne nízku odplatu. V súlade so zákonom a definovaním dobrých mravov nemožno skonštatovať, že by dojednanie nízkej alebo vysokej odplaty za zmluvné plnenie malo byť považované za porušenie dobrých mravov, ale skôr za zneužitie určitého hendikepu alebo zlej vyjednávacej pozície protistrany v kontexte s uzatvorením zmluvy za podmienok, ku ktorým by strana v inej situácii nepristúpila.¹⁵

Zásady poctivého obchodného styku sú pre svoju blízkosť obchodným zvyklostiam často ponímané, ako určité obchodné zvyky. Aj samotné paragrafové znenie Obchodného zákonníka tieto inštitúty popisuje hneď za sebou. Obchodné zvyklosti predstavujú konkrétne štandardizované postupy, ktoré sú vykonávané v podnikateľskej činnosti a sú akceptované v obchodnom odvetví, pričom nemôžu byť v rozpore s obsahom zmluvy, prípadne dikciou zákona.¹⁶

Obchodné zvyklosti, na ktoré sa nazerá v zmysle zmluvy, sa pritom aplikujú prednostne ešte pred ustanovením Obchodného zákonníka a nemajú donucovaciu povahu. Na základe uvedeného možno skonštatovať, že obchodné zvyklosti majú prioritné postavenie oproti dispozitívnym ustanoveniam Obchodného zákonníka. Aj preto je v praxi akceptovaná povaha obchodných zvyklostí, ktorých význam je posilnený a to začlenením do klauzúl zmluvy. To však neplatí čo sa týka kogentných ustanovení kódexu obchodného práva. Tie majú charakter

¹⁴ Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

¹⁵ Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

¹⁶ OVEČKOVÁ, O. A KOL. 2005. Obchodný zákonník. Komentár. 2. diel. Bratislava: IURA EDITION. s. 15.

donucovací a ani obchodné zvyklosti im nemôžu odporovať, nakoľko by došlo ku konfliktu so samotným zákonom.¹⁷

Zásada poctivého obchodného styku v súvislosti s definovaním ziskava viacerô podob. Podmienka poctivosti obchodného styku vplýva na ostatné oblasti a tiež ustanovenia Obchodného zákonníka, čím sa dotýka obsahového vymedzenia všeobecných požiadaviek na poctivý obchodný styk definovaný v § 265 Obchodného zákonníka.

Zásada poctivého obchodného styku predstavuje abstraktné vyjadrenie a to preto, že je v nej obsiahnutý určitý právny pojem „*poctivý obchodný styk*“. Uvedená definícia umožňuje veľký priestor pre sudcovskú úvahu o tom, či je daný spôsob výkonu práva v kontexte so zásadami poctivého obchodného styku.¹⁸

V kontexte s uvedeným je nutné uviesť, že definovanie poctivosti v obchode má dvojaký význam a to preto, že nepredpokladá len naplnenie právnej zásady *neminem laedere* (nikomu neškodiť), ale práve naopak kladie dôraz na profesionálny výkon. Definovanie poctivosti v obchode sa však nestretáva len s jednoznačným vymedzením v zákone, tak ako sa to na prvý pohľad javí. V praxi často dochádza k mnohým nejasnostiam, práve pre dobré mravy, ktoré § 265 definuje spoločne s poctivými zásadami obchodného styku.¹⁹

Zásada poctivého obchodného styku v súlade s § 265 kladie dôraz aj na spomínané dobré mravy. Táto zásada však nemôže byť stotožnená s uvedeným inštitútom dobrých mravov. Aj napriek tomu, že tieto dve zásady sú definované v rámci spoločného ustanovenia § 265 ide o odlišné kategórie, ktorých prieniky je možné sledovať, respektíve predpokladať. Poctivý obchodný styk je naproti dobrým mravom pojmom užším a využíva sa nad rámec dobrých mravov.²⁰

Zásada poctivého obchodného styku predstavujú konkretizáciu všeobecných morálnych zásad alebo tiež noriem, ktoré sú vyjadrené v samotnom definovaní dobrých mravov. Jedná sa o konkretizáciu noriem morálky v oblasti aplikácie konkrétnych spoločenských vzťahov, ktorými sú práve obchodné záväzkové vzťahy. V podstate ide o ucelený súbor zásad správania, ktorých dodržiavanie v obchodnom styku je ponímaný ako poctivý. Definovanie pojmu dobré mravy alebo tiež poctivý obchodný styk je ponechaný na právnu vedu. Len vo výnimočných prípadoch je definícia týchto pojmov vymedzená v právnej norme.

¹⁷ Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

¹⁸ Uznesenie ÚS SR z 9.6.2010, sp. zn.: I. ÚS 221/2010

¹⁹ BEJČEK, J. A KOL. 2003. Kurs Obchodního práva: Obchodní závazky. 3. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 19.

²⁰ MELZER, F., TÉGL, P. A KOL. 2014. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 - 117 . Praha: Leges, 2014, s. 120, ISBN: 978-80-87576-73-1.

Zaujímavý rozdiel v ponímaní týchto dvoch pojmov vyjadril aj Najvyšší súd ČR, ktorý skonštatoval, že v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku môže byť len výkon práva, nie právny úkon samotný, z ktorého sa práva uplatňuje. Práve z dôvodu predpokladu aplikácie § 265 Obchodného zákonníka je platný právny úkon a z neho právo je uplatňované. Pre vyššie uvedené skutočnosti možno skonštatovať, že nerešpektovanie a porušenie zásad poctivého obchodného styku nemusí mať nutne dopad na rozpor s dobrými mravmi, naproti čomu rozpor s dobrými mravmi má vplyv na vznik rozporu s požiadavkou poctivosti.

Zásady poctivého obchodného styku sú aj preto právne relevantné pri samotnom výkone práva. Tento aspekt hovorí o tom, že ak je výkon práva v nesúlade so zásadami poctivého obchodného styku, aj napriek tomu, že nedochádza k porušovaniu žiadneho kogentného ustanovenia zákona, nepožíva právnu ochranu. Dopady na porušovanie zásad poctivého obchodného styku je možné sledovať v prvom rade v rámci úpravy špeciálnych skutkových podstát, ktoré sú definované v konkretizácii poctivosti v rámci obchodného styku. Za zmienku stojí ustanovenie § 135a ods. 2 Obchodného zákonníka, ktoré obsahuje vlastné vymedzenie následkov porušenia poctivosti v obchodnom styku.

Ako už bolo viackrát uvedené práve § 265 Obchodného zákonníka priamo popisuje aplikovateľnú normu a to v prípade absencie vlastnej úpravy následkov porušenia poctivosti v obchodnom styku. Každopádne je však nutné vychádzať zo všeobecnej maxima v kontexte s nepriznaním ochrany. V rozhodnutiach slovenských súdov v praxi sa často uplatňuje zásada poctivého obchodného styku v kontexte s dohodnutím výšky zmluvnej pokuty alebo tiež úrokov z omeškania. *„Ak boli úroky z omeškania zmluvne dohodnuté vo výške, ktorá zásadám poctivého obchodného styku odporuje, nemožno výkonu práva z takejto dohody priznať súdnu ochranu. To znamená, že súd nemôže priznať úroky vo výške, ktorá by uvedeným zásadám odporovala, i keď bola výška úrokov zmluvne dohodnutá. Podľa ústavného súdu ustanovenie § 265 Obchodného zákonníka však neobmedzuje súd priznať zmluvne dohodnuté úroky z omeškania vo výške, ktorá nie je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku“.*²¹

Pre potreby dostatočného komplexného chápania tejto oblasti práva je potrebné spomenúť, že predpokladom kvalifikácie určitého konania, ktoré je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku nemôže byť samotná disproporcia medzi výškou dojednanej sankcie a povahou zabezpečenej povinnosti, ale musí dôjsť k ďalším skutočnostiam, napríklad k zneužitiu hospodárskej prevahy zmluvnou stranou. Vplyv zásady poctivého obchodného styku má význam najmä preto, že chráni zmluvných partnerov pred šikanóznym správaním,

²¹ Uznesenie ÚS SR z 9.6.2010, sp. zn.: I. ÚS 221/2010

praktikami a tendenciami v obchodovaní. O šikanovaní možno hovoriť práve vtedy, keď výkon práva jednoznačne smeruje len k zjavnému poškodzovaniu iných subjektov. Takáto definícia nachádza podobné znaky správania sa tiež v Občianskom zákonníku a to konkrétne v § 49. Jedná sa o konanie v tiesni, ktorého aplikácia je v rámci obchodného styku definovaná v § 267 ods. 1 Obchodného zákonníka. Súd nemá však povinnosť prihliadať ex offo na porušenie poctivosti v obchodnom styku.²²

V súvislosti s vyššie uvedenými skutočnosťami a definovaním dobrých mravov je nutné skonštatovať, že zásada poctivého obchodného vzniku sa menila postupom času a dospela až do súčasných podmienok, ktoré kladú dôraz na ich plnenie zo strany podnikateľov, ktorí pri svojej činnosti musia tieto princípy rešpektovať. Povinnosť zachovávať túto zásadu plní úlohu ochrany obchodnoprávných vzťahov, ktoré by boli v opačnom prípade ohrozené. Jedná sa predovšetkým o záväzkové vzťahy, ktoré môžu byť dotknuté šikanóznym správaním iného podnikateľského subjektu.²³

Poctivý obchodný styk je určený základnými zásadami obchodného práva. A ako už bolo viackrát uvedené, existencia právnych zásad je nesporná. Obchodný zákonník však zachádza oveľa ďalej a to preto, že používa termín zásady, na ktorých je založený tento zákon. Takouto významnou zásadou je napríklad zásada rovného postavenia strán a zásada poctivého obchodného styku. V praxi to znamená, že Obchodný zákonník vyslovene potvrdzuje existenciu právnych zásad a ich použiteľnosť v obchodnoprávných vzťahoch. Zásada poctivého obchodného styku pri ponechaní si svojej nesprávnej normatívnej povahy sa navyše stáva aj zákonom, avšak aj naďalej vystupuje ako zásada.

Právna prax dlho riešila problematiku zásady poctivého obchodného styku a to v súvislosti s tým, či ju majú hodnotiť sudcovia, respektíve či je potrebné aby ju pri jej rozhodovaní určovali samotný znalci. Postupom času došlo k názoru, že sa jedná čisto o oblasť právnú a preto nemožno túto povinnosť posúdenia odobrať sudcovi pri rozhodovacej právomoci.²⁴

Ak by došlo k opačnej situácii súd by bol len určitým aplikátorom právnych predpisov a to bez nutnosti akýchkoľvek morálnych predpokladov osobnosti, pričom na správnosť svojich rozhodnutí by sa musel pýtať ostatných. Aj napriek tomuto jednoznačnému vysvetleniu sa často stáva, že literatúra často hovorí o tom, že za nesúlads s poctivým obchodným stykom možno

²² Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 3 Obdo/11/2008 zo dňa 18. júna 2009.

²³ KUBÍČEK, P. 1993. Poctivý obchodný styk a záväzkové vzťahy v obchodnom zákonníku. In II Lubyho dni Konferencia s medzinárodnou účasťou: Slušnosť v práve. Bratislava: Nadácia Štefana Lubyho, Právnická fakulta UK. Právnický inštitút MS SR, 1993, s. 179.

²⁴ LOKAJÍČEK, J. 2013. Zásady poctivého obchodného styku. In Právni rozhledy. 2013. č. 21. s. 18.

ponímať situáciu, kedy v záväzkových vzťahoch neexistuje neprimeraný nepomer medzi stranami, pričom nepomer je potrebné zhodnotiť z formálnej a nie materiálnej stránky.

To však neplatí pre všetky prípady. Každý záväzkový vzťah je potrebné hodnotiť individuálne s ohľadom na jeho okolnosti. Podobný názor zdieľa aj Najvyšší súd SR, ktorý pri rozhodnutí o zmluvnej pokute vždy vyjadril názor, že sama skutočnosť, že strany dojednali zmluvnú pokutu pre prípad porušenia zmluvnej povinnosti iba jednou zmluvnou stranou, neznamená, že táto dohoda je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku.²⁵

Najvyšší súd okrem iného definuje aj aspekty, na ktoré je potrebné sa pri hodnotení súlade orientovať. Judikatúra sa v meritórnych rozhodnutiach o posúdení súladu, prípadne rozporu so zásadami poctivého obchodného styku zameriava na rozhodnutia o zmluvnej pokute a úrokoch z omeškania. Právna doktrína o poctivom obchodnom styku je veľmi diskutovaná a tiež problematická. Táto sféra obchodného práva je veľmi komplikovaná, obsahovo dostatočne rozsiahla a tiež roztrieštená, čo má vplyv na časté diskusie o poctivosti a dobrých mravov v obchodnom práve.

2 Dobré mravy ako „výkon práva“

Dobré mravy sú jednoznačne spojené s výkonom práva. Táto skutočnosť je zakotvená v ustanovení § 265 Obchodného zákonníka v platnom znení. Obchodný zákonník kladie dôraz na zásadu poctivého obchodného styku v rámci uplatňovania férového podnikania medzi podnikateľskými subjektmi. Citované ustanovenie predstavuje kogentné ustanovenie a to preto, že vyplýva z § 263 Obchodného zákonníka. Jedná sa teda o skutočnosť, že zmluvné strany sa nemôžu dohodnúť na inej úprave, ale musia rešpektovať stanovenú a predpísanú dikciu zákona. Opakom tohto kogentného ustanovenia je dispozitívne ustanovenie. Pri výklade dispozitívneho ustanovenia je základom prvok, na ktorom je založená právna konštrukcia paragrafového znenia Obchodného zákonníka. Jedná sa tak o zmluvnú autonómiu, ktorá je zakotvená v znení zákona.

V súčasnosti možno sledovať viacero príkladov rozporu právnych úkonov s dobrými mravmi a poctivým podnikaním. Jedným z nich je situácia, kedy podnikateľ nadobudol právo na peňažné plnenie z obchodu, ktorý bol v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku a výkon tohto práva nepožíva zodpovedajúcu právnu ochranu. Táto situácia súvisí so skutočnosťou, že takéto právo nemožno vymáhať súdnou cestou.

²⁵ Rozsudok NR SR zo dňa 1. septembra 2000 sp. zn. 4 Obdo 4/99

Ďalším príkladom je situácia vyplývajúca z dojednaní vzájomne nevyvážených plnení, ktorá je výsledkom zneužitia nejakého subjektívneho hendikepu zmluvnej strany. Výkon práv tejto znevýhodnenej strany nepožíva v takomto prípade právnu ochranu v kontexte s § 3 ods. 1 Občianskeho zákonníka, ak sa jedná o občianskoprávne vzťahy, respektíve § 265 Obchodného zákonníka, ak ide o obchodnoprávne vzťahy. Práve preto je dôležité preskúmať, či zmluva obsahuje nevyvážené podmienky v kontexte neekvivalentných plnení, ktoré sú v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku.²⁶

Ďalším príkladom výkonu práva, ktoré je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku je takzvaná levia spoločnosť. Právnický žargón tento termín veľmi dobre pozná a považuje za spoločnosť, kde jeden zo spoločníkov znáša len náklady spoločnosti a podieľa sa na strate bez toho, aby mal z podnikania zisk. V takomto prípade ide o regulárnu obchodnú spoločnosť v zmysle platného práva.²⁷

Príkladov výkonu práva, kde dochádza k rozporu so zásadami poctivého obchodného styku existuje veľké množstvo. Jedným z nich je aj takzvané šikanózne konanie podnikateľa, ku ktorému dochádza, keď si podnikateľ ako dlžník požičia peňažnú sumu od veriteľa. Po uplynutí lehoty splatnosti chce dlžník čiastku vrátiť. Namiesto toho, aby peniaze poukázal veriteľovi pomocou bezhotovostného platobného styku, veriteľovi čiastku fyzicky odovzdá. Aj takáto možnosť je prípustná, avšak obchodné zvyklosti v tomto prípade nevyžadujú uhradiť pôžičku vo väčších bankovkách. Dlžník sa však rozhodol, že požičanú čiastku vráti v menších minciach. Jeho konanie je každopádne považované za konanie, ktoré má charakter nepocitového obchodného styku, porušujúceho dobré mravy. Aj napriek tomu, že v praxi nie je takéto konanie veľmi časté, judikatúra pozná aj prípady, ktoré sú často v rozpore s pocitovým obchodným stykom v rámci obchodno - záväzkových vzťahov.²⁸

Výkonom práva možno rozumieť nielen uskutočňovanie úkony, ale tiež sa jedná o akékoľvek faktické konanie. V takýchto prípadoch vzniká otázka, čo všetko definuje Obchodný zákonník a na čo všetko kladie dôraz v súvislosti s poctivosťou obchodného styku. Výkon práva je nutné definovať aj v širšom ponímaní a chápať ho nielen ako výkon práv v zmysle vzniknutých zmlúv, ale tiež kvôli iným právnym dôvodom (ex lege). Nie je teda dôležité, či sa jedná o výkon práva, ktoré vzniklo prostredníctvom zmluvy, zákona alebo z deliktu.

²⁶ ELIÁŠ, K. A KOL. 2004. Obchodní zákonník. Praktické poznámkové vydání s judikaturou. Linde: Praha. s. 224.

²⁷ OVEČKOVÁ, O. A KOL. 2005. Obchodný zákonník. Komentár. 2. diel. Bratislava: IURA EDITION. s. 15.

²⁸ OVEČKOVÁ, O. A KOL. 2005. Obchodný zákonník. Komentár. 2. diel. Bratislava: IURA EDITION. s. 15.

Záver

Záverom je potrebné už len zdôrazniť, že dobré mravy sú potrebnou a nevyhnutnou súčasťou práva, ale aj spoločnosti. Dobrými mravmi je možné označiť prvky etiky, ľudskej dôstojnosti alebo slušnosti. V demokratických krajinách hovoríme o morálnych zásadách, ktoré sú spoločnosťou uznávané. A tým si vieme stanoviť určité hranice.

Zoznam bibliografických odkazov:

- BEJČEK, J. A KOL. 2003. Kurs Obchodního práva: Obchodní závazky. 3. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 181. ISBN 80-7179-746-4.
- ELIÁŠ, K. A KOL. 2004. Obchodní zákonník. Praktické poznámkové vydání s judikaturou. Linde: Praha. s. 975. ISBN 80-7201-624-5.
- HAVEL, B. 2000. Dobré mravy a poctivý obchodný styk. Právnik, 2000. č. 1. s. 53.
- KUBÍČEK, P. 1993. Poctivý obchodný styk a záväzkové vzťahy v obchodnom zákonníku. In II Lubyho dni Konferencia s medzinárodnou účasťou: Slušnosť v práve. Bratislava: Nadácia Štefana Lubyho, Právnická fakulta UK. Právnický inštitút MS SR, 1993, s. 179.
- LOKAJÍČEK, J. 2013. Zásady poctivého obchodního styku. In Právni rozhledy. 2013. č. 21. s. 18.
- MELZER, F., TÉGL, P. A KOL. 2014. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 - 117 . Praha: Leges, 2014, s. 120, ISBN: 978-80-87576-73-1.
- Nález Ústavného súdu z dňa 21.10.2008, sp. zn. IV. ÚS 1735/07.
- OVEČKOVÁ, O. A KOL. 2005. Obchodný zákonník. Komentár. 2. diel. Bratislava: IURA EDITION. s. 281. ISBN: 9788080784348.
- PATAKYOVÁ, M. A KOL. 2008. Obchodný zákonník. Komentár. 2. aktualizované vydanie, Praha : C. H. Beck, 2008, s.708. ISBN978-80-7800-039-3.
- Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 2 Cdon 848/97
- Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 3 Cdo 137/2003
- Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 3 Obdo/11/2008 zo dňa 18. júna 2009.
- Rozsudok Najvyššieho súdu SR. sp. zn. 2 Cdo 281/2005
- Rozsudok NR SR zo dňa 1. septembra 2000 sp. zn. 4 Obdo 4/99
- SUCHOŽA, J. 1995. Dobré mravy v obchodných vzťahoch. Podnikateľ a právo. 4/1995, s. 3.
- Uznesenie NS SR z 30. januára 2013 sp. zn 6 Cdo 173/201
- Uznesenie ÚS SR z 9.6.2010, sp. zn.: I. ÚS 221/2010
- Uznesenie, sp. zn. II. ÚS 249/97, (U 14/10 SbNU 383)

VALUŠKA, P., JAKUBÁČ, R. 2017. Judikatúra vo veciach dobrých mravov. Bratislava: WOLTERS KLUWER. s. 220. ISBN 9788081686733.

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ DAŇOVÝCH ÚNIKOV

Theoretical background of tax evasion

Bystrík Vidašič¹

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá problematikou daňových únikov v rámci teoretickej roviny. V prvej časti sa zaoberá teoretickým vymedzením pojmov daňový únik, daňový podvod a vyhýbanie sa daňovej povinnosti a pozornosť zameriava na rozlíšenie pojmov. V ďalšej časti príspevok pojednáva o termínoch súvisiacich s daňovými únikami a ich jednotlivých formách, ako daňová optimalizácia, daňové raje a agresívne daňové plánovanie. V poslednej časti sa príspevok zaoberá príčinami vzniku daňových únikov a daňových podvodov.

Abstract

The paper deals with the issue of tax evasion within the theoretical level. The first part deals with the theoretical definition of the concepts of tax evasion, tax fraud and tax avoidance and focuses on the distinction between terms. In the next part, the paper deals with terms related to tax evasion and their individual forms, such as tax optimization, tax havens and aggressive tax planning. In the last part, the paper deals with the causes of tax evasion and tax fraud.

Kľúčové slová: daňový únik, daňový podvod, daňová optimalizácia, daňové raje

Key words: tax avoidance, tax fraud, tax evasion, tax havens

Úvod

Proces stotožnenia sa s platením spravodlivých daní objektívne trvá celé desaťročia, pričom narušiť ho môže akýkoľvek nevhodný podnet zo strany negatívnej alokácie daní. Daňovník by sa zrejme dobrovoľne stotožnil s makroekonomickou zmysluplosťou platenia daní, ak by nebol konfrontovaný s často sa vyskytujúcimi negatívnymi spoločenskými javmi a praktikami ako sú korupcia, fungovanie tieňovej ekonomiky, narastajúce rozdiely v životnej úrovni jednotlivých príjmových skupín obyvateľov, ako aj politizácia závislého riadenia daňovej politiky na úkor stability maximálnej odbornosti a nezávislej profesionalizácie. Daňová sústava SR je z pohľadu početnosti zákonov a rôznorodosti daňových sadzieb v rámci daňového systému komplikovaná a tiež administratívne náročná. Za ďalšie problémy daňovej politiky

¹ JUDr. PhDr. Ing. Mgr. Bystrík Vidašič, externý doktorand, Katedra finančného a správneho práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, bvidasic@gmail.com

Slovenskej republiky považujeme časté zmeny v daňových zákonoch, politizáciu riadenia daňovej politiky čo vyvoláva negatívny postoj k plateniu daní. V Slovenskej republike stále pretrvávajú korupcia, nelegálne finančné transakcie, stagnujúca životná úroveň širokých vrstiev obyvateľstva, zo strany daňovej správy existujú stále rezervy v kvalite poskytovaných daňových služieb a taktiež neefektívna alokácia daňových príjmov – čo považujeme taktiež za zdroj daňových únikov a daňových podvodov. Je istou zákonitosťou, že v tak rozdielnych členských štátoch EÚ (z pohľadu národných záujmov, zvláštností, tradícií, zvykov, úrovne ekonomík, infraštruktúry atď.), sa postupne v priamej úmere s tým, ako sa rozvíjal medzinárodný obchod a formoval jednotný vnútorný trh, začali prejavovať snahy o rôzne formy zneužívania, využívania výhodnejších daňových režimov, než platili v štáte konkrétnych daňových subjektov. Treba však otvorene priznať, že takáto snaha nebola a nie je ani cudzia pre niektoré členské štáty EÚ. Tomuto negatívne trendu vo vnútri EÚ, ale aj za týmto geopolitickým priestorom poskytovala živnú pôdu aj globalizácia všetkých stránok svetového spoločenského diania. Výsledkom toho sú pre bežných „smrteľníkov“ nepredstaviteľné sumy únikov na štátnych príjmoch, ku ktorým dochádza najmä cestou daňových podvodov, daňových únikov a vyhýbania sa daniam.

„Nedávne štúdie potvrdili, že členské krajiny dôsledkom daňových únikov prichádzajú ročne o miliardy eur!...toto je číslo, ktoré je najmä v týchto časoch jednoducho neakceptovateľné. Nejde však len o astronomickú výšku tejto sumy – ide aj o dodržiavanie základného princípu slušnosti a férovosti. Nie je možné, aby dôsledky daňových únikov a podvodov znášali len obyčajní daňovní poplatníci.“²

1 Daňové úniky a daňové podvody

Samotný daňový únik je starý tak ako výber daní. Pôvodne išlo o naplnenie štátnej pokladnice, z ktorej sa zaistovala činnosť štátu. Opakovane sa v našej spoločnosti stretávame s prípadmi, keď sa daňový subjekt snaží nájsť spôsob ako znížiť svoju daňovú povinnosť, a tým znížiť odvod do verejného rozpočtu. Je to racionálne ekonomické správanie, a preto i zákonodarca vytvára určitý priestor pre daňovú úsporu, a tým sa snaží eliminovať potenciálne nežiaduce protiprávne správanie daňového subjektu. Rozpor medzi záujmom štátu zabezpečiť si príjmy inkasom daní a medzi prirodzeným odporom daňových subjektov, ktoré sa snažia o minimalizáciu vlastného daňového bremena, je základným motívom vzniku daňových únikov. Daňový únik má viacero definícií. Ide o zníženie daňovej povinnosti daňového subjektu

² ŠEFČOVIČ, M.: Nové európske koncepcie v daňovej politike a akčný plán EÚ proti daňovým únikom. [online]. 2013 [cit.2019.03.10], Dostupné na internete: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-426_sk.htm

(občana, živnostníka, podniku) k štátu na legálnom alebo nelegálnom princípe.³ Teoreticky vymedziť pojem daňový únik nie je jednoduché. Václav Boněk vo svojom Lexikone – Daňové pojmy, definuje daňový únik ako minimalizáciu (poprípade až nuláciu) daňovej povinnosti.⁴ Vo viacerých zdrojoch sa uvádza, že ako daňový únik možno označiť stav, keď sa fyzická osoba alebo právnická čiastočne alebo celkom vyhýba plateniu dane.

Podľa základnej a súčasne aj najvšeobecnejšej terminológie, s ktorou už dlhšiu dobu pracujú inštitúcie EÚ (najmä Komisia) v jednotlivých legislatívnych i nelegislatívnych právnych aktoch, a ktorá je následne preberaná aj členskými štátmi, existujú rozdiely v podstate a charaktere troch základných protiprávných foriem konania v oblasti daní. Z toho vychádza aj odborná literatúra, v ktorej sa rozlišujú tri základné termíny týkajúce sa prípadov neplatenia daní. Pritom možno celkom jednoznačne konštatovať, že na Slovensku nie je legálne definovaná ani jedna z nich. Ide o:

1. **daňový podvod** (*tax fraud*),
2. **daňový únik** (*tax evasion*) a s tým súvisiace
3. **vyhýbanie sa plateniu daní** (vyhýbanie sa daňovej povinnosti – *tax avoidance*).

V každom prípade týchto foriem protiprávneho konania dochádza vlastne k zneužívaniu daňového systému príslušného členského štátu najmä nelegálnym spôsobom, v druhom a treťom prípade však čiastočne aj v medziach zákona. Boj proti zneužívaniu daňového systému sa tak vlastne stáva zápasom s daňovými podvodmi, daňovými únikmi a vyhýbaním sa plateniu daní.⁵ F. Bonk uvádza, že daňový únik je pojem, ktorý možno definovať ako neplatenie daní v rozpore so zákonom a predstavuje takto vo svojej podstate väčšinou nelegálne konanie, kým vyhýbanie sa daňovej povinnosti (*tax avoidance*) predstavuje konanie, ktoré spočíva vo využití možností, ktoré zákon ponúka a väčšinou teda spadá pod rámec hraníc práva.⁶ Vyhýbanie sa daňovej povinnosti predstavuje takto zákonné, ale neoprávnené využitie daňového režimu za účelom zníženia alebo obídienia daňovej povinnosti.

R. Boháč zase poukazuje na to, že pojmy daňový únik a daňový podvod spolu úzko súvisia, pričom možno tvrdiť, že pojem daňový únik je pojem širší ako pojem daňový podvod a, že

³ BURÁK, E.: K daňovým únikom dochádza najmä v neštandardných ekonomikách. In TREND.sk [online]. 2002 [cit.2019.03.10]. Dostupné na internete: <https://www.etrend.sk/podnikanie/k-danovym-unikom-dochadza-najma-v-nestandardnych-ekonomikach.html>

⁴ BONĚK, V. a kol.: Lexikon – Daňové pojmy. Vyd. 1. Nakladatelství Jiří Motloch – Sagit, 2001. Lexikony. s. 89.

⁵ BABČÁK, V. a kol.: Daňové úniky a daňové podvody a právne možnosti ich predchádzania (inštitútmi daňového, obchodného a trestného práva). s. 2.

⁶ BONK, F.: Zásada zákazu zneužitia daňového práva v Európskej únii. (Súdny a zákonný rozmer GAARs vo vybraných členských štátoch EÚ). UPJŠ, Košice, 2017, s. 11.

daňový podvod je podmnožinou pojmu daňový únik.⁷ K daňovým únikom totiž môže dochádzať daňovými podvodmi, ale i inými jednaniami, ktoré nenapĺňujú definíciu daňových podvodov. Daňový podvod je vo svojej podstate jednaním úmyselným, zatiaľ čo k daňovým únikom môže dochádzať i jednaním nedbalostným, dokonca daňový únik nemusí byť spôsobený nejakým konaním či jednaním, môže ísť i o opomenutie konať. Daňový podvod je teda formou úmyselného vyhýbania sa daňovej povinnosti, ktoré je postihnutelné podľa trestného práva. Zahŕňa situácie v ktorých sa úmyselne predkladajú nepravdivé vyhlásenia alebo falošné dokumenty. Daňový únik tvoria vo všeobecnosti nezákonné opatrenia, pri ktorých sa daňová povinnosť utajuje alebo ignoruje, t.j. daňovník platí menšiu daň, než mu vyplýva platiť zo zákona tým, že utajuje príjmy alebo informácie pred daňovými orgánmi.⁸

V odbornej literatúre i v daňovej praxi sa možno stretnúť popri troch spomínaných termínoch aj s ďalšími súvisiacimi termínmi a ich jednotlivými formami, ako napríklad daňová optimalizácia, daňové plánovanie (resp. agresívne daňové plánovanie), vyhýbanie sa dani a krátenie dane. Prvé dva pojmy sa vzťahujú k legálnemu chovaniu alebo jednaniu v oblasti daní, druhé dva k chovaniu alebo jednaniu nelegálnemu. Na pomedzí medzi legálnym a nelegálnym chovaním resp. jednaním je agresívne daňové plánovanie. Hranica medzi legálnym a nelegálnym jednaním v oblasti daní však nemusí byť a ani nie je zrejmalá a jasná.

Príčiny existencie daňových únikov treba vidieť v ekonomickom, politickom, právnom, morálnom a etickom prostredí konkrétnej krajiny. Jednotlivé dôvody vzniku daňových únikov sa líšia v závislosti od osôb, ktoré sa takéhoto konania dopúšťajú. Okrem vyššie uvedených faktorov, ktoré ovplyvňujú páchanie daňových únikov netreba zabudnúť ani na faktory morálky či etiky zo strany jednotlivých subjektov.⁹ Nízke právne vedomie otvára priestor na vznik daňových únikov. Množstvo daňových únikov závisí i na tolerancii spoločnosti. Slovenská republika netoleruje daňové podvody, ktoré sú podľa Trestného zákona trestným činom (§277a) a netoleruje ani nelegálne daňové úniky, aj keď presné vymedzenie daňového úniku v slovenskej vnútroštátnej daňovej úprave absentuje. Ide však vždy o platenie nižšej dane, čo má za následok nižšie príjmy v prospech verejných rozpočtov.¹⁰

⁷ BOHÁČ, R.: Teoretické a praktické otázky českého daňového práva z hľadiska daňových úniků a podvodů. In Daňové právo vs. daňové podvody a daňové úniky., I. diel. UPJŠ, Košice, 2015, s. 38.

⁸ BABČÁK, V. a kol.: Daňové úniky a daňové podvody a právne možnosti ich predchádzania (inštitútmi daňového, obchodného a trestného práva). UPJS, Košice, 2018, s. 6.

⁹ ŠIMONOVÁ, J.: Daňové úniky v Slovenskej republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami. Bratislava : Wolters Kluwer s.r.o., 2017, s.17.

¹⁰ KUBINCOVÁ, S.: Daňové úniky verzus právna istota. In Daňové právo vs. daňové podvody a daňové úniky. Nekonenčný zborník vedeckých prác. I. diel. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2015, s. 321.

Podľa prieskumu realizovaného na univerzite v Slovenskej republike kde na otázku „Aký máte postoj k daňovým únikom?“ až 52% respondentov potvrdilo, že ich berie ako normálny a bežný jav. Dokonca 12,67% respondentov považuje daňový únik za podnikateľský úspech a 23,5% respondentov nemá obavy z následkov spáchania daňového úniku. Z uvedeného výskumu vzišiel veľmi negatívny záver, že 88,17% respondentov akceptuje daňový únik ako bežný jav typický pre podnikateľský sektor.¹¹

1.1 Legálny verzus nelegálny daňový únik

Daňové úniky sa často delia na legálne a nelegálne daňové úniky. Legálny daňový únik môžeme vymedziť ako využitie medzery v zákone. Uvádza sa, že legálny daňový únik môže byť prevedený formou daňovej výhody, do ktorej sa radí napríklad rozdelenie podnikateľa v prípade progresívnej sadzby dane a tým vyhnutiu sa tej najvyššej sadzbe alebo tzv. „schwazsystem“ – t.j. nábor na živnostenský list namiesto ich prijatia do pracovného pomeru. Tu treba rozlišovať, či pri daňovej úspore dochádza len k uplatňovaniu určitých výhod stanovených v zákone, resp. či sa využíva medzera v zákone alebo ide o jednoznačné obchádzanie právnych predpisov. Ak fyzické alebo právnické osoby pri daňových úsporách konajú v súlade so všeobecnými záväznými predpismi a využívajú určité výhody, ktoré zákon umožňuje (napr. uplatnenie nezdaniteľnej časti základu dane alebo uplatnenie straty z minulých rokov), ťažko možno hovoriť o daňových únikoch. Iná situácia je pri „schwarzsystéme“, nakoľko tu ide o obchádzanie právnych predpisov. Nelegálny daňový únik býva charakterizovaný ako únik, ktorého sa dopúšťa osoba, keď pri výpočte alebo platbe dane úmyselne porušuje zákon, napr. nepriznaním majetku alebo príjmov, nadhodnocovaním nákladov, resp. výdavkov, vystavovaním fiktívnych dokladov, atď.. Daňový subjekt sa spravidla rozhoduje medzi daňovou úsporou, pravdepodobnosťou odhalenia a výškou trestu.¹² Nelegálny daňový únik alebo daňový podvod je založený na porušovaní platného práva. Presná hranica medzi zákonným a nezákonným daňovým únikom neexistuje. Nie sú vymedzené striktné hranice. Nezákonný daňový únik zakladá trestnoprávnu zodpovednosť konkrétnej osoby zo spáchania daňových trestných činov.¹³ Subjekty využívajú nielen zatajovanie príjmov,

¹¹ SZARKOVÁ, M.: K otázkam obsahu a štruktúry právneho vedomia verejnosti. In Právne vedomie verejnosti v demokratickom štáte. Zborník z vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou zo dňa 22.11.2011 na Akadémii PZ v Bratislava, 2011, s. 25.

¹² KUBINCOVÁ, S.: Daňové úniky verzus právna istota. In Daňové právo vs. daňové podvody a daňové úniky. Nekonenčný zborník vedeckých prác. I. diel. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2015, s. 322.

¹³ MAJCHRÁK, J. – PECNÍK, I. – PECNÍKOVÁ, J.: Daňové úniky – aktuálny ekonomicko – právny fenomén súčasnosti. In Politika, právo, ekonomika a spoločnosť – súčasnosť a vize do roku 2025. Kunovice : EPI, 2008, s. 211-214.

ale tiež nevhodné interpretovanie právnych noriem. Často tieto nelegálne daňové úniky vychádzajú z chýb v ekonomickej evidencii a chýb pri výpočte daní alebo z nedostatočnej znalosti daňových predpisov a nepozornosti. Takéto daňové úniky môžeme klasifikovať aj ako neúmyselné daňové úniky. Pre neúmyselné daňové úniky je charakteristické nevedomé konanie. Vtedy finančný orgán postup hodnotí ako finančný delikt a uzatvára daňový únik primeranou sankciou.¹⁴ Úmyselný daňový únik vo svoj prospech využíva omyl alebo uvedenie do omylu, zamlčanie významných skutočností, zastieranie transakcií s podvodným charakterom vedúcich v konečnom dôsledku k nezaplateniu daní. Nezákonný úmyselný daňový únik sa môže vyskytovať vo forme daňovej defraudácie (zatajenie určitej časti majetku daňového subjektu), vo forme daňovej malverizácie (zatajenie niektorých príjmov) alebo vo forme nadhodnotenia daňových výdavkov.¹⁵ Prichádza pri nich vedome a úmyselne k priestupku alebo trestnému činu zdanlivo legálnymi postupmi. Preto nezákonný daňový únik väčšinou zakladá trestnoprávnu zodpovednosť konkrétnej osoby zo spáchania daňového trestného činu. Naopak legálny daňový únik predstavuje konanie, keď sa daňový subjekt pohybuje v medziach zákona a využíva ich na znižovanie daňového zaťaženia. Môže ísť o medzery v zákone, ale aj o možnosť vybrať si výhodnejšiu alternatívu zdanenia. Niektorí autori nazývajú legálne daňové úniky daňovou optimalizáciou.¹⁶

2 Daňová optimalizácia

Daňový subjekt sa bude vždy snažiť o minimalizáciu svojej daňovej povinnosti. Všeobecne daňová optimalizácia znamená v podstate nehmotný majetok spoločnosti, prípadne riadenie spoločnosti, ktoré pozitívne ovplyvňuje jej výšku daňového základu a daňového zaťaženia. Predstavuje súbor právnych a ekonomických opatrení, ktorých cieľom je priznať minimálne príjmy a uhradiť daň z legálne prípustného a možného minima objemu všetkých druhov daňových povinností. Výsledný efekt daňovej optimalizácie sa prejavuje v dlhšom horizonte. Daňová optimalizácia predstavuje optimalizovanie dane v rámci platnej legislatívy nielen na národnej, ale aj medzinárodnej úrovni. Spoločnými znakmi daňovej optimalizácie sú napr. využívanie legálnych spoločností, príjem je posúvaný alebo rozložený, využívanie odkladov. Z medzinárodného hľadiska predstavuje daňová optimalizácia alokáciu výdavkov v krajine, alokáciu príjmov mimo krajiny alebo odloženie daňovej povinnosti prostredníctvom

¹⁴ ŠIMONOVÁ, J.: Daňové úniky v Slovenskej republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami. Bratislava : Wolters Kluwer s.r.o., 2017, s. 17.

¹⁵ HARUMOVÁ, A. – KUBÁTOVÁ, K.: Dane podnikateľských subjektov. Bratislava : Poradca podnikateľa, 2006, s. 92.

¹⁶ HARUMOVÁ, A. – KUBÁTOVÁ, K.: Dane podnikateľských subjektov. Bratislava : Poradca podnikateľa, 2006, s. 92.

použitia zahraničnej spoločnosti a využitie tzv. daňových rajov.¹⁷ Daňová optimalizácia umožňuje podnikateľom dosahovať úsporu peňažných prostriedkov na základe legálneho minimalizovania daní. Daňovým plánovaním, prostredníctvom ktorého sa upraví špecifický postup, sa aplikuje na samotný subjekt, napr. na jeho právnu formu, finančné zdroje, obraty apod. Veľmi dôležitá je aj znalosť daňových predpisov na národnej, nadnárodnej úrovni a znalosť platného daňového práva v krajine obchodných partnerov. Len na základe praktických a teoretických vedomostí v daňovo právnych normách je možné realizovať daňovú optimalizáciu v medziach zákona. Komplexne možno optimalizovať všetky dane v rámci daňovej sústavy. Medzi najvýznamnejšie však patria daňová optimalizácia na dani z príjmov a na dani z pridanej hodnoty.¹⁸ Spravidla dochádza k uplatňovaniu položiek znižujúcich základ dane napr. nezdaniteľná časť základu dane, daňový bonus ďalej k uplatneniu oslobodenia od dane, prostriedkov, ktorými možno ovplyvniť základ dane napr. spôsoby odpisovania, uplatňovanie daňových výdavkov, paušálnych výdavkov alebo vedenie evidencie a formy podnikania a pod. Čo sa týka subjektu je potrebné rozlišovať, či ide o fyzickú osobu, právnickú osobu alebo fyzickú osobu – podnikateľa. Fyzické osoby využívajú daňovú optimalizáciu na zníženie základu dane, prípadne ak ide o fyzickú osobu podnikateľa aj spôsoby odpisovania. Právnické osoby skôr aplikujú voľbu účtovného obdobia, daňové výdavky, opravné položky a pod. Daňová optimalizácia na medzinárodnej úrovni využíva celý komplex legálnych prostriedkov a variabilitu právnych poriadkov viacerých krajín, čerpajúcu zo zmlúv o zamedzení dvojitého zdanenia. V tomto smere má veľký význam a vplyv judikatúra EÚ a právo EÚ, napr. smernica Rady 2011/96/EÚ z 30. novembra 2011 o spoločnom systéme zdaňovania uplatňovanom v prípade materských spoločností a dcérskych spoločností v rozličných členských štátoch v znení neskorších predpisov.¹⁹ Typickým prvkom realizácie medzinárodnej daňovej optimalizácie je využívanie krajín so zvýhodneným daňovým režimom alebo prevod peňažných prostriedkov do tzv. daňových rajov. Ich výhodou je flexibilita právnych predpisov v oblasti zakladania obchodných spoločností, nulové, prípadne minimálne zaťaženie, resp. výhodnejšie daňové zaťaženie a diskretnosť, absencia povinnosti predložiť daňové priznanie, minimalizácia prevádzkových nákladov, ochrana majetku apod. Negatívom

¹⁷ BALKO, L. – KRÁLIK, J.: Finančné právo. II. časť. Bratislava : Univerzita Komenského, 2008, s. 373.

¹⁸ ŠIMONOVÁ, J.: Daňové úniky v Slovenskej republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 23.

¹⁹ Bližšie pozri: Smernica Rady 2011/96/EÚ z 30. novembra 2011. [online]. [cit.2019.03.11], Dostupné na internete: <https://publications.europa.eu/sk/publication-detail/-/publication/c8791d2a-1fe4-43cc-a716-59c36d50e3f4/language-sk>

existencie daňových rajov pre jednotlivé krajiny je nevyhnutnosť zvyšovania daňového zaťaženia podnikateľských subjektov, čím si kompenzujú stratu vlastných daňových príjmov.

2.1. Daňové raje

Jednou z možností ako si firma môže optimalizovať svoje daňové zaťaženie, je zakladanie spoločností v tzv. „onshore krajinách“ a „offshore krajinách“, ktoré sa spoločne označujú ako daňové raje. Daňové raje sú často spájané s práním špinavých peňazí, obchodom so zbraňami, financovaním terorizmu a podobne, nemusí to však byť pravidlom. To čo daňový raj robí rajom, je možnosť uniknúť vysokým daniam a prísnej regulácii. Niektoré z daňových rajov sú v skutočnosti vyspelé ekonomiky, napr. Veľká Británia, Cyprus, USA, ktoré poskytujú zvýhodnené finančné služby a nízke zdanenie nerezidentom. Ide o tzv. „onshore krajiny“, ktoré okrem výhodnejších daňových podmienok ponúkajú stabilný právny systém, funkčné zmluvy o zamedzení dvojitého zdanenia, benevolentnejšie pravidlá pre podnikanie a v neposlednom rade lepší imidž pre zahraničných investorov, ktorých sa takýmto spôsobom snažia nájsť do krajiny.²⁰ Verejnosť však vníma viac práve daňové raje definované ako „offshore krajiny“, ktoré sa rovnako uchádzajú predovšetkým o nerezidentov, ktorým ponúkajú široké spektrum výhod v pomere k daňovým rezidentom. Daňové subjekty najviac oceňujú zaručenú anonymitu, neposkytovanie bankových informácií o účtoch. Každá z „offshore jurisdikcií“ sa pritom špecializuje a zvýhodňuje spoločnosti zaoberajúce sa určitými druhmi činností od poisťovníctva, cez investičné domy, až po nadnárodné podnikanie. Ešte v roku 1998 OECD stanovila rad faktorov pre identifikáciu daňových rajov. Medzi kľúčové faktory patrili žiadne alebo minimálne efektívne daňové sadzby z príjmov, nedostatok efektívnej výmeny informácií, nedostatok transparentnosti a žiadna podstatná činnosť.²¹

Čo sa týka Slovenskej republiky počet slovenských firiem, s vlastníkom v daňovom raji, zaznamenal v roku 2018 takmer dvojpercentný nárast. V krajinách s daňovým zvýhodnením aktuálne sídli dovedna 4 881 slovenských podnikov. Podľa detailnej analýzy poradenskej spoločnosti Bisnode, jednotky v poskytovaní dát ekonomických informácií, je to o 85 spoločností viac ako koncom roka 2017, kedy bolo v daňových rajoch evidovaných dovedna 4 796 slovenských firiem. V destináciách s daňovým zvýhodnením sa tak aktuálne nachádza najviac slovenských spoločností za posledné roky. Najväčší prílev zaznamenali vlni Spojené štáty americké, kde sídlo našlo až 79 slovenských firiem. A to aj napriek tomu, že analýzy

²⁰ STIERANKA, J. – SABAYOVÁ, M. - ŠIMONOVÁ, J.: Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike. Bratislava: EPOS, 2016. s. 86.

²¹ STIERANKA, J. – SABAYOVÁ, M. - ŠIMONOVÁ, J.: Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike. Bratislava: EPOS, 2016. s. 87.

v priebehu prvého polroka 2018 naznačovali znížený záujem o túto destináciu. V druhej polovici minulého roka Spojené štáty americké straty zmazali, a zaradili sa aj v roku 2018 medzi top destinácie s daňovým zvýhodnením, ktorými sú pre Slovákov okrem USA aj Cyprus a Holandsko. Za Atlantikom aktuálne sídli spolu 1 068 slovenských firiem. Drobný pokles naopak zaznamenala druhá najobľúbenejšia destinácia slovenských podnikateľov – Cyprus. Počet firiem tu medziročne klesol z 1 106 firiem v roku 2017 na 1 099 firiem v roku 2018, čo predstavuje dovedna o sedem firiem menej. Najobľúbenejším daňovým rajom u Slovákov bolo aj v roku 2018 Holandsko, odkiaľ je riadených 1 154 našich firiem. Oproti roku 2017 tak ich počet narástol o 15 podnikov. Z analýzy Bisnode je zrejmé, že záujem slovenských podnikateľov o daňové raje kontinuálne narastá, pritom trend v susednej Českej republike je opačný. Kým v roku 2017 sme evidovali polpercentný nárast, v roku 2018 to boli takmer dve percentá. Prílev slovenských firiem sme zaznamenali tiež v Spojených arabských emirátoch (+17), na Marschallových ostrovoch (+15), ale aj v Lotyšsku (+14). Najviac firiem (-28) odišlo zo Seychelskej republiky. V daňových rajoch v súčasnosti sídli spolu 4 881 slovenských firiem s podielom na základnom kapitále vo výške takmer 10,37 miliardy eur.²²

Tabuľka č.1

Vývoj počtu slovenských firiem v daňových rajoch

Krajina	2018	2017	2016
Bahamy	10	10	10
Belize	86	91	91
Bermudské ostrovy	2	2	1
Britské Panenské ostrovy	107	122	127
Gibraltár	14	14	15
Guernsey (Veľká Británia)	10	9	10
Hongkong	50	39	41
Jersey (Veľká Británia)	12	15	14
Kajmanie ostrovy	7	8	7
Cyprus	1 099	1 106	1 066
Lichtenštajnsko	84	84	82
Lotyšsko	126	112	92

²² Až 4 881 našich firiem je riadených z daňových rajov. Ide o najvyšší počet za posledné roky. [online]. [cit.2019.03.13], Dostupné na internete: <https://www.bisnode.sk/o-bisnode/o-nas/novinky/az-4881-firiem-je-riadenych-z-danovych-rajov/>

Luxembursko	412	414	402
Malta	109	102	92
Monako	22	37	40
Marshallove ostrovy	39	24	21
Holandské Antily	3	3	4
Holandsko	1 154	1 139	1 142
Ostrov Man	6	5	5
Panama	146	145	153
Seychelská republika	141	169	207
Spojené arabské emiráty	174	157	127
Spojené štáty americké	1 068	989	1 028
Spolu	4 881	4 796	4 777

Zdroj: Bisnode²³

2.2 Agresívne daňové plánovanie

Osobitnou kategóriou v komplikovanom posúdení legálneho a nelegálneho konania je tzv. agresívne daňové plánovanie. Agresívne daňové plánovanie zahŕňa využívanie umelých operácií alebo štruktúr a nesúladu medzi daňovými systémami, čím sa oslabujú daňové predpisy členských štátov a zvyšuje sa strata daňových príjmov. V praxi sa daná problematika spája s otázkou medzinárodného daňového plánovania, medzinárodnej daňovej optimalizácie či využívania daňových rajov. Pre agresívne daňové plánovanie je typické využívanie zložitejších a prepracovanejších štruktúr zasahujúcich do mnohých jurisdikcií a premiestňovanie zdaniteľných ziskov do krajín s priaznivejšími daňovými režimami. Týmto dochádza k znižovaniu daňovej povinnosti, ktorá je v rozpore s legislatívnym zámerom, ale v súlade s právnymi úpravami príslušných krajín. Agresívne daňové plánovanie spočíva vo využití technických detailov daňového systému alebo nesúladu medzi dvoma či viacerými daňovými systémami s cieľom znížiť daňovú povinnosť. K jej dôsledkom patrí napr. dvojité odpočet a dvojité nezdanenie.

Odborníci v danej oblasti nie sú stotožnení s presnou kvalifikáciou prvkov agresívneho daňového plánovania v praxi. Preto vymedzenie hranice medzi legitímnym uplatnením daňového nároku, resp. daňovej výhody a agresívnym daňovým plánovaním môžeme

²³ Až 4 881 našich firiem je riadených z daňových rajov. Ide o najvyšší počet za posledné roky. [online]. [cit.2019.03.13], Dostupné na internete: <https://www.bisnode.sk/o-bisnode/o-nas/novinky/az-4881-firiem-je-riadenych-z-danovych-rajov/>

dedukovať prevažne zo zahraničnej judikatúry. Odborníci sa zhodujú v názore, že v prípade, že je získanie daňovej výhody podložené inými komerčnými dôvodmi a teda úhrada dane nie je jediným motívom, považuje sa jej získanie za legitímne.²⁴

Pre vyriešenie situácie agresívneho daňového plánovania je dôležité zabezpečiť lepší prístup k informáciám o pohybe peňažnej masy primárne cez bankové účty a zároveň podporiť realizovanie pravidelných spoločných auditov v rámci EÚ.

3 Faktory vzniku daňových únikov

Daňová sústava štátu a jej právny základ vychádzajú z historického vývoja a determinujú ich spoločenské, ekonomické, ale i sociálne podmienky. Rovnaké podmienky však môžu byť príčinou daňového úniku. Príčiny daňových únikov sú rôzne. Jednotlivé faktory sú medzi sebou previazané a úzko spolu súvisia. Patria sem politické, sociálne a etické, ekonomické, legislatívne resp. právne faktory, daňové právne predpisy a nakoniec aj globalizácia a vedecko-technický rozvoj.

Politické faktory daňového úniku súvisia s politickými rozhodnutiami vlády. Ide o nesúhlas s politikou vlády, resp. je možné neplatenie daní vnímať ako formu politického protestu. Politické rozhodnutia vlády, s ktorými nesúhlasia daňové subjekty, sú najčastejšou politickou príčinou existencie daňových únikov. V podmienkach SR môžeme uviesť za príklad novelizáciu zákona o DPH, ako aj zákona o dani z príjmov a s tým súvisiaci odliv určitej skupiny podnikateľských subjektov do okolitých krajín V4, a to napriek tomu, že v daných krajinách nemuselo byť nižšie daňové zaťaženie, ale výhodnejšie podmienky na výkon podnikateľskej činnosti.²⁵

Sociálne a etické faktory súvisia s občianskou uvedomelosťou v oblasti platenia daní a nízke právne vedomie spoločnosti. Daňová kultúra či daňová morálka prispieva k zvyšovaniu rozsahu daňových únikov a daňových trestných činov. Tolerovanie daňových únikov tiež úzko súvisí s právnym vedomím spoločnosti.

Medzi sociálne príčiny môžeme zaradiť výšku daňového zaťaženia subjektov. Ide o pomer medzi celkovou sumou daní a HDP, resp. miera tolerancie voči daniam, sa odvíja od pomeru medzi celkovou výškou odvodov platených daňovým subjektom a jeho celkovými príjmami pred zdanením. Výška daňového zaťaženia je logickým predpokladom pre snahu eliminovať daňové úniky najmä v prípade nepomerne vysokého daňového zaťaženia daňových subjektov.

²⁴ STIERANKA, J. – SABAYOVÁ, M. - ŠIMONOVÁ, J.: Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike. Bratislava: EPOS, 2016. s. 89.

²⁵ ŠIMONOVÁ, J.: Daňové úniky v Slovenskej republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 17.

Legislatívne faktory vyplývajú z kvality a stability právnych noriem. Jasné a zrozumiteľné zákony prinášajú ľahkú orientáciu a nízky počet nejasností pri stanovovaní daňovej povinnosti. Čím jasnejšie a prehľadnejšie daňové prostredie, tým je i menšia pravdepodobnosť korupčného jednania v spoločnosti. Ďalšia príčina, ktorá úzko súvisí s právnymi príčinami je vedomostná úroveň obyvateľov v daňovo-právnych normách. Častou novelizáciou právnych predpisov bez dodržania základných koncepčných zásad dochádza nielen k neprehľadnosti, ale aj k nezrozumiteľnosti, prípadne k vzájomnej protirečivosti daňových právnych noriem, čo jednoznačne negatívne ovplyvňuje záujem daňových subjektov plniť si svoje daňové povinnosti. Príliš časté zmeny daňových zákonov vedú k neprehľadnosti a vytvárajú tak priestor na rozširovanie daňových únikov. Daňové sadzby by mali byť nadstavené tak, aby čo najmenej zaťažovali daňový subjekt, ale zároveň naplnili verejný rozpočet. Neprehľadný systém znižuje aj možnosť odhalenia samotného daňového úniku.²⁶

Ekonomické faktory vzniku daňového úniku súvisia s vyspelosťou každej konkrétnej krajiny. Je zrejmé, že vo vyspelých krajinách bude potrebné využívať zložitejšie metódy. V rozvinutých a vyspelých krajinách je množstvo daňových únikov menšie. Dobre fungujúca ekonomika s pozitívnym hospodárskym rastom nevyžaduje také množstvo daňových zásahov a takú mieru zdanenia k naplneniu verejného rozpočtu ako ekonomika rozvojovej krajiny alebo stagnujúca ekonomika. V období ekonomického rastu je miera daňových únikov nižšia ako v období ekonomickej stagnácie a recesie v hospodárstve. Zvyšovať sadzby daní nie je možné donekonečna. Najlepšie to vystihuje tzv. Lafferova krivka, ktorá znázorňuje závislosť daňového výnosu na daňovej sadzbe. Pri nízkych daňových sadzbách rastie daňový výnos štátu s rastom sadzby, ale od určitého bodu (Lafferov bod) sa rastúca funkcia mení na klesajúcu. Príliš vysoké daňové sadzby jedincov odrádzajú od práce a úspor a dávajú prednosť voľnému času a spotrebe a tiež snahe po zdokonalení daňového úniku. Výsledkom je pokles dôchodkov a tiež daňového výnosu pre štát.²⁷ Aj Jean – Claude Martinez vo svojej publikácii uvádza, že je zrejmé, že ekonomický rast činí daňové bremeno ľahším, a tým klesá i rozsah daňových únikov. V takom období sa dane vyberajú a platia ľahšie.²⁸

Rozhodujúcim faktorom pri spôsoboch páchania daňových únikov je **mechanizmus zdanenia** a **mechanizmus kontroly**, ktorý má svoje opodstatnenie najmä preto, že všetky daňové

²⁶ LENÁRTOVÁ, G.: Faktory vzniku daňových únikov. Ekonomické rozhlady. Bratislava : Vysoká škola ekonomická, 2000, roč. 29, č. 3, s. 24.

²⁷ KUBÁTOVÁ, K. Daňová teorie a politika. 6., aktualizované vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2015, s. 39.

²⁸ MARTINEZ, J. – C.: Daňový únik. 1.vyd. Praha : HZ, 1995, Editio Q. s. 31.

systemy sa opierajú o priznanie daňovníkov, čím sa znásobuje možnosť uvádzania nepravdivých údajov. Takéto priznania musia byť kontrolované.

Pri páchaní daňových únikov nemožno opomenúť **globalizáciu a vedecko-technický rozvoj**. Babčák uvádza, že daňové úniky sú dôsledkom vzniku nadnárodných spoločností, globalizácie, ktorá umožňuje systém transferových cien medzi vzájomne závislými subjektmi a teda ovplyvňovanie tvorby zisku na úkor území s vyšším zdaňovaním, a tiež sú dôsledkom manipulatívnych registrácií spoločností v rôznych štátoch a využívaní rozdielností v právnej úprave tej ktorej dane.²⁹ Medzinárodne pôsobiace spoločnosti sú rezidentmi rôznych štátov a vedia uskutočniť transfery finančných prostriedkov veľmi pružne a neobmedzene, čo môže komplikovať identifikáciu podvodov, ak sa realizujú v medzinárodnom meradle. Je nesporné, že miera daňovej kriminality s modernizáciou spoločnosti rastie.

Záver

Dane predstavujú nevyhnutnú súčasť našej spoločnosti, avšak spoločnosť má k nim prevažne negatívny vzťah. Je prirodzené, že správanie daňových subjektov smeruje k minimalizácii daňového zaťaženia. Odpor platiť dane vedie k hľadaniu spôsobov ako sa vyhnúť tejto povinnosti čo spôsobuje vznik daňových únikov a podvodov. Znížiť daňovú povinnosť je možné mnohými spôsobmi, platca dane sa pritom môže pohybovať ako na strane práva tak aj na strane opačnej, nezákonnej. S povinnosťou platiť dane však často súvisí zložitá, neprehľadná a neustále sa meniacia legislatíva, ktorá prispieva k netransparentnému prostrediu v ktorom nie je možné efektívne vyberať dane. Toto prostredie tvorí podhubie pre nárast daňových únikov a daňovej kriminality.

Účelom tohto príspevku bolo predstaviť daňový únik v jeho základnej teoretickej rovine, vysvetliť pojmy, ktoré úzko súvisia s daňovým únikom a uviesť faktory ovplyvňujúce vznik daňových únikov a daňových podvodov.

Vláda a nielen v Slovenskej republike, ale v každom štáte sa snaží bojovať proti nekalým praktikám, ktoré majú za následok zníženie daňovej povinnosti, a tým aj príjmu do štátneho rozpočtu. Aj keď boj proti daňovým únikom a daňovým podvodom je v daňovej oblasti prioritou, zmeny v právnej úprave by nemali byť na úkor jednoznačnosti, prehľadnosti a zrozumiteľnosti právnej úpravy.

V čase globalizácie daňové úniky a daňové podvody nadobúdajú nadnárodný rozmer a preto je v tejto oblasti nevyhnutné prijímať neustále nové opatrenia, ktoré vyžadujú medzinárodnú

²⁹ BABČÁK, V.: Daňové právo Slovenskej republiky. Bratislava : Epos, 2010.

spoluprácu či už v rámci Európskej Únie alebo v rámci Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj. Dane sú významným nástrojom fiškálnej politiky a ovplyvňujú chod ekonomiky každého štátu a preto daňové úniky predstavujú nielen v podmienkach Slovenskej republiky ale aj z medzinárodného pohľadu vážny hospodársky a celospoločenský problém, ktorý nepriaznivo ovplyvňuje štátny rozpočet a s nim späté plnenie základných funkcií štátu. Boj proti podvodnému konaniu v oblasti zdaňovania bez ohľadu na to či nadobúda charakter daňových podvodov, daňových únikov alebo vyhýbania sa daniam, sa stal skutočnou globálnou výzvou nielen pre EÚ a jej členské štáty ale svojim spôsobom pre celý svet.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a učebnice

- BABČÁK, V.: Daňové právo Slovenskej republiky, Bratislava : Epos, 2010. ISBN 978-80-8057-851.
- BALKO, L. – KRÁLIK, J.: Finančné právo. II. časť. Bratislava : Univerzita Komenského, 2008. 373 s. ISBN 80-7160-199-3.
- BONĚK, V. a kol.: Lexikon – Daňové pojmy. Vyd. 1 . Nakladatelství Jiří Motloch – Sagit, 2001. Lexikony. s. 89. ISBN 80-7208-265-5.
- KUBÁTOVÁ, K.: Daňová teorie a politika. 6., aktualizované vydání. Praha : Wolters Kluwer s.r.o., 2015, s. 39. ISBN 978-80-7478-841-3.
- MARTINEZ, J. – C.: Daňový únik. 1.vyd. Praha : HZ, 1995. Editio Q. s. 31 . ISBN 80-901-9183-5.
- STIERANKA, J. – SABAYOVÁ, M. - ŠIMONOVÁ, J.: Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike. Bratislava : Epos, 2016. 359 s. ISBN 978-80-562-0147-3.
- ŠIMONOVÁ, J.: Daňové úniky v Slovenskej republike a možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami. Bratislava : Wolters Kluwer s.r.o., 2017. 176 s. ISBN 978-80-8168-603-0.

Periodiká (časopisy) a zborníky

- BABČÁK, V. a kol.: Daňové úniky a daňové podvody a právne možnosti ich predchádzania (inštitútmi daňového, obchodného a trestného práva). UPJS, Košice, 2018, 472 s. ISBN 978-80-8152-661-9.
- BOHÁČ, R.: Teoretické a praktické otázky českého daňového práva z hľadiska daňových únikov a podvodů. In Daňové právo vs. daňové podvody a daňové úniky. Nekonferenčný zborník

vedeckých prác. I. diel. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2015, 380 s. ISBN 978-80-8152-303-8.

HARUMOVÁ, A. – KUBÁTOVÁ, K.: Dane podnikateľských subjektov. Bratislava : Poradca podnikateľa, 2006, 293 s. ISBN 80-88931-55-X.

KUBINCOVÁ, S.: Daňové úniky verzus právna istota. In Daňové právo vs. daňové podvody a daňové úniky. Nekonferenčný zborník vedeckých prác. I. diel. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2015, 380 s. ISBN 978-80-8152-303-8.

LENÁRTOVÁ, G.: Faktory vzniku daňových únikov. Ekonomické rozhl'ady. Bratislava : Vysoká škola ekonomická, 2000, roč. 29, č. 3, 243 s. ISBN 0323-262X.

MAJCHRÁK, J. – PECNÍK, I. – PECNÍKOVÁ, J.: Daňové úniky – aktuálny ekonomicko – právny fenomén súčasnosti. In Politika, právo, ekonomika a spoločnosť – súčasnosť a vize do roku 2025. Zborník. Kunovice : EPI, 2008, s. 211-214. ISBN 978-80-7314-144-8.

SZARKOVÁ, M.: K otázkam obsahu a štruktúry právneho vedomia verejnosti. In Právne vedomie verejnosti v demokratickom štáte. Zborník z vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou zo dňa 22.11.2011 na Akadémii PZ v Bratislava, 2011, ISBN 978-80-8054-518-5.

Internetové zdroje

Až 4 881 našich firiem je riadených z daňových rajov. Ide o najvyšší počet za posledné roky. [online]. [cit.2019.03.13], Dostupné na internete: <https://www.bisnode.sk/o-bisnode/o-nas/novinky/az-4881-firiem-je-riadenych-z-danovych-rajov/>

BURÁK, E.: K daňovým únikom dochádza najmä v neštandardných ekonomikách. In TREND.sk [online]. 2002 [cit.2019.03.10], Dostupné na internete: <https://www.etrend.sk/podnikanie/k-danovym-unikom-dochadza-najma-v-nestandardnych-ekonomikach.html>

Smernica Rady 2011/96/EÚ z 30. novembra 2011. [online]. [cit.2019.03.11], Dostupné na internete: <https://publications.europa.eu/sk/publication-detail/-/publication/c8791d2a-1fe4-43cc-a716-59c36d50e3f4/language-sk>

ŠEFČOVIČ, M.: Nové európske koncepcie v daňovej politike a akčný plán EÚ proti daňovým únikom. [online]. 2013 [cit.2019.03.10], Dostupné na internete: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-426_sk.htm

Smernica Rady 2011/96/EÚ z 30. novembra 2011. [online]. [cit.2019.03.11], Dostupné na internete: <https://publications.europa.eu/sk/publication-detail/-/publication/c8791d2a-1fe4-43cc-a716-59c36d50e3f4/language-sk>

Právne predpisy

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

ÚLOHY A ČINNOSTI NEMECKEJ SPOLKOVEJ BANKY

Tasks and activities of the Federal Bank of Germany

Bernd Zimmermann¹

Abstrakt

Bundesbank zodpovedá za peňažnú politiku Eurosystému s cieľom zaistiť menovú stabilitu. Bundesbanka ďalej zodpovedá za národný dozor nad úverovými inštitútmi, aj v rámci jednotného európskeho bankového dozoru, ako aj za oblasť peňažnej hotovosti a bezhotovostného platobného styku, finančnú a menovú stabilitu. Piaty oddiel BBankG sa zaoberá obchodnými aktivitami, a teda rozsahom činností Bundesbanky: obchody s úverovými inštitúciami a inými účastníkmi trhu, obchody s orgánmi verejnej správy, obchody s fyzickými a právnickými osobami, potvrdenie šekov, iné obchody, podpora všeobecnej hospodárskej politiky spolkovej vlády a spolupráca so spolkovou vládou.

Abstract

The Federal Bank of Germany is responsible for the financial policay in the Eurosystem aiming to protect monetary stability. Additionally the Federal Bank is supervising the national financial institutions, also in light of a common European supervision, and responsible for cash, cashless payments, financial stability and currency stability. Section 5. of the Federal Bank Act defines the activites as follows: transactions with financial institutions and other institutions in the market, transactions with public administrations, transactions with individual and legal persons, confirmation of checks, other named transactions, general support of the economic policy of the government and cooperation with the government.

Kľúčové slová: *Nemecká spolková banka. Úlohy a činnosti. Finančnú stabilitu. Menovú stabilitu. Eurosystému.*

Key words: *Federal Bank of Germany. Tasks and activities. Financial stability. Currency stability. Eurosystem.*

Úvod

Podľa ustanovenia čl. 88 nemeckej ústavy (ďalej len „GG“)² je spolkový štát zriaďovateľom menovej a emisnej banky vo forme Spolkovej banky. Právnym východiskom je Zákon

¹ Bernd Zimmermann, Právnik, PhD. Študent Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Právnická fakulta, 2nd year, single degree study, PhD. III. deg., external form, e-mail: bj.zimmermann@arcor.de

² Základný zákon Spolkovej republiky Nemecko, v očistenom znení zverejnenom v Spolkovej zbierke zákonov, časť III, č. 100-1, naposledy zmenenom a doplnenom článkom 1 zákona z 13. júla 2017 (BGBl. I str. 2347)

o spolkovej banke (Bundesbankgesetz, ďalej len „BBankG“ z 26.07.1957³). Ústavná povinnosť k zriadeniu menovej a emisnej banky, zakotvená v čl. 88 GG, bola naplnená až v roku 1957 Zákonom o spolkovej banke. Podľa prvého oddielu § 2 BBankG je Deutsche Bundesbank federálna právnická osoba verejného práva so sídlom vo Frankfurt nad Mohanom.

Druhý oddiel BBankG upravuje organizáciu centrálnej banky.

Tretí oddiel upravuje vzťahy Bundesbanky so spolkovou vládou. Deutsche Bundesbank je pri výkone kompetencií, ktoré jej vyplývajú z ustanovení BBankG, nezávislá od nariadení spolkovej vlády, § 12 BBankG.

Povolené obchodné aktivity Bundesbanky sú upravené v piatom oddieli; autor sa touto problematikou bližšie zaoberá v bode 3 „Činnosti“.

1. Úlohy

Bundesbank zodpovedá za peňažnú politiku Eurosystému s cieľom zaistiť menovú stabilitu. Bundesbanka ďalej zodpovedá za národný dozor nad úverovými inštitútmi, aj v rámci jednotného európskeho bankového dozoru, ako aj za oblasť peňažnej hotovosti a bezhotovostného platobného styku, finančnú a menovú stabilitu⁴.

Cenová stabilita

Centrálnou oblasťou činnosti Bundesbanky je peňažná politika. Spolu s Európskou centrálnou bankou a ostatnými národnými centrálnymi bankami eurozóny je úlohou Bundesbanky zaručiť cenovú stabilitu. Prezident Bundesbanky má miesto a hlas v Rade guvernérov Európskej centrálnej banky, čím sa môže podieľať na mesačných rozhodnutiach v oblasti peňažnej politiky.

Podľa definície Európskej centrálnej banky sa cenovou stabilitou rozumie medziročný nárast priemerných cien eurozóny nižší ako ale blízky dvom percentám oproti predchádzajúcemu roku.

Bundesbanka sa chce vyhnúť inflácií. Pri inflácii klesá hodnota peňazí. To má nežiadúci vplyv na príjmy a majetok, predovšetkým v prípade poberateľov dlhodobých (nominálnych) príjmov ako mzdy a platy, dôchodky alebo sociálne dávky. Vysoká inflácia tlmí hospodársky

³ Zákon o Nemeckej spolkovej banke, uverejnený 22. októbra 1992 (BGBl. I S. 1782), naposledy zmenený článkom 23 zákona zo 4. júla 2013 (BGBl. I str. 1981)

⁴<https://www.bundesbank.de/de/aufgaben>

rast, keďže veritelia pri poskytovaní dlhodobých úverov požadujú rizikovú prémie pre prípad inflácie.

Bundesbanka sa však zároveň chce vyhnúť aj deflácií. Na rozdiel od inflácie dochádza pri deflácií k poklesu všeobecnej cenovej úrovne. Hoci si spotrebiteľ s poklesom cien môžu kúpiť viac, avšak mohli by svoje výdavky obmedzovať, pretože by ceny mohli v budúcnosti ešte poklesnúť. Podniky tak dosahujú nižšie obraty a následne musia prepúšťať zamestnancov. Plánované investície sa odkladajú na neskôr.

Do cenovej stability nie je možné robiť priame zásahy.

Avšak pomocou opatrení v oblasti peňažnej politiky je možné ovplyvňovať všeobecný vývoj cien; deje sa to predovšetkým cez zmenu tzv. základnej úrokovej sadzby. Prostredníctvom základnej úrokovej sadzby sa najprv ovplyvňujú podmienky krátkodobého a dlhodobého financovania ako aj ceny aktív, to znamená sadzba na peňažnom trhu, úverové sadzby, kurzy akcií a výmenný kurz. So zmenou základnej sadzby sa menia aj úrokové sadzby, za ktoré si obchodné banky navzájom požičiavajú peniaze, ako aj úrokové sadzby, za ktoré si domácnosti a firmy môžu brať úvery. Výška úverových sadzieb je dôležitým faktorom pri rozhodovaní o kúpe a investičných rozhodnutiach, čím ovplyvňuje celohospodársky dopyt a tým aj vývoj cien a cenovú stabilitu⁵. Tieto opatrenia v oblasti cenovej politiky však účinkujú len s určitým časovým oneskorením, pričom sú závislé na rozhodnutiach iných účastníkov trhu a iných oblastí politiky.

Opatrenia v oblasti cenovej politiky majú vplyv aj na výmenný kurz. Ak v eurozóne v porovnaní so zahraničím dochádza k rastu úrokov, stúpa aj dopyt zahraničných investorov po eurách. Tento vysoký dopyt vedie k zhodnocovaniu eura. Pri poklese úrokov v eurozóne klesá aj dopyt investorov po eurách a mena sa znehodnocuje.

Zmeny výmenného kurzu majú vplyv na celkový dopyt v hospodárstve a tým na vývoj cenovej hladiny: pri zhodnocovaní eura dochádza k zlacňovaniu investičných a spotrebných tovarov dovážaných zo zahraničia, čo v princípe vedie k poklesu cien všetkých tovarov ponúkaných v tuzemsku. Zároveň dochádza k zdraženiu tovarov z eurozóny pre spotrebiteľov v zahraničí. Dopyt po tuzemských tovaroch sa znižuje, čo tiež prispieva k utlmeniu vývoja cien v tuzemsku. V prípade znehodnocovania je postup opačný⁶.

⁵<https://www.bundesbank.de/de/aufgaben/geldpolitik/geldpolitik-602054>

⁶ Die Deutsche Bundesbank, Notenbank für Deutschland, str. 76

Finančná a menová stabilita

Povinnosťou Bundesbanky je zaistiť finančnú a menovú stabilitu.

Finančná stabilita je podstatným predpokladom pre trvalo udržateľný rast národného hospodárstva; jej narušenia môžu poškodiť hospodársky rast a zamestnanosť a zaťažiť štátne rozpočty. Neobmedzene funkčný finančný systém je zároveň predpokladom na to, aby mali opatrenia v oblasti cenovej politiky požadovaný účinok.

Bundesbanka definuje finančnú stabilitu ako schopnosť finančného systému vždy a nerušene plniť svoje centrálne makroekonomické funkcie – a to predovšetkým v prípade nepredvídaných udalostí, v čase vysokej záťaže ako aj v prechodových fázach⁷.

Zaistenie finančnej a menovej stability nie je výslovne uvedené v ustanovení § 3 BBankG, avšak vyplýva tak zo záväzku zaručiť cenovú stabilitu, keďže narušenie finančného systému by mohlo ohroziť aj cenovú stabilitu, a zároveň je táto úloha od roku 2013 upravená aj v Zákone o finančnej stabilite (Finanzstabilitätsgesetz, ďalej ako „FinStabG“ z 28.11.2012⁸). Jej zaistenie tak podľa § 3 BBankG predstavuje úlohu „vyplývajúcu z iného právneho predpisu“, konkrétne zo zákona FinStabG.

Podľa ustanovenia § 3 FinStabG môže Bundesbanka vydávať varovania a odporúčania. Bundesbanka monitoruje finančný systém z komplexného makroprudenciálneho pohľadu. Finančný trh nie je tvorený len samotnými národnými bankami. Patria sem napr. aj poisťovne a investičné fondy. Títo účastníci pôsobia cezhranične a navyše sú na sebe navzájom závislí prostredníctvom rôznych produktov. Preto je možné na trh nazerať len komplexne a s ohľadom na všetkých podstatných účastníkov. Kým mikroprudenciálny dohľad a regulácia sú zamerané na odolnosť jednotlivých bánk, makroprudenciálny pohľad sa zameriava na finančný systém ako celok a jeho riziká. Slová mikroprudenciálne a makroprudenciálne znamenajú, že reguláciou a dohľadom („prudenciálne“) je potrebné pôsobiť na jednotlivé finančné inštitúty („mikro“) respektíve na celý finančný systém („makro“)⁹.

Pre zabezpečenie takéhoto dohľadu nad finančným systémom spolupracuje Bundesbanka aj v rámci európskych a medzinárodných inštitúcií a orgánov, napríklad v Európskom výbore pre systémové riziká (European Systemic Risk Board - ESRB), v príslušných orgánoch Banky pre

⁷ Die Deutsche Bundesbank, Notenbank für Deutschland, str. 101

⁸ Zákon o finančnej stabilite (Finanzstabilitätsgesetz) z 28. novembra 2012 (BGBl. I str. 2369), naposledy zmenený článkom 24 ods. 35 zákona z 23. júna 2017 (BGBl. I str. 1693)

⁹ Die Deutsche Bundesbank, Notenbank für Deutschland, str. 99

medzinárodné platby (BIS) a Rady pre finančnú stabilitu (Financial Stability Board – FSB) a vo Výbore pre finančnú stabilitu (Financial Stability Committee – FSC).

Bundesbanka je ďalej aj členom Medzinárodného menového fondu (MMF).

Bankový dozor

Pre optimálne rozdelenie finančných prostriedkov medzi účastníkov na strane ponuky aj dopytu je potrebný stabilný finančný systém. Pre dosiahnutie takéhoto stabilného finančného systému sa vyžaduje dohľad nad bankami. Rovnako ako finančná a menová stabilita je aj bankový dohľad pridruženou kompetenciou cenovej stability; dodatočne vyplýva z ustanovenia § 7 Zákona o úveroch (Gesetz über das Kreditwesen, ďalej len „KWG“)¹⁰ a z ustanovenia § 3 Zákona o regulácii platobných služieb (Zahlungsdiensteaufsichtsgesetz, ďalej len „ZAG“)¹¹.

S účinnosťou k 29.10.2013 vstúpilo do platnosti Nariadenie EÚ o jednotnom mechanizme dohľadu (Single Supervisory Mechanism, ďalej len „SSM“)¹², ktoré má za cieľ vytvorenie jednotného mechanizmu dohľadu pre všetky banky. V súlade s týmto mechanizmom vykonáva Európska centrálna banka (ECB) a vnútroštátne orgány dohľadu spoločný dohľad nad bankami eurozóny na základe jednotných pravidiel. Zároveň bol na európskej úrovni vytvorený jednotný mechanizmus riešenia krízových situácií zlyhávajúcich bánk (Single Resolution Mechanism, ďalej len „SRM“) a rámec pre harmonizovanú vnútroštátnu ochranu vkladov¹³. V rámci SSM zodpovedá ECB v podstate za dohľad nad všetkými bankami; avšak vždy bezprostredne sama. V spolupráci s vnútroštátnymi orgánmi dohľadu vykonáva ECB priamy dohľad nad dôležitými bankami¹⁴. Dohľad na ostatnými, menej významnými, inštitútmi vykonávajú naďalej vnútroštátne orgány dohľadu¹⁵.

V rámci SRN je bankový dohľad spoločnou úlohou Spolkového úradu pre dohľad nad finančnými službami (Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht, ďalej len „BaFin“) a nemeckej Bundesbanky. Bundesbanka má pritom štatút centrálnej banky vykonávajúcej

¹⁰ Zákon o úveroch (Kreditwesengesetz), v znení zverejnenom 9. septembra 1998 (BGBl. I str. 2776), naposledy zmenenom článkom 8 zákona z 10. júla 2018 (BGBl. I str. 1102)

¹¹ Zákon o regulácii platobných služieb (Zahlungsdiensteaufsichtsgesetz) zo 17. júla 2017 (BGBl. I str. 2446)

¹² Nariadenie Rady (EÚ) č. 1024/2013 z 15. októbra 2013, ktorým sa Európska centrálna banka poveruje osobitnými úlohami, pokiaľ ide o politiky týkajúce sa prudenciálneho dohľadu nad úverovými inštitúciami

¹³ <https://srb.europa.eu/en/content/single-resolution-mechanism-srm>

¹⁴ Význam úverového inštitútu sa určuje na základe veľkosti, ekonomického významu a cezhraničných aktivít. Ide o inštitúty s bilančnou sumou nad 30 miliárd eur respektíve vyše 20 percent hrubého národného domáceho produktu alebo inštitúty, ktoré sú z pohľadu vnútroštátnych orgánov dohľadu a po potvrdení ECB klasifikované ako významné pre dané národné hospodárstvo alebo ktoré založili dcérske banky vo viac ako jednom zúčastnenom členskom štáte a ktorých cezhraničné aktivity predstavujú podstatnú časť ich celkových obchodných aktivít. Okrem toho sa za dôležité považujú tri najväčšie inštitúty v každom členskom štáte.

¹⁵ Die Deutsche Bundesbank, Notenbank für Deutschland, str. 121

funkciu dohľadu a BaFin je vnútroštátnym orgánom dohľadu. BaFin je právne a odborne podriadený Spolkovému ministerstvu financií¹⁶.

Peňažná hotovosť

Úlohou Bundesbanky je zabezpečovať v SRN dostatok peňažnej hotovosti (v eurách). Okrem stiahnutia falošných peňazí z obehu a výmeny poškodených bankoviek a mincí to zahŕňa aj ich distribúciu bankám a poisťovniam.

Iba Bundesbanka je oprávnená zadávať výrobu bankoviek a mincí, § 14 ods. 1 prvá veta BBankG.

Bezhotovostný platobný styk

Podľa ustanovenia § 3 BBankG je Bundesbanka povinná zabezpečovať realizáciu bankových platieb v tuzemsku a so zahraničím. Ide o verejnú povinnosť banky a Bundesbanka v tomto ohľade nepôsobí komerčne; úmyslom nie je vytváranie zisku. Bundesbanka je navyše povinná monitorovať platobný systém a vyrovnanie obchodov s cennými papiermi; robí tak v úzkej spolupráci s inými orgánmi dozoru a dohľadu. Pri bezhotovostnom platobnom styku dochádza k prevodu prostriedkov z jedného účtu na iný. Takýto platobný styk si vyžaduje bezpečné, rýchle a finančne nenáročné možnosti platby. Pre peňažnú politiku je bezhotovostný platobný styk dôležitý na to, aby Bundesbanka mohla rýchlo distribuovať peniaze centrálnej banky jednotlivým bankám a tým uvádzať do peňažného obehu. Pri komplikáciách by poprípadе došlo k strate dôvery v danú menu; to by malo dopad na trhy, priemysel a obchod. Rýchle a spoľahlivé platobné systémy sú preto predpokladom stabilného finančného systému. Bundesbanka môže prostredníctvom nich realizovať opatrenia v oblasti peňažnej politiky¹⁷. Bundesbanka pritom poskytuje služby v oblasti vyrovnania a zúčtovania tak, aby platobný styk v tuzemsku a so zahraničím fungoval bezproblémovo¹⁸. Väčšie sumy sú spravidla uhrádzané prevodom. Takýto postup ponúka v porovnaní s hotovostnou platbou podstatné výhody. Bundesbanka sa spolupodieľa na zvyšovaní efektívnosti a bezpečnosti v platobnom styku. Zvyšovanie efektívnosti a bezpečnosti v platobnom styku má výhody nielen pre platiteľov ale aj pre príjemcov platieb. Najprv je však potrebné zaviesť jednotné štandardy v platobnom

¹⁶ Die Deutsche Bundesbank, Notenbank für Deutschland, str. 121

¹⁷ Die Deutsche Bundesbank, Notenbank für Deutschland, str. 173

¹⁸ ECB spolu s národnými centrálnymi bankami eurosystému prevádzkujú platobný systém „TARGET2 (Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer system)“, ktorý bankám umožňuje realizovať individuálne platby za pár sekúnd a bezpečne. Systém TARGET2 využívajú predovšetkým banky na realizáciu vlastných platieb a platieb svojich zákazníkov. Súčasťou masových platieb sú každodenné zákaznicke platby ako prevody, dlhopisy a platby kartou. Uskutočňujú sa vo formáte jednotného europriestoru platobného styku SEPA (Single Euro Payments Area).

styku. V rámci platobného styku dohliada Bundesbanka aj na dovoz elektronických peňazí. Elektronické peniaze predstavujú akúkoľvek elektronicky – aj magneticky – uloženú monetárnu hodnotu vo forme pohľadávky voči emitentovi, vystavenú proti uhradeniu peňažnej sumy za účelom platobných úkonov, ktorá je akceptovaná aj inými osobami ako emitent (porovnaj § 1 a ods. 3 ZAG)¹⁹. Monitorovanie zo strany Bundesbanky sa zameriava prioritne na riadiacu inštanciu ("Governance Authority") systémov elektronických peňazí s hlavným sídlom v SRN; spadá sem napríklad aj elektronická peňažná burza nemeckej organizácie Deutsche Kreditwirtschaft. V prípade systémov elektronických peňazí s medzinárodnou pôsobnosťou sa Bundesbanka ako národná centrálna banka podieľa na výmene informácií. Pre zabezpečenie spoľahlivosti boli v "Správe výboru Európskeho menového inštitútu k predplateným kartám"²⁰ zverejnené minimálne požiadavky. Medzi takéto požiadavky patrí: integrita platobného systému, technické bezpečnostné opatrenia a koordinačné mechanizmy medzi účastníkmi.

Pre tuzemské firmy plní Bundesbanka aj funkciu záruk.

Menová rezerva

Bundesbanka je povinná držať a spravovať menovú rezervu Spolkovej republiky Nemecko, § 3 BBankG. Takéto menové rezervy majú predstavovať záruku pre menu. Bundesbanka drží takúto rezervu na strane jednej v podobe veľkých zásob zlata. Zlato predstavuje vecnú hodnotu a teda nie je ohrozené výpadkami, pretože nie je záväzkom držiteľa. Na strane druhej Bundesbanka obchoduje a spravuje aj devízové rezervy.

Štatistické prieskumy

Bundesbanka je oprávnená nariadiť a vykonávať na účely plnenia svojich úloh štatistiky, výsledky ktorých môže zverejňovať na všeobecné účely, § 18 BBankG.

2. Činnosti

Piaty oddiel BBankG sa zaoberá obchodnými aktivitami, a teda rozsahom činností Bundesbanky.

Obchody s úverovými inštitúciami a inými účastníkmi trhu

V ustanovení § 19 BBankG sa stanovuje, aké obchody môže Bundesbanka uzatvárať s inými

¹⁹ <https://www.bundesbank.de/de/aufgaben/unbarer-zahlungsverkehr/ueberwachung/e-geld-603588>

²⁰ Harald Herrmann, Klaus Peter Berger, Ulrich Wackerbarth, Deutsches und internationales Bank- und Wirtschaftsrecht im Wandel, str. 285

bankami a ďalšími účastníkmi trhu, ako napr. poisťovne; konkrétne ide okrem iného o: poskytovať pôžičky oproti zárukám ako aj obchodovať na finančných trhoch s pohľadávkami, obchodovateľnými cennými papiermi a drahými kovmi v rámci priamych voľných alebo termínovaných nákupov a predajov alebo dohodou o spätnej kúpe (§ 19 BBankG bod 1); prijímať žirové a iné vklady (§ 19 BBankG bod 2); vykonávať úschovu a správu cenných predmetov, predovšetkým cenných papierov (§ 19 BBankG bod 3); prijímať šeky, dlhopisy, zmenky, príkazy, cenné papiere a úrokové lístky na inkasovanie a pri krytí ich vyplácať, pokiaľ banka pre pripísanie protihodnoty za šeky, dlhopisy a príkazy nestanovuje inak (§ 19 BBankG bod 4); realizovať iné bankové príkazové obchody po krytí (§ 19 BBankG bod 5); obchodovať s platobnými prostriedkami v inej mene ako eurách, vrátane zmeniek a šekov, pohľadávok a cenných papierov ako zlato, striebro a platina (§ 19 BBankG bod 6); realizovať všetky bankové obchody v zahraničnom styku (§ 19 BBankG bod 7).

Obchody s orgánmi verejnej správy

Podľa ustanovenia § 20 BBankG môže Bundesbanka realizovať obchody uvedené v § 19 bod 2 až 7 so spolkovým štátom, osobitným majetkom spolkového štátu, spolkovými krajinami a inými orgánmi verejnej správy; banka pritom v rámci dňa môže povoliť prečerpanie na účte. Banka za tieto obchody nesmie spolkovému štátu, osobitnému majetku spolkového štátu a spolkovým krajinám účtovať náklady ani poplatky.

Obchody s fyzickými a právnickými osobami

Deutsche Bundesbank môže realizovať obchody uvedené v § 19 bod 2 až 7 s fyzickými a právnickými osobami v tuzemsku a zahraničí, § 22 BBankG.

Potvrdenie šekov, § 23 BBankG

Bundesbanka môže potvrdiť šeky, ktoré sú na ňu vystavené, až po ich krytí. Potvrdením sa zaväzuje majiteľovi k vyplateniu; za vyplatenie ručí tak vystaviteľovi ako aj indosantovi, § 23 BBankG ods. 1. Vyplatenie potvrdeného šeku nie je možné odmietnuť ani v prípade, ak bolo medzičasom na majetok vystaviteľa vyhlásené konkurzné konanie, § 23 BBankG ods. 2. Závazok z potvrdenia zaniká, ak šek nie je predložený k vyplateniu do ôsmich dní od vystavenia, § 23 BBankG ods. 3.

Iné obchody

Bundesbanka má vykonávať iné obchody ako tie, ktoré sú povolené v ustanoveniach §§ 19, 20, 22 a 23 BBankG alebo na základe stanov Európskeho systému centrálnych bánk a Európskej centrálnej banky, iba na realizáciu povolených obchodov alebo pre vlastnú prevádzku alebo pre

vlastných príslušníkov prevádzky, § 25 BBankG.

Podpora všeobecnej hospodárskej politiky spolkovej vlády

Ako už bolo v úvode krátko spomenuté, podľa ustanovenia § 12 BBankG koná Bundesbanka pri výkone svojich právomocí, ktoré jej náležia podľa zákona BBankG, nezávisle na pokynoch spolkovej vlády.

Okrem toho má podporovať všeobecnú hospodársku politiku spolkovej vlády, pokiaľ to je možné pri plnení jej úloh ako súčasť Európskeho systému centrálnych bánk, § 12 druhá veta BBankG.

V rámci uvedeného sa prezident Bundesbanky a ďalší člen predstavenstva zúčastňujú, v poradnej funkcii, na zasadaniach spolkového kabinetu pri schvaľovaní návrhu spolkového rozpočtu a každoročného hodnotenia hospodárskych výsledkov. Bundesbanka tak môže svojimi skúsenosťami a odbornými znalosťami prispieť k politickému rozhodovaniu, a tým aj chrániť svoje záujmy v rámci úloh, ktoré jej vyplývajú zo zákona²¹.

Bundesbanka je navyše členom nezávislého poradného výboru Rady pre stabilitu. Tento poradný výbor je spoločným orgánom spolkového štátu a spolkových krajín, ktorého cieľom je podporovať Radu stability pri dodržiavaní zadefinovanej hornej hranice celoštátneho štrukturálneho finančného deficitu. Poradný výbor asistuje Rade stability pred jej záväznými rozhodnutiami svojim názorom, napr. v rámci vydávania stanovísk. Bundesbanka nie je jediným poradným členom v tomto poradnom výbore: členmi sú 6 experti²² a po jednom členovi vysielajú aj expertná rada pre posúdenia celohospodárskeho vývoja ako aj výskumné inštitúty podieľajúce sa na tzv. Gemeinschaftsdiagnose (pozn. prekladateľ: každoročne vypracovávaná konjunkturálna analýza a prognóza)²³.

Spolupráca so spolkovou vládou

V súlade s ustanovením § 13 ods. 1 BBankG je Bundesbanka povinná spolkovej vláde poskytovať poradenstvo a na jej požiadanie informácie vo veciach s podstatným významom pre menovú politiku.

Bundesbanka má okrem toho zaručiť, aby rozpočtová politika nemeckej spolkovej vlády bola v súlade s právnymi požiadavkami Európskej hospodárskej a menovej únie. V tejto súvislosti

²¹ Die Deutsche Bundesbank, Notenbank für Deutschland, str. 208

²² Sú vysielaní spolkovým štátom, spolkovými krajinami, komunálnymi orgánmi a organizáciami sociálneho poistenia.

²³ Die Deutsche Bundesbank, Notenbank für Deutschland, str. 209

poskytuje Bundesbanka poradenstvo pri koordinovaní finančného plánovania medzi spolkovým štátom, spolkovými krajinami a obcami²⁴.

Bundesbanka sa okrem toho v spolupráci so spolkovým ministerstvom financií podieľa aj na odhade očakávaných daňových príjmov spolkového štátu a spolkových krajín.

Bundesbanka radí spolkovej vláde a legislatívnym orgánom aj vo veciach dlhodobého financovania zákonného dôchodkového poistenia ako aj pri určovaní sadzby príspevkov do všeobecných zdravotných poisťovní.

§ 13 ods. 2 BBankG stanovuje, že spolková vláda je povinná vo veciach týkajúcich sa menovej politiky konzultovať prezidenta Bundesbanky.

Zoznam literatúry

Knihy, komentáre a monografie

Deutsche Bundesbank (vydavateľ) 1976: Währung und Wirtschaft in Deutschland 1876-1975.

Die Deutsche Bundesbank (vydavateľ) 2016: Notenbank für Deutschland

Harald Herrmann, Klaus Peter Berger, Ulrich Wackerbarth, Deutsches und internationales Bank- und Wirtschaftsrecht im Wandel

Právne predpisy

Základný zákon Spolkovej republiky Nemecko (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland), v očistenom znení zverejnenom v Spolkovej zbierke zákonov (Bundesgesetzblatt), časť III, č. 100-1, naposledy zmenenom a doplnenom článkom 1 zákona z 13. júla 2017 (BGBl. I str. 2347)

Zákon o Nemeckej spolkovej banke (Gesetz über die Deutsche Bundesbank), uverejnený 22. októbra 1992 (BGBl. I S. 1782), naposledy zmenený článkom 23 zákona zo 4. júla 2013 (BGBl. I str. 1981)

Zákon o finančnej stabilite (Finanzstabilitätsgesetz) z 28. novembra 2012 (BGBl. I str. 2369), naposledy zmenený článkom 24 ods. 35 zákona z 23. júna 2017 (BGBl. I str. 1693)

Zákon o úveroch (Kreditwesengesetz), v znení zverejnenom 9. septembra 1998 (BGBl. I str. 2776), naposledy zmenenom článkom 8 zákona z 10. júla 2018 (BGBl. I str. 1102)

Zákon o regulácii platobných služieb (Zahlungsdiensteaufsichtsgesetz) zo 17. júla 2017 (BGBl.

²⁴ Die Deutsche Bundesbank, Notenbank für Deutschland, str. 209

I str. 2446)

Nariadenie Rady (EÚ) č. 1024/2013 z 15. októbra 2013, ktorým sa Európska centrálna banka poveruje osobitnými úlohami, pokiaľ ide o politiky týkajúce sa prudenciálneho dohľadu nad úverovými inštitúciami

Internet

<https://www.bundesbank.de/de/aufgaben>

<https://www.bundesbank.de/de/aufgaben/geldpolitik/geldpolitik-602054>

<https://srb.europa.eu/en/content/single-resolution-mechanism-srm>

<https://www.bundesbank.de/de/aufgaben/unbarer-zahlungsverkehr/ueberwachung/e-geld-603588>

PRO LEGAL Deň študentov práva a doktorandov 2019

vedecká konferencia

Autor:	Kolektív autorov
Vedec ký redaktor:	Mult. Dr. h. c. prof. JUDr. Mojmír Mamojka, CSc.
Predseda edičnej komisie:	JUDr. Monika Némethová, PhD.
Recenzenti:	Mult. Dr. h. c. prof. JUDr. Mojmír Mamojka, CSc. Prof. JUDr. Ján Círák, CSc. Doc. JUDr. Soňa Kubincová, PhD. Doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD..
Zostavovateľ:	JUDr. Monika Némethová, PhD. Mgr. Patrik Kukul'a
Vydavateľ:	Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela
Návrh obálky:	Mgr. art. Zuzana Ceglédová
Rok vydania:	2019
Počet strán:	255

„Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.“

ISBN 978-80-557-1560-5

ISBN 978-80-557-1560-5